GABRIEL CHEVALLIER
CLOCHEMERLE

În româneşte de F. BRUNEA-lOX
Cuvânt înainte de CONSTANTIN PRISNEA
Ilustraţiile de DUBOUT
EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ / BUCUREŞTI / 1 *9* 6 4
Coperta exacotui 1 = – î – ra iiwtriţâuor de
Gabriel Chevallier CLOCHEMERLE (Q Presses Universitaires de France, Paris 1961

Ilustraţiile din interiorul volumului, aparţinând cunoscutului desenator francez *Dubout*, sunt reproduse după ediţia ilustrată apărută la *Ernest Flammarion*.

CUVÂNT ÎNAINTE

Atunci când am acceptat să scriu o prefaţă la Clochemerle *mărturisesc că ştiam puţine, dacă nu chiar foarte puţine lucruri* despre *autorul ei.*

Adesea, după ce m-am apucat să-mi adun documentaţia strict necesară unei modeste prezentări, mă întrebam de ce tocmai eu trebuia să scriu această prefaţă? Unde acţiunea se petrece într-o regiune renumită prin vinurile sale? Să fie oare vreo aluzie nemărturisită a redacţiei la preocupările mele literare din ultimii ani?

Nu i-am întrebat şi m-am apucat de lucru, fără să-mi mai pese de ce-au gândit sau ce-au să spună în viitor.

Gabriel Chevallier s-a născut la Lyon, în 1895. A învăţat la diferite colegii din regiune, fiind şi intern, timp de vreo cinci ani, la un colegiu religios. La vârsta de şaisprezece ani a intrat la „École des Beaux-Arts" din Lyon, secţia de pictură. La nouăsprezece ani – era în 1914 – a fost mobilizat. Peste un an, rănit, se întoarce de pe front, dar continuă să rămână în armată până la sfârşitul

războiului. Fără familie, fără avere, fără niciun fel de relaţii, încearcă diferite profesii: desenator, afişier, publicist, ziarist, profesor de desen, voiajor comercial, nu din pasiune pentru ele, ci doar pentru a-şi câştiga puţinul necesar existenţei. Începe să scrie cu regularitate la vârsta de treizeci de ani, continuându-şi vechile meserii. Treptat, scrisul i-a devenit principala şi unica îndeletnicire. Războiul, ororile lui se vor fi întipărit în conştiinţa lui Gabriel Chevallier. Frica *va fi din acest punct de vedere o mărturie curajoasă, fără zorzoane şi fără dantelărie, cu privire la război. Influenţa lui Stendhal se va face resimţită în* Frica, *nefiind mai puţin prezentă în analizele subtile din* Clarisse Vernon, *pe care unii îl caracterizează chiar drept un roman de inspiraţie stendhaliană. Biografia eroului din* Frica *va fi completată cu povestea copilăriei sale nenorocite „în căutarea personalităţii", în diferitele încercări de a-şi face o meserie, de a-şi găsi un rost în viaţă.*

Se spune că Chevallier a avut privilegiul de-a fi în 1934 romancierul care i-a făcut să râdă pe cei mai mulţi francezi. Evident, afirmaţia conţinea un omagiu care i se aducea autorului. Căci, oricum… c'est une étrange entreprise que celle de fairerire les honnêtes gens"(*Molière*).

Un premiu, Premiul Courteline, avea să-i fie decernat peste puţin timp pentru Clochemerle, *carte care pe prima ei pagină conţinea câteva citate din*] *uvenal, Montaigne, Diderot, Beaumarchaişi Stendhal, şi pe care Chevallier le considera suficiente pentru a înlocui o prefaţă cu mai mult folos şi cu mai puţină osteneală pentru cititori.*

Întrebat de către un ziarist de la Les nouvelles littéraires *în legătură cu premiul acordat, autorul socoate că probabil lui Courteline, dacă ar fi trăit şi ar fi citit cartea, i-ar fi plăcut.*

La treizeci de ani de la apariţia cărţii, în Rorrûnia se editează o a doua traducere. Şi chiar dacă Clochemerle *nu ne-ar face decât să râdem, şi încă această nouă traducere şi-ar justifica apariţia. Dar cartea lui Chevallier nu cuprinde numai „o temă balzaciană (lupta între albi şi roşii la Clochemerle), tratată cu o vervă rabelaisiană de către un scriitor hrănit la şcoala lui Montaigne şi Stendhal”*[1]*. Nu o dată, în timpul lecturii, eşti ispitit să legi întâmplările povestite de anumite aspecte ale vieţii social-politice contemporane din ţările în care ordinea publică se sprijină pe marea proprietate, pe sfinţii bisericii şi pe baionetele armatei.*

O frescă de moravuri şi năravuri, în spatele căreia întrevezi zâmbetul amar al autorului.

Primarul comunei Clochemerle, Barthélémy Piéchut, cel mai mare proprietar de vii din localitate, preşedintele sindicatului agricol, consilier judeţean... învinuit de adversarii politici dii propriul său partid că are o atitudine prea binevoitoare faţă de biserică (preotul satului îl desemnează în mod public „drept un om foarte de treabă şi care nu se opune intereselor bisericii, în toată atitudinea sa politică”), se sfătuieşte cu principalul său colaborator, Tafardel, învăţător şi secretar al primăriei, discipol al lui Epictet şi al lui Jean-Jacques Rousseau, devotat scriptelor primăriei şi redactării de corespondenţe pe care le trimitea ziarului Deşteptarea vinicolă *din Belleville-sur-Saône, pentru a găsi „ceva care să scoată în evidenţă superioritatea unei municipalităţi avansate”. Ideile lui Tafardel nu-i pot folosi nicicum primarului. Faptul că cimitirul nu poartă la intrare deviza republicană „Libertate, Egalitate şi Fraternitate” nu-l impresionează de loc pe Barthélémy Piéchut.*

---

1 René Lalou : Istoria literaturii franceze contemporane, vol. II, pag. 800, Paris, 1953.

Argumentele lui Tafardel, care considera acest lucru „drept o neglijenţă care bate-n struna reacţionarilor şi a popii" şi că prin aceasta „Republica admite ca dreptul ei de control să se oprească în pragul lăcaşului de veci", sunt aruncate la coş în clipa când primarul îi dezvăluie planul său, „marele său proiectde-a construi în plin centrul satului un urinar, edificiu „de mare utilitate atât pentru igiena publică, cât şi pentru moravurile obşteşti". Mai mult, instalarea lui în faţa bisericii va fi o dovadă de netăgăduit a devotamentului faţă de prietenii săi politici şi totodată o sfidare adusă popimii şi partizanilor reacţiunii.

Tafardel va găsi ideea primarului „cu adevărat republicană"... „o iniţiativă în cel mai înalt grad democratică..."

Primarul ţintea însă mult mai departe prin construcţia edificiului său, care era sortit mai degrabă să înfrunte pe baroana de Courtebiche, pe părintele Ponosse, pe notarul Girodot şi pe toţi partizanii reacţiunii, deschizându-i astfel o perspectivă politică dincolo de orizontul strâmt al comunei sale.

Partidele politice de la dreapta la stânga defilează prin faţa noastră. De la adversarii cei mai înverşunaţi ai republicii, ca baroana de Courtebiche, care după o viaţă trăită din plin luase hotărârea să se apropie de Dumnezeu (nici chiar în epoca marilor ei succese mondene nu renunţase la virtuţile religioase), şi până la Focart, care afirma că „vechile regimuri au pierit din pricina inerţiei şi complezenţei lor laşe faţa de corupători". De la partidul casei parohiale, în frunte cu Girodot, notarul, care în timpul războiului dăduse dovada unor acte de mare curaj şi vitejie, riscând şi subscriind cinci sute şaptezeci şi cinci de mii de franci la împrumut (ba, într-un moment de exaltare patriotică, vărsase Tezaurului – contra ramburs – o treime din napoleonii pe care-i poseda, adică şase mii de

franci în aur), până la partidul opus, cu Tafardel, Beausoleil şi doctorul Mouraille, dirijaţi şi proteguiţi de Barthélémy Piéchut, toţi vor intra în hora declanşată de iniţiativa năstruşnică a primarului din Clochemerle.

Din partea bisericii vom găsi, rând pe rând, pe domnişoara Justine Putet, armata şi reprezentanţii ei de seamă, Academia…

Justine Putet, fată bătrână, „acrită de singurătate şi celibat" şi care trecea drept cea mai zeloasă enoriaşă din parohia părintelui Ponosse, locuia în apropierea bisericii. Faptul acesta dădea o posibilitate unică domnişoarei severe şi riguroase să se îngrijească în permanenţă de aprovizionarea cu flori a altarului. Dreptul acesta îl exercita în exclusivitate, conjugându-l cu dreptul de supraveghere şi cenzură a gesturilor şi mişcărilor contemporanilor ei. Controlul asupra credincioşilor se împletea la dânsa cu cenzura moravurilor târgului. Retranşată în fortăreaţa inexpugnabilă a virtuţii ei, era coloneleasa femeilor virtuoase din Clochemerle. Ura pe care o nutrea faţă de frumoasa Judith Toumignon se adăpa „din evlavie şi fără îndoială dintr-o feciorie fără leac, cu care contribuia la suprema glorie a bisericii".

De această frumoasă Judith se vor îndrăgosti toţi bărbaţii din Clochemerle. După ce-ai citit cartea, îţi dai seama că autorul însuşi, care s-ar fi cuvenit să rămână în afara conflictului, s-a îndrăgostit şi el de dânsa, nelăsându-i o existenţă independentă.

*Părintele Ponosse vestea „cu apostolică neîndemânare" domnia dreptăţii Celui de sus bunilor viticultori din Clochemerle, susţi*nând *slabele sale puteri prin folosirea zilnică şi reparatoare a vinurilor de Beaujolais, de care învăţase să se folosească în chip savant.* Bonum vinum laetificat.[2]

2 Vinul bun înveseleşte.

Domnia dreptăţii căpăta glas prin una din cele cincizeci de predici, compuse cu treizeci de ani în urmă, cu sprijinul prietenului său, părintele Jouffe, şi care au fost bune pentru toate împrejurările apostolatului său de până la evenimentele care au sfărâmat liniştea târguşorului.

Invitat de două ori pe lună să ia masa la castel, la baroană, unde era tratat cu multă atenţie – atenţie care-l privea mai puţin pe dânsul, cât principiul pe care-l reprezenta – preotul face astfel cunoştinţă, la cincizeci şi cinci de ani, cu fastul unei orânduiri sociale pe care-o servise fără să-şi dea seama, predicând virtutea creştină a resemnării, atât de prielnică sporirii marilor averi.

Rivalitatea dintre cele două tabere va culmina cu bătaia din biserică, cu scandalul ce va avea loc sub privirile consternate ale sfinţilor şi care, în afara necazurilor personale ale celor doi combatanţi principali, va avea drept rezultat zvârlirea unui sfânt într-o cristelniţă. Biserica va fi însă apărată. Vom vedea astfel cum intervine armata. În galeria de militari pe care-i vom întâlni în paginile cărţii o figură deosebită este aceea a generalului Laflanel, care gândea „că, la urma urmelor, războiul nu e un lucru rău, de vreme ce îi învaţă pe civili ce e viaţa”. Ordinele care porneau de la statul-major curgeau în cascadă:

„— Să bagi frica-n ei, mama lor!

— Să fiţi fără cruţare! Acţionaţi fără întârziere!

— Pleci imediat la bivolarii ăia, la mama dracului, la Clochemerle, cauţi dumneata unde e pe hartă... Să faci ordine acolo şi fără menajamente! Îţi recomand un lucru: să fii mai degrabă de partea popilor”.

Undeva în paginile cărţii unul din personajele ei, bătrânul Anselme Lamolire, „care nu vorbea cu uşurinţă şi care ţinea mai mult cu popii, pentru că popii, la rândul lor, ţin mai midt cu partidul ordinii, care este proprietatea...”,

spunea că „oamenii care au murit în război ar trebui reprezentaţi ca morţi în mod cu totul ideal, glorios şi liniştit, fără ca nimic vulgar, josnic sau trist să întunece această evocare”. Bătrânul justifica această idee prin necesitatea ca „generaţiile tinere să fie crescute în cultul eroismului tradiţional şi surâzător al ostaşului francez, care – zicea el – ştie să moară cu cochetărie”.

Vorbele bătrânului Lamolire, dacă dăm crezare autorului – şi n-avem niciun motiv să n-o facem – dezlănţuiră un fior de patriotism prin toţi cei care erau de faţă.

Evident, nu numai una din paginile cărţii ne-au făcut să râdem. Şi râdem de toate aceste lucruri odată cu autorul, pe care-l vedem că face eforturi să nu plângă.

O spune chiar el. „Adevărul e că nimic nu e de râs în treburile omeneşti. Dedesubtul comediei dospeşte tragicul, dedesubtul ridicolului clocotesc aspiraţiile, dedesubtul bufoneriei cloceşte drama. Vine o vreme când te cuprinde mai degrabă mila de oameni decât groaza de ei”.

Şi prin gura monseniorului de Giacone, care administra cu distincţie rară dioceza din Lyon, vom afla că „Academia Franceză este un minunat factor de acţiune, lăsat moştenire de Richelieu, una din cele mai utile instituţii create de vechiul regim”. Episcopul mărturiseşte mai la vale că Academia îngăduie bisericii să exercite un „control serios asupra gândirii franceze, chiar şi în zilele noastre”.

Explicaţiile pe care monseniorul le dă baroanei de Courtebiche, venită să-i ceară sprijinul pentru reîntronarea autorităţii bisericii la Clochemerle, sunt revelatoare: „Puterea bisericii e considerabilă, baroană, asupra unor oameni al căror unic viitor e moartea. Vine o vârstă când oamenii înţeleg că a gândi sănătos înseamnă a gândi mai mult sau mai puţin alături de noi. Căci oamenii

*ajunşi sunt cu toţii apărători ai puterii care le-a conferit onorurile şi le garan*tează *durabilitatea. Suntem cel mai vechi şi cel mai solid stâlp al acestei puteri". Fraza imediat următoare este o concluzie firească: „Iată de ce aproape toţi demnitarii aderă într-o oarecare măsură la biserică". Şi episcopul îi explică mai departe de ce Alexis Lauvelat, ministru, om de stânga, ca să poată intra în Academie, va avea nevoie de voturile de care dispune biserica sub cupolă. Şi în felul acesta candidatul va putea fi totdeauna contra bisericii, dar va lucra pentru dânsa.*

Dar evenimentele din Clochemerle vor avea nu numai consecinţe interne. Ele vor declanşa şi implicaţii politice internaţionale. Conferinţa dezarmării, care începuse în străinătate sub auspicii „favorabile", va eşua în ultima clipă, când delegaţia franceză va părăsi conferinţa, pentru că şeful guvernului trebuie să se întoarcă acasă din cauza scandalului dezlănţuit de construcţia urinarului. Citiţi paginile capitolului „Cauze mici, efecte mari" şi veţi găsi adesea limbajul demagogic al politicienilor de ieri şi de azi. Veţi râde cu poftă. Sunt multe, multe pagini din Clochemerle *care te fac să râzi. Unele din ele să surâzi. Acestea sunt poate cele mai frumoase. Tocmai pentru că surâsul este perfecţiunea râsului.*

Chamfort spunea într-una din maximele sale că „la plus pierdue de toutes les journees est celle ou l'on n'a pas îi" *Citind cartea lui Chevallier, râzând şi zâmbind, îţi dai seama că n-ai pierdut timpul de pomană. Şi, fără nicio îndoială, cititorul va înţelege atunci de ce Byron spunea: „Dacă rid de toate lucrurile din această lume, o fac ca să nu plâng din pricina lor".*

CONSTANTIN PRISNEA

CARE VA SPUNE TOT ATÂT DE MULT CÂT O PREFAŢĂ, CU MAI PUŢINĂ OSTENEALĂ PENTRU

CITITORI

Dificile est non satiram scribere

JUVENAL

Socot că nu există în închipuirea omenească fantezie oricât de dezlănţuită, care să nu găsească o corespondenţă faptică în viaţa de fiecare zi şi pe care raţiunea noastră să n-o poată, prin urmare, susţine şi Junâamentă.

Craiul care-mi place mie e un grai simplu şi naiv, atât cel de pe bârtie, cât şi cel din gură.

MONTAIGNE

Trebuie să spulber untul – e o condiţie – dar trebuie să mă

DIDEROT

— Cine ţi-a dăruit o filosofie atât de veselă f

— Obişnuinţa nenorocirilor.

BEAUMARCHAIS

Cu plăcere aş purta o mască şi numele mi l-aş schimba cu încântare.

STENDHAL

E greu să nu faci satiră (în limba latină).

CLOCHEMERLE

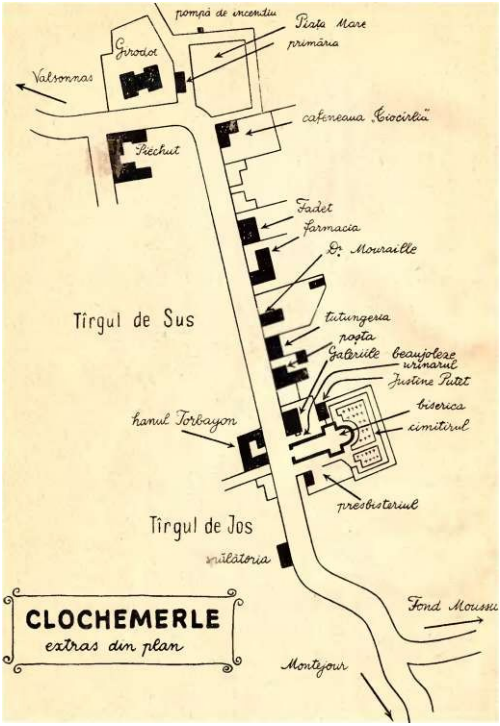

1? rin luna octombrie 1922, către ceasurile cinci seara, pe Piaţa Mare a târguşorului Clochemerle din Beaujolais, umbrită de castani tare frumoşi şi-mpodobită în centrul ei cu o mândreţe de tei, sădiţi, zice-se, în 1518 întru pomenirea ilustrei vizite a Annei de Beaujeu pe aceste meleaguri, doi bărbaţi se plimbau împreună în sus şi-n jos, cu acel mers agale al oamenilor de la ţară, care dau impresia că dispun oricând de timp berechet pentru orice lucru, schimbând între ei cuvinte pline de-o noimă atât de riguroasă încât nu le rosteau decât după lungi tăceri pregătitoare, cel mult o frază la fitece douăzeci de paşi. Deseori, doar un cuvânt, o exclamaţie ţineau loc de frază. Însă exclamaţiile astea conţineau nuanţe foarte expresive pentru nişte interlocutori care, cunoscându-se de multă vreme şi urmărind laolaltă aceleaşi ţinte, tot

împreună puneau jaloanele unei ambiţii matur chibzuite. În momentul acela preocupările celor doi erau de ordin politic şi ca atare orientate spre o linie de opoziţie. De aceea atâta gravitate şi prudenţă în comportarea lor.

Unul din bărbaţi, trecut de cincizeci de ani, înalt, roşu la chip, cu părul încă blond, reprezenta tipul pur al unui coborâtor din burgunzii care populaseră odinioară ţinuturile Ronului. Faţa lui cu pielea scorojită de vânt şi de soare trăia îndeosebi prin doi ochi mici, de un cenuşiu-deschis, împresuraţi de riduri fine, ochi în permanentă clipire, care-i dădeau un aer mehenghi – când aspru, când afectuos. Poate că gura ar fi fost în măsură să ofere, asupra caracterului acestui ins, indicaţii nedestăinuite de privirile sale, dacă n-o ascundea mustaţa „pe oală", în care stătea înfipt muştiucul unei pipe scurte şi negre, mai mult mestecată decât fumată şi mirosind totodată a tescovină şi a tutun. Zdravăn croit, uscăţiv, proptit pe-o pereche de picioare lungi şi drepte, cu un pic de burtă rezultând mai mult dintr-o indisciplină muşchiulară decât din grăsime sadea, aşa se înfăţişa personajul. Deşi îmbrăcat fără ostentaţie, ghiceai numaidecât, după încălţămintea comodă şi lustruită, după calitatea postavului hainei, după gulerul scrobit, purtat cu dezinvoltură într-o simplă zi de lucru, că e un om cu stare şi respectat. În glasul şi în gesturile sale drămuite se simţea autoritatea.

Bărbatul acesta se numea Barthélémy Piéchut. Era primarul târguşorului şi cel mai mare proprietar podgorean din Clochemerle, cu cele mai rodnice dealuri viticole expuse spre sud – est, care dau vinurile cele mai suculente. În afară de asta, mai era preşedinte al sindicatului agricol şi consilier judeţean, ceea ce făcea dintr-însul un personaj considerabil pe mulţi kilometri în jurul târguşorului Clochemerle, atât la Salles cât şi la Odenas, Arbuissonnas, Vaux şi Peréon. I se bănuiau şi alte

năzuinţe politice, încă nedate în vileag. Era pizmuit, dar puterea lui măgulea ţinutul. Purta fără snobism pălăria neagră de pâslă a ţăranului, cu calota înfundată şi cu borurile largi tivite cu găetan, niţel dată pe ceafă. În ziua aceea, ca să poată cugeta mai bine, îşi ţinea mâinile la piept, agăţate de reverele surtucului, şi capul împins înainte, atitudine familiară în cazurile grave şi care impunea contribuabililor. „E ceva în căpăţâna lui Piéchut!” spuneau ei.

Interlocutorul său, dimpotrivă, era un omuleţ sfrijit, fără vârstă, a cărui ţăcălie ascundea un supărător defect al fălcii, la bărbie, şi care purta, după moda veche, pe-un impozant zgârci nazal (armătura celor două canaluri sonore ce alimentau cu consonante foanfe toate grăirile sale), purta, zic, nişte ochelari cu ramă de fier denichelat, prinşi de-un lănţişor cu ancorajul după ureche. Sub sticlele de miop, pupilele aveau acel reflex acvatic ce caracterizează minţile himerice, obsedate de găsirea formulei idealurilor irealizabile. O pălărie gen panama, căreia contactul cu soarele mai multor veri şi cu întunericul mai multor ierni de nemişcare în şifonier îi dăduse culoarea şi scârţul pănuşelor de porumb puse la uscat sub streşinile fermelor din Bresse, îi acoperea ţeasta ţuguiată. Pantofii lui, cu copci de aramă, asupra cărora se exercitase prea bătător la ochi ingeniozitatea cizmarului, ajunseseră la ultima limită a pingelirii, căci era îndoielnic ca o talpă nouă să mai poată salva căputa definitiv compromisă. Omul sugea dintr-o ţigară jigărită, mai mult hârtie decât tutun, răsucită de degete neîndemânatice. Personajul numărul doi se numea Ernest Tafardel, învăţător, secretar al primăriei, şi sub această banală trailatură aghiotant al lui Barthélémy Piéchut, confidentul său în anumite momente şi într-o anumită măsură (căci primarul nu se lăsa niciodată târât pe panta confidenţelor

şi, în orice caz, niciodată mai departe de limita dinainte hotărâtă), în fine, sfetnicul său în scriptologie administrativă, unde se cereau formulări complicate.

Învăţătorul afişa faţă de micile amănunte ale vieţii materiale nobilul dezinteres al adevăraţilor intelectuali. „O inteligenţă superioară, zicea el, se poate lipsi de pantofi lustruiţi”. Prin această metaforă voia să spună că fastul îmbrăcăminţii sau mediocritatea ei nu adaugă, nici nu împuţinează inteligenţei cuiva. Ea mai lăsa deopotrivă să se înţeleasă că la Clochemerle exista cel puţin o minte luminată – din păcate, redusă la un rol subaltern – al cărei posesor putea fi recunoscut după lipsa de lustru a încălţămintei sale. Căci Ernest Tafardel avea vanitatea de-a se crede un gânditor profund, un fel de ţăran-filozof, ascetic şi neînţeles. Tot ce spunea învăţătorul avea o ticluire pedagogică şi sentenţioasă, punctată repetat de gestul acela pe care iconografia populară de pe vremuri îl atribuia membrilor breslei dăscăleşti: degetul arătător ridicat în sus, deasupra pumnului strâns şi ţinut la nivelul feţei. Când făcea vreo afirmaţie, Ernest Tafardel îşi apăsa indexul pe nas, cu o forţă ce-i abătea vârful într-o parte. Nu-i de mirare, deci, că după trei decenii de exercitare a unei profesiuni care cere o continuă afirmare, nasul i s-a cârmit un pic la stânga. Pentru completarea portretului mai adăugăm că răsuflul învăţătorului dăuna simţitor frumoaselor sale maxime, ceea ce-i făcea pe clochemerlini să se ferească de înţelepciunea lui, pe care Tafardel îi plăcea s-o insufle oamenilor prea de aproape. Fiind singura persoană în târg care-şi ignora meteahna, atribuia obscurantismului şi materialismului lor cras graba localnicilor de-a fugi din calea lui şi, mai ales, de-a scurta orice conversaţie confidenţială, orice discuţie pasionată. Oamenii făceau câţiva paşi înapoi şi-i dădeau dreptate, fără să-l contrazică. Tafardel vedea în aceasta dispreţ.

Convingerea lui că e persecutat se întemeia aşadar pe-o neînţelegere. Suferea totuşi din această pricină, căci, prolix din fire, i-ar fi plăcut, ca om cultivat ce era, să facă paradă de erudiţie. Conchidea în sihăstria lui că seminţia asta de podgoreni de la munte se îndobitocise sub cincisprezece veacuri de urgie religioasă şi feudală. Se răzbuna de toate astea purtând o ură crâncenă părintelui Ponosse – ură de altfel platonică şi pur doctrinală – pe care întreg târguşorul o ştia.

Discipol al lui Epictet şi Jean-Jacques Rousseau, învăţătorul se socotea un om virtuos. Timpul liber şi-l consacra scriptelor primăriei şi redactării de comunicări, pe care le trimitea foii *Deşteptarea vinicolă* din Belleville-pe-Saône. Văduv de mulţi ani, era cast. Venit aici din Lozere, ţinut auster, nu se putuse obişnui cu glumele deşănţate ale băutorilor de vin. Barbarii ăştia îşi băteau joc, în persoana sa, de ştiinţă, de progres, gândea el, şi de aceea recunoştinţa şi devotamentul său pentru Barthélémy Piéchut, care-i arăta simpatieşi încredere, erau cu atât mai mari.

Primarul, om abil, se pricepea să tragă foloase din orice şi de la oricine. Când socotea că trebuie să discute serios cu învăţătorul, îl poftea la o plimbare: în felul acesta îl avea totdeauna din profil. Mai e de menţionat că distanţa ce desparte pe-un învăţător de-un mare proprietar sapă între ei un şanţ de respect, ce-l punea pe primar la adăpost de emanaţiile pe care Tafardei lerăspândea din belşug când stătea faţă-n faţă cu oamenii de rând. În fine, Piéchut, ca bun politician ce era, ştia să profite până şi de virulenţa bucală a secretarului său. Ori de câte ori dorea să obţină, într-o problemă mai delicată, consimţământul anumitor consilieri municipali din opoziţie – notarul Girodot „podgorenii Lamolire şi Maniguant – pretexta o indispoziţie şi li-l trimitea pe Tafardei, cu dosarele şi cu

elocvenţa lui pestilenţială. Consilierii, ca să-i închidă învăţătorului gura, îşi dădeau imediat consimţământul. Aşa se face că bietul Tafardei se considera drept un argumentator de-o forţă excepţională. Această convingere îl consola de insuccesele lui în societate, atribuindu-le invidiei pe care spiritul superior o inspiră celor mediocri. Se întorcea nespus de mândru de misiunile sale şi, văzându-l, Barthélémy Piéchut zâmbea pe sub mustaţă şi-şi freca ceafa roşie, ceea ce la el era un indiciu de profundă reflecţie sau de mare bucurie. Îi spunea învăţătorului:

— Grozav diplomat puteai fi, Tafardei! Nici n-apuci să deschizi bine gura, şi toată lumea e de acord cu tine.

— Domnule primar, răspundea Tafardei, ăsta e avantajul culturii. Există o manieră de-a prezenta lucrurile care le scapă ignoranţilor, dar care, până la urmă, convinge totdeauna.

În momentul când începe povestirea de faţă, Barthélémy Piéchut rostea următoarele cuvinte:

— Trebuie să găsim ceva, Tafardei, ceva care să scoată în evidenţă superioritatea unei municipalităţi avansate.

— Sunt întru totul de acord, domnule Piéchut. Îmi permit totuşi să vă atrag atenţia că un monument al eroilor avem.

— Curând, în fiece comună, indiferent de culoarea politică a municipalităţii, va fi un monument. Şi ne mai pomenim că ni se aruncă cu el în cap.

Trebuie să găsim altceva, mai original, ceva mai în concordanţă cu programul partidului. Nu-i şi părerea dumitale?

— Fără îndoială, domnule Piechut, fără îndoială… Trebuie să facem ca progresul să pătrundă la sate, să gonim fără cruţare obscurantismul. E sarcina noastră majoră, a oamenilor de stânga.

Străbătură în tăcere piaţa în toată lungimea ei, care era de şaptezeci de metri, oprindu-şi paşii în punctul unde ea se termină în terasă şi de unde domină prima vale, aceasta continuându-se cu o reţea de văi formate de povârnişurile munţilor rotunzi, ce se succed descrescând până-n câmpia Saonei, ale cărei ape sclipitoare şi albastre se zăreau în depărtare. Căldura acestui octombrie accentua şi mai puternic mirosul vinului nou, care plutea peste orăşel, ba chiar peste toată regiunea. Primarul întrebă:

— Ei, ai vreo idee, Tafardel?

— Vreo idee, domnule Piechut? Vreo idee…

Reluară plimbarea. Învăţătorul clătina din cap meditativ şi fiindcă pălăria, care se strâmtase cu timpul, îi strângea tâmplele, o ridică un pic. Apăsarea stingherea munca cerebrală. O puse la loc, apoi, cu grijă. Abia după ce terminară până la capăt un parcurs, primarul reluă:

— Da, o idee. Ai vreuna, Tafardel?

— Oarecum, domnule Piechut… M-am gândit şi eu la ceva deunăzi şi tocmai voiam să vă vorbesc. Cimitirul ţine de comună? Este el, adică, un monument public?

— Bineînţeles, Tafardel.

— Dacă-i aşa, atunci de ce e singurul monument public din Clochemerle care nu poartă deviza republicană: *Libertate*, *Egalitate*, *Fraternitate*? N-avem de-a face oare cu o neglijenţă care bate-n struna reacţionarilor şi a popii? Nu s-ar părea că Republica admite ca dreptul ei de control să se oprească în pragul lăcaşului de veci? Nu înseamnă a recunoaşte că morţii scapă jurisdicţiei partidelor de stânga? Puterea popilor, domnule Piechut, rezultă din acapararea morţilor, şi-ar fi de mare importanţă să arătăm că şi noi avem drepturi asupra lor.

Urmă o tăcere gravă, rezervată examinării acestei sugestii. După un răstimp, primarul răspunse, cu o amicală

sinceritate:

— Vrei să ştii părerea mea, Tafardel? Morţii cu morţii. Să-i lăsăm, aşadar, în pace.

— Dar nu să le tulburăm liniştea e vorba, ci să-i ocrotim de matrapazlâcurile reacţiunii. Căci, la urma urmei, separaţia bisericii de stat...

*2** 19

— S-o lăsăm baltă, Tafardel. Crede-mă: ne-am lua o belea pe cap cu o chestie care nu interesează pe nimeni şi care n-ar face impresie ¡bună. Nu-l putem împiedica pe popă să intre în cimitir, nu-i aşa, şi de-a merge mai des decât ceilalţi. Aşa că tot ce-am scrie pe ziduri... Şi pe urmă, Tafardel, morţii reprezintă trecutul. Noi trebuie să avem în vedere viitorul. O idee de viitor cer de la dumneata.

— În cazul acesta, domnule Piechut, revin la propunerea mea privitoare la o bibliotecă municipală, înzestrată cu o colecţie de cărţi selecţionate, care să lumineze mintea cetăţenilor noştri şi să dea ultima lovitură vechilor fanatisme.

— Să nu ne pierdem timpul cu biblioteca. Ţi-am mai spus-o: clochemerlinii n-or să citească niciuna din cărţile dumitale. Ziarul le ajunge cu vârf şi îndesat. Dumneata crezi că eu mă omor cu cititul? Proiectul dumitale ne-ar da mult de furcă şi fără cine ştie ce folos. Să găsim ceva mai de efect, ceva care să se împace cu o epocă de progres cum este cea în care trăim. Chiar nu întrevezi nimic?

— Am să mă gândesc, domnule primar... Ar fi indiscret din parte-mi să vă întreb dacă nu cumva dumneavoastră...

— Ai ghicit, Tafardel, am eu o idee... De mult o tot rumeg.

— O, atunci e bine, e cât se poate de bine! făcu învăţătorul.

Dar nu puse nicio întrebare, căci atâta îi trebuie unui clochemerlin ca să-i piară cheful de-a vorbi. Tafardel nu manifestă nici cel mai mic semn de curiozitate. Se mulţumi doar să aprobe, cu deplină încredere:

— De vreme ce aveţi o idee dumneavoastră, nu mai e nevoie să căutăm alta!

Barthélemy Piechut se opri atunci în mijlocul pieţei, lângă tei, şi aruncă o privire asupra străzii centrale, să se asigure că nu vine nimeni în direcţia lor. Îşi duse apoi mâna la ceafă, cu o mişcare în sus, destinată să-i împingă pălăria spre sprâncene, după care rămase un moment cu ochii în pământ, frecându-şi încetinel cerbicea cu palma. În sfârşit, se hotărî:

— Uite care-i ideea mea, Tafardel… Mi-am propus construirea unui edificiu pe cheltuiala comunei.

— Pe cheltuiala comunei? repetă învăţătorul cu mare uimire, ca unul ce ştia câtă impopularitate riscă un atare proiect, bizuit pe banii proveniţi din impozitele contribuabililor.

Totuşi nu întrebă nici despre ce fel de edificiu era vorba, nici ce sumă trebuia vărsată. Îl ştia pe primar om cu scaun la cap, prudent şi abil. Lămurirea o dădu acesta din proprie pornire:

— Ei da, un edificiu! De mare utilitate atât pentru igiena publică, cât şi pentru moravurile obşteşti… Să te văd dacă te taie capul, Tafardel. Ia ghiceşte…

În loc de răspuns, învăţătorul deschise larg braţele, gest prin care voia să arate că aria ipotezelor e atât de imensă încât ar fi curată nebunie să te aventurezi în noianul ei. Văzând aşa, Piechut dădu un ultim bobârnac pălăriei sale, care-i umbri întreaga faţă, clipi vârtos din ochi – ca de obicei, mai mult cu cel drept decât cu cel stâng – pentru a constata mai bine impresia pe care ideea sa avea s-o producă asupra celuilalt şi îi dezvălui toată

tărăşenia:

— Vreau să construim un urinar, Tafardel.

— Un urinar? exclamă cu surprindere învăţătorul, înfiorat fulgerător de importanţa proiectului.

Greu e să-ţi încolţească cât ai bate din palme o părere asupra unei chestiuni atât de considerabile, venită pe neaşteptate. Şi pripeala la Clochemerie ştirbeşte din valoarea unei judecăţi. Ca şi cum ar fi voit să vadă mai limpede în gândurile lui, Tafardel, dintr-o repede sfârlă, îşi desjugă ochelarii de pe imensul său nas cavalin, îi duse la gură, îmbibându-i cu o abureală împuţită, şi-i frecă apoi temeinic cu batista, ca să le dea o transparenţă nouă. După ce se convinse că n-a mai rămas niciun firicel de praf pe sticle, îi puse la locul lor cu o solemnitate care marca excepţionala importanţă a convorbirii sale. Toate aceste operaţiuni pline de precauţie îl umpleau de bucurie pe Piechut: prin mijlocirea lor avea dovada efectului produs de dezvăluirile sale. Tafardel ghiroţăi şi-un „hm!”, două, îndărătul mâinii sale osoase, totdeauna pătată de cerneală şi, abia după ce-şi netezi bărbuţa de ţap bătrân, spuse:

— Odată idee, domnule primar! O idee cu adevărat republicană! în spiritul partidului, în tot cazul. Iniţiativă în cel mai înalt grad democratică şi, cum prea bine spuneaţi, igienică. Când mă gândesc că marii seniori ai lui Ludovic al XIV-lea urinau pe scările palatelor! Curată murdărie, specifică domniei regilor – putem s-o spunem pe şleau! Pentru binele poporului un urinar e cu totul altceva decât o procesiune a lui Ponosse.

— Dar lui Girodot, întrebă primarul, şi lui Lamolire, lui Maniguant, în fine, întregii şleahte, crezi c-o să le rupă gura?

Învăţătorul dădu drumul unui scurt hârâit, care era râsetul lui, rară manifestare la acest ins trist şi neapreciat, a cărui bucurie era parcă ruginită de nefolosinţă,

întrebuinţând-o exclusiv pentru înalte scopuri, în ocazii deosebite, bunăoară în victoriile repurtate asupra jalnicului obscurantism ce mai învăluie încă satele franceze.

— E mai mult ca sigur, domnule Piéchut, că în faţa opiniei publice proiectul dumneavoastră va fi pentru ei ca o lovitură de trăsnet.

— Dar Saint-Choul? Dar baroneasa de Courtebiche?

— Le-a sunat clopotul! Prestigiul aristocraţiei e ca şi pe ducă! Vom înscrie o frumoasă izbândă democratică, o nouă afirmare a nemuritoarelor principii. Aţi pus în curent comitetul?

— Încă nu… Cam bântuie invidia în comitet… Mă bizui niţeluş şi pe elocinţa dumitale, Tafardel, când o fi să prezinţi chestiunea şi s-o impui. Doar te pricepi atât de bine să le închizi pliscul geanabeţilor…

— Vă puteţi bizui pe mine, domnule primar!

— Care va să zică e-n regulă! Rămâne să fixăm ziua. Până atunci, mormânt. Cred că o să râdem şi noi o dată!

— Şi eu cred, domnule Piéchut!

De mulţumit ce era, primarul îşi plimba în toate direcţiile pălăria pe cap. Dar însetoşat încă de complimente, pentru a mai obţine şi altele, îl provoca pe învăţător când cu „Aud?”, când cu „Mai zi ceva”, cu un aer de vulpenie specific ţărănească, neîncetând să-şi frece ceafa, sediul mâncărimilor sale cogitive. Şi de fiecare dată Tafardel îi decerna noi elogii.

Era ceasul de apoteoză a zilei, marcat într-una din cele mai frumoase amurguri de toamnă. O imensă seninătate pogora din văzduhul plin de iureşurile stridente ale ultimelor păsărele, văzduh în care albastrul-pal se preschimba uşure în trandafiriul zămislitor de feerice asfinţituri. Soarele scăpăta îndărătul munţilor Azergues, nemailuminând decât câteva piscuri, singurele ce mai

irumpeau dintr-un noian de suavitate câmpenească, şi foarte puţine locuri din lunca estompată a Saonei, pe care ultimele sale raze le transformau în heleştee de argint. Recolta fusese bună, vinul se anunţa excelent. Aveai de ce să te bucuri în acest colţişor din Beaujolais. Clochemerle răsuna de huietul poloboacelor urnite. Adieri răcoroase, un pic acrişoare, venind din crame, străbăteau acrul călduţ al pieţei, când dinspre nord-est vreo briză se pornea să freamăte castanii. Pretutindeni se vedeau împroşcăturile ciorchinilor striviţi, şi alambicurile distilau de pe-acum boştina.

La marginea terasei, cei doi bărbaţi contemplau molcoma înserare. Slava acestui sfârşit de sezon li se părea de bun augur. Pe neaşteptate, nu fără emfază, Tafardel întrebă:

— Apropo, domnule primar, unde o să plasăm micul nostru edicul? Aţi avut în vedere şi lucrul acesta?

Primarul răspunse cu un zâmbet larg, la care participară toate ridurile feţei sale primejdios de joviale. Puteai admira în acest zâmbet o ilustrare a faimoasei maxime politice: *A guverna înseamnă a prevedea*, precum puteai citi mulţumirea lui Barthélémy Piéchut de-a se simţi puternic, temut, proprietar de frumoase bunuri sub soare şi de pivniţe adăpostind cele mai straşnice vinuri ale dealurilor situate între măgurile apusene şi valea Brouilly-ului. Cu-acest zâmbet alimentat de biruinţe concrete îl învăluia Piéchut pe febrilul Tafardel (un nepricopsit care nu poseda nici măcar un petecuţ de pământ, niciun buture de vie), zâmbetul de milă al oamenilor de acţiune pentru scribi şi pentru farfarale, care-şi tocesc timpul pe fleacuri nebuloase. Din féricire, Tafardel nu simţea ironia. Îl apăra de colţii ei zelul său nobil şi credinţa ce-o avea în misiunile de emancipare socială. Nimic nu-l putea atinge, nici jigni, afară de inexplicabila batere în retragere a vreunui

interlocutor din faţa corozivelor sale aforisme. Prezenţa primarului îl pătrundea cu o înviorătoare căldură umană, întreţinea în sufletul lui focul sacru al respectului de sine. În clipa aceea aştepta un răspuns din partea celuia despre care se zicea în Clochemerle: „Nu-şi răceşte gura de pomană, Piéchut al nostru!” într-adevăr, nu şi-a răcit-o:

— Hai să vedem locul, Tafardel, spuse el simplu, îndreptându-se spre strada principală.

Măreaţă vorbă! Vorbă de om care a rostuit totul dinainte. Vorbă ce poate fi pusă alături de cea a lui Napoleon străbătând câmpiile de la Austerlitz înaintea bătăliei: „Aici voi da lupta!”

ÎI CLOCHEMERLE-EN-BEAUJOLAIS

Presupunem că cititorul e mai puţin ahtiat decât Tafardei de a cunoaşte locul pe care Barthélémy Piéchut plănuieşte să instaleze o sobră lucrare de arhitectură amintind fastul roman, în pofida acestui primar ce are pretenţia că inovează. (El crede probabil că urinarele datează de la revoluţia franceză.) Să-i lăsăm, deci, pe cei doi să se îndrepte cu paşi domoli spre amplasamentul urinarului, destinat mai dihai poate să umilească pe doamna baroană Alphonsine de Courtebiche, pe părintele Ponosse, pe notarul Girodot şi pe toate cozile de topor ale reacţiunii, decât să procure o posibilitate de bună uşurare a gintei bărbăteşti din Clochemerle. Nicio grijă, îi prindem noi acuşi din urmă şi pe primar, şi pe învăţător, care merg tacticos. Dar mai întâi să ne ocupăm de Beaujolais.

La apus de şoseaua naţională nr. 6, ce duce de la Lyon la Paris, se întinde, între Anse şi împrejurimile Mâcon-ului, pe-o lungime de aproximativ 45 kilometri, o regiune care, împreună cu Bourgogne, Bordelais, Anjou, Coastele Ronului etc., îşi împarte cinstea de-a produce cele mai faimoase vinuri ale Franţei. Nume ca Brouilly, Morgon, Fleurie, Juliénas, Moulin à Vent etc. au adus celebritate

Beaujolais-ului. Dar, pe lângă aceste nume mari, mai există altele, mai puţin pompoase, ale căror merite nu sunt, însă, cu nimic mai prejos, în prima linie a numelor acestora, cu care „renumele” s-a arătat ingrat, nepropagându-le departe, figurează Clochemerle-en-Beaujolais.

Să lămurim în treacăt înţelesul numelui de Clochemerle. În veacul al XII-lea, atunci când viţa de vie nu se cultiva încă aici, ţinutul acesta, supus oblăduirii seniorilor de Beaujeu, era eminamente păduros. Pe ocina târguşorului actual se afla o aşezare mănăstirească, ceea ce, în paranteză, ne dovedeşte că locul a fost bine ales. Biserica mănăstirii – din care au mai rămas până azi, amestecate cu rămăşiţe de zidării posterioare, un portal, o micuţă şi încântătoare clopotniţă, câteva arcade romane şi meterezuri groase – era împrejmuită de arbori uriaşi; în arborii aceştia îşi făcuseră sălaş nişte mierle. Când se trăgea clopotul, mierlele îşi luau zborul. Ţăranii din leatul acela ziceau Clochemerle – „Clopotul cu mierle”[3]. Şi numele a rămas până azi.

Întreprindem aci o lucrare de istorie privitoare la anumite evenimente ce au făcut vâlvă în 1923 şi despre care presa epocii s-a ocupat în câteva rânduri sub titlul generic adoptat de toate ziarele: *Scandalurile din Clochemerle*. Această lucrare cată s-o săvârşim cu seriozitatea şi precauţiunile care numai ele singure ne vor permite să tragem învăţămintele unui şir de fapte rămase încă nelămurite şi pe punctul de-a cădea în uitare. Dacă la Clochemerle-en-Beaujolais nu s-ar fi găsit un primar ambiţios şi o domnişoară afurisită, pre nume Justine Putet, acrită de singurătatea celibatului, cenzoră haină şi temută a gesturilor contemporanilor ei, atunci fără îndoială că nu s-ar fi înregistrat în această plăcută localitate nici sacrilegiu, nici vărsare de sânge, başca nenumăratele

3 Cloche – clopot ; merle – mierlă (în limba franceză).

episoade secundare care, dacă n-au fost date în vileag absolut toate, nu înseamnă că n-au reuşit să zdruncine vieţile multor localnici, care păreau că sunt bine puse la adăpost de surprizele sorţii.

Prin urmare, cititorul e îndreptăţit să se aştepte ca evenimentele ce vor fi relatate – deşi îşi au leagănul în niscai mici întâmplări aparent fără însemnătate – să ia repede o amploare considerabilă. În procesul lor şi-au vârât şi pasiunile coada, cu acea violenţă cunoscută uneori în provincie, unde mult timp aţipite, nealimentate, ele îşi manifestă din senin prezenţa şi forţa nepieritoare, împingându-i pe oameni la acte extreme, în disproporţie totală cu cauzele care le-au generat. Şi fiindcă aceste cauze ar putea părea aci derizorii – măsurate la scara consecinţelor ce-au decurs din ele – e necesar ca, înainte de toate, să vă prezentăm mai pe îndelete ţinutul Beaujolais-ului, de unde au pornit acele tulburări destul de comice la originea lor, dar care, totuşi, au ajuns să influenţeze asupra destinelor naţionale.

Fapt cert: Beaujolais-ul nu e temeinic cunoscut – sub raport vinicol şi geografic – de gastronomi şi de turişti. Ca produs vinicol e luat uneori drept o codiţă a Burgundiei, o simplă dâră de cometă, şi-atâta tot. Cei departe de Ron sunt înclinaţi să creadă că un vin de Morgon nu-i decât o palidă imitaţie a unui vin de Corton. Eroare de neiertat, şi grosolană, săvârşită de oameni care beau fără discernământ, pe chezăşia unei etichete sau pe dubioasele recomandări ale unui chelner. Puţini băutori sunt calificaţi să deosebească autenticul de contrafacere din uzurpatele blazoane ale unor capsule. În realitate, vinul de Beaujolais posedă virtuţile sale proprii, un buchet ce nu poate fi confundat cu niciun altul.

Marea mulţime a turiştilor nu vizitează acest ţinut vinicol. Probabil din pricina aşezării sale geografice. Căci

pe când Burgundia îşi desfăşoară între Beaune şi Dijon dealurile sale chiar de o parte şi de alta a şoselei naţionale nr. 6, care merge şi de-a lungul Beaujolais-ului, ţinutul acesta din urmă, dimpotrivă, îşi ascunde măgurile sale îndărătul marilor itinerarii, măguri pe de-a-ntregul căptuşite cu vii la altitudini între două sute şi cinci sute de metri, şi-ale căror cele mai înalte creste, ce-l ocrotesc de vânturile dinspre apus, ating o mie de metri. La adăpostul acestor apărători etajate succesiv, satele şi comunele beaujoleze, ventilate de aer salubru, s-au cuibărit într-o izolare în care mai dăinuie un vag iz feudal.

Însă turistul străbate orbeşte valea Saonei – încântătoare de altminteri – fără să aibă habar că lasă în urma sa, la numai câţiva kilometri, unul din colţurile cele mai pitoreşti şi mai fericit însorite ale Franţei. Lipsa de informaţii îl face să piardă unul din prilejurile frumoase pe care le poate întâlni în cursul hoinărelii lui, prilejul de-a se minuna şi a admira. Iată de ce Beaujolais-ul rămâne un teritoriu rezervat numai câtorva iniţiaţi, care vin să găsească acolo liniştea, varietatea largilor sale orizonturi, în vreme ce automobilişti duminicali îşi istovesc motorul alergând cu o viteză infernală, ca să ajungă, invariabil, la aceleaşi supraaglomerate popasuri turistice.

Dacă se găsesc cumva printre cititori niscai turişti care mai au-încă setea descoperirilor, le dăm povaţa ce urmează:

La aproximativ trei kilometri spre nord de Villefranche-sur-Saône vor întâlni, la stânga lor, o mică ramificare, îndeobşte dispreţuită de automobilişti, ramificare din care porneşte drumul de mare circulaţie nr. 15 bis. Pe ăsta s-o ia şi să meargă tot înainte, până-n şoseaua de mare circulaţie nr. 20. Apucând-o pe această arteră, ea îi va duce într-o vale închisă şi răcoroasă, ornamentată cu bogate draperii de umbră, cu frumoase

case arhaice în stilul culelor rustice şi ale căror ferestre răspund pe toloace pline de verdeaţă, pe terase anume făcute pentru contemplarea răsăriturilor şi amurgurilor. Drumul suie pe nesimţite, urcând apoi tot mai sus pe-un lanţ de serpentine cu cercurile largi. Curând, văi şi cotituri se succed, roteşti şi urci mereu, treci dintr-o zăpodie pe alta, pe stâncile cărora stau agăţate sate liniştite, şi vezi apărând şi înălţându-se deodată coama neagră a pădurilor şerpuite în depărtare de potecile trecătorilor. Fiecare înălţime cucerită e o cucerire asupra unui orizont pe care-l închid, departe, Alpii şi Jura. Mai mulţi kilometri mergi aşa. În sfârşit, o ultimă cotitură descoperă valea căutată şi zăreşti pe cealaltă pantă a sa, cam la mijlocul ei, la aproximativ patru sute de metri altitudine, o mare strânsură de case. E Clochemerle-en-Beaujolais, dominat de clopotniţa romană, martoră a unui alt veleat şi purtând povara a noua veacuri.

Pentru tot ceea ce va urma, configuraţia locurilor e de-o extremă importanţă. Dacă această topografie a Clochemerle-ului n-ar fi fost ceea ce este, e foarte probabil că evenimentele ce ne-am propus să le narăm nu s-ar fi întâmplat. Se impune, aşadar, să dăm cititorului o imagine clară a aşezării orăşelului. În acest scop nu vedem un mijloc mai bun decât a-i pune sub ochi o copie sumară a planului cadastral, însoţind-o şi cu câteva desluşiri.

Clădit de la apus la răsărit, de-a lungul unei şosele urcătoare ce îmbăieră şoldul colinei, târguşorul Clochemerle s-a transformat de nenumărate ori în decursul veacurilor. El a luat naştere în partea de jos a povârnişului, cea mai ferită de intemperii, la o epocă în care mijloacele de apărare împotriva asprimilor anotimpului friguros erau rudimentare. Punctul său cel mai ridicat era pe-atunci mănăstirea, din care au mai rămas ca mărturie biserica şi câteva ziduri vechi, ce servesc ca reazem caselor

învecinate. Dezvoltarea vechiului târg, consecinţă a extinderii luate de cultura viţei de vie, s-a efectuat aşadar treptat către est, dar nu fără teamă, ţinând grijuliu casele strâns lipite una de alta, deoarece locuitorii acelor vremi nu se încumetau să se răzleţească de o obşte de care aveau totdeauna nevoie. De aci rezultă învălmăşeala parcelelor şi, de asemenea, faptul că periferia primitivă a târgului a devenit cu timpul centrul lui. Aceste modificări au avut ca efect împingerea spaţiului disponibil hăt la răsărit, până la cotul mare al şoselei, în punctul unde colina face pinten. La vârful acestui pinten s-a croit, în 1878, Piaţa Mare din Clochemerle. În 1892 s-a construit pe-o margine a ei noua primărie, care serveşte totodată şi de şcoală.

Aceste lămuriri permit să se înţeleagă de ce aşezământul proiectat de Barthélémy Piéchut n-ar fi fost de mare folos în Piaţa Mare, la capătul extrem al unui târg ce se întinde de-a lungul unei singure străzi de patru sute de metri. Pentru ca urinarul să fie de utilitate publică, el trebuia instalat într-un loc uşor accesibil, fără a avantaja numai o parte a orăşelului în dauna celeilalte. Cea mai bună soluţie ar fi fost, fireşte, construirea a trei urinare, la distanţe egale, repartizate respectiv în cartierul de sus, în cartierul de jos şi în centru. Primarul luase în consideraţie acest lucru. Însemna însă ca, din capul locului, să se joace cu focul. Când putea obţine un succes manevrând cu prudenţă, de ce-ar risca să-şi compromită popularitatea, afişând o lărgime de vederi care-ar face pe duşmanii lui să ţipe acuzându-l de risipă? Parcă-i auzea protestând că un orăşel ca al lor, care s-a lipsit de urinar o mie de ani şi mai bine, nu simţea neapărat nevoia de a avea trei, de azi pe mâine, şi încă, pe deasupra, făcute pe bănişorii lor! Şi unde mai pui că utilizarea urinarului ar cere şi o prealabilă educare a cetăţenilor şi poate chiar o ordonanţă

municipală. Oameni care au urinat, din tată-n fiu, la talpa zidurilor şi prin unghere, unde-i apuca nevoia, cu frumoasa generozitate de vezică pe care-o dă vinul de Clochemerle – binefăcător pentru rinichi, zice-se – nu prea ar fi dispuşi să se uşureze într-un loc fix şi deposedat de micile plăceri pe care le procură fanteziile unui ţâşti bine dirijat, bunăoară izgonind o gâză, încovoind un firicel de iarbă, înecând nişte furnici sau hărţuind un păianjen în pânza lui. La ţară, unde distracţiile sunt rare, trebuie să se ţină seama de cele mai mici plăceri. Şi, mai ales, trebuie să se ţină seama de privilegiul pe care-l are ginta masculină de a face această operaţie de-a-n-picioarelea, cu ostentaţie, ştrengăreşte, ceea ce îi mai sporeşte prestigiul faţă de femei, cărora e bine să li se amintească cât mai des inferioritățile lor, ca să înveţe să-şi mai ţină gura răufăcătoare şi să-şi mai astâmpere ţipetele cu care te năucesc la cap.

Toate astea le ştia Piéchut şi de aceea atribuia el atâta importanţă locului, pe care nu l-a ales decât după o matură chibzuinţă. E de menţionat că lipsa de uliţe laterale îngreuia şi mai mult această alegere, având în vedere că artera principală a Clochemerle-ului era o neîntreruptă succesiune de faţade, de prăvălii, de portaluri şi de grilajuri, constituind tot atâtea limite ale proprietăţii particulare, asupra cărora comuna nu avea niciun drept.

Să ne întoarcem acum la cei doi bărbaţi. Amintim că, părăsind piaţa, ei au coborât pe Strada Mare, până-n centrul târgului, marcat de biserică, în care Tafardel nu pune niciodată piciorul şi rareori Barthélémy Piéchut. Cel dintâi se abţine din fanatism laic, al doilea mai face unele concesii din motive de toleranţă politică: nu vrea ca atitudinea sa să însemne un blam ritos la adresa unei părţi a concetăţenilor. De altminteri, soţia primarului se duce regulat la biserică, iar fiica lor, Francine, din care se străduiesc să facă o „duduie”, îşi termină educaţia la

maicile din Mâcon. Astfel de compromisuri sunt admise la Clochemerle, unde sectarismul, umanizat de buna dispoziţie ce-o dă vinul de Beaujolais, nu se arată inflexibil. Localnicii înţeleg că un om puternic ca Barthélemy Piechut trebuie să-şi asigure legături în ambele tabere, demonstrând totuşi o ostilitate de principiu faţă de popime, punct important al programului său.

Ajungând în faţa bisericii, Barthélemy Piechut se opri încetişor, ca şi cum ar fi voit să-i facă pe curioşii aflători acolo să presupună că a stat locului fără vreo intenţie formală. Dintr-o simplă mişcare a capului, nearătând cu degetul, el indică amplasamentul.

— Acolo îl punem, zise el.

— Acolo? întrebă în şoaptă Tafardel, uimit la culme. Urinarul?

— Păi ce alta? făcu primarul. Unde-ar putea sta mai bine?

— Nicăieri, e-adevărat, domnule Piechut. Da'… hm… chiar aşa aproape de biserică… Nu credeţi că părintele…

— Nu cumva te-a găsit acu frica de popă, Tafardel?

— Da' de unde, domnule Piechut!… Mie să-mi fie frică de popă? O! O! Oare nu noi am desfiinţat spânzurătorile şi am retezat ghearele acestor purtători de stihare? făcui o simplă remarcă, pentru că trebuie să ne păzim de oamenii ăştia. Cum sunt oricând gata să se pună de-a curmezişul progresului…

Primarul avu o şovăială, dar nu dădu în vileag gândul ce-l preocupa. Îşi luă aerul său cel mai cumsecade:

— În fine, Tafardel, vezi dumneata poate un loc mai nimerit? Arată-mi-l!

— Altul mai nimerit nici pomeneală, e lucru sigur!

— Atunci?… Oare interesele obşteşti nu trebuie să treacă înaintea bazaconiilor popeşti? Te las pe dumneata să judeci, Tafardel, care eşti un om drept şi instruit.

Cu atari mărunte măguliri obţineai de la învăţător un devotament fără margini. Piechut o ştia prea bine, meşter cum era ca nimeni altul în arta de-a scoate de la fitece ins tot ce putea da.

— Domnule primar, spuse Tafardel cu gravitate, eu în persoană voi apăra proiectul în faţa comitetului, dacă sunteţi de acord. Vă cer lucrul acesta cu tot dinadinsul.

Pişicher cum era, primarul se lăsă rugat. Avea talentul ţărănesc de-a nu acorda nimic prea uşor şi de-a încheia cele mai avantajoase tranzacţii cu un aer de adâncă tristeţe. Aşteptând ca Tafardel să-şi asume nesolicitat o atât de grea misiune, voia să dea impresia că lasă să i se smulgă o favoare. Cu cât era mai în profit, cu atât arăta mai multă mâhnire, un mai mare regret. Bucuria lui se traducea prin disperare. Când o afacere se dovedea într-adevăr grozavă pentru el, Piechut, renunţând la orgoliul de-a fi considerat un vulpoi şiret, spunea cu modestie: „Am brodit-o, dar să ştiţi că eu n-am niciun merit…” El nu se alegea, chipurile, decât cu un avantaj platonic, enunţat în următoarea morală: „Când tratezi cinstit o afacere şi nu urmăreşti să câştigl mai mult decât se cuvine, rareori se întâmplă să n-ai satisfacţii”. Sistemul acesta i-a făurit o reputaţie de onestitate şi de om de cuvânt, oricând gata de-un sfat bun. Oamenii la o anaghie veneau bucv. ros să-l consulte şi să-i încredinţeze daraverile lor familiare şi băneşti. Înarmat cu asemenea preţioase documentări, Piechut putea, la o adică, să-şi manevreze fără greş clientela politică. Ca să-l bage-n buzunar pe Tafardel era pentru el, fireşte, un joc de copil.

De câţiva ani învăţătorul aştepta zadarnic decoraţia cu frunzele academice, cinstire ce i-ar fi conferit la Clochemerle un mare prestigiu. Şi pentru că această răsplată întârzia să se arate, îşi închipuia că are duşmani în sferele de sus. În realitate, nimeni nu avea ochii aţintiţi

asupra lui Ţafardel; acesta era pur şi simplu motivul uitării. Inspectorii şcolari călcau rar prin regiune „iar comportările ridicole ale paraponisitului nostru nu-l indicau câtuşi de puţin pentru o distincţie onorifică. Impresie de altfel nedreaptă, căci Tafardel dădea cu prisosinţă dovada unui absolut devotament profesional. Nu s-ar putea spune că preda bine la şcoală, fiind plicticos şi doctrinar în toate, dar preda sârguincios şi cu convingere, fără a-şi cruţa osteneala. Din păcate, îşi Împăna lecţiile cu tirade civice prea compacte, cu care împuia creierul copiilor, amestecându-le bezmetic cu celelalte materii din programă.

La drept vorbind, primarul ar fi putut decerne învăţătorului decoraţia la care râvnea atâta. În afara meritelor profesionale, Tafardel avea şi merite politice în favoarea sa, pe măsura devotamentului său faţă de partid, pe care Piechut, mai mult ca oricine, era indicat să le preţuiască. Dar acesta nu se grăbea, zicându-şi că un Tafardel pătruns de ideea că e persecutat putea aduce mai multe servicii. Nu se înşela: învăţătorul era dintre oamenii cărora sfânta indignare li-e indispensabilă. Recompensat prea devreme, s-ar fi înţepenitpoate în mulţumirea de sine, vanitatea ar fi luat locul mâniei, înfierbântându-i şi făcându-l bătăios, aşa cum îl voia primarul, care putea astfel să-l folosească pentru interesele sale. Totuşi, de câtva timp, Piéchut simţea că momentul răsplătirii lui Tafardel sosise. Dar raţionând tot ca un ţăran, primarul ţinea ca secretarul său să-i facă un ultim şi important serviciu: urinarul. Chiar dacă la Clochemerle oamenii îşi băteau joc de învăţător, nu i se refuza creditul datorat omului instruit; sprijinul său putea fi preţios în anumite împrejurări.

Văzând că interlocutorul său atinsese gradul de entuziasm la care voise să-l aducă, Piéchut glăsui, în

sfârşit:

— Chiar o să-ţi facă atâta plăcere să vorbeşti de chestia asta comitetului?

— Ar fi o dovadă de încredere din partea dumneavoastră, domnule primar, dacă aţi binevoi să-mi acordaţi această sarcină. E în joc reputaţia partidului nostru. Am să ştiu eu cum să-i iau.

— Te simţi într-adevăr în stare să obţii aprobarea? O să ai de furcă. Păzeşte-te de Laroudelle…

— E o ţoapă, răspunse Tafardel dispreţuitor. Nu mi-e frică de el.

— Bine… Bine… în fine, dacă ţii cu tot dinadinsul, Tafardel… Primarul îl apucă pe învăţător de reverul hainei, în dreptul butonierei.

— Ia aminte, Tafardel, pentru dumneata victoria va fi dublă! De data asta capeţi decoraţia…

— O, domnule primar, răspunse învăţătorul roşind de fericire, credeţi-mă, nu pentru asta o fac…

— Ai s-o capeţi, mă fac chezaş… îţi dau cuvântul meu, domnule profesor.

— Şi eu pe-al meu, domnule primar, că voi face imposibilul.

— Bate palma, Tafardel! Cuvântul lui Piéchut e cât o recoltă de vin bun! învăţătorul puse mâna lui în mâna primarului, dar trebui să şi-o retragă repede, ca să-şi şteargă ochelarii aburiţi de emoţie.

— Şi acum, spuse Barthélémy Piéchut, hai să bem un tulburel la Torbayon. Torbayon (Arthur) era crâşmarul, şi în plus antreprenor de transporturi şi soţ al Adelei, femeie tare dulce de privit.

Mai sunt necesare câteva lămuriri ca să înţelegem de ce a fost atât de uimit Tafardel, când primarul i-a arătat mai adineauri locul pe care-l alesese. Să ne uităm în plan. Vedem acolo că biserica din Clochemerle e încadrată de

două fundături, care sunt, când stai cu faţa la intrare, Fundătura

Cerului la dreapta şi Fundătura Călugărilor la stânga. Această din urmă denumire a rămas, fără îndoială, din vremea mănăstirii. E de presupus că pe drumul acesta se duceau călugării la slujbele religioase.

Fundătura Cerului, în care dă prezbiteriul părintelui Ponosse, răzbate până-n cimitirul situat în spatele bisericii, pe coasta dealului, o frumuseţe de teren însorit, unde morţii dorm liniştiţi.

Hotărnicită într-o parte de biserică şi în cealaltă de un lung zid prevăzut cu o singură portiţă ce răspunde îndărătul *Galeriilor beaujoleze* (una din prăvăliile principale ale târguşorului), Fundătura Călugărilor e o ulicioară astupată de rămăşiţele unei case foarte vechi, cu etaj, pe trei sferturi năruită, una din ultimele clădiri durate în evul mediu. La parterul acestei căsuţe, lipită de biserică, se afla o anexă a sacristiei, unde părintele Ponosse preda catehismul şi-i aduna pe Copiii Maicii Domnului[4]. Etajul cuprindea două odăiţe minuscule, locuite de o domnişoară pre nume Justine Putet, fată bătrână de vreo patruzeci de ani, trecând drept cea mai zeloasă enoriaşă din Clochemerle. Vecinătatea cu lăcaşul sfânt îi înlesnea lungi popasuri înaintea altarului, a cărui împodobire cu flori proaspete n-o lăsa în ruptul capului în grija altcuiva, şi de asemenea îi asigura un drept de supraveghere asupra credincioşilor care, ca să ajungă la confesional, o luau prin Fundătura Călugărilor. La fel proceda şi părintele Ponosse, de câteva ori pe zi, când avea treabă la sacristie. Acest control al activităţii bisericii îi da mult de lucru cucernicei domnişoare, care cenzura fără milă moravurile târguşorului.

---

4 Confrerie catolica, cu o preşedintă aleasă indeob}te din rîndurilc nobiliare, din care fac parte fetele

Aici, la intrarea Fundăturii Călugărilor, voia Barthélemy Piechut să-şi construiască urinarul, de unde şi mirarea lui Tafardel, ţinând seamă de megieşia cu biserica. Această megieşie primarul n-ar fi dorit-o, dacă s-ar fi găsit în centru un alt loc disponibil. Dar nu se găsea şi, la drept vorbind, acest lucru nu-i displăcea lui Piechut. Din contra, îi surâdea ca iniţiativa lui să îmbrace un oarecare caracter de sfidare. Şi iată de ce:

De vreo câteva luni, un ins pizmătăreţ, Jules Laroudelle, lucrând în umbră prin insinuări ipocrite, ducea împotriva lui o campanie foarte activă în sânul comitetului, învinuindu-l de condamnabile condescendenţe faţă de eparhie. Ca şi cum ar fi vrut dinadins să confirme aceste susţineri, părintele

Ponosse, instigat de doamna baroană de Courtebiche, adevărata conducătoare a parohiei, a lăsat să-i scape oarecare cuvinte imprudente, calificându-l pe primar, în mod public, drept un om foarte vrednic, de loc ostil intereselor bisericii, în ciuda atitudinii sale politice, şi de la care se putea obţine orice. Că aşa se gândea despre

primar la castel, la eparhie şi, prin mijlocirea acestora, la episcopie, e lucru sigur. Piéchut nu respingea nimic din toată ierarhia puterii, socotind că oricare îi putea fi într-o bună zi de folos, contribuind, într-o măsură mai mare sau mai mică, la ascensiunea sa, pregătită cu răbdare. Numai că acest atestat laudativ, atât de prosteşte eliberat de eparhie, servea drept armă duşmanilor săi, în special veninosului Laroudelle, care îl utiliza pe lângă comitet şi pe lângă consilierii municipali din opoziţie. Tratându-l în sine drept tembel pe părintele Ponosse, care-i crea complicaţii electorale, primarul şi-a făgăduit să ia contra lui, în mod ostentativ, poziţie, întru acest obiectiv a conceput Piéchut ideea urinarului. După ce a sucit-o şi a învârtit-o pe toate feţele, a găsit că e, fără doar şi poate, o idee perfectă, aşa cum îi plăcea lui, utilizabilă pentru două scopuri, fără mari riscuri de-a se compromite prea tare. Plasat alături de biserică, urinarul va indispune eparhia, motiv ce va determina municipalitatea să voteze proiectul fără şicane, închizând ochii asupra cheltuielilor. După ce-a rumegat ideea vreme de şase săptămâni, a ajuns la concluzia că instalarea acestui edificiu sanitar chiar în centrul comunei însemna un jalon solid în calea marilor sale năzuinţe. Proiectul fiind copt, i l-a încredinţat lui Tafardel, alt tembel pe care-l opunea lui Ponosse. El îşi rezerva rolul de-a conduce hora de la distanţă, din biroul său primarial, după cum în tabăra adversă baroneasa de Courtebiche o va conduce de la înălţimea castelului său. Convorbirea care a avut loc mai adineauri e prima manifestare a unui machiavelism ţărănesc, care n-a lăsat nimic la voia întâmplării şi care a şi purces să acţioneze pe căi piezişe.

Curând, multe alte figuri clochemerline vor intra în scenă, pasiuni noi vor ieşi la iveală, alte zavistii or să-şi arate colţii. De pe-acum, însă, cu Fundătura Călugărilor

pusă sub stricta supraveghere a Justinei Putet, care pândeşte fără odihnă printr-un colţ de perdea a ferestrei sale, cu urinarul a cărui construcţie va fi curând întreprinsă, cu activitatea sporită a lui Tafardel, nerăbdător să-şi vadă, în sfârşit, butoniera înflorită, cu ambiţia de lungă scadenţă a lui Barthélémy Piéchut, cu apostolica neîndemânare a preotului Ponosse şi cu influenţa semeaţă a doamnei baronese de Courtebiche (o galerie de personaje a căror acţiune se va lărgi treptat-treptat), avem primele elemente ale unei zarve ce va lua naştere în chip foarte straniu şi care va creşte năprasnic, culminând cu „scandalurile din Clochemerle" şi având ca deznodământ drama.

Dar, înainte de a ajunge la aceste acute incidente, nu e de prisos să deschidem povestirea cu o plimbare în Clochemerle-ul anului 1922, o plimbare care va da cititorului prilejul de a face cunoştinţă cu niscai clochemerlini get-beget, care vor juca un rol mai direct sau mai pe ocolite în peripeţiile acestei odisei. Eroii care se vor perinda sunt mai interesanţi prin caracterul şi deprinderile lor, decât prin isprăvile ce le vor săvârşi.

O remarcă

Dacă am da crezare unor excelenţi etnografi specializaţi în istoria moravurilor, cele dintâi nume de familie apărute în Franţa prin veacul al XI-lea şi-au avut obârşia într-o particularitate fizică sau morală a individului şi, de cele mai multe ori, au fost inspirate de îndeletnicirea lui. Teoria asta ar confirma-o câteva nume întâlnite în Clochemerle.

În anul 1922 brutarul se numea Farinard1, croitorul – Futaine2, măcelarul – Frissure3, cârnăţarul – Lardon4, rotarul – Batercă, tâmplarul – Billeboise, iar dogarul – Boitavin7. Aceste nume exprimă, de asemenea, trăinicia tradiţiei la Clochemerle, precum şi dovada că

meşteşugurile s-au transmis din tată-n fiu, în matca aceloraşi familii, de veacuri în şir. O atât de remarcabilă perseverenţă implică o frumoasă doză de încăpăţânare, o îndărătnică pornire de-a împinge binele şi răul, fără distincţie, până la ultimele lor limite.

A doua remarcă:

Aproape toţi clochemerlinii cu stare s-au strâns în partea de sus a târgului, mai sus de biserică. De aceea se şi spune la Clochemerle: „E din târgul de jos", pentru a-i desemna pe mahalagii. E „clochemerlin din vale", sau mai simplu: „E de la poalele dealului" constituie un fel de insultă. Într-adevăr, Barthélemy Piechut, notarul Girodot, farmacistul Poilphard, doctorul Mouraille etc. locuiesc în partea de sus a târgului. Şi dacă te gândeşti bine, lucrul se explică. Vedeţi dumneavoastră, la Clochemerle s-a întâmplat acelaşi fenomen ca în mai toate oraşele mari pe cale de expansiune.

— Făinaru; 2-Abagiu; 3-Casapu; 4-Grasu; 5-Câruceru; 6-Lemnaru; 7-Butoianu.

III CÂŢIVA CLOCHEMERLINI DE SEAMĂ

3* 35

Inşii cei mai cutezători (cuceritori prin însăşi firea lor; au atacat spaţiile virgine, unde noilor gospodării nu li se măsura terenul, în vreme ce timizii, ursiţi inerţiei, continuau să se îngrămădească pe locurile trecutului, cărora nu s-au căznit să le lărgească hotarele. Care va să zică târgul de sus, dintre biserică şi cotul cel mare, e cartierul celor tari, al celor puternici.

A treia remarcă:

Afară de negustori, de meşteşugari, de slujbaşi, de jandarmeria călare, condusă de brigadierul Cudoine, şi de vreo treizeci de sărăntoci, folosiţi pentru munci grosolane, toţi locuitorii târgului sunt viticultori, majoritatea proprietari sau urmaşi ai podgorenilor disproprietăriţi,

muncitori cu braţele la via baronesei de Courtebiche, o notarului Girodot şi a câtorva venetici sau castelani, care au proprietăţi în împrejurimile Clochemerle-ului. Aceste condiţii au făcut din clochemerlini o seminţie mândră, greu de dus cu vorba şi iubitoare de independenţă.

Înainte de a părăsi biserica, să spunem câteva cuvinte despre parohul Ponosse, pricina – într-o oarecare măsură – a tulburărilor din Clochemerle, neintenţionat, e adevărat, căci preotul acesta liniştit, ajuns la o vârstă care-l făcea să-şi exercite preoţia ca şi cum ar fi fost în pragul pensionării, se fereşte mai mult ca oricând de luptele care lasă în suflete numai amărăciune, fără a contribui, oricât ar vrea să spună unii, la slava Celui de sus.

Când, cu treizeci de ani în urmă, preotul Ponosse s-a stabilit la Clochemerle, el venea dintr-o parohie prăpădită din Ardeche. Stagiul acesta de vicar n-a avut darul să-l cioplească. Îi vedeai cât de colo originea ţărănească şi mai era încă bântuit pe-atunci de stângăcia plină de pudoare a seminaristului hărţuit de neliniştile pubertăţii. Spovedaniile femeilor din Clochemerle – orăşel cu bărbaţi activi – i-au dezvăluit taine care-l puneau în mare încurcătură. Experienţa lui personală fiind foarte redusă în această materie, se iniţia, fără să vrea, prin întrebări neîndemânatice, în ticăloşiile cărnii. Revelaţiunile oribile furnizate de acest dialog duhovnicesc i-au făcut insuportabilă o singurătate populată noaptea de imagini diavoleşti şi lubrice. Constituţia sangvină a lui Augustin Ponosse nu-l înclina de loc spre misticism, care e partea sufletelor chinuite, sălăşluind îndeobşte în trupuri suferinde. Dimpotrivă, era înzestrat cu un organism echilibrat, mânca cu poftă, firea lui avea exigenţe pe care sutana le ascundea decent, fără a le împiedica totuşi să se manifeste.

Din fericire, venind la Clochemerle în plină văpaie a

tinereţii, pentru a înlocui un preot răpus la patruzeci şi doi de ani de-o gripă afurisită, complicată cu pneuinonie, Augustin Ponosse o găsi la prezbiter pe Honorine, tip desăvârşit de slujnică pentru un paroh catolic juruit celibatului. Ea nu contenea să-l bocească pe răposat, dovedind astfel un respectabil şi pios ataşament. Dar pasămite înfăţişarea viguroasă şi blajină a noului-venit a mângâiat-o repede. Această Honorine era o fată tomnatică, pentru care o bună chivernisire a unei gospodării de popă nu mai prezenta nicio taină. Cu un ochi de menajeră experimentată, ea cercetă cu severitate boarfele stăpânului său, dojenindu-l pentru starea jalnică a rufăriei:

— I Halal să-ţi fie, glăsui ea cu indignare, da prost ai mai fost îngrijit!

Îl sfătui să poarte vara chiloţi scurţi şi nădragi de alpaga, care feresc de năduşeli excesive sub sutană, îl obligă să-şi cumpere flanele şi-l învăţă cum. să se simtă comod, îmbrăcat sumar, când rămâne acasă.

Părintele Ponosse simţea din plin alinătoarea dulceaţă a acestei solicitudini, pentru care mulţumea cerului. Era totuşi trist, hărţuit de halucinaţii care nu-i dădeau pace şi împotriva cărora, cu creierul congestionat, lupta precum sfântul Anton în pustie. Dar nu trecu mult şi Honorine bănui pricina chinurilor sale. Ea cea dintâi făcu o aluzie, într-o seară, după cină, pe când părintele Ponosse îşi umplea cu melancolie pipa.

— Of, tinere, bietul de dumneata, spuse ea, trebuie să suferi mult la vârsta dumitale veşnic singur. Nu-i omeneşte să te perpeleşti aşa… Că doar bărbat eşti, la urma urmei.

— Ah, Honorine!… suspină părintele Ponosse, roşindu-se foc şi cuprins deodată de imbolduri vinovate.

— Într-o bună zi o să ţi se urce la cap, cum te văd şi mă vezi. Pe câţi nu i-a înnebunit faptul că s-au abţinut prea mult…

— Când porţi haină preoţească, Honorine, nu există altă cale decât pocăinţa, răspunse cu glas stins nefericitul.

Dar devotata slujnică îi vorbi mai departe ca unui copil fără judecată:

— Că doară n-o să-ţi vatemi bunătate de sănătate! Şi ce-o să câştige bunu Dumnezeu dacă te-alegi c-o boală grea?

Părintele Ponosse îşi plecă ochii în pământ şi schiţă un gest vag, care voia să spună că problema întrece propria lui competenţă şi, de-i era scris să-şi piardă minţile dintr-un exces de castitate, dacă aşa voia Dumnezeu, el se va resemna. Numai de l-ar ţine puterile până la capăt... Era însă puţin probabil. Atunci Honorine se apropie de el ca să-i spună îmbărbătându-l:

— Cu bietu' părinte, răposatul, care era un om sfânt ca nimeni altu', m-am înţeles...

O liniştitoare bună vestire au fost pentru părintele Ponosse cuvintele astea. Ridicând un pic pleoapele, o privi pe Honorine discret, cu alţi ochi. Nu era de loc nurlie slujnica – departe de asta! – dar poseda, cu toate că reduse la cea mai simplă expresie (deci puţin îmbietoare), acceptabile reliefuri femeieşti. Că aceste oaze trupeşti erau neatrăgătoare, cu contururi nu prea ispititoare, ele erau totuşi nişte oaze salvatoare, orânduite de pronia cerească în dogoritoarea pustietate în care părintele Ponosse simţea că-i gata să-şi piardă minţile. În mintea lui se aprinse ca un licăr de lumină. Nu era oare mai umil, mai cinstit, să se lase ispitit, dacă până şi-un preot cu atâta experienţă şi pe care îl regreta tot Clochemerle-ul îi deschisese drumul? Nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să calce, fără fals orgoliu, pe urmele acelui om cucernic. Şi aceasta cu-atât mai mult cu cât butucănoasa conformaţie a Honorinei îi îngăduia să acorde naturii numai strictul necesar, fără a căuta prea multe desfătări

din zbenguielile astea, fără a zăbovi în păcătoase voluptăţi, care agravează păcatul.

Îngăimând în mod automat o rugăciune, părintele Ponosse se lăsă în voia Honorinei, căreia i se făcuse milă de sfiala stăpânului ei. Totul se consumă într-o bezna adâncă, în grabă, părintele Ponosse alungându-şi cât putea mai departe gândurile de la fapta sa, căinându-se pentru ceea ce săvârşea trupul lui şi oftând pentru el. Dar petrecu apoi o noapte atât de liniştită, se trezi atât de bine dispus, încât îşi dădu seama că nu-i rău să recurgă din când în când la expedientul acesta, în chiar interesul slujbei sale. În privinţa periodicităţii, se hotărî să respecte normele stabilite de predecesorul său, asupra cărora Honorine îl va putea desigur informa.

Ce să ne ascundem, însă, după deget: săvârşise un păcat şi trebuia să se spovedească, dar mărturisirea îl stingherea mult pe Augustin Ponosse. Din fericire, interesându-se în dreapta şi-n stânga, află că în satul Valsonnas, la douăzeci de kilometri distanţă, trăia abatele Jouffe, un fost coleg de seminar. Părintele Ponosse găsi că-i mai nimerit să-şi descarce sufletul unui prieten adevărat. A doua zi, ridicându-şi poalele sutanei şi vârându-şi-le sub centură, încăleca pe bicicleta lui ecleziastică, cu cadru ca pentru femei – încă o moştenire de la răposatul – şi, pornind pe-un drum accidentat, suflând din greu, ajunse la Valsonnas.

Revederea dintre cele două feţe bisericeşti a fost un moment de mare bucurie. Până la urmă, însă, părintele din Clochemerle trebui să mărturisească de ce anume venise. Stingherit la culme, îi povesti colegului său ce făcuse cu slujnica lui, Honorine. După ce-l absolvi de păcat, părintele Jouffe îi mărturisi că şi el proceda la fel, de olecuţă de ani, cu slujnica sa, Josepha. Atunci oaspetele îşi aminti că-i deschisese uşa o femeie oacheşă, un pic zbanghie, dar care

părea o bondoacă plăcută şi încă destul de tinerică. Găsi că în privinţa asta prietenul său, Jouffe, era, mai norocos decât el, căci şi lui i-ar fi plăcut ca Honorine să fie mai plinuţă. (De câte ori Satana voia să-l ducă în ispită, să-i asmuţă poftele cărnii, îi trimitea mereu în minte imagini de femei grase, cu pielea foarte albă, cu sâni şi şolduri de-o splendidă opulenţă.) Ponosse alungă însă acest gând pizmătăreţ, împănat de lubricitate, potrivnic milostiveniei creştineşti, ascultând mai departe explicaţiile lui Jouffe, care spunea:

— Bunul meu prieten, ţinând seama de faptul că nu ne putem desprinde cu totul de materie, aceasta fiind o favoare acordată numai câtorva sfinţi, încă-i o binefacere că avem la domiciliu mijloacele de a-i acorda tainic tributul, fără a da prilej de scandal şi a tulbura pacea sufletelor. Să ne bucurăm, deci, că slăbiciunile noastre nu prejudiciază bunului renume al bisericii.

— Şi afară de asta, îşi dădu cu părerea Ponosse, nu crezi că-i util să avem şi noi o oarecare competenţă în toate treburile astea, având în vedere că de multe ori suntem chemaţi să luăm hotărâri şi să dăm sfaturi?

— Şi eu cred la fel, dragul meu Ponosse, răspunse Jouffe, dacă judec după cazurile de conştiinţă ce mi-au fost supuse aici. Cu siguranţă că fără o experienţă personală m-aş fi bâlbâit. Porunca a şasea furnizează tema marilor controverse. De n-am avea niscai cunoştinţe în privinţa asta – dacă nu aprofundate, totuşi destul de mulţumitoare – ni s-ar întâmpla să călăuzim sufletele pe căi greşite. Între noi fie zis, o abstinenţă totală îngustează judecata.

— Mai mult decât atâta: sugrumă inteligenţa, exclamă Ponosse, aducându-şi aminte de chinurile sale.

Bând vin de Valsonnas, inferior celui de Clochemerle (de data asta, Ponosse era mai norocos decât Jouffe), cei doi preoţi apreciară că o neaşteptată asemănare de speţe a

intervenit ca să strângă legăturile de prietenie începute în adolescenţă. Adoptară apoi o serie de măsuri comode, de pildă să se spovedească de-aci înainte unul altuia. Ca să se scutească de deplasări numeroase şi obositoare, hotărâră să-şi sincronizeze frecvenţa slăbiciunilor trupeşti. Pentru acestea aleseră în principiu lunea şi marţea, zile inactive, după marile slujbe duminicale, şi joia fiecărei săptămâni pentru spovedanii. De asemenea, hotărâră să-şi împartă osteneala pe din două: o dată se ducea Jouffe la Clochemerle să se spovedească şi să primească spovedania lui Ponosse, iar în săptămâna următoare îi venea lui Ponosse rândul să se ducă la Valsonnas, la părintele Jouffe, pentru a se spovedi şi a obţine iertarea păcatelor.

Douăzeci şi trei de ani această ingenioasă înţelegere le dădu toată satisfacţia. Graţie cumpătării cu care se înfruptau din Honorine şi Josephe, ca şi plimbărilor bilunare de patruzeci de kilometri, cei doi preoţi nu s-au plâns niciodată de sănătate şi, fiind sănătoşi, îşi puteau permite să aibă vederi largi şi un spirit milostiv, care făcură minuni atât la Clochemerle, cât şi la Valsonnas. În tot acest răstimp, nu s-au poticnit decât o singură dată.

Era în 1897, pe-o iarnă cumplită. Într-o joi dimineaţă părintele Ponosse se trezise hotărât să se ducă la Valsonnas pentru absoluţiunea săptămânală. Din nenorocire, căzuse peste noapte atâta zăpadă încât drumurile deveniseră impracticabile. Preotul din Clochemerle ţinea însă cu tot dinadinsul să plece, neluând în seamă nici împotrivirea, nici ţipetele slujnicei sale. Îl apăsa faptul că păcătuise mai mult ca oricând, căci de câteva zile abuzase oarecum de Honorine, ca urmare a lungilor şi plicticoaselor veghi de iarnă. De două ori căzuse în zăpadă, dar, în pofida curajului său, părintele Ponosse nu izbutise să facă mai mult ea patru kilometri. Se întorsese pe jos, abia trăgându-şi sufletul, şi intrase în casă

dârdâind de frig. Honorine trebuise să-l culce şi să-l doftoricească, făcându-l să asude. Nefericitul începuse să aiureze din pricina păcatului cumplit, a cărui povară simţea că n-o mai poate suporta. Văzând că Ponosse nu mai vine, părintele Jouffe fusese la rândul său cuprins de-o mare nelinişte: peste două zile trebuia să slujească o liturghie solemnă şi se întreba dacă se cădea s-o facă. Spre norocul lui, preotul din Valsonnas nu era lipsit de idei. O trimise urgent pe Josephe la poştă cu o telegramă pentru Ponosse cu răspuns plătit: *Ca de obicei*, *respectat angajamentul*, *Miserere mei cu prima poştă*. *Jouffe*. Preotul din Clochemerle îi răspunsese imediat – *Absolvo*te. *Cinci pater*, *cinci ave*. *Ca de obicei*, *plus trei*. *Profund îndurerat*. *Miserere urgent-Ponosse*. Absoluţiunea îi fu expediată telegrafic, cinci ore mai târziu, însoţită şi de-o rugăciune pentru ispăşire.

Cei doi preoţi au fost atât de încântaţi de sistemul acesta expeditiv încât s-au gândit să-l folosească mereu. I-a oprit, totuşi, un scrupul: într-adevăr, aceasta ar fi însemnat să cam ia păcatul în băşcălie. De altă parte, dogma spovedaniei, în cele ¡mai mici amănunte ale ei, datează dintr-o vreme când nimeni nu bănuia măcar invenţia telegrafului. Folosindu-l în scopul de mai sus, însemna să ridice o problemă de drept canonic, care ar fi necesitat luminile unui întreg sobor de teologi. S-au temut să nu comită o erezie şi au hotărât să recurgă la telegraf numai în caz de absolută necesitate, caz ce nu s-a ivit, în total, decât de trei ori.

La douăzeci şi trei de ani, după prima vizită pe care-o făcuse Ponosse prietenului său, abatele Jouffe avu mâhnirea s-o piardă pe Josephe, în vârstă de şaizeci şi doi de ani. Femeia se conservase până în ultima clipă destul de bine, deşi ajunsese să cântărească optzeci de kilograme, cifră respectabilă pentru o persoană a cărei înălţime nu

depăşea un metru cincizeci şi opt. Povara asta pe care-o căra în spinare îi provocase umflarea picioarelor, iar stratul gros de osânză care-i căptuşea inima împiedica acest organ să funcţioneze nestingherit. Murise de anghina pectorală. Preotul Jouffe n-o mai înlocui: ca să-şi strunească o slujnică nouă, care să-i cunoască toate metehnele, i se părea o osteneală peste puterile lui. De altfel, împlinise şi el cincizeci de ani, îi depăşise chiar, şi se potolise. Se mulţumi cu o femeie cu ziua, care-i deretica zilnic în casă şi-i pregătea masa de prânz. Seara, o supă şi o bucată de brânză îi erau de ajuns. Nemaiavând nevoie de absoluţiuni pentru greşeli anevoie de mărturisit, încetă să se mai ducă la Clochemerle. Acest lucru dezorganiză viaţa părintelui Ponosse.

Acesta urma să împlinească şi el sorocul a cincizeci de ani. De multă vreme s-ar fi putut lipsi, fără niciun neajuns, de Honorine. Devotata slujnică trecuse de mult vârsta pensionării şi, contrariu Josephei, slăbise mereu: se coşcovise ca un şirag de mătănii. Dar părintele Ponosse, sfios ca totdeauna, se temea să n-o jignească pe biata femeie, punând capăt unor raporturi a căror trebuinţă n-o mai simţea ca înainte. Hotărârea lui Jouffe îl decise şi pe el. Se cade să spunem că drumul la Valsonnas devenise un adevărat calvar pentru preotul din Clochemerle, care făcuse burtă şi mai avea şi-un pic de enfizem. La poalele fiecărui deluşor trebuia să se dea jos de pe bicicletă, iar la coborâş avea ameţeli. Atâta timp cât Jouffe îi întorcea vizitele, mai avea niţeluş curaj. Dar când se văzu osândit să facă singur toate drumurile, se gândi că posomorâtele vestigii ale Honorinei nu mai meritau atâtea ceasuri de eforturi supraomeneşti. Atunci mărturisi slujnicei sale că nu mai poate. Honorine i-o luă 3 n nume de rău, se simţi jignită – tocmai de ceea ce se temuse părintele Ponosse. Se stropşi la el:

— Nu cumva ai nevoie de-o prospătură, hai, ce zici domnule Augustin?

Îi spunea „domnule Augustin” numai în împrejurări grave. Ponosse încercă s-o liniştească: – Nu zic că Solomon şi David n-au avut nevoie de femei mai tinere. Dar cu mine e mult mai simplu: mie nu-mi mai trebuie nimic, buna mea

Honorine. Am ajuns la o vârstă când se cuvine să trăim liniştiţi şi să nu mai săvârşim păcate.

— Asta te priveşte pe dumneata, îi ripostă tăios Honorine. Eu n-am păcătuit niciodată.

Credincioasa slujnică era convinsă în cugetul ei că spune adevărul. Totdeauna crezuse că are creştinească îndatorire să facă ceea ce preoţii îi cereau. Reluă deci cu acelaşi timbru de voce autoritar care-l băga pe bietul preot în sperieţi:

— Au un cumva crezi că am făcut-o din desfrânare, cum fac atâtea dezmăţate din târg? Cum ar face, de-o pildă, alde Putet, care-ţi dă mereu târcoale? Dacă gândeşti aşa, ar trebui să roşeşti, domnule Ponosse, iaca, ţi-o spun eu, o biată femeie de nimica! Tot ce-am făcut am făcut numai pentru sănătatea matale; se ştie că bărbaţii se îmbolnăvesc când se abţin atâta… Numai pentru sănătatea matale, auzi, domnule Augustin?

— Ştiu, ştiu, buna mea Honorine, răspunse bâlbâindu-se părintele Ponosse. Cerul o să te răsplătească.

Pentru părintele Ponosse a fost o zi grea, urmată de săptămâni de persecuţie şi bănuieli. Totuşi, când s-a convins că nu i se răpea niciun privilegiu ca să-i fie dat alteia, Honorine s-a liniştit. În anul 1922, aşadar în ultimii zece ani, relaţiile preotului din Clochemerle cu slujnica sa erau ireproşabile.

Fiecare vârstă cu cerinţele şi bucuriile ei. În aceşti ultimi zece ani părintele Ponosse şi le-a găsit pe ale sale mai fumând o pipă, mai bând un păhărel de vin –

excelentul vin de Clochemerle, pe care se învăţase să-l preţuiască într-un mod savant – ştiinţă care, în cele din urmă, l-a răsplătit pentru devotamentul său apostolic. Şi iată cum.

În urmă cu treizeci de ani, poposind la Clochemerle, tânărul preot Augustin Ponosse găsise o biserică încă frecventată de femei, dar neglijată – cu rare excepţii – de bărbaţi. Înflăcărat de-un zel juvenil, nespus de dornic să fie pe placul arhiepiscopiei, convins că procedează mai bine decât predecesorul său, noul preot (o, eternă vanitate a tineretului!) se pusese pe recrutări şi convertiri. Înţelese însă numaidecât că nu va avea nicio trecere la bărbaţi cât timp nu va fi considerat un bun cunoscător la vin, vinul fiind singura preocupare la Clochemerle. În această localitate inteligenţa se măsoară după rafinamentul gustului. Cel ce nu-i în stare, după trei sorbituri mutate de câteva ori dinspre o falcă înspre alta, să declare răspicat: „E un Brouilly, un Fleurie, un Morgon sau un Juliénas" apare acestor podgoreni împătimaţi un dobitoc sadea, de duzină. Lui Augustin Ponosse îi lipsea această pricepere. Toată viaţa nu băuse decât dezgustătoarele amestecuri de la seminar, iar în Ardeche, poşircă infame, nevrednice de orice comentariu. În primele zile, tăria vinului de Beaujolais îl dăduse gata: ehei, ăsta nu era apă chioară de cristelniţă, nici ceai de spiţerie pentru oficianţii de liturghii bolnavi de stomac.

Sentimentul datoriei îi dădu ghes părintelui Ponosse. Învins pe terenul competenţei, jură să se apere prin capacitate, uimind pe clochemerlini cu isprăvile sale. Însufleţit de zel evanghelic, începu să frecventeze tot mai des hanul lui Torbayon, să ciocnească fără mofturi cu unul şi cu altul, să răspundă glumelor cu glume – şi erau de multe ori cam piperate, cu aluzii la moravurile domnilor preoţi. Părintele Ponosse nu se formaliza de loc, iar

muşteriii lui Torbayon îi umpleau mereu paharul, juruindu-şi să nu se lase până nu-l văd „beat-criţă”. Dar îngerul păzitor al preotului Ponosse veghea să-i păstreze un licăr de luciditate decentă în fundul creierului şi o ţinută potrivită demnităţii sale ecleziastice. Paznicul acesta tutelar era ajutat în misiunea sa de Honorine, care, de câte ori vedea că stăpânul ei întârzie să vie acasă, ieşea din prezbiteriul situat taman peste drum, trecea strada şi se proţăpea în pragul hanului: siluetă severă, imaginea însăşi a remuşcării.

— Părinte, spunea ea, sunteţi aşteptat la biserică. Trebuie să veniţi imediat!

Ponosse golea paharul şi se ridica îndată. Lăsându-l să treacă înainte, Honorine trântea uşa, după ce, mai întâi, arunca o căutătură fioroasă la trântorii şi băutorii-făr-de-sete, care-l destrăbălau pe stăpânul ei, abuzând de credulitatea şi blândeţea lui firească.

Totuşi, sistemul acesta nu a readus pe calea Domnului nicio oiţă rătăcită. Ponosse a câştigat însă o reală competenţă în materie de vinuri, cucerind astfel stima podgorenilor din Clochemerle, care, vorbind de el, spuneau că nu-i fudul nici de doi bani şi nici turnător de predici ieftine, totdeauna bucuros să golească fără mofturi un păhăruţ cu ei. Într-un răstimp de cincisprezece ani, nasul lui Ponosse îmbobocise de mai mare dragul, devenind cogeamite nas beaujolez, un nas enorm, cu o nuanţă nehotărâtă între violetul episcopal şi purpura cardinalicească. Era un nas care inspira încredere în regiune.

Nimeni nu poate fi competent într-o materie dacă n-are vocaţie, iar vocaţiile se transformă repede în necesităţi. Aşa s-a întâmplat şi cu Ponosse. Consumul lui zilnic se ridica la aproximativ doi litri de vin, de care nu se putea lipsi fără să sufere. Această cantitate nu i se urca

niciodată la cap; în schimb, îi dădea o stare de beatitudine cam artificială, ce-i devenise treptat-treptat necesară, ca să poată suporta neplăcerile funcţiunii sale, agravate de plictiselile convieţuirii cu Honorine.

Îmbătrânind, Honorine se schimbase mult. Ciudat lucru: din ziua în care părintele Ponosse luase hotărârea să respecte o burlăcie riguroasă, Honorine nu-i mai arăta acelaşi respect grijuliu de odinioară. Mai mult. chiar, se vădea că o părăsise şi evlavia. Rugăciunile, ea le înlocuise cu tabacul de prizat, ce părea, să-i procure plăceri superioare. Ceva mai târziu, profitând de stocurile de vin vechi prăfuite în pivniţa prezbiteriului – nepreţuită bogăţie provenită din cutia milelor – ea se puse pe băut şi bău cu-atâta lipsă de măsură încât fu văzută uneori picând cu nasul în ligheanul de spălat vase. Se înăcrise, nu-şi mai vedea de treabă şi o lăsase şi vederea. Vorbea de una singură, la pereţi, în pustietatea cuhniei, unde Ponosse nu se mai încumeta să intre, bolborosind cuvinte ciudate, niţeluş ameninţătoare. Sutanele preotului erau acum pătate „bavetele prost călcate, cămăşile fără nasturi; pe deasupra, bietul om trăia într-o veşnică teroare. Dacă odinioară Honorine îi procurase niscai plăceri şi-i fusese de ajutor, acum îi otrăvea bătrâneţile. Înţelegem, aşadar, de ce nestematul buchet al unui vin de soi era mai mult ca oricând o alinare necesară preotului din Clochemerle.

Doamna de Courtebiche, după instalarea ei definitivă la Clochemerle, în 1917, îi prilejui şi alte consolări. De cel puţin două ori pe lună Ponosse lua masa la castel, unde era primit cu o politeţe ce se adresa mai puţin lui, preotului, cât principiului al cărui reprezentant rustic era. („E cam nătăfleţ”, spunea despre el nobila doamnă.) Dar preotul nu sesiza nuanţa, iar atenţiile baronesei, pornite dintr-o princiară grijă de-a ţine pe fiecare la rangul cuvenit, îi mergeau drept la inimă. Tot acolo, la amurgul vieţii, la o

vârstă când nu mai avea de aşteptat plăceri noi, avu el revelaţia mâncărurilor rafinate, servite de lachei stilaţi, cu mare lux de lingerie, cristălărie şi argintărie blazonate, a căror mânuire îl puneau la grea ananghie, dar îl încântau totodată. La cincizeci şi cinci de ani preotul Ponosse se iniţia în fastul acelei clase sociale pe care, fără să-şi fi dat vreodată seama, o slujise predicând virtutea creştină a resemnării, atât de favorabilă expansiunii marilor averi şi, naiv, admira mărinimia acestei clase ce acţiona sub oblăduirea providenţei şi catadicsea ca un biet preot de ţară, cucernic în limita slabelor sale puteri, să fie ospătat împărăteşte.

Tot la castel avu pentru întâia dată intuiţia clară a rafinamentelor cereşti care urmau să răsplătească, mai târziu, pe cei drepţi. Nefiind în staire să conceapă extazul etern fără un echivalent material în realitatea terestră, părintele Ponosse îşi închipuia, într-un mod nedesluşit, că timpul în rai se va scurge bând fără întrerupere vin de Clochemerle şi – păcatul fiind abolit acolo – gustând din plăceri îngăduite, alături de preafrumoase femei, a căror pigmentaţie o puteai varia după pofta inimii şi ale căror contururi le puteai îndrepta la nevoie. (Monotona şi exclusiva lui legătură cu Honorine îi inspirase o dorinţă aprinsă de variaţii şi-i dăduse gustul fanteziei şi al experienţelor rafinate.) Aceste năluciri mocneau undeva, într-un ungher tainic al minţii sale, pe care le evoca însă numai rareori. Când voia să se desfete cu ele, recurgea la un subterfugiu. Îşi zicea: „Să presupunem că am ajuns în rai şi că totul îmi este îngăduit”. Atunci vămile văzduhului se populau îndată cu forme chinuitor de dulci, din rândurile cărora se puteau recunoaşte părţi detaşate ale celor mai chipeşe din enoriaşele sale, părţi pe care le ţinuse toată viaţa sub lupa privaţiunilor şi care acum, sub efectul acestui miraj supraomenesc, se măreau de-o sută

de ori. Nu avea gânduri necurate, dar, la adăpostul legământului său condiţional, se delecta cu aceste imagini. Ispititoarele nebuloase îi procurau o fericire abstractă, care nu mai corespundea cu niciuna din dorinţele pământeşti. Iată de ce, la vârsta de aproape şaizeci de ani, şi fără nicio primejdie, îşi putea permite să mângâie aceste viziuni edenice, după ce resursele breviarului său fuseseră secătuite. Totuşi, nu abuza niciodată de aceste evocări, care-l deprimau şi-l uluiau, când constata câte tulburătoare tânjiri se pot cuibări în lobii unui creier evlavios.

Din ziua când începuse a frecventa casa baronesei, părintele Ponosse îşi făurise o şi mai sublimă imagine despre cer. Şi-l plăsmuia decorat şi mobilat la infinit, ca interiorul castelului de Courtebiche, cea mai splendidă locuinţă din câte cunoscuse. Plăcerile eternităţii rămăseseră pentru el neschimbate, numai ca acum erau de-o calitate incomparabilă, graţie frumuseţii cadrului, distincţiei anturajului şi servitorimii numeroase, angelice şi mute, gata oricând să le înlesnească. Cât priveşte desfătătoarele făpturi, acestea nu mai erau de spiţă vulgară, ci marchize, prinţese, toate de o subtilă gingăşie, pricepându-se să alterneze agrementele unei conversaţii spirituale cu voluptuoasele iniţiative aplicate serafic asupra preafericiţilor care n-aveau de ce să roşească şi nici să-şi strunească voluptăţile. A nu-şi înfrâna plăcerile, de acest lucru nu avusese parte părintele Ponosse pe pământ, totdeauna stânjenit de scrupule şi de serbedele momeli ale Honorinei, care mirosea mai degrabă a ceară de parchet decât a parfum de budoar.

Aşa se înfăţişa la trup şi suflet părintele Ponosse spre sfârşitul lui 1922, cuminţit şi împovărat de ani. Statura lui, altă dată, când cu consiliul de revizie, de un metru şi şaizeci şi opt, scăzuse. acum la un metru şaizeci şi doi. În

schimb, diametrul cingătoarei se triplase. Cu sănătatea o ducea destul de bine, numai că gâfâia un pic, avea din când în când hemoragii pe nas, iarna suferea de reumatism şi mai tot anul de sâcâieli acute la ficat. Dar bravul om suporta cu răbdare toate aceste mizerii, oferindu-le Domnului întru ispăşire, îmbătrânind paşnic, la adăpostul unei reputaţii nepătate, pe care scandalul n-o întinase niciodată.

Acestea fiind zise, să ne continuăm plimbarea ca şi cum, ieşind din biserică, am lua-o la dreapta. Prima clădire pe pare o întâlnim, făcând colţ cu Fundătura Călugărilor, este aceea a *Galeriilor beaujoleze*, cel mai mare magazin din Clochemerle, cel mai bine asortat, cel mai frecventat. Găseşti numai noutăţi acolo: stofe, pălării, haine de gata, articole de croitorie şi tricotaje, produse de băcănie de lux şi lichioruri fine, jucării şi articole de menaj. Mai poţi comanda orice marfă pe care comerţul local nu-i în stare să ţi-o furnizeze în mod obişnuit.

Pe-atunci o femeie chezăşuia atracţia şi deverul frumoasei prăvălii. În pragul *Galeriilor beaujoleze* o admirai – parcă ieşită din jeratic, încomată de flăcări furate astrelor – pe Judith Toumignon, cea cu părul de foc. Insul necioplit o eticheta „roşcată”, din prostească simplificare, sau „roşcovană”, din ciudă. Trebuie să facem deosebirea. Există roşcate din cele spălăcite, roşcate-cărămizii, de-un roşu supărător, pe care-l bănuieşti impregnat cu o grăsime râncedă. Dimpotrivă, din aur roşu, de culoarea corcoduşei scăldate în soare, era părul Judithei Toumignon. Drept vorbind, această frumoasă femeie era blondă, cu miere la subsuori, dar de-un blond ajuns la apogeu, orbitoare apoteoză a tonurilor celor mai calde, adicătelea exact blondul denumit veneţian. Turbanul stufos de scânteieri, ce-i împodobea capul şi se termina asfinţind cu murinde moliciuni în umbra cefei, atrăgea

toate privirile. Şi, robite, privirile toate zăboveau pe ea cu încântare, din cap până-n picioare, găsind peste tot prilejul unei desfătări fără de pereche, savurată de bărbaţi în taină, dar ale căror simptome nu izbuteau totdeauna să le ascundă de ochii nevestelor, devenite clarvăzătoare dintr-un presentiment pornit din rărunchi şi care le-o denunţa pe uzurpatoare.

Uneori naturii îi place să zămislească o minune, în pofida adversităţilor, a rangului, a educaţiei, a averii. Această creaţie a fanteziei sale suverane ea o plasează unde-i place, făcând-o ici ciobăniţă, colo artistă de circ şi dând prin atari sfidări un impuls nou gravitaţiunilor sociale, preparând noi amestecuri, noi grefe, noi tocmeli între dorinţă şi nesaţ. Judith Toumignon întruchipa una din minunile a căror perfectă reuşită e rară. Ironia sorţii o fixase în centrul târgului, în ipostază de comersantă primitoare, ceea ce nu era decât o superficială aparenţă, căci rolul ei principal, rolul ei ocult, dar profund uman, era acela de instigatoare a elanurilor amoroase. Cu toate că, în ceea ce-o privea, numai leneşă nu era şi-şi dădea drumul din toată inima, participaţia Judithei la numărul înlănţuirilor clochemerline nu însemna mare lucru în comparaţie cu funcţia alegorică şi sugestivă pe care-o deţinea în orăşel. Această făptură radioasă, arzoaica asta era o torţă, o vestală opulentă, aleasă – ea însăşi pildă vie – de o zeitate păgână să întreţină flacăra zămislirii la Clochemerle.

Despre Judith Toumignon se poate vorbi fără teamă ca despre o capodoperă. Sub fascinantele torsade, faţa ei niţeluş lătăreaţă, deşi bine modelată, cu maxilare îndrăzneţe, cu dinţi admirabili, de mâncăcioasă înzestrată cu un straşnic apetit, cu buze fragede necontenit umezite de limbă, era însufleţită de doi ochi negri, care, prin contrast, îi sporeau şi mai mult splendoarea. Cu neputinţă

de intrat în detaliile acestui trup din cale-afară de ispititor. Liniile curbe erau parcă dinadins calculate pentru circuitul fără greş al privirii. Trupul ei părea plămădit din colaborarea lui Fidias cu Rafael şi Rubens, până într-atât materia lui era cizelată cu o desăvârşită măiestrie, nelăsând nicăieri ceva neterminat, ci dimpotrivă, insistând cu pricepere asupra plinătăţii, a volumelor, în aşa fel încât să ofere dorinţelor popasuri şi mai evidente. Sânii formau două promontorii adorabile şi pretutindeni descopereai numai moviliţe, trambuline, ostroave atrăgătoare, dulci piaţete, munţi şi poieniţe catifelate, unde pelerinii bucuros ar fi zăbovit în lungi închinăciuni, ogoindu-şi setea la izvoarele lor înviorătoare. Dar accesul acestor tărâmuri mănoase era interzis fără un permis de liberă-trecere, rareori acordat. Numai ochiul le putea explora de sus, surprinzând un locşor umbros, mângâind o creastă, însă nimănui nu-i era îngăduit să se aventureze fiziceşte. Dar pielea! Albă ca laptele, mătăsoasă, încât, numai privind-o, bărbaţilor din Clochemerle li se schimba vocea şi-i apuca o poftă sălbatică de-a săvârşi acte nesăbuite.

Înverşunate să-i găsească cu tot dinadinsul metehne sau lipsuri, femeile îşi rupeau unghii şi dinţi în această platoşă a frumuseţii fără cusur, frumuseţe ce o apăra şi sufleteşte, îngăduindu-i o indulgenţă înfloritâ pe buzele ei splendide în zâmbete calme şi generoase, care pătrundeau ca nişte junghere în carnea nejinduită a geloaselor.

Femeile din Clochemerle, cele care mai participau încă la competiţia amoroasă, nutreau faţă de Judith Toumignon o ură tainică. Ură nedreaptă, ingrată, căci din toate femeile astea mofluze nu găseai una care să nu-i fie obligată Judithei de omagiile obţinute de ele în întunericul odăii, prielnic substituirilor imaginare, omagii deviate de la destinaţia lor ideală, pe care se munceau să le obţină prin mijloace necinstite.

Galeriile beaujoleze erau situate în inima orăşelului, aşa că bărbaţii din Clochemerle treceau aproape zilnic prin faţa lor şi aproape zilnic o puteau contempla pe olimpiana zeitate, când mai pe faţă, când numai cu coada ochiului, cinic sau ipocrit, precum le era caracterul, reputaţia sau meseria. Hămesiţi după această carne crăiască, ei puneau, întorcându-se acasă, mai multă inimoşie în consumarea serbedei zămurci a îndatoririlor conjugale. În oala veche a ciorbelor menajere, piperul şi mirodeniile exotice îl constituiau gândul la Judith, iar exuberanţa ei înscria pe cerul nocturn al orăşelului o strălucită constelaţie a Venerei, o călăuzitoare stea polară pentru sărmanii rătăciţi în ţinuturi pustii, lângă împietrite neveste, şi pentru flăcăii murind de sete în singurătăţile înăbuşitoare ale timidităţii. De la vecernie până a doua zi, la utrenie, întregul Clochemerle se hodinea, visa şi procrea sub oblăduirea Judithei, surâzătoare zeiţă a îmbrăţişărilor fericite şi a îndatoririlor legitime bine îndeplinite, dăruitoare de răsplăţi pline de iluzii bărbaţilor bine intenţionaţi, ce se opinteau voiniceşte. Graţie acestei vestale miraculoase, niciun clochemerlin nu rămânea cu mâinile goale. Până şi pe bătrânii amorţiţi îi încălzea darnica asta. Neascunzându-le nimic din pometurile îmbelşugate ale trupului ei – cu mărinimia biblicei Ruth aplecată asupra acestor bătrâni Booz friguroşi, ştirbi şi tremurători – ea izbutea să mai smulgă dintr-înşii vagi pâlpâiri, care-i mai bucurau un pic înainte de răceala mormântului.

Vrem acum să ne-o reprezentăm şi mai bine pe frumoasa comersantă în vremea când domnea de pe culmea cea mai înaltă a splendorii şi frumuseţii sale? Atunci să citim raportul paznicului comunal Cyprien Beausoleil, care a acordat întotdeauna o deosebită atenţie femeilor din Clochemerle – din scrupul profesional, zicea.

Când muierele sunt potolite, totul merge strună. Dar

ca să fie potolite, bărbaţii n-au voie să trândăvească!

Unii oameni afirmă că, în privinţa asta, Beausoleil a fost harnic ca nimeni altul, oricând gata să sară în ajutor, milostiv şi fratern faţă de clochemerlinii cu balamalele slăl de ale căror femei se obrăzniceau din cale-afară şi deveneau peste măsură de arţăgoase.

De altfel, paznicului nu-i plăcea să vorbească despre aceste mici servicii făcute prietenilor săi. Dar să-l ascultăm povestind cu simplitate faptele:

— Când Judith Toumignon râdea, dom'le, lăsa să i se vadă gura întreaga, bine umezită, cu un şirag de dinţi ca perlele, cu o limbă rotundă şi liniştită la mijloc. Zâmbetul ei larg şi umed îţi aprindea creierii. Dar zâmbetul nu era totul. Mai erau ele şi altele, care dovedeau că avea cu ce-şi ţine făgăduielile. Femeia asta dată naibii – pot ca să vă spun, dom'le i-a îmbolnăvit pe toţi bărbaţii din Clochemerle.

— Cum aşa, i-a îmbolnăvit, domnule Beausoleil?

— Iac-aşa, dom'le, i-a îmbolnăvit de-a binelea! S-au îmbolnăvit de cât s-au ţinut să nu-şi vâre mâinile în anumite locuri. Nişte locuri cum avea muierea asta, zău dacă am mai văzut! Ehei, dom'le, de câte ori n-am înjurat-o în gând, ca să mă răzbun că prea mă gândeam la ea după ce-o vedeam! Şi să nu te gândeşti la ea după ce-o vedeai era aproape cu neputinţă. Prea îţi trecea pe sub nas, da' nu cu aeru că o face înadins, şi-asta profitând că tontălău de bărbat-su e lângă ea şi că nu-i poţi face niciun compliment, cât de mic, afurisitei! Ca un flămând erai când îţi trecea Judith pe dinainte şi-i adulmecai proviziile de carne albă, frumoasă şi durdulie, cu interdicţia de-a pune mâna, fir-ar să fie! Pân' la urmă nu m-am mai dus. Prea îmi făcea rău s-o văd pe muierea asta. Mi se urca sângele la cap şi aveam ameţeli, ca atunci când eram cât pe ce să capăt insolaţie. Era în anul dinaintea războiului, când cu

căldurile alea mari. Trebuie se va spun că începutu ăla de insolaţie l-am căpătat din pricina chipiului, care-ţi strânge prea mult scăfârlia şi ţi-o ţine închisă, fără pic de aer. Pe arşiţă mare, cum e în anii secetoşi, dacă mai trebuie să şi stai afară când dogoreşte soarele, musai să nu bei un vin mai tare de zece grade. Şi-n ziua cu pricina băusem la Lamolire din ăla de vreo treişpe-paişpe, două sticle de vin vechi, pe care l-a scos din pimniţă să mă cinstească, că-i făcusem un serviţ pentru care mi-era îndatorat, ştiţi, un serviţ din ăla pe care ai deseori prilejul să-l faci când eşti paznic comunal, după cum ai şi posibilitatea să-i laşi pe oameni în pace sau să-i zgândăreşti când ţi se năzare, depandă dacă-ţi place sau nu mutra lor…

Şi-acum e timpul să ne întoarcem la Judith Toumignon, crăiasa târguşorului, căreia toţi bărbaţii îi plăteau tributul lor de pofte, iar femeile de ură mocnită, urându-i zilnic ca toate buboaiele şi puroaiele lumii să roadă din trupul ei neruşinat.

Bârfitoarea cea mai înverşunată a Judithei Toumignon se numea Justine Putet, vecina ei cea mai apropiată, generăleasa virtuoaselor din Clochemerle, cea care putea supraveghea în voie, de la fereastra ei, dosul *Galeriilor beaujoleze*. Din atâtea duşmănii pe care le avea de înfruntat, duşmănia fetei bătrâne era cea mai câinoasă, cea mai eficace, căci îşi trăgea incomparabila-i forţă din evlavie şi, mai mult ca sigur, şi dintr-o feciorie fără leac, pe care o aducea prinos bisericii. Retranşată în fortăreaţa inexpugnabilei sale virtuţi, Justine Putet cenzura cu o neostoită severitate moravurile târgului şi îndeosebi pe-ale Judithei Toumignon, ale cărei hohote de râs melodios şi al cărei prestigiu erau pentru ea jigniri sfâşietoare, de fiece zi. Frumoasa comersantă era fericită şi nu-şi ascundea fericirea. Lucru greu de iertat.

Titlul de posesor oficial al splendidei Judith aparţinea

lui François Toumignon, soţul. Dar posesorul activ, omul pe care ea îl iubea, se numea Hippolyte Foncimagne, grefierul judecătoriei, un bărbat înalt, oacheş şi frumos, cu părul des şi uşor cârlionţat, purtând manşete chiar în zilele de lucru, cravate scumpe (cel puţin pentru Clochemerle) şi care, burlac fiind, locuia în pensiune la hanul Torbayon. E fără doar şi poate necesar să spunem cum a ajuns Judith Toumignon la această dragoste vinovată, care, în schimb, o răsplătea cu mari şi dese bucurii, priind de minune tenului şi bunei sale dispoziţii. Din această bună dispoziţie se înfrupta orbul de François Toumignon, datorând tocmai dezonoarei sale liniştea vrednică de jinduit de care se bucura în cămin. În vălmăşagul treburilor lumeşti aceste legături imorale sunt, din păcate, destul de dese.

De origine obscură, Judith fusese silită să-şi câştige existenţa de timpuriu. Cum era fâşneaţă şi frumoasă, nu-i fusese greu. La şaisprezece ani plecase din Clochemerle la Villefranche, unde trăsese la o mătuşă şi fusese, pe rând, chelneriţă, madamă de hotel şi vânzătoare în câteva prăvălii. Pe unde trecea, numai urme adânci lăsa, pretutindeni prezenţa ei stârnea patimi, mai toţi stăpânii ei propunându-i să-şi părăsească nevestele şi negustoria şi să fugă cu ea, mulţumindu-se să ia numai banii cu ei. Ea refuza demn ofertele acestor bărbaţi bine situaţi, dar dezgustător de burtoşi, preferând o dragoste pură, întruchipată într-un băiat chipeş şi desprinsă de interesele băneşti, cu care, fiziceşte, nu se putea hotărî s-o confunde. Dezgustul acesta i-a dictat purtarea. Mai mult ca orice râvnea să fie iubită, dar iubită cu o dragoste nici prea părintească, nici prea siropoasă. Avea necesităţi imperioase şi atât de exclusive încât prefera oricărei averi, cât de mari ar fi fost, clipele acelea de uitare deplină pe care i le procurau sincerele sale dăruiri. N-a fost zi în care să nu fi cunoscut asemenea bucurii, chiar dacă acestea se

sfârşeau mai totdeauna cu o chinuitoare suferinţă. Până în clipa de faţă i se cunoşteau mai mulţi amanţi şi câteva legături trecătoare.

În 1913, la douăzeci şi doi de ani, în plinătatea frumuseţii, se întorsese în târg, unde zăpăcise toate minţile. Mai cu seamă un clochemerlin se îndrăgostise până peste urechi de ea, François Toumignon, „fiul *Galeriilor beaujoleze*”, moştenitorul sigur al unui fond comercial important şi care tocmai urma să se logodească cu Adèle Machicourt, o altă fată frumoasă. O părăsise însă ca să se ţină scai de Judith şi să-i cadă în genunchi, iar Judith, încă sub impresia unei decepţii sau poate fiindcă îi surâdea să-i şterpelească rivalei un amorez, poate şi din dorinţa de-a se căpătui, se măritase cu el. Jignirea asta, Adèle Machicourt – care peste şase ani avea să devie Adèle Torbayon – nu i-o iertase niciodată. Nu fiindcă, părăsită fiind, l-ar fi regretat pe primul ei logodnic (Arthur Torbayon era neîndoios un bărbat mai frumos ca François Toumignon), ci fiindcă jignirea aceasta era dintre acelea pe care o femeie nu le uită uşor, ocupând, pe de altă parte, tot răgazul pe care ţi-l dă o viaţă trăită la ţară. Duşmănia lor era aţâţată şi de vecinătatea hanului cu *Galeriile beaujoleze*, amândouă situate la acelaşi nivel, de o parte şi de alta a străzii. Din pragul lor, aceste femei se zăreau de câteva ori pe zi şi-şi examinau, lacom, frumuseţea, fiecare sperând să-i găsească celeilalte nod în papură. Duşmănia Adèlei stârnea în mod obligatoriu dispreţul Judithei. De câte ori îşi întâlneau privirile, amândouă femeile afişau un aer de mare fericire – cât se poate de măgulitor pentru respectivii soţi – amândouă se întreceau în bucurii secrete.

Chiar în primul an de căsnicie, mama lui Toumignon. muri, iar Judith puse stăpânire deplină pe *Galeriile beaujoleze*. Pricepându-se 4 a comerţ, ea făcu să crească deverul magazinului. Nu-i vorbă, avea tot timpul să se

ocupe de prăvălie, cu François Toumignon nepierzându-şi mai de loc vremea. Se arătase, de altfel, în toate privinţele un neputincios. Judith luase obiceiul să se ducă o dată pe săptămână fie la Villefranche, fie la Lyon – pentru nevoile comerţului, zicea. Colac peste pupăză, războiul îi venise de hac lui Toumignon, care, pe deasupra, mai căzuse şi în darul beţiei.

Hâppolyte Foncimagne apăruse la Clochemerle la sfârşitul lui 1919, se instalase la han şi pornise îndată în căutarea acelui supliment de indispensabile plăceri, pe care bănuitoarea supraveghere a lui Arthur Torbayon îi interzisese să le găsească, cum era şi normal, în persoana gazdei sale. Se dusese la *Galeriile beaujoleze* să facă niscai cumpărături mărunte, dar vizitele lui

4* 51 înmulţindu-se, luară un caracter de madrigal. Procedând pe sorturi, se aprovizionă cu optsprezece nasturi automaţi, din care burlacii fac mare consum, neavând pe nimeni să-i îngrijească. Văzându-i atât de neajutoraţi, sufletele milostive spun: „Ţi-ar trebui o femeie”, iar ei, când sunt şmecheri, le răspund cu foc: „Da, dar numai o femeie ca dumneata...” Ochii frumosului grefier erau languroşi că ai orientalilor şi făcură o puternică impresie asupra Judithei, redându-i toată impetuozitatea tinereţii, îmbogăţită cu o experienţă pe care numai maturitatea ţi-o dă.

Curând se observă că joia, zi în care Judith lua autobuzul pentru Villefranche, pleca invariabil şi Foncimagne pe motocicleta sa, lipsind toată ziua. De asemenea, se mai observă că frumoasa comersantă începuse să practice tor mai des sportul pe bicicletă – din igienă, chipurile – dar că această preocupare pentru igienă o conducea mai totdeauna spre pădurea Fond Moussu, refugiul îndrăgostiţilor din Clochemerle. Justine Putet dădu în vileag faptul că grefierul se strecura, pe furiş, la

căderea nopţii, în Fundătura Călugărilor „oprindu-se în faţa portiţei ce răspundea în curtea *Galeriilor beaujoleze*, tocmai când Toumignon chefuia la cârciumă. În fine, lumea vorbea că grefierul şi Judith fuseseră zăriţi la Lyon, pe-o stradă ticsită cu hoteluri.

De atunci nimeni n-a mai pus în cumpănă dezonoarea lui Toumignon.

În toamna lui 1922, împlinindu-se şase ani de când tot dura, fără pic de ruşine, manejul acesta, nimeni nu-i mai dădea nicio atenţie. După ce aşteptase o vreme să izbucnească scandalul, poate chiar o dramă, opinia publică văzându-i temeinic şi tihnit culcuşiţi în ilegalitate, nu se mai sinchisi de ei. Singurul în toată valea care habar n-avea de nimic era Toumignon. Ba încă îşi făcuse din Foncimagne cel mai bun prieten, poftindu-l mereu la el acasă, mândru ca nimeni să i-o arate pe Juditha lui. În cele din urmă, tot ea găsi că-i mai nimerit să intervină, spunând că prea era des văzut băiatul ăsta la ei şi că oamenii or să înceapă a bârfi.

— Or să bârfească? Pe cine şi de ce? întrebă Toumignon.

— Pe mine şi pe Foncimagne. Nu-ţi dai seama ce sunt în stare să scornească? Cutra aia de Putet crezi c-o să-şi ţie gura şi n-o să povestească la toată lumea că sunt amanta lui?

Ideea asta i se păru lui Toumignon culmea caraghioslâcului. Avea pretenţia că pe nevastă-sa nimeni n-o cunoaşte mai bine decât el şi că, dacă există o femeie căreia puţin îi pasă să se culce cu cineva, apăi, sfinte Sisoaie, asta e a lui! Nu spunea dintotdeauna – nu numai de azi – că pe ea amorul o plictiseşte? Furia lui însă nu mai cunoscu margini împotriva palavragiilor care numai de rele se ţin.

— Dacă dai cumva de unul care trăncăneşte vrute şi

nevrute, trimite-l la mine, auzi? Lasă-l pe mine!

Şi pentru că hazardul brodeşte uneori bine lucrurile, taman atunci intră şi Foncimagne pe uşă. Toumignon îl primi vesel nevoie mare:

— Stai să-ţi spun una grozavă, domnule Hippolyte. Cică lumea vorbeşte că te culci cu nevastă-mea.

— Cum?… se bâlbâi grefierul, simţind că-i dogoresc obrajii.

— François, pentru numele lui Dumnezeu, ce-s prostiile astea? îi luă repede vorba Judith, roşind şi ea, chipurile ruşinată şi vrând să pună capăt unei situaţii penibile.

— Ei, drăcia dracului, mie să nu-mi închizi tu gura! se stropşi la ea Toumignon, îndârjit. În oraşul ăsta de tâmpiţi prea multe ocazii ca să ne distrăm nu avem. Ascultă aici, domnule Hippolyte, cică ţi-ai face mendrele cu Juditha mea. Să nu mori de râs?

— Te implor, François, încetează odată! repetă infidela.

Dar omul îşi dăduse drumul şi nu mai voia să ştie de nimic.

— Ia spune, domnule Hippolyte, ce părere ai de Judith? Nu-i aşa c-o găseşti frumoasă? Ei bine, află atunci de la mine că nu e femeie, ci mai degrabă un sloi de gheaţă. Dacă te vei simţi vreodată în stare s-o dezgheţi, mă rog, o să-ţi plătesc serviciul ăsta împărăteşte. Haide, nu te jena! Uite, te las singur cu ea. Am ceva de lucru cu Piéchut. Profită, dom’le, ce stai? Să vedem dacă te pricepi mai bine ca mine…

Trase apoi uşa după el, făcând o ultimă recomandaţie:

— Dacă-l mai prinzi pe unu că trăncăneşte, trimite-l la mine! mai înţeles, Judith?

Niciodată frumosul grefier n-a fost mai adorat de

frumoasa negustorească ca în ziua aceea. Şi complicitatea asta, bazată pe încredere, statornici de-atunci încolo fericirea celor trei fiinţe.

IV CÂŢIVA CLOCHEMERLINI DE SEAMA

(*urmare*)

La treizeci de metri distanţă de *Galeriile beaujoleze* se află oficiul poştal, condus de domnişoara Voujon, iar zece metri mai sus, debitul de tutun, unde-şi are sediul doamna Fouache. Despre această persoană vom mai avea prilejul să vorbim.

Lângă tutungerie, casa doctorului Mouraille atrăgea atenţia prin firma ei mare, de aramă, şi oblonul de fier al garajului de la parter, pe-atunci unicul în Clochemerle.

La rândul lui, doctorul Mouraille se deosebea de toţi ceilalţi localnici. La vârsta de cincizeci şi trei de ani era un bărbat voinic, rumen la faţă, zurbagiu ca nimeni altul, liber-cugetător. „O brută”, spuneau bolnavii între ei în şoaptă. Doctorul Mouraille practica medicina cu fatalism, lăsând naturii iniţiativa şi grija deznodămintelor. Metoda aceasta o adoptase o dată pentru totdeauna după cincisprezece ani de experienţe şi statistici. Medic tânăr fiind, făcuse cu sănătatea trupurilor aceeaşi greşeală pe care, ca preot tânăr, o săvârşise Ponosse cu sănătatea sufletelor: dăduse, adicătelea, dovadă de prea mult zel. Pornise atacul împotriva maladiei cu diagnosticuri îndrăzneţe, originale, cu violente contraofensive terapeutice. De pe urma acestui sistem se alesese, în cazurile grave, cu douăzeci şi trei la sută pierderi, proporţie redusă repede la nouă la sută când luase hotărârea să se mărginească la medicina constatativă, cum procedau, în genere, toţi medicii din localităţile

Doctorului Mouraille îi cam plăcea să tragă la măsea, având o preferinţă, rar întâlnită la Clochemerle, pentru apetitive. Obiceiul acesta şi-l însuşise în timpul studiilor

mult prelungite şi consacrate deopotrivă cârciumilor, curselor, pokerului, caselor de toleranţă, excursiilor şi, ce-i drept, şi facultăţii.

Totuşi, clochemerlinii ştiau de frica medicului, zicându-şi că azi-mâine tot vor încăpea pe mâna lui şi că n-ar fi de-a mirare să se răzbune de cine ştie ce jignire, spărgând anapoda un abces sau extrăgând sălbatic o măsea, într-adevăr, ocupaţia predilectă a doctorului Mouraille erau maxilarele clochemerline. Altminteri spus, scotea măsele slujindu-se de instrumente rudimentare, spăimântătoare, pe care le mânuia cu un pumn de fier, nelăsând să-i scape prada cu una cu două. Curăţatul şi plombatul dinţilor, zicea el, sunt o şarlatanie, iar anestezia o complicaţie inutilă. Era de părere că durerea este, prin ea însăşi, un antidot, iar surpriza, cel mai bun corolar al ei. Plecând de la aceste observaţii, pusese la punct o tehnică operatorie rapidă şi aproape totdeauna eficace. Pe falca deformată de umflătură aplica, fără niciun preaviz, un pumn zdravăn, care-l lăsa pe pacient mai mult mort decât viu. Apoi, în gura deschisă de răcnetele de durere, îşi înfigea cleştii până la os şi trăgea, opintindu-se, până ce dintele se rupea. Nu lua în consideraţie nici periostitele, nici şiroaiele de puroi, nici urletele. Când se dezmeticea, operatul era atât de năucit încât scotea îndată banii din chimir, gest care nu se prea obişnuia la Clochemerle.

Prin atari procedee viguroase medicul impunea respect. Nimeni în târg n-ar fi cutezat să se încontreze cu doctorul Mouraille. În schimb, îşi putea permite să-şi aleagă duşmanii, preotul Ponosse fiind unul din aceştia, involuntar altminteri. Pasămite, se amestecase odată unde nu-i fierbea oala, când cu burta Sidoniei Sauvy. Istoria asta merită a fi povestită. Dar mai bine s-o auzim din gura Babettei Manapoux, una din limbile cele mai ascuţite din Clochemerle, mare specialistă în asemenea snoave. S-o

ascultăm deci:

— Şi ce să vezi, unde începe într-o zi burta Sidoniei să crească şi să se umfle. Vă daţi seama, la vârsta ei, nici pomeneală de păcat. E adevărat, unii spun că în tinereţe alde Sidonia îl cam ascundea sub fuste pe Satana. Dar astea-s scorneli, n-ai cum să le controlezi, prea-s vechi poveştile astea. O femeie care are şaizeci de ani bătuţi pe muchie, cine-şi mai aduce aminte ce-a făcut când era fată? Ca să vorbim drept, o fi păcătuit, n-o fi păcătuit, tot aia e acum, când nu mai poate face nimic. Oare când trebuie să-ţi pară rău? Când ai făcut sau când n-ai făcut? Care va să zică iat-o pe Sidonia noastră cu o burtă care-i creşte ca lubeniţa la soare, când e frumos afară. Burta asta era fiindcă nu-şi mai putea face nevoile… Asta i-a provocat o *fluxie* intestinală…

— Vreţi să spuneţi o ocluzie intestinală, doamnă Manapoux?

— Că bine zici, dragă domnule, aşa a spus şi doctorul. Eu i-am zis *fluxie*, fiindcă şi-aia tot umflătură e. Nuraa că o burtă umflată se numeşte altfel decât o falcă umflată… Şi cum spuneam, burta asta îi băgă-n spărieţi pe copiii ei, mai cu seamă pe Alfred. Când să se învelească ziua cu noaptea, numa ce se hotărăşte Alfred s-o ¡întrebe pe mumă-sa: „Ce-i, mamă, nu ţi-e bine? N-ăi fi având călduri?” Atâta i-a spus, da Sidonia n-a zis nici pâs, fiindcă nici ea nu se dumirea ce se întâmplase cu burta ei. Da-n toiu nopţii o ia cu friguri de se scutura patu cu ea. Copiii au mai aşteptat până la nouă dimineaţa, ca să fie siguri că nu mai e nicio nădejde să se facă bine singură – asta fiindcă nu voiau să arunce de pomană banii pe doctor. Abia atunci a zis Alfred că nu trebuie să se uite la cheltuială şi că e mai creştineşte să cheme doctoru’. Pe doctoru’ Mouraille îl cunoaşteţi? Nu zic ba, s-o fi pricepând el la mâini şi picioare rupte, nimic de zis. Doar el a pus la loc

picioru’ lu’ Henri Brodequin, când s-a dat de-a rostogolu pe scară scuturând nucu, şi braţu lui Antoine Patrigot, pe care-l izbise manivela unui camion. Da’ pentru ăia cu beteşuguri pe dinăuntru e mai puţin meşter ca pentru oasele rupte, doctoru’ iMouraille. Şi iacătă-l venind la alde Souvy, dând la o parte plapuma Sidoniei. Numa ce se uită şi-şi dă seama:

„A ieşit afară?” întreabă el.

„Ba n-a ieşit de loc”, răspunse Alfred.

După ce-a isprăvit de pipăit burta Sidoniei, care era tare ca un butoi şi tot atât de mare – zău că aşa era! – le spune copiilor: „Să mergem în curte”. Şi când toţi ajung în curte, îi zice doctoru’ lui Alfred:

„Aşa cum o vezi, nu mai are mult”.

„Din pricina burţii? întreabă Alfred. Da ce are înăuntru?”

„Gaze, răspunde doctoru’ Mouraille. Ori îi plesneşte burta, ori se înăbuşă. Da oricum ai lua-o, i-a sunat ceasu”.

Aşa zicând, doctoru’ se cară, cu aerul unuia care ştie el ce ştie. Zău aşa, când te gândeşti că dai bani grei pe vorbele unui doctor pentru că are aftomobil, ca să ţi le servească plocon la domiţil, mai mare ruşinea! mai cu seamă când vorbele astea-s şi mincinoase, ca în căzu de faţă, cum s-a dovedit, o să vedeţi mai încolo.

„Va să zică e de rău?” întreabă alde Sidonia pe Alfred, când s-a întors din curte.

„Nu-i tocmai bine”, zice el.

După felul cum i-a vorbit Alfred, bătrâna a înţeles că o să-i meargă şi mai rău, ba chiar n-o să-i mai meargă de loc. Trebuie să spun că Sidonia era o femeie cu frica lui Dumnezeu, de când trecuse de o anumită vârstă. Când şi-a dat seama că e cât pe ce să-şi ia adio de la lume, a cerut să vină popa, care nu era altul decât părintele Ponosse, pe care-l cunoaşteţi. Şi când cineva îl cheamă pe popă-n casă,

înseamnă că lucrurile stau rău de tot. Iacătă-l şi pe părintele Ponosse intrând binişor în casă şi întrebând cu vocea lui dulce care-i necazul. I se povesteşte istoria cu burta Sidoniei, care nu mai vrea să funcţioneze, şi că doctoru' Mouraille nu mai dă niciun ban pe ea. Drept care părintele Ponosse cere să fie dată plapuma la o parte, ca să vadă şi el burta Sidoniei, ceea ce, la început, i-a cam mirat pe ăilalţi. Da Alfred îndată s-a gândit că nu din curiozitate cerea asta, mai ales în halul în care se afla biata femeie. Şi unde începe părintele să pipăie burta Sidoniei, taman cum făcuse şi doctoru'. Da cu părintele Ponosse nu mai era acelaşi cântic.

„Văd, zice. Nici1 o grijă, o fac eu să iasă îndată. Aveţi cumva nişte untdelemn de salată?" îl întreabă el pe Alfred.

Alfred aduce o sticlă plină. Părintele Ponosse umple două pahare mari şi-i dă Sidoniei să bea. O mai povăţuieşte să spună şi câteva rugăciuni, cât mai multe, ca să aibă şi Dumnezeu drăguţu un ce profit când s-o uşura burta Sidoniei. Pe urmă pleacă liniştit, spunând tuturor să aibă răbdare şi să nu-şi mai facă sânge rău degeaba. Sidoniei, asta i-a destupat burta – aşa cum bine grăit-a părintele – şi-aşa de bine s-a uşurat, că n-a mai fost chip s-o dpreşti, şi toate gazele alea clocite dusu – s-au şi ele cu multă gălăgie şi duihoare, cum vă e lesne de înţeles. Duhnea în stradă ca în zilele când se curăţă haznalele – era ceva cu totul neobişnuit – şi toată lumea în târgu de jos zicea: „Asta-i burta Sidoniei care se uşurează". Şi-aşa de bine s-a destupat Sidonia noastră, că două zile mai târziu îşi pune bluza peste fustă şi-o porneşte voioasă prin Clochemerle, povestind în dreapta şi-n stânga că doctoru' Mouraille a vrut s-o omoare şi că părintele Ponosse a făcut o minune în burta ei, cu untdelemn de salată sfinţită. Istoria asta cu burta Sidoniei tămăduită ca prin minune cu untdelemn şi mătănii vă daţi seama că a făcut vâlvă în Clochemerle şi a

pus umărul şi la trebile dumnezeieşti. Din ziua aceea oamenii s-au hotărât să se aibă cât. mai bine cu părintele Ponosse – până şi ai care nu se prea duceau la biserică – şi, la caz de boală, să-l cheme mai degrabă pe el decât pe doctoru' Mouraille, care, în daravela asta, a cam feştelit iacaua. De-aia îi şi poartă sâmbetele părintelui şi-l duşmăneşte. Da popa al nostru n-are nicio vină, el fiind un om cumsecade, mândru nici cât negru sub unghie, şi-un bun cunoscător al vinului de Beaujolais, zic vinarii.

Farmacistul Poilphard era un om ciudat, uscat, gălbejit, totdeauna consternat. În creştetul capului, pe locul. de tonsură al preoţilor, avea un zbenghi de mărimea corcoduşei, iar grija de a-şi ascunde această umflătură îl silea să poarte totdeauna o tichie cu pompon, ceea ce-i dădea un aer de alchimist copleşit de tristeţe. Fără îndoială, împrejurările vieţii sale fuseseră dureroase, totuşi la el suferinţa era o adevărată vocaţie. Deznădejdea o moştenise de la părinţi: pe maică-sa nu-şi amintea s-o fi văzut vreodată râzând, iar pe taică-su nu-l cunoscuse, acesta murind foarte de tiânăr, poate din plictiseală, poate ca să scape de-o nevastă neprihănită, a cărei prezenţă îi trezea o poftă nebună să-şi ia câmpii, la o adicătelea şi-n purgatoriu. De la maică-sa, Poilphard moştenise însuşirea de-a împroşca o apăsătoare morocăneală, iar viaţa, care nu refuză acestei însuşiri înnăscute prilejul de-a se manifesta, i-a provocat de timpuriu motivele unor gemete prelungite. Iată, pe scurt, povestea lui.

Înainte de-a se înscăuna la Clochemerle, Dieudonne Poilphard ceruse în căsătorie o fată frumoasă, orfană, căreia sărăcia şi sfaturile grijulii ale unor tutori grăbiţi s-o căpătuiască nu-i îngăduiau să refuze o partidă atât de bună. Fata primise o educaţie religioasă la un pension de călugăriţe. Înainte de-a lua o hotărâre, aprinse o luminare la biserică şi-şi încercă soarta dând cu banul: ce-o să iasă,

capul sau pajura? Dacă ieşea capul, intra la mănăstire; dacă pajura, se mărita cu Poilphard. Pisată de tutorii ei, nu mai avea decât aceste două alternative: trebuie spus că nici prima, nici a doua nu-i surâdeau. A ieşit pajura. Atunci şi-a zis că aşa a vrut Dumnezeu şi s-a măritat cu Poilphard. Acesta a copleşit-o cu atâta plictiseală încât biata femeie a murit cât a putut mai repede, lăsând în urma ei o fată ce-i semăna leit – alt prilej de regrete eterne pentru vădanul nostru, căci fiică-sa i-o amintea pe răposată.

După moartea soţiei, Poilphard luă o serie de măsuri ca să poată plânge în voie. Pe fiică-sa o internă într-un pension şi-şi angajă un elev care să-l înlocuiască la farmacie, veniturile acesteia fiind asigurate cu prisosinţă în urma unei înţelegeri cu doctorul Mouraille, care lua un procent din vânzare. Având timp liber berechet, farmacistul pleca tot mai des la Lyon, constrâns de nevoi sentimentale de-un caracter cu totul deosebit. Se lăsa momit de femei necunoscute, cărora le cerea unele servicii cam ciudate, constând, pentru ele, în a se întinde goale sub un cearşaf bine înfăşurat pe trup şi a păstra o rigiditate cadaverică, ochii închişi şi mâinile împreunate pe-o cruciuliţă, pe care farmacistul o avea întotdeauna la îndemână. Pe urmă, palid ca un mort, le părăsea pe aceste frumoase înviate ca să se ducă întins la cimitir, unde-l atrăgea o pasiune de colecţionar. Acolo alegea epitafurile cele mai originale şi le nota într-un carneţel, cu scopul de a-şi îmbogăţi o colecţie ce-i prilejuia unele reverii deosebit de lugubre, pe care le savura în nopţile de veghe din Clochemerle.

Tafardel îl stima nespus de mult pe Poilphard, găsind că mutra-i morocănoasă se potrivea de minune cu mimica lui solemnă. Se ducea des la farmacie, unde nu se mai sătura descifrând inscripţiile savante de pe borcane. Poilphard era, de asemenea, obiectul unei afectuoase

simpatii din partea câtorva domnişoare bătrâne din Clochemerle, care ajunseseră la limita de vârstă când o fată bătrână se mai poate oploşi pe lângă un văduv nu tocmai atrăgător, cu simţurile potolite, cu manii adânc înrădăcinate şi care mai degrabă are nevoie de-o tovarăşă ca să-i întreţină lingeria, să-i pună prişniţi şi să se vaicăre cu el. Unele domnişoare bătrâne, acordându-şi din oficiu ultime termene pentru încercarea seducţiunii lor tardive şi devotate – seducţiune care nici pe naufragiatul într-o insulă pustie nu l-ar fi vrăjit, nici pe sihastrul în refugiul său ascetic nu l-ar fi tulburat – le mai şi prelungeau într-un mod abuziv.

Cliente fidele, aducătoare de sticluţe cu urină şi de mici beteşuguri intime, solicitau consultaţii pentru fleacuri, în nădejdea că ochii tristului farmacist se vor deschide într-o zi, hotărâte, pentru această caritabilă misiune, să-şi jertfească comorile unei pudori neîntinate.

Poilphard îşi limita însă investigaţiile numai la locurile indicate de ele, necerând să i se arate mai multă piele decât era necesar. Descoperea, cu indiferenţă, dermatozele, urmele de albumină, de artritism şi diabet, consecinţele constipaţiei, lenevia ganglionilor, tulburările nervoase ale sterilităţii, găsind în constatarea acestor metehne fizice prilejurile unei deznădejdi tot mai acute, care îl posomora şi mai mult. Meticulozitatea cu care îşi spăla mâinile după ce atingea trupurile acestea încinse era de-a dreptul descurajantă. Iar concluziile şi le trăgea din pesimismul cel mai sumbru.

— E incurabil! spunea (dar nu uita să vândă bolnavei un, flaconaş). Încercaţi asta. Se recomandă de obicei în cazul dumneavoastră. Din zece cazuri unul poate să se vindece.

Cele mai îndrăzneţe îl întrebau, făcându-i complice cu ochiul:

— O să-mi acordaţi o reducere de preţ, nu-i aşa, domnule Poilphard? Ştiţi, ca pentru mine…

Farmacistul se uita chiorâş la scălâmbăiata femeii, la pălăria ei ridicolă, la îmbrăcămintea ei demodată, cu volane plisate. Se informa:

— Figuraţi cumva pe lista pauperilor comunei?

Atari erori de judecată i-au atras – fără ca măcar să-şi dea seama – o serie de duşmănii, din categoria cea mai perseverentă şi mai activă: a neînţeleselor ofensate. Femeile acestea indignate şi vigilente insinuau că palpările lui Poilphard aveau un caracter nu tocmai farmaceutic. Că ştia cum să-şi ascundă jocul, vădanul ăsta plângăcios, dar că se ştie ce fel de femei momea el în dosul prăvăliei: slujnicuţe cu for. me pline, ţaţe fără pic de ruşine, golance fără chiloţi, mai degrabă gata să-şi arate bărbaţilor dosul decât să-şi facă semnul crucii. Nişte bulendre de muieri, cine nu le cunoaşte? Ehei, dar şi pe Poilphard îl ştiau, ca pe-un cal breaz îl ştiau. Individul ăsta atât de posomorât avea trebuinţă de abundenţele moi ale grăsanelor, ca să se mai însenineze un pic – asta era! Totuşi, istoriile astea nu prea aveau crezare la Clochemerle, unde farmacistul inspira o teamă respectuoasă. Căci, dacă Mouraille mânuia bisturiul, iar Ponosse sfântul mir, apăi Poilphard mânuia arsenicul şi cianura. Cu mutra lui lugubră, de otrăvitor, era mai prudent să fii în termeni buni cu el.

Lipită de farmacia cu galantarele ei prăfuite, unde câţiva eczematoşi (produs al artei publicitare) se scărpinau de zor, o prăvălie cu totul diferită atrăgea privirile prin strălucirea nichelurilor, a panourilor pictate, a fotografiilor şi telegramelor sportive lipite de geamuri. Un instrument minunat, râvnit de întreg tineretul bărbătesc al Clochemerle-ului, ocupa locul de onoare al vitrinei: o bicicletă marca „Superas”, tip „Turul Franţei”, din toate punctele de vedere identică – atestau cataloagele –

exemplarelor aparţinând celor mai celebri ciclişti.

Prăvălia aceasta aparţinea negustorului de biciclete Fadet, prenumit Eugene, un personaj remarcabil prin modul cum încăleca pe şa la viraje şi prin supleţea mişcărilor sale de ciclist, ceea ce trecea drept expresia celei mai rafinate eleganţe velocipedice. Eugene avea o puternică înrâurire asupra flăcăilor din Clochemerle, care se mândreau cu prietenia lui. Pentru mai multe motive: întâi, pentru modul foarte personal de a-şi potrivi, şifonân-J-o artistic, şapca, „coviltiruindu-se", cum spunea el, cât şi pentru tăierea părului la ceafă – imitată, însă niciodată egalată – pe care frizerul din Clochemerle n-o reuşea decât pe capul lui Fadet, anume conformat pentru eleganţa asta de fante. Pe deasupra, în calitatea sa de fost alergător ciclist şi de mecanic de avion, Fadet îşi permitea, în povestirile-i legendare şi totdeauna perfecţionate prin repetire, să trateze marile vedete ale pistei şi ale aerului cu o familiară libertate de limbaj. Mai presus de roate, însă, avea la activul său o mare performanţă: „Când am venit al doilea, în roata lui Ellegard, campionul lumii de pe atunci, era în 1911, la Velodromul de Iarnă..." Urma o descriere a velodromului, cu o entuziastă galerie în delir, şi cuvintele lui Ellegard, la culme de mirat: „A trebuit să mă opintesc, nu glumă!" Tinerii din Clochemerle nu se mai saturau să tot asculte povestea asta, ce le dădea o idee despre glorie. Şi-l rugau mereu s-o repete:

— Hai, povesteşte-ne cum a fost în ziua aia când ai venit al doilea în roata lui Ellegard... Da tipii din Paris ce-au zis?

— Ha, ha, să vezi ce le-am mai luat piuitu! spunea Fadet cu dispreţul simplu al celui mai tare.

Şi le istorisea din nou, pentru a nu ştiu câta oară, pasionantele detalii, terminând întotdeauna cam în felul următor: – Care-i ăla, băieţi, care face cinste?

Totdeauna se găsea un flăcău de şaptesprezece ani, însetat de stima lui Fadet, care să găsească în fundul buzunarelor suma necesară. Atunci, înainte de-a închide uşa prăvăliei, Fadet striga:

— Tino, plec în cursă!

şi se grăbea s-o ia din loc. Dar nu totdeauna destul de repede spre a evita să nu-l oprească vocea unei muieri arţăgoase, nevastă-sa, Leontine Fadet, care se răstea:

— Iar te duci cu golanii la cârciumă? Şi cu treaba ce faci?

Un om care pe vremuri cutreierase velodroamele şi terenurile de aviaţie, care arăta unei întregi generaţii de tineri metoda de-a „îmblânzi muierile” („muierile să se târască în genunchi, la picioarele voastre, smiorcăindu-se, ¡numai aşa aveţi dreptul să spuneţi că sunteţi bărbaţi!”), un personaj de-o asemenea anvergură nu putea îngădui ca prestigiul lui să fie compromis în public.

— Ce te-a găsit, Tino? răspundea cu cel mai şmecher accent de mahala, *gentleman*-ul în pantaloni ciclişti. Mereu rămâi în urmă de grosul plutonului! Strânge frâna, că acu derapezi la viraj! Păstrează-ţi forţele, Tino, pentru sprintul final!

Aceste riposte plastice aveau mare succes în rândurile unui public de băieţi tineri, uşor impresionabili. Trebuie spus că ceva mai târziu, când rămânea singur cu Leontine, Fadet avea o voce mică de tot, căci doamnei Fadet, femeie ordonată şi metodică, nu-i ardea de glumă şi ţinea să-i amintească. bărbatului ei de exigenţele precise ale scadenţarului şi ale sertarului de la tejghea. Doamna Fadet asuma direcţia financiară a firmei, un mare avantaj, în definitiv, pentru acest fond de comerţ, pe care toată verva lui Fadet nu l-ar fi salvat când îşi făceau apariţia, la finele lunii, ca să încaseze poliţele, domnii cu servieta sub braţ. Din fericire, tineretul din Clochemerle habar n-avea

de aceste mici detalii de administraţie interioară. Credul cum era, nici prin gând să-i treacă că fostul confident al lui Navarre şi Guynemer, fostul rival al lui Ellegard, era tratat în intimitate de „sărman imbecil” şi – lucru de necrezut! – nu crâcnea măcar. De altminteri, Fadet lua toate precauţiunile ca să nu dea în vileag certurile cu nevastă-sa.

— Aşa e Tina, zicea, se răţoieşte când e lume de faţă. O face pe grozava. Nu-i nimic, am eu ac de cojocul ei, ştiu cum s-o pun cu botu’ pe labe!…

Un fel al lui de-a închide şmechereşte ochiul stâng îl scutea să dezvăluie mai departe misterioasele procedee la care recurgea când n-avea. martori. Prin atari mijloace putea domina, şi încă de sus, grupul tinerilor sportivi din Clochemerle, care-i invadau în fiecare seară prăvălia. În cele din urmă, însă, privirile încruntate ale doamnei Fadet reuşeau să-i gonească până şi pe cei mai curajoşi. Atunci, luându-l pe Fadet cu ei, se refugiau cu toţii lângă Piaţa Mare, la cafeneaua „Ciooarlia” (la Josette, o femeie deocheată), unde făceau atâta tărăboi încât clochemerlinii cartierului spuneau: „Asta-i tot gaşca lui Fadet!” De altfel, curând, vom vedea această gaşcă în acţiune.

În bucla marii cotituri, de unde începe să se desfăşoare, până la râul Saone, perspectiva văilor, se află cea mai frumoasă casă de oameni înstăriţi din Clochemerle, cu un grilaj elegant completând zidurile de la jumătate în sus. Această casă are un portal de fier forjat, alei aşternute cu pietriş alb, răzoare bogate de flori, arbori de toate soiurile şi o peluză englezească cu o alee de carpeni, un bazin, o mică lucrare ornamentală imitând stânci şi pietre naturale, scaune confortabile de grădină, un crochet, un balon de sticlă suspendat care reflectă târgul pe de-andoaselea şi, în fine, un peron elegant, străjuit de-o marchiză cu vase de flori. Când ţii pentru

plăcerea ta asemenea loc, înseamnă că nu te mai uiţi la bani. Era limpede că Girodot avea venituri grase, altminteri n-ar fi făcut o asemenea risipă de teren, cu un loc tocmai bun pentru o vie pe rod.

Aici locuia notarul Girodot împreună cu soţia şi fiica sa, Hortense, o tânără fată de nouăsprezece ani. Fiul lui intra în anul al doilea de retorică la iezuiţii din Villefranche, după ce fusese trântit de două ori la bacalaureat, ruşinea aceasta fiind tăinuită clochemerlinilor. O pramatie, ce să mai vorbim, şi pe deasupra mână-spartă şi aiurit, apucături jalnice de la un sortit să ajungă notar. Se cuvine să mai spunem că tânărul Raoul Girodot luase de timpuriu, când nimeni n-ar fi bănuit, o dublă hotărâre: să nu fie niciodată notar şi să trăiască liniştit din averea agonisită de mai multe generaţii de Girodoţi prevăzători, avere care ar fi căpătat proporţii imorale, dacă o odraslă a acestei familii – instrument al unui şir întreg de generaţii – nu s-ar fi născut la timp ca să purceadă la o nouă distribuire a unor bogăţii care aiurea lipseau, conform spiritului de dreptate ce veghează nevăzut asupra echilibrului acestei lumi. Raoul Girodot nu simţea nevoia să muncească; nu încape îndoială că strămoşii săi abuzaseră într-atâta de facultatea de-a munci încât nu mai ajunsese până la el nici cea mai mică părticică de râvnă pentru muncă. Timpul liber pe care i-l procura trândăvia şi-l consacra încă de la cincisprezece ani unor profunde şi intuitive meditaţii asupra vieţii, fixându-şi două obiective, care, gândea, sunt singurele demne de-un băiat de familie: să aibă un automobil de curse şi o amantă blondă, foarte grasă (predilecţia aceasta pentru formele pline fiind o reacţie împotriva proverbialei slăbiciuni a femeilor din neamul Girodot; acest fiu nesupus visa să se descotorosească de toate tutelele şi să rupă cu toate tradiţiile neamului său). Lumea se înşela, aşadar, asupra

caracterului acestui elev puturos, care avea în el o forţă în stare să înfrângă orice rezistenţă. Bacalaureatul – la care de altminteri nici nu năzuia – nu şi l-a luat niciodată, în schimb a avut totdeauna bani berechet, iar mai târziu şi amantă blondă, şi automobil; amanta şi automobilul, în care el o purta de colo până colo, l-au ajutat să facă, în scurt timp, două sute cincizeci de mii de franci datorii, cu concursul pokerului, e-adevărat. Hortense a ajuns şi ea destul de rău. Fireşte, din vina ei, că de sfaturi bune n-a dus lipsă. Dar, ascultând numai de imboldurile temperamentului său, primejdios de romantic, a împins lucrurile atât de departe încât s-a apucat să citească mult, şi mai cu seamă poezii, ceea ce a făcut-o să se îndrăgostească de un băiat sărac, supremă pedeapsă pentru fetele care nu-şi ascultă părinţii. Anticipăm însă şi ne depărtăm de la povestirea noastră.

Ciudată familie aceşti Girodoţi, putred de bogaţi, notari din tată-n fiu de patru generaţii! Străbunicul lor fusese un om cu prestanţă, cu bun-simţ şi corect. Dar urmaşii lui, însurându-se mai degrabă cu averi decât cu femei, au sleit rasa. O vorbă de-a lui Cyprien Beausoleil explică bine această evoluţie: „D'alde Girodot sunt o sămânţă de oameni care fac dragoste prin cheutoarea puşculiţelor". Cu bani poţi cumpăra orice, numai un sânge viguros nu. Procedând în felul acesta, cu timpul, membrii familiei Girodot s-au gălbejit şi s-au scorojit ca pergamentele vechi din arhivele lor. Cu faţa lui pământie şi bolnăvicioasă, cu ţurloaiele lui jigărite şi umerii înguşti, Hyacinthe Girodot era pilda vie a acestei decăderi fizice.

Dacă ar fi să-l credem pe Tony Byard, Girodot nu era decât un „zgripţuroi dezgustător, un zgârie-brânză şi un libidinos bătrân, cu nişte apucături din cale-afară de neruşinate", un om care nu da niciodată un sfat dezinteresat şi care, ca să-şi facă interesele, punea beţe-n

roate altora. Cert este că Tony Byard, mare invalid de război, reformat sută în sută, era îndrituit să-l cunoască bine pe Girodot, căci timp de zece ani – înainte de 1914 – fusese ajutor de notar în biroul lui. Dar afirmaţiile lui Tony Byard pot fi puse sub semnul îndoielii, căci de câţiva ani cei doi oameni erau certaţi la cuţite din pricina unei neînţelegeri. Invalidul socotea că are tot dreptul să fie supărat pe fostul său patron şi, bineînţeles, exagera în aprecierile sale. Dintr-un scrupul de istoric vom arăta originea acestor pretinse neînţelegeri.

În 1918, când Tony Byard se întor. – este invalid la Clochemerle, se dusese să-i facă o vizită lui Girodot. Notarul îl primise cu mari efuziuni, îi vorbise de vitejia lui minunată, îl numise „erou” şi-l asigurase că patria îi va fi de-a pururi recunoscătoare, că rănile lui vor fi veşnic acoperite de glorie. Îi oferise chiar să-l reangajeze la notariat, fixându-i şi o leafă, bineînţeles ţinând seama de randamentul scăzut al lui Byard, potrivit incapacităţii sale fizice. Acesta îi răspunsese că are o pensie. În fine, după o jumătate de oră de conversaţie cordială, Girodot îi spusese fostului său ajutor: „La urma urmei, ai scos-o destul de bine la capăt…” şi, petrecându-l până la uşă cu aceste

cuvinte de consolare, îi strecurase în mână o monedă de zece franci. Cuvintele astea, cei zece franci şi slujba cu plată redusă – de aia se supărase Tony Byard.

Era îndreptăţit oare Tony Byard să se formalizeze? vorbind cu ei, Girodot se gândise, ca mai totdeauna, numai la bani; ascultându-l, Tony Byard se gândise la cu totul altceva. Din punctul de vedere al lui Girodot, n-am putea spune că ar avea vreo vină: să ai, la izbucnirea războiului, o lefşoară de una sută patruzeci şi cinci de franci pe lună şi perspectiva de a câştiga, la cincizeci de ani, două sute douăzeci şi cinci şi să te întorci acasă „după patru ani, cu optsprezece mii de franci rentă anuală – asta înseamnă „din punct de vedere financiar, să dai lovitura! Remarca lui Girodot fusese de ordin strict financiar, dar Tony Byard, egoist cum era, nu se gândise decât la faptul că, plecând cu patru membre la război, se întorsese, la treizeci şi trei de ani, numai cu două, după amputarea antebraţului stâng şi a piciorului drept de la jumătatea şoldului. Se socotea diminuat – lucru de netăgăduit – totuşi greşea neluând în consideraţie că optsprezece mii de franci pentru antebraţul şi piciorul unui ajutor de notar de provincie era

un preţ bun, chiar exagerat de bun. Orbit de patimă, Byard nu ţinea seama câţi bani o să coste el de-acum înainte statul. Numai că de acest lucru Girodot ţinea, seama, fiind mai lucid, căci scăpase teafăr, neîncetând o clipă să-şi ascuia inteligenţa în probleme economice. Iată raţionamentul notarului: „Dacă o să începem acuma să reformăm sută în sută oamenii care n-au pierdut decât *două* membre, înseamnă să deschidem larg uşa tuturor absurdităţilor”. Vedea în aceasta un grav prejudiciu adus logicii matematice şi treaba asta îl enerva, îşi spunea: „Care va să zică, iată un băiat care mai poate trăi încă douăzeci de ani de-aci înainte. Presupunând că ar. mai fi încă una sută de mii ca ei, câte parale o să ne coste?” Rezultatul calculului îl îngrozi:

18.000 X 20 = 360.000 X 100.000 = 36.000.000.000
65

Treizeci şi şase de miliarde! Păi unde o să ajungem? „Plăteşte neamţu”, uşor de zis! Başca, dacă pui la socoteală şi pensiile văduvelor, şi regiunile devastate… De unde să luăm atâta bănet? De unde, mă rog? Calculă că subscrisese cinci sute şaptezeci şi cinci de mii de franci la diverse împrumuturi. Nu era mai nimerit să vândă cupoanele şi să cumpere valori străine, emise de state care n-au de rambursat mii de picioare şi de braţe amputate? îşi notă în agendă cuvântul *Împrumut* şi-l sublinie de trei ori. Mai era solicitat şi de-un alt raţionament: „Să presupunem – presupunere de altfel

5 – Clochemerle cu totul neîntemeiată – în fine, să presupunem că eu, Girodot, am pierdut la război un braţ şi un picior; ei bine, mie, Girodot, nu mi se va rambursa *decât* optsprezece mii de franci! Păi se vede cât de colo că-i ceva putred la baza acestui sistem al pensiilor!” Şi lucrul acesta îl impresionă deodată într-un mod neplăcut: care va să zică, toate mădularele pierdute erau rambursate la

acelaşi preţ; tariful era identic şi pentru un braţ de notar şi pentru al unui ajutor de notar sau al unui muncitor necalificat! De neconceput! Doamne, la câte absurdităţi nu duce politica asta demagogică!

— Ticăloşii! Vor să ne ruineze! exclamă tragic Girodot, în liniştea cabinetului său de lucru.

Se gândea la oamenii politici răspunzători de aceste măsuri administrative. Pe urmă, o groaznică îndoială îi străfulgeră mintea, ca un dangăt funebru vestind falimentul epocii contemporane: abolirea sentimentelor sublime, pe care atâta vreme s-a rezemat civilizaţia umană. *„Războiul, care ar trebui să fie o şcoală a sacrificiului, să nu fie, la urma urmelor, decât o încurajare la trândăvie?”*

Am dat toate aceste amănunte pentru a arăta şi mai bine amploarea raţionamentului lui Girodot, a cărui judecată, chiar dacă uneori se oprea, în treacăt, la interesele sale personale, se ridica totuşi totdeauna până la interesele naţionale, revărsându-se în previziuni utile pentru viitor.

Dar Tony Byard ce gândea? Să recunoaştem că argumentele lui erau mai puţin convingătoare. Fiindcă pierduse un braţ şi un picior la război, nenorocitul raţiona ca şi cum accidentul acesta fără proporţii prea mari ar fi trebuit să solicite, în mod cu totul special, atenţia contemporanilor, ca şi cum toţi oamenii care nu pierduseră nimic i-ar fi fost lui datori! Caraghiosul ăsta de Tony Byard credea că i se cuvine totul! După ce că băgase optsprezece mii de franci la teşcherea, nu era barem recunoscător! Şi când un om respectabil, stimat, care cu averea lui era scutit să mai fie milostiv, îi dăruia zece franci, felicitându-l pentru pleaşca asta de-a putea încasa, la treizeci şi trei de ani, o rentă anuală de optsprezece mii de franci, Tony Byard se burzuluia! Avea dreptul să se burzuluiască? Să

precizăm că beneficiase, din partea lui Girodot, de un tratament de favoare. Când Jean-Louis Galapin se întorsese ciung la Clochemerle, cu un an înaintea lui Tony Byard, Girodot se mulţumise să-i spună în treacăt pe stradă: „Îmi pare nespus de rău, sărmane Galapin! Ţine-aici, vreau să fac ceva pentru tine…” şi-i strecurase în mână numai cinci franci, fără să-i ofere un post.

După cum bine remarcase însă notarul, nimeni nu se gândeşte decât la propriile sale dureri. Da’ ce, Girodot nu avusese de suferit din pricina războiului? Mai bine zis a moratoriului, care suspendase forţat o parte din tranzacţii? Atunci subscrisese cinci sute şaptezeci şi cinci de mii de franci la împrumut – un act de mare curaj, comportând nenumărate riscuri. În fine, într-un avânt de entuziasm patriotic – în urma citirii unui articol curajos al domnului Marcel Hutin – vărsase Tezaurului, desigur contra ramburs, o treime din cocoşeii pe care-i poseda, adicătelea şase mii de franci aur. „Fiecare din noi, de la locul său, e obligat să-şi facă datoria până la capăt. Sus inimile, prieteni!” repetase neobosit Girodot în anii măcelului, dând el însuşi, eu o mare fermitate, pilda jertfelor necesare. În 1914 şi până la jumătatea lui 1915 dăruise douăzeci de franci fiecărui luptător ce se întorcea la Clochemerle, după un stagiu prealabil la spital. Mai târziu, se văzuse obligat să reducă suma, războiul prelungindu-se dincolo de orice aşteptare, iar numărul răniţilor şi văduvelor sporind peste măsură. Cu toate acestea, nu încetase o clipă să-şi facă datoria.

În 1921, Girodot, un om ordonat, care-şi nota totul în carneţel, avu curiozitatea să adune cheltuielile sale excepţionale de război, adică darurile oferite oamenilor şi contribuţiile sale la chetele publice. Cotrobăi în carnetele vechi şi, pentru perioada august 1914-sfârşitul anului 1918, ajunse la un total de nouă sute douăzeci şi trei de

franci şi cincisprezece centime, bani pe care nu i-ar fi cheltuit dacă nu era războiul (fără să mai pomenim de pomenile obişnuite şi daniile la biserică, pe care nu le redusese). E adevărat, această generozitate îşi găsise o compensaţie în creşterea întregii sale averi. Paralel, îşi calculă şi averea. Evaluând la cursul zilei podgoriile sale din Clochemerle, casă, notariatul, proprietatea din Dombes, moşiile din Charollais, pădurile şi portofoliul de valori, făcu socoteala că această avere se ridică la patru milioane şase sute cincizeci de mii de franci (faţă de aproximativ două milioane două sute de mii de franci în 1914), deşi pierduse şaizeci de mii de franci la bonurile ruseşti. Şi cum în ziua aceea spiritul său era înclinat spre statistici, luă dintr-un sertar al biroului un carneţel cu menţiunea *Danii secrete*. Totalul acestor danii se ridica, în anii războiului, la treizeci şi trei de mii de franci. Să adăugăm că daniile acestea ale notarului Girodot coincideau cu deplasările lui la Lyon şi fuseseră distribuite cu osebire în cartierul Arcaşilor unor persoane demne de tot interesul pentru graba cu care se dezbrăcau şi pentru atitudinea foarte intimă pe care o aveau faţă de domnii respectabili.

5* – 67

Gândindu-se la cele nouă sute douăzeci şi trei de franci şi cincisprezece centime, Girodot îşi spuse: „Credeam că am dat mai mult”, iar la cele treizeci şi trei de mii de franci: „N-aş fi crezut că am mers atât de departe...” În cazul din urmă, stabili că preliminariile, mesele, şampania, plimbările cu trăsura şi, uneori, şi cadourile, îl costaseră mai mult decât şedinţele intime. Ştia însă că toate aceste preparative sunt absolut necesare ca să-şi» recapete buna dispoziţie. „La urma urmei, conchise, prea multe distracţii în văgăuna asta nu am!” Zâmbind, murmură: „Straşnice muieruşti!” Pe urmă,

comparând cele trei cifre – patru milioane şase sute cincizeci de mii de franci; treizeci şi trei de mii de franci; nouă sute douăzeci şi trei de franci şi cincisprezece centime – făcu următoarea remarcă: „Puteam să dau ceva mai mult... Nu se făcea gaură-n cer...”

Din cele de mai sus, vedem că notarul Girodot era un om fără de prihană. Insinuările lui Tony Byard erau calomnioase şi pornite din vrăjmăşie, ce mai calea-valea. Din fericire, nimeni la Clochemerle nu-l judeca pe Girodot după spusele lui Tony Byard. Notarul era în fruntea oamenilor chibzuiţi. Termenul anevoie poate fi definit şi comportă şi niscai nuanţe locale, în genere, se poate spune că presupune o bună stare materială (cui i-ar trece prin cap să-l aplice unui om sărac, până într-atâta mintea noastră refuză să asocieze aceşti doi termeni: chibzuinţă şi sărăcie), însă o stare materială corespunzând unei folosinţi cumpătate, binevoitoare, şi până la un punct filantropice a averii, armonizând convingerile şi faptele posesorului ei. Ceea ce, după cum s-a văzut, era cazul notarului Girodot.

Hyacinthe Girodot era considerat un reprezentant de vază al burgheziei, căci îl precedaseră, în demnitate burgheză, câteva generaţii de Girodoţi bogaţi. În afară de notar, burghezia nu avea niciun reprezentant la Clochemerle, băştinaşii fiind mai toţi proprietari de vii sau simpli podgoreni îmbogăţiţi. Aceasta îi asigura lui Girodot un rang deosebit, intermediar între clanul aristocratic al baronilor de Courtebiche şi restul populaţiei. Luând exemplu după castelani, îl invita pe părintele Ponosse la masă, ambiţia lui fiind s-o poată număra printre invitaţii săi şi pe baroneasa de Courtebiche. Dar nobila persoană nu catadicsea să-i facă această onoare. Cu toate că transferase, de la notarii săi din Paris şi Lyon, o parte din valorile sale la Girodot, refuza să-l considere altfel decât ca pe-un simplu intendent al averii sale. Din când în când, îl

invita la castel, aşa cum, pe vremuri, regele îşi chema supuşii la curte, dar la el în casă nu se ducea, după cum nu se ducea nici la parohie. Asupra felului de a-şi păstra rangul, baroneasa avea câteva principii neclintite, de o dovedită eficacitate. Nu încape îndoială că, frecventându-se prea des, deosebirile dintre clase se şterg, superioritatea uneia dispare. Baroneasa domnea tocmai prin raritatea dovezilor sale de simpatie. Faţă de notar, a cărui avere creştea mereu, pe când a ei scădea în aceeaşi măsură, rămăsese dârză pe poziţie.

— Ascultaţi-mă pe mine, dacă am mai şi mânca din aceeaşi strachină, notăraşul ăsta de provincie ar fi în stare să vrea să mă ia sub aripa lui ocrotitoare!

Aceste refuzuri repetate ale baronesei îl amărau nespus pe Girodot şi, ca să ne facem o idee despre aceasta, să spunem că, pentru a-i înfrânge cerbicia, notarul renunţase de bunăvoie să-şi încaseze în întregime beneficiile din operaţiunile făcute în numele clientei sale. Prin asta, stirpele lor se deosebeau. Mândra baroneasă nu se putea compromite frecventând un om care-şi pierdea timpul tocmindu-se.

În schimb, printre clochemerlini, notarul Girodot se bucura de multă stimă şi consideraţie. Era un respect amestecat cu teamă, acelaşi respect ca şi pentru Ponosse, care le distribuia privilegii cereşti, ca şi pentru Mouraille, care le ocrotea vieţile. Pe câtă vreme însă problemele de viaţă şi de moarte se pun rareori, iar problema veşniciei o singură dată în viaţă, taman la urmă, când partida terestră e definitiv jucată, problema bănească se pune neîncetat, de dimineaţă până seara, din copilărie până la bătrâneţe.

Ideea câştigurilor băneşti pulsa în creierul clochemerlinilor în acelaşi ritm ca al sângelui în artere, aşa încât funcţia lui Girodot o întrecea în importanţă pe cea a lui Ponosse şi a lui Mouraille, prioritatea aceasta

conferind notarului un deosebit prestigiu. În sufletele clochemerlinilor sondajele cele mai adânci le făcea, bineînţeles, notarul, căci dacă erau în târg oameni care să nu fi fost niciodată bolnavi, iar alţii care să se sinchisească prea puţin de problemele veşniciei, în schimb nu găseai unul care să nu aibă griji băneşti şi nevoie de sfaturi ca să-şi plaseze bănişorii.

Girodot se ducea la biserică, prăznuia paştele după datini şi nu citea decât ziarele guvernamentale. Repeta adesea: „În profesiunea noastră trebuie să inspirăm încredere”. (De altminteri, acest din urmă cuvânt, spus din vârful buzelor, n-avea, probabil, nicio legătură directă cu convingerile sale.) Cât priveşte sănătatea sa, Hyacinthe Girodot era măcinat de carii dentare, de furuncule şi abcese, în genere de boli provocând supuraţii. Pe deasupra, de la patruzeci şi trei de ani, începuse să aibă crize de reumatism de origine microbiană. Microbul îşi arătase colţii în organismul lui Girodot patru zile după una din „daniile” sale secrete. Medicii reuşiseră să-l juguleze, dar nu şi să-l istârpească definitiv, căci găsise în ţesuturile artritice ale notarului un teren foarte prielnic ambuscadelor. Aceste atacuri repetate şi nespus de sâcâitoare, necesitând un diagnostic compatibil cu liniştea sufletească a doamnei Girodot şi cu bunul renume al notarului, îl puneau pe acesta din urmă la cheremul doctorului Mouraille, a cărui discreţie fiind recunoscută, era răsplătită cu cele mai Ibune ipoteci ale notariatului.

TRIUMFALĂ

V o

INAUGURARE

Ca un trubadur cuceritor, care le făcea odinioară pe femeile curioase să se aplece la ferestre, devenind astfel favoritul doamnelor, primăvara îşi făcu apariţia într-o dimineaţă, cu cincisprezece zile înainte de ridicarea

cortinei prevăzută de regizorii anotimpurilor. Oferindu-le bucheţele de violete, gingaşul paj obraznic farda cu rozul florii de piersic obrajii femeilor şi le hărţuia cu dulci sâcâieli, care mult le tulburau, cu întrerupte suspine, însă toate răscolite de plăcere şi aşteptări, păstrând pe buze iun gust de flori, de fructe şi de dragoste.

Reprezentaţia începu cu un salt al termometrului. În noaptea de 5 aprilie 1923 o uşoară pală de vânt nordic, venind încărcată de miresme burgunde, mătură straşnic bolta cerească, gonind – nu se ştie unde – scamele de norişori plumburii care, urnindu-se în ajun din apus la răsărit, întristaseră oamenii din Clochemerle, cel de la poalele munţilor Azergues, abia vizibili în pâcla fumurie şi umedă. Într-o singură noapte, îngrijitorii cerului făcuseră curăţenie deplină, desfăşuraseră larg flamurile, atârnaseră candelabrele. Şi pe acest satin albastru, desfăşurat la infinit, soarele scânteia de mama focului, se desfăta împărăteşte, dădea mai multă gingăşie primelor floricele, făcea mai zvăpăiaţi băieţii, mai molatice fetele, pe bătrâni mai puţin îmbufnaţi şi moralişti, pe babaci mai înţelegători, ceva mai deştepţi jandarmii, mai îngăduitori oamenii respectabili şi femeile bigote, mai largă filantropia burghezilor cărpănoşi; în rezumat, umfla toate piepturile. Vrând-nevrând, trebuia să-i faci cu ochiul ştrengarului ăsta, ce provoca revărsări de veselie în borcanele smaragdine şi rubinii ale lui Poilphard. Doamna Fouache vindea mai mult tutun, în fiecare seară hanul Torbayon era ticsit de lume, părintele Ponosse strângea mai mulţi gologani în căldăruşe, farmacistul vărsa şiroaie de lacrimi, doctorul Mouraille tămăduia la sigur, notarul Girodot încheia contracte de căsătorie, Tafardel dura o lume mai bună şi gura lui mirosea a micşunele. În ascuns, Piechut îşi freca mâinile de bucurie, şi între sânii dezveliţi ai frumoasei Judith ziceai că, toropită de voluptate, aţipise

aurora.

O vopsea nouă împrospătase totul, inimile înmagazinaseră un stoc de iluzii care le uşura de povara vieţii. Din vârful târguşorului, descopereai pădurile scorţoase, încă pleşuve, abia desfăşate din scutecele iernii, ogoare cafenii, grase, înţepate de tulpiniţe umede, dropii reavăne împodobite cu puful griului încolţit, trezind în sufletele clochemerlinilor dorinţa de-a fi nişte mânji slobozi, săltându-şi crupa mai sus decât botul, sau nişte viţeluşi plăpânzi, care par să fi şterpelit patru ţăruşi dintr-un gard ca să-şi facă picioruşe. Clochemerle era atras într-un vârtej de freamăte călduţe, în concertul învierii miilor de fiinţe nevăzute, totul era numai botez, numai paşi de început, zboruri de început, strigăte de început. Lumea ieşea iarăşi din găoace. Şi soarele, indiscret la culme, îi bătea pe oameni pe umăr, ca un vechi prieten regăsit.

— Sfinte Hristoase, ziceau oamenii din Clochemerle, ce dar dumnezeiesc o zi ca asta!

Îi zgândăreau dorinţi vechi de când e lumea, aceasta fiind legea lumii, mai presus de toate legile şi moralele îngrăditoare. Era un impuls ancestral de-a hăitui fete frumoase şi proaspete, cu şolduri imense ca veşnicia, cu sâni şi coapse de paradis pierdut. Încolţea din nou în femei dorinţa biblică, mereu prezentă, de a întruchipa ispitele, goale pe pajişti, cu zefirul mângâindu-le pletele nerăbdătoare, cu haita sălbăticiunilor îmblânzite sărind în juru-le şi apropiindu-se să lingă polenul trupului lor în floare, aşteptând ivirea cuceritorului căruia dinainte i se dădeau învinse, aceasta fiind făţarnica lor victorie. În căpăţânile târgoveţilor din Clochemerle instincte pornite din primele ere ale omenirii se amestecau cu principiile pe care civilizaţia li le dăduse imprecis, toate acestea alcătuind un bagaj de idei prea complicate, care-i năucea. Ehei, odată primăvară, picată din senin pe scăfârlia lor, pe

grumajii lor, în măduva lor! Erau răscoliţi cum nu se mai poate, zăpăciţi de-a binelea.

Şi timpul acesta avea să mai dureze.

Sosea la ţanc, de sărbătoarea inaugurării, fixată peste două zile, la 7 aprilie, într-o sâmbătă, ca lumea să se poată odihni duminica.

Festivitatea trebuia să consacre victoria lui Barthélémy Piéchut şi a lui Tafardel. Încă acoperit sub o pocladă, urinarul era plasat la intrarea Fundăturii Călugărilor, lipit de zidul *Galeriilor beaujoleze*.

La sugestia primarului, totdeauna doritor să atragă la Clochemerle câteva personalităţi politice, municipalitatea hotărâse, cu prilejul acesta, să organizeze o petrecere benevolă, cu caracter câmpenesc, popular, cu scopul de a consfinţi progresele urbanismului rural. Serbarea fusese anunţată sub deviza: „Serbarea vinului din Clochemerle”, dar rostul ei adevărat era urinarul. Se putea conta pe prezenţa subprefectului, a deputatului Aristide Focart, a câtorva consilieri judeţeni, a mai multor primari din satele învecinate şi funcţionari ministeriali, a trei preşedinţi de sindicate vinicole, a unor savanţi din regiune şi a poetului Bernard Samothrace (pe adevăratul lui nume Joseph Gamei), care urma să vină dintr-o localitate învecinată, cu o odă rustică şi republicană, special compusă pentru această ocazie. În fine, făgăduise să vină şi cel mai celebru dintre fiii târgului: fostul ministru Alexandre Bourdillat.

Toţi cei ce împărtăşeau, la Clochemerle, idei avansate se bucurau de această manifestaţie; conservatorii, dimpotrivă, se pregăteau să-i caute nod în papură. Doamna baroană de Courtebiche, indirect solicitată să participe, trimisese vorbă, cu obişnuita-i aroganţă, că „nu se bagă ea în albie de porci”. Un cuvânt ca acesta nu se uită uşor. Din fericire, atitudinea ginerelui ei, Oscar de Saint-Choul, mai aranjă un pic lucrurile. Fără

a avea o profesiune, fără aptitudini pentru niciun fel de activitate, gentilomul acesta îşi pregătea, pentru orice eventualitate, o candidatură politică de-o nuanţă încă imprecisă, prudenţa sfătuindu-l să nu jignească inutil niciun partid câtă vreme nu-şi arătase convingerile. Acest lucru urma să-l facă abia în ultimul moment, ca să evite riscul unei greşeli în profesia sa de credinţă. El le răspunse cât se poate de cuviincios emisarilor democraţiei, niţeluş descumpănţiţi de aplombul cu care îşi purta monoclul şi de excesiva lui politeţe măgulitoare, dar totodată dispreţuitoare, că baroneasa era o persoană din alt veleat, că moştenise prejudecăţile epocii sale, pe câtă vreme concepţia sa despre îndatoririle cetăţeneşti era mult mai largă; de altminteri, spuse el, nicio iniţiativă legitimă („nu zic *legitimistă*, luaţi seama, domnii mei!”, această remarcă fiind însoţită de-un zâmbet plin de subînţelesuri) nu l-ar putea lăsa indiferent.

— Îl stimez mult pe Piéchut al dumneavoastră, spuse el. Sub o manieră dinadins necioplită, dar cât se poate de savuroasă, omul acesta ascunde o vastă inteligenţă. Voi veni cu multă plăcere la serbarea dumneavoastră. Vă rog însă să mă înţelegeţi, dragii mei prieteni, că în situaţia mea ereditară nu-mi pot îngădui să atrag atenţia asupra mea. Aşa-i nobleţea, îţi cere unele constrângeri. Voi face aşadar o simplă apariţie, pentru a vă dovedi că există în rândurile monarhiştilor (străbunicul meu dinspre mamă a fost tovarăş de exil cu Ludovic al XVIII-lea, şi acest lucru îmi impune anumite obligaţii, trebuie să admiteţi, domnilor), în rândurile noastre, zic, există oameni pe care patima nu-i orbeşte şi care sunt foarte dispuşi să vadă cu ochi buni eforturile dumneavoastră.

Pentru Barthélémy Piéchut, care va să zică, reuşita se anunţa deplină, însoţită fiind şi de acea discretă sfidare la care râvnise. Răspunsul jignitor al baronesei era o

garanţie ca manevrase bine.

Dimineaţa memorabilei zile fu splendidă, iar vremea deosebit de prielnică succesului unei petreceri vesele. O limuzină condusă de Arthur Torbayon în persoană se dusese să-l ia de la Villefranche – unde înnoptase – pe Alexandre Bourdillat. Automobilul se întorsese la orele nouă, când tocmai sosea un alt automobil, din care coborî deputatul Aristide Focart. Cei doi bărbaţi se ciocniră nas în nas, fără nicio plăcere. Aristide Focart spunea cui voia să-l asculte că fostul ministru e „un guguman bătrân, cu un trecut binişor pătat, a cărui prezenţă printre noi face jocul duşmanilor”, iar Bourdillat spunea despre Focart că e „unul din acei arivişti lipsiţi de scrupule, care sunt pacostea partidului şi, pe deasupra, ne şi desconsideră”. Luptând sub acelaşi steag, domnii aceştia nu ignorau părerea bună pe care o aveau unul despre celălalt. Dar politica îi învaţă pe oameni să se stăpânească. Ei îşi deschiseră aşadar larg braţele şi-şi acordară o sinceră îmbrăţişare, cu patetismul acela de paradă şi cu acele cavernoase tremolouri din fundul beregăţii, specifice oratorilor sentimentali şi actorilor care storc lacrimi publicului din subprefecturi.

Văzând dragostea frăţească ce-i leagă pe conducătorii săi, încântată, respectuoasă, mulţimea clochemerlinilor admiră augusta îmbrăţişare. Când aceasta luă sfârşit, Barthélémy Piéchut făcu câţiva paşi înainte şi atunci, din toate părţile, izbucniră cuvinte amicale, având şi doza obligatorie de deferenţă: „Ura, Bourdillat!”, „Ne mândrim cu dumneavoastră, domnule ministru!”, „Să ne trăieşti, Barthélémy!”, „Hai noroc, prietene!”, „Ai avut o idee grozavă!”

— Ce vreme minunată! spunea Bourdillat. Şi cât sunt de fericit că mă aflu din nou în bătrânul meu Clochemerle! Scumpii mei prieteni, dragii mei concetăţeni, dacă aţi şti

de câte ori mă gândesc cu adâncă emoţie la voi! adăugă el către primele rânduri ale spectatorilor.

— E mult de când aţi părăsit Clochemerle-ul, domnule ministru? întrebă primarul.

— Dacă e mult?... Ehei... Mai bine de patruzeci de ani... Când te gândeşti că au trecut patruzeci de ani de-atunci... Mai aveai încă mucii la nas, dragul meu Barthélemy.

— Hm, domnule ministru, dar încă de pe-atunci şovăiam între muci şi mustaţă...

— Totuşi, încă nu te hotărâseşi! răspunse Bourdillat, izbucnind într-un hohot de râs sincer, simţindu-se în dimineaţa aceea plin de vigoare intelectuală şi fizică.

Cei de faţă gustară din plin frumoasele replici, demne de cea mai bună tradiţie franţuzească, care totdeauna pus-au numai oameni de spirit în fruntea bucatelor. Şi mai râdeau încă, respectuos, când, deodată, un individ necunoscut, slab şi deşirat, se strecură lângă fostul ministru. Omul purta o redingotă ciudată, înfoiată ca o fustă, mai mult ca sigur moştenită din bătrâni, căci croiala ei data, în mod evident, din veacul trecut. Vârfurile gulerului scrobit care-i strângeau beregata îl sileau să stea cu capul ţeapăn. De altfel, însuşi capul lui era impresionant sub pălăria cu borurile largi, bălăbănite, cu ceafa acoperită de plete lungi, aşa cum se mai văd şi azi în unele gravuri ale sfântului Ioan Botezătorul, Vercingétorix, Renan, la unii vagabonzi bătrâni rătăcind pe drumuri de ţară, cărora primăriile le interzic staţionarea. Acest Avesalom în haine cernite, pe faţa căruia se citea superioara năuceală a gânditorilor, ţinea în mâna înmănuşată în negru un sul preţios de hârtie. O lavalieră bogată şi panglica Legiunii de Onoare completau ansamblul acesta sever. Necunoscutul se înclină şi-şi descoperi, cu un gest larg, capul, arătând că pentru

întregul său sistem capilar greşeai bizuindu-te numai pe foarte îmbelşugatele aparenţe ale cefei sale.

— Domnule ministru, spuse Barthélemy Piechut, daţi-mi voie să vi-l prezint pe Bernard Samothrace, celebrul poet.

— Cu plăcere, Barthélémy, cu cea mai mare plăcere. De altfel, numele ăsta de Samothrace parcă-mi spune ceva!… Mi se pare că am mai cunoscut nişte Samothrace. Unde? Când? Vă rog să mă iertaţi, domnule Samothrace, se adresă el poetului cu o gentileţe lipsită de apret, dar văd atâţia oameni!… Nu-mi pot aminti toate fizionomiile şi toate împrejurările.

Tafardel, care era în apropiere, sufla cu o grabă disperată:

— Victoria! Victoria de la Samothrace! Istoria greacă… Insula, insula, insula, din Arhipelagul…

Dar Bourdillat rău-l auzea. Continua să strângă mâna noului-venit, care aştepta din partea lui dovada unei stime mai personale. Omul politic îl înţelese:

— Va să zică, reluă el, sunteţi poet, scumpe domn? Frumos lucru să fii poet… Când reuşeşti în branşa asta, ajungi departe. Victor Hugo până la urmă a ajuns milionar… Pe vremuri aveam un prieten care scria mici istorioare… S-a prăpădit, bietul de el, la spitalul de nebuni… Nu vă spun asta ca să vă descurajez… Versurile pe care le faceţi de câte picioare sunt?

— De toate măsurile, domnule ministru.

— O, în cazul acesta sunteţi foarte talentat! Şi în ce gen le faceţi? Trist, vesel, umoristic? Poate şansonete? Am auzit că se câştigă bani frumoşi cu ele.

— Scriu în toate genurile, domnule ministru.

— Perfect! Care va să zică sunteţi un adevărat poet, ca academicienii. Foarte bine, foarte bine… Numai că, ştiţi, eu cu versurile…

Pentru a doua oară de la sosirea sa în Clochemerle fostul ministru făcu unul din acele apropouri care contribuie atât de mult la popularitatea unui om politic. Pe buzele lui înflori zâmbetul modest care de obicei însoţeşte declaraţia: „Ştiţi, eu m-am ridicat prin prqpriile mele mijloace”.

— În materie de *rime*, zise el, eu nu cunosc decât *râmele*. Ştiţi, domnule Samothrace, eu am fost ministru la Agricultură.

Această aluzie delicată a lui Bourdillat la fosta sa funcţie nu fu, din păcate, auzită de toată lumea. Dar cei care o auziră îi făcură o caldă primire, iar jocul acesta de cuvinte, repetat din gură-n gură, stârni un curent de simpatie în orăşel: era încă o dovadă pentru clochemerlini că onorurile nu i se suiseră la cap ilustrului lor compatriot, acesta ştiind să găsească, în orice împrejurare, accentele de bonomie atât de gustate de public.

Un singur om nu împărtăşea entuziasmul acesta: poetul nostru, care, ca atâţia alţi indivizi de categoria lui, suferea de tendinţa bolnăvicioasă de-a se considera persecutat. El puse cuvântul acesta pe seama afronturilor din pricina cărora avusese atât de suferit. Acum, pierdut în mulţimea oamenilor de rând, medita cu amărăciune la felul cum ar fi fost tratat, cu două veacuri în urmă, la Versailles. Gândurile lui se duceau la Rabelais, Racine, Corneille, Molière, La Fontaine, Voltaire şi Jean-Jacques Rousseau, protejaţii regilor şi prietenii prinţeselor. Ar fi părăsit bucuros locul, daci n-ar fi avut în mână poemul său, o operă valoroasă de una sută douăzeci de versuri, rod al unor veghi de cinci săptămâni şi al unei febre lirice întreţinute binişor cu drojdie de Beaujolais, care-l sleise. Opera aceasta urma s-o citească în faţa a două mii de persoane, din rândurile cărora abia dacă putea conta pe doi sau trei oameni cultivaţi. Cu un prilej ca acesta, greu

să se mai întâlnească un poet într-o societate unde elitele sunt neînţelese.

În timpul acesta, cortegiul pornise spre piaţa din Clochemerle, unde fusese ridicată o estradă. În jurul estradei se îngrămădiseră clochemerlinii, bine dispuşi după ce se înfruptaseră din excelente mizilicuri stropite cu vin din belşug. Profitând de vremea neobişnuit de prielnică, bărbaţii nu purtau pardesie, iar femeile arătau pentru prima oară în anul acela largi suprafeţe de piele mată, părând şi mai albă prin faptul că fusese ţinută acoperită toată iarna. Priveliştea acestor frumoase calupuri de sâni, a dolofanelor rotunjimi ale umerilor, a subsuorilor unde sclipeau picături de rouă şi a coapselor solide, puse în evidenţă de rochiile subţiri, înveselea toate inimile. Oamenii erau gata să aplaude orice, din simpla plăcere de-a face zgomot şi de-a simţi că trăiesc. Coriştii cerului vesteau pe maiestuoşii solişti ai elocvenţei oficiale cu arabescuri înaripate şi triluri glumeţe, niţeluş piţigăiate, nefiind încă bine exersaţi. Soarele – şef al protocolului – regiza totul, în văzul lumii.

Seria discursurilor începu cu câteva cuvinte de bun-sosit şi de mulţumiri rostite de Barthélémy Piéchut, cu o pondere şi o modestie ce se ridicau deasupra certurilor de partid. N-a spus un cuvânt de prisos, a atribuit meritul înfrumuseţărilor din Clochemerle întregii primării, acest important organism indivizibil, care-şi datorează existenţa votului liber exprimat de concetăţeni. Pe urmă, s-a grăbit să-i dea cuvântul lui Bernard Samothrace. Acesta trebuia să recite poemul întru întâmpinarea lui Bourdillat. Poetul desfăşură sulul de hârtie şi începu să citească cu glas tare, articulând fiecare cuvânt şi scoţând în valoare toate semnificaţiile textului:

O, tu, măreţe Bourdillat, de umilită obârşie, Cu-a tale însuşiri unite, c-o îndârjită trudă Ai cucerit puterea în

bătălie crudă şi numele Clochemerle l-ai dus spre o faimă vie.

O singură menire ai: *să-i crească veşnic gloria Acestui târg ce te-a născut şi unde azi revii. O, numele ţi l-a înscris în cartea ei Istoria. Primeşte închinarea mea, binevenit să fii* /

O, Emanuel, Alexandre, François Bourdillat, Tu, scump vlăstar al nostru şi cel mai minunat Noi cei de la Clochemerle atât te-am aşteptat Că-ntregul târg te-aclamă, emoţionat: *URA*!

Masiv în jilţul său, Bourdillat asculta aceste elogii, clătinându-şi din când în când capul cărunt, aplecat pe piept. Apoi, întorcându-se spre Piéchut:

— Ia spune, Barthélémy, cum numeşti dumneata genul ăsta de versuri?

Tafardel, care stătea în spatele lor şi nu-şi lua ochii de la primar, răspunse neîntrebat:

Alexandrini, domnule primar.

— Alexandrini? făcu Bourdillat. Ce drăguţ! Nici vorbă că se pricepe băiatul ăsta, ştie să se poarte. E bine, foarte bine! Citeşte ca un actor de la Comedia Franceză!

Fostul ministru era convins că alexandrinii fuseseră aleşi, dintr-o delicată atenţie, după numele lui: Alexandru.

Terminând de recitat poemul şi în timp ce clochemerlinii aplaudau de zor şi strigau: „Trăiască Bourdillat!”, Bernard Samothrace înfăşură sulul de hârtie la loc şi-l oferi fostului ministru, care-l strânse pe poet la pieptul său. Câteva degete striviră în colţul pleoapelor lacrimi care produseră cea mai frumoasă impresie.

Atunci se ridică şi Aristide Focart. De curând ales deputat, el aparţinea aripii de extremă stingă a partidului. Avea acea impetuozitate a tinereţii căreia îi este totul îngăduit şi o ambiţie niciodată satisfăcută. Ca să-şi atingă mai repede scopul, voia să se descotorosească de vechii

aleşi, care nu mai năzuiau nicio schimbare, unica lor preocupare fiind de a rămâne cât mai mult la putere. Într-o anumită coterie se spunea despre Aristide Focart că este omul de mâine. El ştia acest lucru şi mai ştia că, la nevoie, e bine să strecori în discursuri câteva fraze agresive, ca să dai satisfacţie clientelei fanatice pe care te sprijini. La Clochemerle, pe acest teren al concilierii, nu se putu opri să nu bată şaua ca să priceapă Bourdillat.

— Ca valurile ce se izbesc de stânci şi prin necurmata lor repetire le macină încetul cu încetul, aşa se succed generaţiile, unele după altele. Să izbim fără încetare în stâncile vechilor erori, ale egoismelor, ale privilegiilor scandaloase, ale abuzurilor şi inegalităţilor mereu renăscute. Odinioară oameni de mare merit au slujit cu devotament Republica. Iată de ce astăzi ei culeg laurii – şi e drept să fie aşa. Nimeni mai mult decât mine nu se bucură de acest lucru. Dar la Roma, în plină glorie, consulul renunţa la putere în favoarea generalilor tineri, mai activi – şi cred că şi acest lucru era bun, era nobil, contribuia la măreţia patriei. Democraţia nu trebuie să stagneze niciodată. Vechile regimuri s-au prăbuşit din pricina inerţiei şi a unei laşe îngăduinţi faţă de corupători. Ca republicani ce suntem, nu vom comite niciodată această greşeală. Vom fi necruţători şi ne vom avânta spre viitor, cu inimile călite, cu metode generoase, drepte şi îndrăzneţe, inspirate dintr-un ideal ce-şi propune să aducă omenirea la un grad tot mai înalt de demnitate şi frăţietate. Iată de ce, scumpe Alexandre Bourdillat, ţie, a cărui frunte o văd încununată de-o glorie neîntinată, sub arcurile de triumf ridicate în acest preafrumos târg al Clochemerle-ului, care e vatra ta părintească – precum s-a amintit mai adineauri cu alese cuvinte – ţie, care ne dai tuturor o pildă vie şi care ai ajuns pe culmile unei cariere bine împlinite, îţi spunem: „Nu te teme! Acestei Republici,

pe care ai iubit-o şi pe care ai slujit-o cu atâta credinţă, vom şti să-i păstrăm tinereţea, strălucirea şi frumuseţea!”

Această tiradă admirabilă stârni un entuziasm de nedescris. Însuşi Alexandre bourdillat dădu semnalul aplauzelor, spunând cu glas tare şi cu mâinile întinse într-un mare elan:

— Bravo! Foarte bine, Focart!

Pe urmă, schimbându-se brusc la faţă şi întorcându-se în fotoliu, îi şopti primarului din Clochemerle, vecinul său din stânga:

— Mare puşlama, Focart ăsta! O lichea sinistră! Vrea să mă distrugă prin toate mijloacele, ca să-şi facă lui drum. Şi când te gândeşti că eu l-am creat, că eu l-am înscris pe lista mea acum trei ani. Ce pramatie! Ascultă-mă pe mine, o să facă carieră, are colţi de lup… Cât priveşte Republica, îţi dai seama că-l doare în cot!

Barthélémy Piéchut nu se îndoi o clipă că aceste cuvinte, mai mult decât pupăturile şi cununile de lauri pe care şi le decernau reciproc, erau pe deplin sincere. Aşa se dumiri că, fiind prost informat, greşise invitându-i pe Bourdillat şi pe Focart împreună, cu toate că acesta din urmă trecea din când în când drept un discipol al primului. Era păcat să lase să-i scape prilejul de-a afla mai mult şi de-a trage spuza pe turta lui.

— Focart are trecere în partid? întrebă el.

— Da’ de unde! Ce trecere vrei să aibă? Face gălăgie şi-i atrage pe nemulţumiţi de partea lui. Mai mult nu-i în stare.

— Care va să zică, nu te poţi bizui pe făgăduielile lui?

Bourdillat întoarse către Piéchut o faţă îngrijorată şi neîncrezătoare:

— Cum, ţi-a făgăduit ceva? în ce privinţă?

— O, o nimica toată… A fost dintr-o simplă întâmplare… Şi ziceţi că nu trebuie să pun prea mult temei

pe făgăduielile lui?

— Categoric nu! Când ai nevoie de ceva, Barthélémy, vino la mine.

— Tocmai la asta mă gândeam şi eu. Dar mi-era teamă să nu vă deranjez…

— Se poate, Barthélémy? Doi vechi prieteni ca noi? Păi l-am cunoscut pe taică-tu, pe bătrânul Piéchut. Îţi mai aduci aminte de el?… Dar s-o lăsăm pe mai târziu, mai vorbim noi de treburile tale. Aranjăm noi totul.

Convins de sprijinul lui Bourdillat, Piéchut se gândi să se asigure şi de sprijinul lui Focart, amintindu-i acestuia, în treacăt, de făgăduielile lui Bourdillat şi întrebându-l dacă fostul ministru e într-adevăr un om de onoare şi cu trecere în partid. Lucrurile mergeau cum nu se putea mai bine. Piéchut îşi aminti de cuvintele bătrânului Piéchut, despre care tocmai i se vorbise: „Dacă ai nevoie de o căruţă, zicea el, şi ţi se dă o roabă, nu face nazuri, pune mâna pe roabă. Când o să capeţi căruţa, o să le ai pe amândouă”. Căruţă sau roabă – Bourdillat sau Focart? Mai ştii de uncir sare iepurele? „Tot e bună la ceva înţelepciunea bătrânilor”, gândi Piéchut. La o vârstă când propria lui înţelepciune era contestată de cei mai tineri, îşi

HONNEUR
À BOURGILLAT ET À FOCART
VIVE PIECHUT !
Chez Corbayou

Însuşise înţelepciunile pe care le tăgăduise odinioară. Îşi dădea seama că înţelepciunea nu se modifică de la o generaţie la alta, ci de la o vârstă la alta, în succesiunea generaţiilor.

În sfârşit, veni rândul lui Bourdillat să încheie seria discursurilor. Scoţându-şi ochelarii şi câteva foi de hârtie, începu să citească buchisind, poticnindu-se la fiece frază. A spune că nu era orator ar fi prea puţin. Totuşi, clochemerlinii continuau să fie încântaţi, poate datorită soarelui, poate pentru că nu le era dat de multe ori să vadă atâţia proroci, care promiteau marea cu sarea, adunaţi în Piaţa Mare a târgului. Ca şi antevorbitorii săi, Bourdillat anunţa un viitor de pace şi de prosperitate, în termeni vagi, dar sonori, ce nu se deosebeau prea mult de termenii

folosiţi mai înainte la tribună. Toată lumea asculta într-o respectuoasă reculegere, în afară, poate, de subprefect, care n. u ascundea că atenţia sa e de comandă. Bărbatul acesta tânăr, distins, cu o expresie gânditoare, pusă în valoare de uniforma neagră cu fireturi de argint, arăta ca un diplomat rătăcit la o serbare câmpenească dintr-un ţinut sălbatic. Când uita să-şi supravegheze masca, pe faţă i se citeau gândurile: „Ia uitaţi-vă la ce treabă mă pun!” Auzise, rostite de oamenii regimului, sute de astfel de discursuri, care promiteau sarea şi marea. Se plictisea de moarte.

Deodată, un sfârşit de frază îl făcu să tresară: *…că care oameni ţuseră într-adevăr republicani dintr-o bucată…*

Cu un viu simţ al oportunităţii, rostind această frază, Bourdillat se opri, permiţând astfel poznaşei cacofonii să-şi facă efectul din plin asupra urechilor sensibile.

„Genial! Bourdillat e în plină formă!” îşi spuse subprefectul, ducându-şi repede mâna la gură, ca omul ce simte urcându-i-se din stomac o mică necuviinţă pe care decenţa îţi cere s-o înăbuşi. Şi brusc avu senzaţia că nu se mai plictiseşte.

— *Errare humanum est*! spuse cu doxă Tafardel. A fost un lapsus, un simplu lapsus, care nu ştirbeşte de fel frumuseţea ideilor.

Notarul Girodot şopti la ureche vecinului său:

— Mă mir că nu l-au pus la Instrucţiunea Publică.

Nu departe de ei şedea Oscar de Saint-Choul, ale cărui ghetre, împreună cu pantalonii, mănuşile şi pălăria alcătuiau o rară armonie de tonuri bej. De uimire, monoclul îi sări din arcada sprâncenelor. Punându-le la loc, stupefiat, gentilomul exclamă:

— Pe manele străbunicului meu mort în exil, dar o retorică mai stranie ca asta n-am auzit!

În acelaşi moment, în aerul sonor al acestei preafrumoase dimineţi se auzi un zgomot ciudat. Simţind că-l gâdilă râsul, farmacistul Poilphard dăduse drumul unui sughiţ enorm.

La stânga lui Barthélémy Piéchut, unde venise să se aşeze iar, deputatul Focart, înecându-se de furie, nu-şi mai putu ascunde felul de-a gândi:

— Mă, da mare guguman şi Bourdillat ăsta! Şi când te gândeşti că au putut face ministru din aşa ceva! Ştii povestea? Zău n-o ştii? Păi o ştie tot parlamentul, dragul meu. N-o să trădez un secret povestindu-ţi-o.

Şi începu să-i istorisească cariera lui Alexandre Bourdillat, celebrul fiu al Clochemerle-ului şi fost ministru al Agriculturii.

Tânăr fiind, Bourdillat venise la Paris şi se angajase chelner la o cafenea. Mai târziu, se însurase cu fiica patronului său şi se instalase la Aubervilliers, unde îşi deschisese şi el o cafenea. Timp de douăzeci de ani localul său fusese un centru foarte activ de propagandă electorală şi sediul mai multor grupări politice. La patruzeci şi cinci de ani, Bourdillat, hotărât să ia taurul de coarne, se dusese într-o zi la un membru foarte influent al partidului: „Ce naiba? De atâta timp de când tot aleg deputaţi plătind băutura, strigase el, mie nu-mi mai vine rândul niciodată? Vreau şi eu să fiu deputat, ce dracu’!”

Raţionamentul acesta fusese găsit cât se poate de logic, cu atât mai mult cu cât cafegiul avea de unde să-şi acopere cheltuielile electorale. În 1904, la patruzeci şi şapte de ani, Bourdillat fusese ales pentru prima oară. Sistemul care-l ajutase să se aleagă deputat l-a folosit mai târziu – ca să devie ministru. Mai mulţi ani la rând a repetat într-una: „Ei, drăcia dracului, care va să zică pe mine m-aţi uitat! Că doar n-oi fi mai prost ca alţii! Eu, cu băutura mea, am făcut pentru partid mai mult decât toţi

domnii ăia simandicoşi, cu discursurile lor cu tot, s-o ştiţi de la mine!” în sfârşit, în 1917 îi venise şi lui apa la moară. Clemenceau tocmai îşi forma ministerul. Îl chemase pe preşedintele partidului în cabinetul său de lucru din strada Franklin: „Pe cine îmi propui?” îl întrebase. Între alte nume a fost rostit şi numele lui Bourdillat. „Nu cumva e o vită încălţată, Bourdillat ăsta al dumitale?” îl întrebase Clemenceau. „Domnule preşedinte, i se răspunsese, deşi nu este o personalitate, ca om politic poate fi pus în categoria mediocrităţilor cinstite”. „Asta gândeam şi eu”, ripostase preşedintelui bătrânul om de stat, cu un gest tăios al mâinii, ca să pună capăt oricărei clasificări inutile. Rămăsese o clipă gânditor, apoi, brusc: „Bine, a spus, fie şi Bourdillat! Cu cât vor fi mai mulţi imbecili în jurul meu, cu-atât voi avea mai multe şanse să fiu lăsat în pace!”

— Nu-i aşa că-i nostimă povestea? stărui Focart. Da’ pe asta o ştii? vorbind despre prostie, Clemenceau spunea: „Nu mă bag, asta e împărăţia lui Bourdillat”, iar despre imbecili: „Aştia sunt vasalii lui Bourdillat, împăratul tejghelei”. Cum aşa, nici despre discursul din Toulouse, capodopera lui Bourdillat, n-ai auzit nimic?

Aristide Focart nu-şi întrerupea confidenţele decât ca să aplaude sau să-şi exprime entuziastele sale aprobări. În răstimp, Bourdillat îi dădea de zor înainte, perseverent, înşirând una după alta formule experimentate în patruzeci de ani de întruniri politice. Ajungând la ultimele rânduri ale discursului, delirul clochemerlinilor nu mai cunoscu margini. În sfârşit, urmate de mulţime, persoanele oficiale se ridicară şi porniră pe uliţa principală spre centrul târgului. Sosise clipa veselei inaugurări a micului edificiu, pe care băştinaşii îl şi botezaseră: „Gresia lui Piechut”.

Ca să dezvelească monumentul, au fost chemaţi pompierii. Iată-l acum, apărând în utila şi îmbietoarea lui sobrietate. Cineva propuse să fie botezat cu vin de

Clochemerle, spărgând gâtul unei sticle de paravanul de tablă. La această ceremonie s-ar fi cuvenit să participe un preot de seamă. 1 s-a preferat o vestală.

Subprefectul tocmai se dusese s-o caute în mulţime pe cea pe care o remarcase de la început şi pe care n-o slăbise din ochi, pe Judith Toumignon. Aceasta se apropie de persoanele oficiale legănându-şi şoldurile de zeiţă cu o graţie simplă şi neafectată, care stârni un murmur de admiraţie. Râzând, ea fu deci aceea care boteză urinarul. Ca să arate cât de mulţumit e, bătrânul Bourdillat o sărută pe amândoi obrajii. Focart, împreună cu alţi câţiva, vrură să-i urmeze pilda. Dar Judith se împotrivi, zicând:

— Doar nu pe mine mă inauguraţi, domnii mei!

— Regretăm din tot sufletul! spuseră într-un glas domnii aceştia galanţi.

Deodată se auzi o voce strigând:

— Hai, Bourdillat, arată-ne că ai rămas un fiu al Clochemerle-ului! Fă tu primul!

Şi întreaga mulţime repetă:

— Da! Da! Fă tu primul, Bourdillat!

Cererea îl cam descumpăni pe fostul ministru, care de câţiva ani avea mari neplăceri cu prostata. Totuşi, se preti unui simulacru. Când fu de partea cealaltă a paravanului de tablă, o uriaşă aclamaţie umplu văzduhul Clochemerle-ului, iar femeile, ca gâdilate, se porniră pe-un râs ascuţit.

De altminteri, mulţi din clochemerlinii care erau de faţă simţeau şi ei nevoia să se uşureze, după o atenţie atâta timp încordată. Aşa că începură să se perinde în Fundătura Călugărilor, după gardianul comunal Beausoleil, un om plin de iniţiativă, care le împărtăşi şi celorlalţi impresiile sale.

— Apa asta care şiroieşte îţi face poftă!

— Lunecă bine gresia lui Piechut, confirmă Tonin

Machavoine.

Aceste distracţii rustice ţinură până la ora mesei. Pe urmă, la hanul lui

Torbayon se servi un banchet de optzeci de tacâmuri. Cu adausurile politice Vi mormanele de păstrăvi, de fripturi de berbec, de păsări la frigare, de vânat, de sticle de drojdie bătrână de regiune, de toasturi şi alte discursuri, zaiafetul ţinu cinci ore în şir. În sfârşit, Bourdillat, Focart, subprefectul şi alte câteva persoane sus-puse având timpul drămuit – fiindcă în buzunarele lor se aflau alte discursuri, alte făgăduieli şi alte itinerarii, trasate cu cel puţin o lună înaintea inaugurărilor şi banchetelor, unde prezenţa lor de devotaţi slujitori ai ţării era solicitată – au fost conduşi la maşinile lor.

Din toate punctele de vedere, ziua aceasta a fost de pomină pentru locuitorii Clochemerle-ului. Unică a fost îndeosebi pentru unul dintre ei, Ernest Tafardel, căruia Bourdillat, cu aprobarea ministrului, i-a decernat laurii academici. Această emblemă a meritelor sale strălucite i-a redat învăţătorului o nouă tinereţe, aşa încât a fost văzut zburdând ca un licean şi bând într-un mod cu totul neobişnuit, până când s-au tras ultimele obloane ale cârciumilor. Pe urmă, ameţindu-şi concetăţenii sub un potop de cuvinte ce dovedeau un minunat elan al gândirii – din păcate, de la orele nouă seara, compromisă de aluzii obscene – şi rămânând singur, Tafardel urină maiestuos, în mijlocul uliţei principale, urlând cât îl ţinea gura această stranie profesie de credinţă:

— Mă… pe inspectorul Academiei! Da, da… mă… pe el! Nu mi-e frică să i-o spun verde în faţă acestui fârţângău! Uite cum o să-i spun: „Domnule inspector, sunt sluga dumneavoastră preaplecată, iar sluga dumneavoastră preaplecată se… pe dumneata, şi d-a-n-picioarelea, şi de pe cal, şi din maşină! Ai înţeles, domnule

ministru? Cară-te de-aici, fandositule, ignorantule! Piei din faţa mea, maimuţoiule, dobitocule! auzi, dom’le? Scoate-ţi pălăria în faţa ilustrului Tafardei!”

Astfel glăsuind în faţa stelelor unui cer îngăduitor, învăţătorul intona un refren indecent şi, verificând paralelismul uliţei principale, urcă spre primărie. Această expediţie îi ceru mult timp şi îl costă şi o sticlă de la ochelari, spartă după câteva căzături nefericite. Izbuti, totuşi, să ajungă până la şcoală, unde adormi pe pat, aşa îmbrăcat cum era, beat criţă.

La această oră târzie din noapte în tot târgul nu mai ardea decât o singură luminiţă: a farmacistului Poilphard, care se desfăta vărsând şiroaie de lacrimi. Spectacolul veseliei celorlalţi era totdeauna pentru el un minunat imbold lacrimal.

VI
JUSTINEI PUTEAI HALUCINAŢIILE

În afacerea asta cu urinarul, Barthélémy Piéchut îşi pusese în joc reputaţia. Ştia asta, dar nu fără niţică nelinişte. Ar fi fost de ajuns să le vină clochemerlinilor nădăbaia de-a dispreţui micul edificiu, şi iată că iniţiativa lui rata ţinta electorală. S-a întâmplat însă că zeii locali să fie favorabili combinaţiilor sale, cu osebire Bachus, aciuiat de câteva veacuri pe meleagurile Beaujolais-ului, Mâconnais-ului şi Bourgognei.

În anul acela primăvara era excepţional de blândă, excepţional de timpurie şi de floralã. Curând, sănătoasele sudori ale piepturilor şi grumajilor începură să umezească cămăşile, aşa că încă din luna mai oamenii se apucară a bea în ritmul verii, care ritm e vestit la Clochemerle şi nu şi-l pot nici pe departe închipui bicisnicii şi plăpânzii băutori de la oraşe. Aceste grozave dezlănţuiri ale

beregăţilor produseră drept consecinţă în organismele bărbăteşti o activitate renală puternic susţinută, urmată de vesele dilatări ale vezicelor, care cereau să se deşarte cât mai des. Favorabila vecinătate cu hanul Torbayon conferi urinarului o nemaipomenită căutare. Desigur că băutorii şi-ar fi putut satisface nevoile şi în curtea hanului, dar locul era întunecos, rău mirositor, prost întreţinut, lipsit de agrement. Parcă erai pus la corvoadă, manevrai pe bâjbâite şi oricând în dauna încălţămintei. Mai uşor era să treci strada. Această de-a doua metodă avea mai multe avantaje: dezmorţea picioarele, oferea plăcerea unui itinerar nou şi, pe deasupra, prilejul de-a arunca din mers o căutătură Judithei Toumignon, totdeauna delectabilă privirii, ale cărei ireproşabile forme plastice îţi dichiseau imaginaţia.

În fine, urinarul având numai două locuri, oamenii se duceau în genere perechi-perechi, ceea ce procura şi desfătarea unei mici taclale în vreme ce-ţi făceai treaba, făcând şi mai apreciabilă atât taclaua, cât şi treaba, prin faptul că ţi se dăruiau concomitent două satisfacţii. Bărbaţi din aceia care beau cu mare competenţă şi straşnică vigoare şi care urinau aşijderea nu puteau decât să se felicite stând alături, având prilejul să se bucure de cele două haruri nedespărţite: să bea vârtos, pe săturate, şi pe urmă să urineze până la ultima picătură, pe-ndelete, fără zor, într-un loc curat, bine aerisit, spălat zi şi noapte cu apă din belşug. Ei da, plăceri simple, de care târgoveţii prinşi în vălmăşagul necruţător al marelui oraş nu mai ştiu să se bucure, dar care îşi mai păstrau la Clochemerle întreaga lor valoare. Şi care valoare atât de apreciată era, că Piéchut, trecând pe-acolo – ceea ce făcea destul de des, să se convingă că edificiul său nu şomează – ocupanţii, dacă se brodeau a fi din generaţia lui, nu uitau niciodată să-şi arate mulţumirea.

— În sănătatea ta, Barthélémy! strigau ei.

— Va să zică e bine acolo, hai? întreba primarul apropiindu-se.

— Ba bine că nu! Barthélémy, simt că fac ca la douăzeci de ani!

— Ştii că-i netedă gresia ta? Ai zice că-i pielea unui şold de codană.

Cuvinte de şagă, exprimând plăcerile unor oameni copţi, care ştiau că partea cea mai durabilă a plăcerii sunt comentariile şi că, la o anumită vârstă, în anumite împrejurări, cuvintele ţin loc şi de plăceri şi de isprăvi.

De aceeaşi faimă se bucura urinarul şi în rândul tineretului, dar pentru cu totul alte motive. Situat în centrul târgului, făcea joncţiunea între târgul de sus şi cel de jos, în vecinătatea bisericii, a hanului şi a *Galeriilor beaujoleze*, locuri predestinate, care atrăgeau totdeauna atenţia. Era punctul cel mai indicat pentru întâlniri. Dar, în afară de asta, mai era ceva care-i ispitea pe băieţi acolo: aleea Călugărilor, pe care treceau fiicele Maicii Domnului în drum spre parohie, şi în luna mai ele se duceau în fiecare seară la vecernie. Aceste pudice copile ale Maicii Domnului, fete proaspete, cu sânii daţi în pârg, îl aveau pe vino-ncoace văzute de-aproape. Rose Bivaque, Lulu Montillet, Marie-Louise Richôme şi Toinette Maffigue erau cele mai acostate, cele mai hârjonite, când se ivea prilejul, de tinerii din Clochemerle, care, de altfel, roşeau la fel ca şi ele şi, fiind grosolani, în realitate voiau să pară duioşi. Când erau în bandă, făceau pe vitejii, după cum, în plină zi, fiicele Maicii Domnului făceau pe mironosiţele, cu toate că, în sinea lor, ştiau la ce râvnesc: să nu mucegăiască în confreria virtuoaselor, cu cordon albastru, iar băieţii să simtă pentru ele aceeaşi emoţie nelămurită pe care ei le-o inspirau lor, lucru de care nu se îndoiau, sclifositele! Păşind în grupuri dese, ca să poată ţine piept filfizonilor,

ele înaintau ţinându-se va braţ, chipurile nepăsătoare, fâşneţe, hlizindu-se când se simţeau săgetate de privirile înflăcărate. Pe urmă, în semiîntunericul bisericii, luau cu ele amintirea unui chip sau a unui glas, a cărui dulceaţă se contopea cu imnurile religioase. Din aceste aspre confruntări, din aceste neîndemânatice declaraţii se zămisleau noile generaţii ale Clochemerle-ului.

Două locuri nu erau de ajuns, dacă ne gândim că trei sau patru vezici se puteau umple concomitent, ceea ce se întâmpla destul de des într-un târguşor de două mii opt sute de vezici, din care aproape jumătate erau vezici bărbăteşti, singurele autorizate să se sloboadă în uliţa mare. Dar când erau grăbiţi, oamenii se întorceau la vechile deprinderi, mai expeditive, pururi bune. Se uşurau pe zid, lângă urinar, fără să se zorească, nevăzând în aceasta un păcat şi nici vreo pricină ca să se reţină câtuşi de puţin. Unii, mai independenţi din fire, preferau mai degrabă afară decât înăuntru.

Cât priveşte băieţii din Clochemerle, ar mai fi fost ei nişte juveţi de şaisprezece – optsprezece ani, înzestraţi cu prostia caracteristică vârstei acesteia a neliniştilor, dacă n-ar fi găsit aici un prilej pentru niscai excentricităţi? Când erau în bandă, îşi disputau recorduri de înălţime şi distanţă. Aplicând organismului lor procedee de fizică elementară, reduceau debitul şi măreau presiunea, obţinând astfel efecte de fântâni arteziene înveselitoare, care-i obligau să se dea câţiva paşi îndărăt. Aceste amuzamente neghioabe se obişnuiesc aproape în toate ţările şi s-au practicat în mai toate timpurile. Oamenii învechiţi care le condamnă au o memorie scurtă. În schimb, femeile de treabă din Clochemerle, care urmăreau spectacolul de departe, priveau cu un ochi îngăduitor aceste distracţii ale unui tineret încă necopt pentru isprăvi virile. Zdravenele cumetre care-şi spălau rufele la râu

spuneau, hohotind:

— Păi nu vedeţi că-s ageamii? Nicio grijă, fetele noastre n-o să păţească nimic.

Aşa mergeau lucrurile în primăvara lui 1923, la Clochemerle, fără pic de făţărnicie, ci mai degrabă cu o înclinaţie specific galică pentru glume deocheate. Urinarul lui Piechut constituia marea atracţie locală. Din zori şi până-n noapte clochemerlinii defilau în Fundătura Călugărilor, purtându-se fiecare după fire şi vârstă: tinerii grăbindu-se, neluând nicio precauţiune; oamenii maturi măsurându-şi cu chibzuinţă gesturile şi debitul; bătrânii icnind încetişor, opintindu-se, tremurând, abia producând câţiva stropi firavi, ce se împrăştiau în picături răzleţe. Toţi însă – flăcăi, bărbaţi şi bătrâni – îndată ce intrau în alee, săvârşeau acelaşi gest pregătitor, ţintind la început drept înainte, şi acelaşi gest consecutiv, continuat în stradă, pe îndelete, gest care avea drept axă – pentru un echilibru mai judicios şi pentru mai mult confort – furca pantalonilor, ce se purtau la Clochemerle mai largi în fund şi erau mai totdeauna ţinuţi cu o cingătoare destul de largă, ca să nu stingherească mişcările unor podgoreni îndeobşte cu spinările aplecate la pământ. La urma urmei, toate aceste gesturi se rezumau la unul singur, primordial.

Gestul acesta, de patruzeci de mii sau de cinci sute de mii de ani identic, îi înrudeşte îndeaproape pe Adam şi pe Antropopitec cu bărbatul veacului al XX-lea. Gestul acesta invariabil, internaţional, planetar, gestul acesta esenţial şi ameninţător, gestul acesta de-o rară forţă sintetică, clochemerlinii îl făceau fără ostentaţie şi fără false pudori, îl făceau calm şi simplu, fără făţărnicie, în Fundătura Călugărilor şi pornind de la principiul că trebuie să fii bătut în cap ca să vezi în el un păcat. Acelaşi gest conţinea însă ceva provocator când era săvârşit sub ochii unei făpturi ce şi-l închipuia adresat ei ca o sfidare şi

care, ascunsă după perdea, unde o ţintuia locului o stranie atracţie, nu se putea dezlipi de-acolo, ca să nu piardă din frecvenţa lui. De la fereastra sa, Justine Putet urmărea acel continuu du-te-vino din fundătură. Bătrâna fecioară vedea perindarea neîntreruptă a bărbaţilor, care-şi făceau treaba liniştiţi, convinşi că nu-i observă nimeni. Bizuindu-se pe singurătatea aceasta, poate că într-adevăr nu luau toate precauţiunile cerute de-o mai scrupuloasă decenţă.

Acum intră în scenă Justine Putet. Să vorbim despre ea. Închipuiţi-vă o femeie negricioasă, plină de fiere, sfrijită şi veninoasă ca o năpârcă, cu o faţă pământie, cu o căutătură rea, cu o limbă otrăvită, cu maţe leneşe, şi toate acestea la un loc acoperite sub o agresivă cucernicie şi o şuierătoare blândeţe. Era prototipul unei virtuţi excesive, căci virtutea întruchipată sub atari trăsături e respingătoare la vedere când porneşte dintr-un spirit de răzbunare şi de mizantropie, şi mai puţin dintr-o predispoziţie înnăscută. Justine Putet număra într-un mod exaltat mătăniile, recita pătimaş rugăciunile şi, dezlănţuită, răspândea calomnii şi panici clandestine; într-un cuvânt, era scorpia Clochemerle-ului, dar o scorpie camuflată într-un buburuz. Vârsta ei? Iată o întrebare pe care nimeni nu şi-o punea, nu şi-o pusese niciodată. I se putea da ceva mai mult de patruzeci de ani, numai că nimeni nu se sinchisea ce vârstă are. Orice prestigiu fizic îi fusese răpit încă din copilărie. Tot aşa cum nu avea vârstă, Justine Putet nu avea nici istorie. La moartea părinţilor moştenise o mie o sută de franci rentă, iar la douăzeci şi şapte de ani îşi începuse cariera de fată bătrână şi singuratică în Fundătura Călugărilor, la umbra bisericii. De acolo veghea zi şi noapte asupra târguşorului, denunţându-i infamiile şi stricăciunile în numele unei morale de care clochemerlinilor le păsa prea puţin.

Două luni urmărise Justine Putet necontenitul du-te-

vino din jurul urinarului şi furia ei creştea cu fiecare zi. Tot ce era bărbătesc îi inspira numai ură şi mânie.

Vedea cum se leagă, plini de stângăcie, băieţii de fete, cum fetele îi provoacă pe băieţi, şi cum, încetul cu încetul, între aceste mironosiţe şi chipeşii flăcăi se stabileşte o înţelegere, spectacol care-i da de gândit că jocurile acestea duc fetele pe drumul pierzaniei. Mai mult ca totdeauna, îşi zicea că bunele moravuri sunt primejduite din pricina urinarului. În fine, Fundătura Călugărilor, odată cu căldurile mari, începuse să miroase urât.

Meditând îndelung şi rugându-se lui Dumnezeu, bătrâna fecioară se hotărî să pornească în cruciadă, primul ei efort concentrându-se asupra acestei neruşinate citadele a desfrâului. Bine căptuşită pe dedesubt cu scapulare şi medalii sfinţite, amestecând mierea evlaviei cu veninul pe care-l împroşca, iat-o, într-o dimineaţă, plecând ca din puşcă la femeia Satanei, la ticăloasa, la căţeaua de Judith Toumignon, vecina ei, căreia de şase ani nu-i adresase cuvântul.

Din vina Justinei Putet, a cărei râvnă apostolică slei repede discuţia, întrevederea se sfârşi prost. E suficient să redăm cum s-a încheiat această convorbire aprinsă. După ce a ascultat plângerile fetei bătrâne, Judith Toumignon a răspuns:

— Drept vorbind, nu văd motivul pentru care ar trebui să dărâmăm urinarul, domnişoară Putet. Pe mine nu mă incomodează.

— Dar putoarea n-o simţi, doamnă Toumignon?

— De loc, domnişoară Putet.

— Atunci dă-mi voie să-ţi spun că n-ai un nas prea fin, doamnă Toumignon!

— Nicio ureche prea fină, domnişoară. Aşa că de tot ce se spune despre mine, nici că-mi pasă…

Justine Putet lăsă ochii în jos.

— Nici de ce se întâmplă în alee nu-ţi pasă, doamnă Toumignon?

— După cât ştiu eu, nu se întâmplă nicio necuviinţă, domnişoară Putet. Bărbaţii se duc acolo ca să facă ceea ce ştii şi dumneata. Undeva – acolo sau în altă parte – tot trebuie să facă. Unde vezi dumneata crima?

— Unde văd crima, doamnă Toumignon? Nu-i o crimă că nişte ticăloşi mă fac să văd numai blestemăţii?

Judith zâmbi şi spuse:

— Zău? Şi sunt chiar atât de mari blestemăţiile astea? Cred că exagerezi, domnişoară.

Starea de spirit a Justinei Putet o făcea să se simtă totdeauna ultragiată. Îi răspunse de la obraz:

— Las că ştiu eu anumite persoane pe care lucrurile astea nu le sperie de loc, doamnă Toumignon. Dimpotrivă, cu cât văd mai multe, cu-atât au mai multă plăcere.

Proptită în carnea ei splendidă şi îndestulată, victorioasă în mod strălucit asupra acestei pizmaşe, frumoasa negustoriţă răspunse calm:

— Am impresia că şi dumneata, domnişoară, te cam uiţi la blestemăţiile astea, când se brodeşte…

— Dar eu nu mă ating de ele, doamnă, cum fac anumite persoane, care nu-s prea departe de aici şi pe care le-aş putea numi!…

— Nu eu o să te împiedic să te atingi de ele, domnişoară. Şi nici n-am să te întreb cum îţi petreci nopţile.

— Mi le petrec curat, doamnă! Şi nu-ţi permit să spui…

— Dar n-am spus nimic, domnişoară… Eşti liberă să faci ce-ţi place. Toată lumea e liberă…

— Eu sunt o fată cinstită, doamnă!

— Dar cine spune contrariul?

— Eu nu sunt ca neruşinatele alea gata să se înhaite

cu primul venit… Şi când te înhaiţi cu doi, te înhaiţi şi cu zece. Eu, una, ţi-o spun de la obraz, doamnă Toumignon!

— Ca să te poţi înhăita, domnişoară Putet, trebuie mai întâi să ţi se propună… Dumneata vorbeşti despre un lucru de care n-ai habar.

— Se prea poate, dar nici nu-mi lipseşte! Află, doamnă, că sunt cât se poate de fericită că nu-mi lipseşte, când văd până unde pot să ajungă celelalte din pricina desfrânării!

— Sunt gata să te cred, domnişoară, că nu-ţi lipseşte de loc. Totuşi, sacrificiul ăsta nu te ajută să arăţi prea bine şi nici să ai o bună dispoziţie.

— N-am nevoie să fiu bine dispusă, doamnă, ca să stau de vorbă cu nişte persoane care fac târgul de ruşine! Las că ştiu eu ce ştiu, doamnă Toumignon! Eu văd limpede, doamnă! Aş avea eu ce povesti… Ştiu cine intră şi cine iese, şi la ce ore… Şi aş mai putea şi să le numesc pe alea care le pun coarne bărbaţilor… Da, doamnă, aş putea să spun!

— Degeaba te osteneşti, domnişoară Putet. Nu mă interesează.

— Şi dacă mi-ar plăcea mie să vorbesc?

— Atunci aşteaptă un pic, domnişoară. E cineva pe-aici pe care lucrul ăsta l-ar putea interesa…

Şi întorcându-se spre fundul prăvăliei, Judith strigă:

— François!

François se ivi îndată în pragul uşii.

— M-ai chemat? întrebă el.

Dintr-o simplă mişcare a capului, nevastă-sa i-o arătă pe Justine Putet.

— Nu ştiu ce vrea să-ţi spună domnişoara Putet. Cică îţi pun coarne. Bănuiesc că-i vorba de Foncimagne al tău, care-i văzut mereu la noi. Ce mai tura-vura, dragă François, porţi coarne. Asta-i!

Toumignon era din oamenii aceia care pălesc numaidecât şi capătă o paloare febrilă, cu reflexe urâte, verzui, spăimântătoare la vedere. Făcu câţiva paşi în direcţia bătrânei domnişoare.

— Aş vrea să ştiu mai întâi ce caută broscoiul ăsta la noi? zise el.

Jignită, Justine Putet vru să riposteze. Toumignon n-o lăsă să vorbească.

— Cum adică? Ploşniţa asta îndrăzneaţă să-şi vâre nasu în casele oamenilor? Ai face mai bine să-ţi vâri nasu în fustele tale. Sigur că nu miroase frumos! Şi-acum, şterge-o cât mai repede de-aici, hoaşcă împuţită!

Bătrâna domnişoară pălea în felul ei, se făcea galbenă ca şofranul.

— Ce? Acum mă şi înjuri? ţipă ea. Ei bine, aflaţi că nu las eu să treacă una ca asta! Şi să nu pui mâna pe mine, beţivanule! O să mă duc la sfinţia-sa arhiepiscopu şi-o să-i spun tot!…

— Marş afară! Sau te strivesc ca pe-un gândac, scârnăvie! răcni Toumignon. Cară-te cât mai repede! Ţi-arăt eu ţie dacă sunt încornorat, gălbejita dracului, buboi scârbos!

Şi-o petrecu cu înjurăturile până în Fundătura Călugărilor. Pe urmă se întoarse acasă, mândru nevoie mare şi surescitat.

— Ei, ce zici? Nu-i aşa că ţi-am mătrăşit-o fain pe matracuca asta? îi spuse nevesti-sii.

Judith Toumignon avea acea indulgenţă frecventă la femeile voluptuoase. Făcu o remarcă:

— Vai de capul ei, biata fată! Se vede cât de colo că-i stătută… O zgândăre… Trebuie s-o înţelegi.

Adăugă:

— Da şi tu eşti un pic vinovat de născocirile astea, François. Prea îl inviţi des pe Foncimagne la noi. Dai

sămânţă de vorbă oamenilor. Nu-i ştii cât sunt de răi?

Toumignon mai avea o rezervă de furie în el şi o folosi spunând:

— Hippolyte o să vină la noi ori de câte ori o să vrea! Paştii şi dumnezeii!… Ce, o să hotărască alţii în casa mea?

Judith oftă. Făcu un gest de neputinţă.

— În fine, spuse şireata, ştiu că totdeauna ai să faci numai după capul tău, François.

Bigotă, exemplară, Justine Putet se identifica cu tot ceea ce era mai sfânt în ale bisericii. Afrontul cumplit pe care-l înghiţise şi în care vedea un atentat odios împotriva sfintei cauze a religiei o umplu de-o ură rece, pentru ea însăşi expresia mâniei cereşti. Aşa fiind, înarmată cu o sabie de foc, se duse glonţ la părintele Ponosse să-şi verse năduful. Îi demonstră că urinarul e un obiect de scandal şi de corupţie, o gheretă spurcată, în care iadul îşi vârâse santinelele, ca să abată tineretul feminin din Clochemerle de la îndatoririle sale, o manoperă nelegiuită a unei municipalităţi condamnate la chinurile veşnice pentru crima de-a fi plasat edificiul acolo. Îl conjură să propovăduiască unirea tuturor bunilor catolici pentru dărâmarea acestei viziuni a abjecţiei.

Însă preotul din Clochemerle detesta asemenea misiuni violente, care nu puteau avea alt rezultat decât să semene dihonia în rândurile păstoriţilor săi. Acest preot cumsecade, pocăit după greşelile săvârşite în tinereţe, ţinea încă de tipicul vechii datini a bisericii galice: se ferea să confunde puterea spirituală cu cea temporală. Era evident că urinarul ţinea de puterea temporală şi, ca atare, depindea, conform legii, numai de municipalitate. Nu era de părere că utilul edificiu ar avea în sufletele credincioşilor urmările detestabile despre care vorbea înverşunata sa enoriaşă. Se strădui deci să-i explice bătrânei fete acest lucru:

— Scumpa mea domnişoară, oamenii au anumite necesităţi fireşti, care le-au fost impuse de pronia cerească. Pronia nu poate vedea nimic rău într-un edificiu care serveşte satisfacerii acestor necesităţi.

— Cu acest raţionament ajungem departe, părinte, îi răspunse ea acru. Pe temeiul acestor necesităţi fireşti, am putea găsi o explicaţie şi purtărilor nedemne ale unor anumite persoane… Aflaţi că atunci când femeia lui Toumignon…

Părintele Ponosse o întrerupse pe bătrâna domnişoară la limita unei caritabile discreţii:

— Ssst, dragă domnişoară, ssst!… Mai bine să nu rostim nume. Greşelile oamenilor cată a-mi ajunge la ureche numai pe calea spovedaniei. Nimeni nu are a vorbi decât despre propriile sale greşeli.

— Ba să avem iertare, părinte, am dreptul să vorbesc despre ceea ce ştie o lume întreagă! Ce părere aveţi despre bărbaţii ăia care, intrând în fundătură, nu se sinchisesc să ascundă… care arată, părinte, care arată tot?

Părintele Ponosse alungă aceste vedenii păcătoase, restituindu-le proporţia exactă pe care le-o atribuie legea fenomenelor naturale.

— Scumpă domnişoară, acele câteva necuviinţe pe care le-ai surprins din întâmplare se datorează, fără îndoială, unei comportări neglijente, dar fără pic de răutate, a populaţiei noastre săteşti. Cred că aceste manifestări sporadice – regretabile, desigur, dar destul de rare – nu sunt de natură a prejudicia fetelor noastre, copilele Preacuratei, care-şi ţin privirile-n jos, pudic plecate în jos…

Această candoare o făcu pe bătrâna domnişoară să sară ca friptă:

— Aşa crezi dumneata, părinte? Ei bine, află că copilele Preacuratei au ochi buni şi că văd tot, dintr-o

ochire, crede-mă. De la fereastra mea le observ cum procedează. Ard ca jarul, nici nu vreau să spun unde… Ba ştiu câteva care nu dau nici doi bani pe fetia lor, şi-ar fi în stare s-o ofere şi pe gratis, şi să mai spună şi mersi! termină de vorbit Justine Putet, rânjind sarcastic.

Fire indulgentă, părintele Ponosse nu putea admite această prezenţă continuă a păcatului. Preotul acesta de treabă ştia din propria lui experienţă că rătăcirile omeneşti sunt de scurtă durată şi că viaţa, urmându-şi cursul, stinge patimile, prefăcându-le în scrum şi cenuşă. Virtutea, după părerea lui, era o problemă de răbdare, de uzură. Încercă deci s-o potolească pe bigotă:

— Nu cred că fetele noastre evlavioase fac prea de timpuriu cunoştinţă cu anumite lucruri, nici chiar… hm!… pe cale vizuală, scumpa mea domnişoară. Totuşi, presupunând că aşa ar fi – dar e departe de mine gândul că ar putea fi aşa – răul tot ar avea un leac, căci s-ar putea transforma într-un bine, prin publicarea formalităţilor de căsătorie. Şi-ar mai avea şi-o utilitate, cred că nu păcătuiesc spunând acest lucru: le-ar iniţia treptat-treptat pe tinerele noastre fete în nişte taine pe care, până la urmă, tot vor trebui să le cunoască… Fetele noastre, copilele Preacuratei, domnişoară Putet, sunt sortite să fie mame bune. Iar dacă, din păcate, una din ele s-ar grăbi un pic, atunci sfânta taină a cununiei ar drege repede totul.

— Asta-i bună! exclamă Justine Putet, nemaiputând să-şi stăpânească indignarea. Care va să zică, părinte, acum încurajaţi preacurvia?

— Eu încurajez preacurvia? îngăimă preotul speriat. Da’ pentru numele lui Dumnezeu, domnişoară Putet, eu nu încurajez nimic! Vreau să spun numai atât: că toate bunurile de pe acest pământ sunt făcute de mâna omului şi cu încuviinţarea lui Dumnezeu şi că femeile sunt hărăzite să devie mame. „Vei naşte în dureri”. În dureri,

domnişoară Putet! Unde vezi dumneata aici preacurvia? Este o chemare în vederea căreia tinerele noastre fete trebuie să se pregătească din vreme, asta am vrut să spun.

— Care va să zică, femeile care nu fac copii nu sunt bune la nimic, aşa-i părinte?

Părintele Ponosse îşi dădu numaidecât seama că făcuse o gafă. Spaima îi dictă aceste cuvinte liniştitoare:

— Să nu exagerăm, domnişoară! Dimpotrivă, biserica are nevoie de suflete de elită. Dumneata faci parte din ele, graţie unei remarcabile predestinări, cu care Atotputernicul nu-i învredniceşte decât pe cei aleşi. Pot afirma acest lucru fără teama de-a aduce vreun prejudiciu dogmelor sfinte. Totuşi, aceste suflete de elită sunt puţine la număr, şi noi n-avem dreptul să îndrumăm tot tineretul pe făgaşul acesta… hm… pe făgaşul acesta virginal, care cere însuşiri cu totul excepţionale, draga mea domnişoară…

— Şi-atunci ce facem cu urinarul? întrebă Justine Putet. Părerea dumneavoastră este…

— …să-l lăsăm deocamdată unde e. Bineînţeles pentru moment, scumpă domnişoară. În clipa de faţă, un conflict între parohie şi primărie n-ar face decât să tulbure tihna sufletelor. Un bob zăbavă. Şi dacă se mai întâmplă să vă cadă sub ochi niscai necuviinţe, întoarceţi-vă privirile în altă parte, spre neţărmurirea priveliştilor pe care pronia cerească ni le pune în faţa ochilor. Aceste neplăceri mărunte vor spori meritele dumneavoastră, care sunt încă de pe-acum atât de deosebite. Cât mă priveşte, domnişoară Putet, mă voi ruga ca totul să reintre în ordine, mă voi ruga din suflet…

— Biiine… răspunse rece Justine Putet. Atunci să-i las să-şi facă mendrele mai departe, în văzul lumii. Eu, una, mă spăl pe mâini! Dumneavoastră însă, părinte, o să vă căiţi că nu m-aţi ascultat. Ţineţi minte ce vă spun!

Incidentul din *Galeriile beaujoleze* s-a aflat repede şi s-a răspândit în tot târgul, mai cu seamă datorită concursului neprecupeţit al Babettei Manapoux şi al doamnei Fouache, femei bune de gură, a căror misiune era să alimenteze cronica scandaloasă a orăşelului, încredinţând tainele lui urechilor unde putea dospi în voie.

Babette Manapoux, prima dintre informatoarele acestea, era şi cea mai activă ţaţă a cartierului din vale. Viguroasele ei comentarii şi le dezvolta la spălătorul comunal, în faţa unui sobor de cumetre straşnic blindate prin mânuirea zilnică a maiului şi a rufelor murdare, muieroaie aprige, care-i băgau în sperieţi până şi pe bărbaţi şi despre care se ştia că-s de prima forţă la gâlceavă. O reputaţie ce încăpea în ghearele acestor zmeoaice era repede forfecată şi distribuită apoi numai zdrenţe pe la casele oamenilor, împreună cu baloturile de rufe spălate.

Doamna Fouache, tutungioaica, alimenta cu acelaşi zel cronica cartierului de sus, cu toate că metodele ei erau mult diferite. În vreme ce comentatoarele populare, cu mâinile în şold, împroşcau cu afirmaţii necruţătoare şi încărcate de epitete, doamna Fouache, o femeie cu maniere distinse, totdeauna grijulie să arbitreze fără părtinire (având în vedere negoţul ei de tutun, care trebuia să rămână un teren neutru), proceda prin insinuări mieroase, întrebări piezişe, ezitări indulgente, oftaturi şi exclamări de spaimă, de groază, de milă, şi-un potop de încurajări nestăvilite precum: „Scumpa, sărmana mea doamnă”, „biata mea domnişoară”, „să nu-mi fi spus dumneata, zău dacă credeam!” etc. etc., ceea ce făcea ca până şi cele mai şovăielnice să se încredinţeze acestui suflet milostiv. Nu era în tot târgul femeie mai pricepută să te tragă de limbă.

Destul de bine că, graţie ajutorului Babettei

Manapoux şi al doamnei Fouache – totdeauna informate primele, chiar şi de evenimentele cele mai neînsemnate, datorită cărui misterios privilegiu nu se ştie – la Clochemerle se lăţi zvonul că la *Galeriile beaujoleze* izbucnise între soţii Toumignon

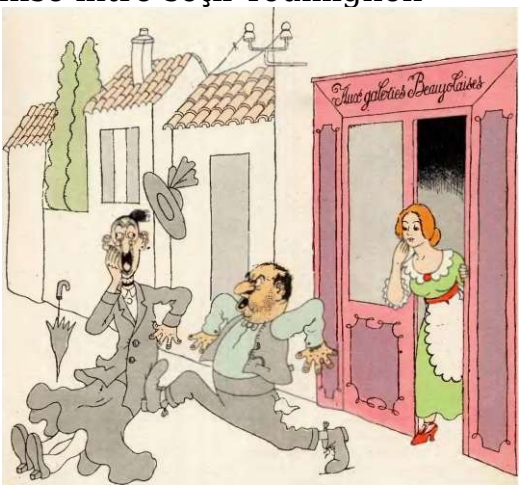

şi Justine Putet o ceartă în toată regula. Aceste zvonuri, repede umflate şi deformate prin trecerea lor din gură-n gură, merseră până acolo încât le arătă pe respectivele doamne încăierându-se de-a binelea, păruindu-se şi zgâriindu-şi feţele cu unghiile, în timp ce Toumignon – aşa se spunea – o scutura pe duşmanca nevesti-sii „ca pe-un prun”. Ba unii afirmau că au auzit răcnete fioroase, iar alţii certificau că au văzut piciorul lui Toumignon lansat cu toată puterea în direcţia posteriorului smochinit al Justinei Putet.

De asemenea, s-a mai spus că bătrâna domnişoară, ascunsă îndărătul perdelelor sale, urmărea cu cea mai mare atenţie faptele şi gesturile clochemerlinilor, nelăsând să-i scape niciuna din necuviinţele pe care unii *şi* le îngăduiau în dreptul zidului fundăturii.

Era la începutul lui iulie. Furtunile, în anul acela,

cruţaseră colţul acesta de Beaujolais: sulfatarea viilor se terminase, timpul era ideal de frumos. Toată lumea isprăvise de lucrat, strugurii trebuiau lăsaţi să se coacă în voie, în timp ce oamenii stăteau la taclale, udându-şi beregăţile cu băuturică rece. Păţania Justinei Putet dădu sămânţă de vorbă târgului, iar fantezia ţesând în jurul acestei teme comico-eroice, o îmbogăţi cu detalii savuroase.

Într-o zi, veni vorba la cafeneaua „Ciocârlia” despre bătrâna domnişoară Putet. Numele ei stârni o competiţie periculoasă în rândurile ciracilor lui Fadet.

— Păi dacă-i atât de curioasă Justine, e lesne să-i facem pe plac.

Şi s-au dus buluc pe înserat în Fundătura Călugărilor. Expediţia fusese organizată cu o disciplină cazonă. Ajungând în alee, derbedeii s-au aliniat şi au strigat-o pe Justine, ca să nu piardă nimic din spectacol. Pe urmă, la comanda: „Prezentaţi arm …”, s-au dedat la cele mai mari necuviinţe. Şi nu mică le-a fost satisfacţia văzând umbra bătrânei domnişoare mişcându-se îndărătul perdelei.

De atunci, soiul acesta de saturnale deveni o distracţie zilnică. Ce mai încoace-ncolo, trebuie să condamnăm purtarea nesăbuită a clochemerlinilor, care priveau amuzându-se aceste glume de prost-gust, râzându-şi pe ascuns în barbă. Pe de altă parte – ca mai totdeauna în cursul povestirii noastre – trebuie să atribuim această inconştienţă faptului că sătenii duc lipsă de distracţii. Clochemerlinii nu vedeau cu ochi răi isprăvile astea, şi fiindcă era vorba de nişte băieţi tineri, şi fiindcă ideea de prospeţime şi de fermecătoare inconştienţă se asocia acestor năzbâtii. La rândul lor, femeile se gândeau la aceste isprăvi nu fără o tainică plăcere. În sfârşit, bravii târgoveţi nu-şi puteau închipui că joaca asta – mă rog, detestabilă în sine – ar avea urmări nefaste asupra minţii

bătrânei domnişoare.

Am fi preferat să nu vorbim despre aceste condamnabile ştrengării. Totuşi ele au jucat un rol în cursul evenimentelor ce au urmat. De altfel, la rândul ei, Istoria e plină de atari exhibiţii, de atari poveşti de alcov şi dezordini, care au fost la originea unor evenimente foarte importante, a unor catastrofe uriaşe. Lauzun, de pildă, ascuns sub pat şi spionând suspinele regale, voia să surprindă secrete de stat. Ecaterina a Rusiei, preocupată de ereditatea Romanovilor, l-a însărcinat pe amantul ei să vegheze la circumciderea augustului ei soţ, aşteptând ca un nou consorţiu al amanţilor ei să-i vie de hac respectivului. Ludovic al XVI-lea, monarhul lălâu, se ţinea numai de fleacuri, în loc să se ocupe activ de Maria Antoineta. Bonaparte, generalul famelic şi de-o tragică paloare, şi-a clădit cariera pe infidelităţile Josephinei; dacă frumoasa creolă nu avea nuri politici, poate că geniul soţului ei n-ar fi ieşit la iveală. Cât despre prinţii care au trecut lumea prin foc şi sabie pentru frumoşii ochi ai unei gâsculiţe – chiar prinţesă fiind – numărul lor e legiune. La originea războiului Troiei se află o poveste de alcov. În definitiv, toate acestea nu sunt nici mai importante, nici mai puţin dezgustătoare ca isprăvile tinerilor noştri.

La Clochemerle – trebuie să insistăm asupra acestui lucru – mersul evenimentelor a fost următorul. La capătul Fundăturii Călugărilor, Justine Putet, urmărind cu ipocrizie ceea ce n-o priveşte, surprinde nişte obiecte a căror vedere îi jignesc privirile. Dacă şi-ar semnala prezenţa, poate că totul ar reintra în ordine. Însă aceste incidente fără importanţă ea vrea să le transforme în prilej de scandal. Manevra, degenerând într-o bufonerie rurală, se întoarce împotriva ei. Obiectele delictuoase se înmulţesc într-un mod ofensiv, caracterizându-se de data aceasta printr-o viguroasă îndrăzneală tinerească. Acum toată

lumea ştie că bătrâna domnişoară asistă la aceste spectacole atât de nepotrivite cu starea ei şi întreg târgul se amuză pe socoteala ei. Justine Putet se simte profund umilită.

Umilită încă n-ar fi nimic. Dar mai e ceva şi mai grav: sihăstria îi devine de acum înainte insuportabilă. Există o serie de aptitudini selective: aptitudinea pentru pocăinţă, pentru descurajare sau pentru deznădejde, la care omul consimte neconstrâns de nimeni. Aptitudinile Justinei Putet nu mai aveau însă nicio alternativă: sterpiciunea fizică nu-i mai dădea posibilitatea să aleagă. Devenise fată bătrână fiindcă soarta fusese neîndurătoare cu ea şi nimeni n-ar fi putut spune dacă nu suferise din pricina aceasta. Fiinţelor lipsite de gingăşie viaţa la refuză totul, până şi compătimirea. În ceea ce clochemerlinii vedeau numai nişte farse fără consecinţe poate că era o prigoană. Da, da, să ştiţi chiar că era o prigoană, şi chiar din cele mai sălbatice. Justine Putet putuse răbda vreme îndelungată singurătatea, străduindu-se să uite ceea ce-i leagă îndeobşte pe bărbaţi de femei. Dacă însă îi aminteşti mereu de această singurătate, ea devine insuportabilă. Nopţile Justinei sunt acum bântuite de vedenii, coşmarurile pline de ticăloşii nu-i dau pace. Imaginaţia ei atâta vreme strunită prin eforturi şi rugăciuni se dezlănţuie cu o înverşunare nouă, deformând totul, făcând-o să sufere chinurile iadului. Astfel torturată, Justine Putet se hotărăşte să ia taurul de coarne, şi anume să se ducă la primar, la Barthélémy Piéchut în persoană.

VII CLOCHEMERLE IA ATITUDINE

Primarul din Clochemerle se aştepta la această vizită de două săptămâni. Şi tocmai fiindcă se aştepta, avusese tot răgazul să se pregătească a fi din cale-afară de uimit văzând-o pe Justine Putet.

— Ia te uită cine vine, domnişoara Putet în persoană!

Te pomeneşti că ai venit pentru o operă de binefacere? Atunci ţi-o trimit îndată pe nevastă-mea.

— Cu dumneata am de vorbit, domnule primar, răspunse răspicat bătrâna domnişoară.

— Eşti sigură că vrei să vorbeşti cu mine? Atunci intră.

O conduse până la biroul lui, unde îi oferi un scaun.

— Ştiţi dumneavoastră ce se petrece în sat la noi, domnule primar? întrebă Justine Putet.

— Ce anume?

— De Fundătura Călugărilor n-aţi auzit nimic?

— Drept să spun, domnişoară Putet, n-am auzit nimic. Va să zică se petrec lucruri extraordinare? Aflu ceva nou.

Înainte de-a se aşeza şi el, îi propuse:

— Cu ce te putem servi? O băuturică, poate? Nu ne prea dai atât de des prilejul să-ţi oferim un păhărel. Pariez că preferi ceva dulce. Face nevastă-mea un lichior de coacăze negre, c-o să mă pomeneşti!

Se întoarse cu sticla şi cu păhărelele, pe care le umplu.

— În sănătatea dumitale, domnişoară Putet! Ei, ce zici de lichioru* ăsta?

— Mmmm… e fain… e fain de tot!

— Nu-i aşa? E un rachiu din ăl bătrân. Nici că există ceva mai bun. Şi ce vreai să spui despre Fundătura Călugărilor?

— Cum, încă n-aţi aflat nimic, domnule primar?

Barthélemy Piechut ridică braţele spre cer:

— Nu pridides să mă ocup de toate, dragă domnişoară Putet. Primăria, hârtiile… Ba unu, ba altu', care vin să-mi ceară un sfat… Oameni care nu se înţeleg… Başca viile, situaţia timpului, întrunirile, deplasările… Cum ţi-am spus, nu pot prididi. Îs mai puţin informat decât

ultimul om din Clochemerle, care are numai treburile lui pe cap. E mai simplu să-mi spui tot ce ştii.

Pudică, foindu-se pe scaun şi pironindu-şi ochii în podea, bătrâna domnişoară îngăimă:

— Îmi vine destul de greu să…

— Haide, haide, despre ce e vorba?

— E vorba despre urinar, domnule primar.

— Despre urinar?… Cum adicătelea? întrebă primarul, care se amuza.

Justine Putet îşi luă inima în dinţi:

— Unii bărbaţi fac alături, domnule primar.

— Zău? făcu Piechut. Fireşte, ar fi mai bine să facă altfel. Dar am să-ţi spun ceva: când urinarul nu exista, toţi bărbaţii făceau pe-afară. Acuma cei mai mulţi fac înăuntru. E un progres.

Justine Putet nu-şi ridică ochii în sus. Simţea că stă ca pe cuie. Se hotărî, în sfârşit:

— Asta n-ar fi nimic, dar unii fac dinadins şi lasă să li se vadă…

— Să li se vadă, aşa ai spus, domnişoară Putet?

— Da, da, domnule primar, să li se vadă… răspunse uşurată bătrâna domnişoară, gândind că a fost înţeleasă.

Dar Piechut se delecta pârpălind-o pe jeraticul pudorii sale. Se scărpina în cap, sub pălărie.

— N-am priceput prea bine, domnişoară Putet. Ce lasă să se vadă?

Justine Putet fu nevoită să golească până la fund cupa amară a ruşinii:

— Toată prăvălia, şopti ea cu un dezgust cumplit.

Primarul se porni pe-un râs puternic, râsul acela sănătos, lipsit de răutate, pe care ţi-l stârneşte destăinuirea unui lucru într-adevăr năstruşnic.

— Tiii, că nostime lucruri aud! spuse el în chip de scuză.

Apoi îşi reluă aerul serios şi întrebă fără să clipească:

— Şi mai departe?

— Cum, mai departe?… murmură fata bătrână. Păi asta-i tot!

— A, asta-i tot? Biiine… Ei şi, domnişoară Putet? continuă rece Piéchut.

— Cum, ei şi?… Am venit să mă plâng, domnule primar. E scandalos ce se întâmplă. În Clochemerle se comit atentate la pudoare.

— Pardon, domnişoară. Stai să ne înţelegem, cu voia matale, replică primarul cu toată seriozitatea. Doar n-o să pretinzi că toţi bărbaţii din Clochemerle se comportă necuviincios? Probabil e vorba numai de niscai gesturi involuntare, accidentale?

— Da’ de unde! Fac înadins.

— Eşti chiar atât de sigură? Şi anume cine? Oameni mai vârstnici? Din cei tineri?

— Din cei tineri, domnule primar. Banda lui Fadet, puşlamalele de la „Ciocârlia”. Îi ştie toată lumea. Ar merita puşcăria.

— Exagerezi, domnişoară. Ca să poţi aresta oamenii trebuie un delict, trebuie dovezi. Ia notă că eu nu refuz să acţionez. Dar dă-mi niscai dovezi» Martori ai?

— Martori? câţi vrei! Numai că s-ar zice că asta nu le căşună oamenilor…

Aici Piéchut îşi îngădui o mică răzbunare, scontând dinainte că vorbele lui vor fi repetate:

— N-am ce face, dragă domnişoară… Părintele Ponosse e oricând gata să afirme că sunt „un om foarte de treabă”, de la care obţii tot ce vrei. Transmite-i din partea mea că-mi pare nespus de rău…

— Care va să zică, conchise Justine Putet agresivă, porcăriile or să continue?

— Uite ce te rog, domnişoară, o sfătui Piéchut ca să

punã capãt discuţiei, când ieşi de-aici, treci pe la jandarmerie. Comunicã-i lui Cudoine ce te doare. O sã vadã el dacã e cazul sã punã jandarmi de pazã.

— Eu ştiu ce trebuie! Trebuie sã desfiinţaţi urinarul, asta trebuie! spuse violent fata bãtrânã. E un adevãrat scandal cã l-aţi plasat acolo.

Piéchut clipi de câteva ori din ochi şi-şi luã expresia lui asprã. Expresia aceasta el o însoţea cu o mare dulceaţã a glasului, dar o dulceaţã inflexibilã.

— Sã mutãm urinarul? Sã ştii cã nu-i exclus. Mai mult: o sã te şi sfãtuiesc cum sã procedezi. Semnezi mata o petiţie. Dacã obţii majoritatea, fii sigurã cã primãria se va supune. Nu mai serviţi puţin lichior, domnişoarã Putet?

În pofida fãgãduielilor lui Cudoine, totul a rãmas pe loc. E adevãrat, din când în când un jandarm îşi fãcea apariţia în Fundãtura Cãlugãrilor, dar jandarmeria avea un personal prea restrâns pentru ca straja sã fie de lungã duratã. Fapt e cã jandarmul, dupã ce se folosea şi el de urinar, atras de veselul lui clipocit, pleca într-aiurea. Nu prea erau severe consemnele lui Cudoine, conform recomandãrii doamnei Cudoine, care n-o putea suferi pe Justine Putet. Ifosele ei de virtuoasã ostentativã o iritau. Dumneaei nu putea tolera ca o simplã particularã sã rivalizeze în virtute şi zel civic cu soţia brigadierului de jandarmi, un fel de comandant militar al târgului Clochemerle. Aşa cã totul rãmase ca mai înainte, şi banda lui Fadet continuã nestingheritã s-o persecute pe domnişoara Putet, cu aprobarea binevoitoare a majoritãţii clochemerlinilor.

Şi totuşi ora biruinţei avea sã sune şi pentru Justine Putet. La 2 august 1923 un zvon se lãţi ca o dârã de praf de puşcã în tot Clochemerle-ul: o copilã a Sfintei Fecioare rãmãsese însãrcinatã, juna Rose Bivaque, care avea sã împlineascã abia în decembrie optsprezece ani. Era o

bondocuţă chipeşă, cu rotunjimile de sub bluză pârguite înainte de vreme şi având ascunse sub fuste daruri capabile să rivalizeze cu multe femei gata formate, femei de douăzeci şi cinci de ani. Plină de prospeţime era această Rose Bivaque, cu aerul ei liniştit, cu ochii ei mari deschişi, în care se citea nevinovăţia, şi cu un zâmbet plăcut, niţeluş prostuţ, pe buzele ei ispititoare, parcă anume creat ca să inspire încredere.

Nimic provocator la această micuţă Rose Bivaque; dimpotrivă: rezervată, de loc guralivă, de loc obraznică, numai ascultare şi supunere, politicoasă în modul cel mai gentil cu bunicile trăncănitoare, pe care le asculta cu făbdare, ca şi pe bătrânele domnişoare moraliste, ducându-se regulat la spovedanie, cuviincioasă în biserică, cântând cu o voce pură lângă orgă, adorabilă cum nu se mai poate în rochia ei albă la ceremonia Joiei Mari („o adevărată primă-comuniantă”), şi apoi acasă pricepută la cusut, la bucătărie, la călcat şi la câte şi mai câte. În fine, o adevărată perlă, codana asta, şi pe deasupra şi frumuşică, de care lucru familia era pe bună dreptate mândră, ultima pe care cei din Clochemerle să-şi fi închipuit a fi în stare s-o ia pe-un drum greşit – şi poftim, tocmai mititica asta de Rose Bivaque, dată de exemplu, păcătuise!

— După o ispravă ca asta… murmurau înspăimântate mamele cu fete mergând pe cincisprezece ani.

La debitul de tutun, unde nărăvitele în tabac veneau de sârg când se întâmpla vreun eveniment important, doamna Fouache, cu o tristeţe de mare calibru moral, compara moravurile celor două epoci, paralelă întru totul în avantajul vremurilor trecute.

— Pe vremea mea nici nu-ţi puteai închipui asemenea pârdălnicii. Cu toate astea, am fost crescută la oraş, unde ocaziile sunt mult mai dese şi mai strălucite, prin forţa lucrurilor. Şi aveam la douăzeci şi doi de ani un vino-

ncoace… Toată strada întorcea capul după mine, astăzi pot să v-o spun. Dar niciodată, doamnele mele, absolut niciodată n-aş fi permis cuiva să mă atingă nici măcar cu vârful degetului celui mic, sau să mă las acostată, vă închipuiţi… Cum zicea bietu' meu Adrian – care avea şi gust şi scaun la cap – cu situaţia pe care a avut-o, vă daţi seama: „Când te-am cunoscut pentru întâiaşi dată, Eugenio, nu îndrăzneam să ridic ochii la tine. Ca un soare erai, Eugenio!" Şi cât era Adrian al meu de bun de gură şi de seducător, în faţa mea tremura ca varga cât eram încă domnişoară. Mi-a mărturisit-o mai târziu: „Cu tine simţeai, nu ştiu de ce, că trebuie să-ţi cântăreşti cuvintele, aşa efai de neprihănită. Fată cinstită ca tine mai va Eugenio!" Trebuie să vă spun, doamnele mele, că am fost crescută cum se creşteau pe-atunci fetele de familie…

— Unde mai pui, doamnă Fouché, că ai avut norocu să dai peste un băăat din alte vremuri…

— Trebuie să recunoaştem că Adrian al meu era un as al bunelor maniere, doamnă Michat. Nu era un fitecine, ce mai încoace-ncolo. Orice s-ar zice, tot femeile îi fac pe bărbaţi ce sunt…

— Adevăr grăieşti, doamnă Fouache!

— Pot spune că nimeni nu şi-a permis să fie necuviincios cu mine!

— Nici cu mine, doamnă Lagousse, crede-mă!

— Alea care nu sunt respectate este că nu vor!

— Sfânt!

— Că bine zici, doamnă Poipanel!

— Ştii ce sunt? Nişte fluşturatice!

— Nişte destrăbălate!

— Sau le mănâncă curiozitatea! Totuşi, numai unu Dumnezeu ştie că totu-i numai…

— Zău aşa…

— Câte şi câte nu se spun despre asta! Dar când te

gândeşti mai bine…

— Cu ce te alegi? Numai cu deziluzii!

— Mai mare daraua decât ocaua!

— Nu ştiu cum sunteţi dumneavoastră, doamnelor, dar mie treaba asta nu mi-a spus niciodată nimic…

— Mie nici atâtica, doamnă Michat! Dacă n-ar fi vorbă să dai niţică plăcere…

— Şi să-ţi faci o datorie creştinească, pe de altă parte…

— Şi ca să-i ţii pe bărbaţi, să nu zburde pe-alături…

— Aici ai nimerit!…

— Auzi, să găseşti o plăcere în asta!

— Trebuie să fii anapoda de tot, Doamne fereşte!

— Ce corvoadă!

— Dumneata nu eşti de aceeaşi părere, doamnă Fouache?

— Ceea ce e sigur, doamnele mele, e că mie de loc nu mi-a lipsit când am rămas singura… Şi pot să vă spun că nici Adrian al meu nu se prea dădea în vânt după asta…

— Mare noroc ai avut! Gândiţi-vă, au fost femei care şi-au pierdut viaţa din pricina nesaţiului lor!

— Ei şi dumneata, doamnă Lagousse, şi-au pierdut viaţa!…

— S-avem iertare, doamnă Poipanel, aş putea pomeni şi nume. Nu ştiţi că există bărbaţi veşnic nemulţumiţi? Aţi cunoscut-o pe femeia aia, Trogneulon, din târgul din vale, care s-a prăpădit la spital acum şapte sau opt ani? Din pricina asta a murit, doamnă Poipanel, oricine ţi-o poate adeveri. E îngrozitor…

— Mai rău ca dobitoacele!

— Nişte victime, bietele femei! Niciodată nu poţi şti peste cine dai.

— Fiindcă veni vorba, doamnă Fouache, se ştie cine i-a făcut figura Rosei Bivaque?

— Am să vă spun, doamnele mele, numai să nu se ducă vorba. E un tânăr militar care nu fumează decât ţigarete din pachet, Claudius Brodequin.

— Fugi de-acolo, doamnă Fouache! Brodequin face armata.

— În aprilie a venit în permisie, doamnele mele, când cu inaugurarea. Un ostaş care să cumpere un pachet întreg de ţigări „Gauloises”, vă închipuiţi că-l ţin minte. Bine-a zis cine-a zis că astăzi nu-i nevoie să pierzi multă vreme ca să duci fetele în păcat… Prizaţi nişte tutun, doamnele mele? Eu ofer.

Femeile pe care le-am auzit pălăvrăgind erau nişte ţaţe mai degrabă bune de vorbă decât de treabă, sensibile cu osebire la sperieturile însoţite de văicăreli şi la bocete colective. Dar nici bigotele, la rândul lor, adunate şi asmuţite de Justine Putet – mai neagră, mai şofranie, mai plină de fiere şi mai clonţoasă ca oricând – nu stăteau de pomană. Justine Putet intra din casă în casă, din bucătărie în bucătărie, ca să propovăduiască cuvântul cel bun.

— Ce grozăvie, Doamne, ce grozăvie! O copilă a Sfintei Fecioare, doamna mea! Ce ruşine pentru Clochemerle! Parcă se putea termina altfel? Cu toate porcăriile alea din fundătură? Am spus-o de la început! Şi numai Dumnezeu ştie ce-o să se mai întâmple şi cu celelalte copile ale Sfintei Fecioare. Un tineret întreg corupt…

Şi-atâta s-a zbătut, că repede a îngroşat legiunea părăsitelor, a înăcritelor, a râncezitelor, a tuturor acelora al căror p întec nu purtase rod. Şi-atâta au ţipat, că s-a iscat un scandal îngrozitor, încât, învinuit că patronează păcatele, mai de voie, mai de nevoie, părintele Ponosse a trebuit să le acorde acestor dezlănţuite concursul. Aşa a început cruciada împotriva urinarului, pricina tuturor nelegiuirilor, căci, punându-i pe băieţi în calea fetelor, le-a

dat ghes să pactizeze cu Satana.

Povestea asta cu urinarul a luat curând o atât de mare amploare, încât a dezbinat Clochemerle-ul. Târgul s-a împărţit în clanuri înverşunate. Tabăra parohiei – pe care o vom numi a Urinofobilor – avea în fruntea sa pe notarul Girodot şi pe Justine Putet, precum şi semeţul patronaj al baronesei de Courtebiche. În tabăra opusă – a Urinofililor – se aflau în primele rânduri Tafardel, Beausoleil, doctorul Mouraille, Babette Manapoux etc., susţinuţi fiind de Barthélémy Piéchut, care-i lăsa pe toţi să-şi facă mendrele, rezervându-şi pentru mai târziu hotărârile importante. În clanul „fililor” figurau şi soţii Toumignon şi Torbayon, ale căror convingeri în afacerea asta erau dictate de interese comerciale: ieşind din urinar, clochemerlinii se abăteau cu plăcere pe la han şi pe la *Galeriile beaujoleze*, unde îşi lăsau banii, acestea fiind în drumul lor. Încolonându-se în clanul „fobilor”, un om ca Anselme Lamolire lua poziţie împotriva lui Barthélémy Piéchut. Cât priveşte restul populaţiei, atitudinea ei era mai totdeauna în funcţie de rolul pe care-l jucau femeile în cămin. Acolo unde cânta găina – lucru tot atât de frecvent la Clochemerle ca pretutindeni aiurea – oamenii se afiliau clanului parohiei. În sfârşit, mai erau flotanţii, neutrii şi indiferenţii. Printre aceştia din urmă se număra şi domnişoara Youjon de la poştă, care n-avea interese personale nici într-o parte, nici în cealaltă. Doamna Fouache, la rândul ei, asculta cu cea mai mare atenţie tot ce se spunea şi încuviinţa, când în dreapta, când în stânga, cu: „Ei da, desigur!”, încurajatoare, în mod oficial însă nu se declara de partea nimănui. Tutunul, produs al monopolurilor statului, trebuia să rămână în afara taberelor. Dacă „filii” erau mari consumatori de ţigări, fumătorii de trabuc se alegeau îndeobşte din rândurile „fobilor”. Doamna baroană de Courtebiche trimitea să i se cumpere cutii întregi de

trabucuri scumpe pentru musafirii ei. La fel şi notarul Girodot.

Poilphard încarna tipul indiferentului total. Pe el îl preocupau cu totul alte lucruri. Farmacistul suferea de un guturai cronic. O întristătoare umiditate îi inunda veşnic faţa şi se scurgea din vârful nasului ca nişte stalactite ale mâhnirilor lăuntrice. Acest guturai îi provocase un puseu semierotic. Cu prilejul unei călătorii la Lyon, întâlnise o femeie numai piele şi os, o prostituată fără clienţi, o jigăritură, care simula de minune rigiditatea cadaverică, graţie ciolanelor ei ascuţite ce-i ieşeau din articulaţiile bazinului, coastelor foarte vizibile, de crucificată. Acest rarisim talent de evocare mortuară, Poilphard îl utiliza într-un cadru ce-l scotea şi mai bine în evidenţă, într-o ulicioară strâmtă din cartierul Iacobinilor, închiriase un subsol întunecos, aproape o dărâmătură insalubră, unde se ducea o dată sau de două ori pe săptămână, ca să purceadă la puneri în raclă. Trupul persoanei avea o imobilitate atât de satisfăcătoare, o paloare de ceară atât de autentică, încât Poilphard îşi putea permite delicii supreme contemplându-l gol, între două sfeşnice funerare. Iar miasmele puturoase care pătrundeau din scara de serviciu îi procurau, pe deasupra, şi iluzia descompunerii. O fiinţă mai nimerită să-i dea senzaţii de-un gen atât de special încă nu întâlnise. Era atât de încântat de această imitaţie cadaverică încât fixase persoanei o leafă lunară, de altfel pe sponci, de teamă ca bunăstarea să nu-i răpească cumva din aspectul scheletic şi din paloarea de ceară ce-l punea şi mai bine în valoare. Teamă cu totul nejustificată. Căci, hămesită cum era, femeia avea de umplut douăzeci şi cinci de ani de mizerie. Hrana aruncata în prăpastia unui trecut de foamete nu sporea greutatea nefericitei. Însuşirea aceasta de-a se ghiftui fără a se îngrăşa o făcea preţioasă şi scumpă lui Poilphard, care-i

consacra mult timp şi multe lacrimi. Nicicând nu-i procurase văduvia atâtea voluptăţi. Dedându-se în întregime pasiunii sale, puţin îi păsa de evenimentele care dezbinau Clochemerle-ul.

Şi-n vreme ce urile se grupau, aşteptând momentul să-şi dea drumul „înicuţa Rose Bivaque îşi purta fără ruşine tânăru-i pântec, care începuse a se ţugui cu o impertinenţă ce sfida morala publică, căci în ea încolţea un mic clochemerlin anonim, iar oamenii nu ştiau dacă va fi botezat Bivaque sau Brodequin, ori după numele unui al treilea fârţângău, implicat în această tulburătoare poveste la adăpostul nopţilor de primăvară. E de presupus că limbile rele nu stăteau de pomană şi că sporeau peste măsură păcatul bietei fete. Atâta răutate îl indigna pe Tafardel, om generos, în ciuda părţilor sale ridicole şi partizan al adevărului, aşa încât, într-o zi, întâlnind-o pe tânăra păcătoasă în plină stradă, îi spuse cu obişnuita lui grandilocvenţă:

— S-ar părea, drăguţă, că fătul tău nu-i de stirpe princiară. De ce nu i-ai ales un tată inelat cu blazoane, ca un trabuc? Ehei, să fi văzut atuncea cât de adorabil ar fi fost pântecul t-au şi cât de glorios rodul lui!

Aceste cuvinte de îmbărbătare nu le-a prea înţeles Rose Bivaque, o fată cu suflet curat, cu pântec fecund, cu un organism sănătos şi cu reacţii normale. Prea mult nu suferea că-şi pierduse panglicuţa de copilă a Sfintei Fecioare. Pe deasupra, fata asta inconştientă avea – în faza actuală a sarcinii – o strălucire înduioşătoare, de invidiat, aşa încât nu te puteai uita la ea fără să-i zâmbeşti, fără s-o încurajezi pentru acest început de maternitate. Tocmai strălucirea asta nu i-o puteau ierta neprihănitele. Dar Rose Bivaque nu ştia ce-i ura. Ea îl aştepta pe Claudius Brodequin al ei, care trebuia să sosească de la o zi la alta.

VIII SOSEŞTE CLAUDIUS BRODEQUIN

La orele patru după-amiază, în plină arşiţă de august, trenul se opreşte în gara din Clochemerle. Din el coboară un singur călător, un militar în uniforma vânătorilor de munte, având pe mânecă galonul de soldat fruntaş.

— Care va să zică ai venit, Claudius? îl întreabă impiegatul care controlează biletele.

— Cum vezi, am venit, Jean-Marie, îi răspunde militarul.

— Taman la serbare ai venit, baftosule!

— Taman, Jean-Marie.

— O să fie o serbare de pomină la Clochemerle!

— Îhî, o serbare de pomină, aşa mi-am zis şi eu.

De la gară până în târg sunt cinci kilometri de urcat, mergând pe serpentinele şoselei. Abia o oră de mers pentru un militar care păşeşte voiniceşte, cu pas de vânător, cel mai bun pas soldăţesc din lume şi cel mai iute. Claudius Brodequin o ia pe şosea, care scârţâie prietenos sub bocancii lui solizi, bine ţintuiţi, în care piciorul se simte în largul său.

Totdeauna te bucuri să-ţi revezi satul natal, darmite când te aşteaptă ceva plăcut. Claudius Brodequin e mulţumit şi mândru de uniforma sa, de uniforma sa de culoare închisă, împodobită cu o bentiţă de soldat fruntaş propus pentru gradul de caporal înainte de terminarea stagiului militar, ba încă de caporal de vânători, tot ce e mai prima-ntâi printre caporali. Soldat bun, vânător bun, bine notat la companie, descurcăreţ, asta-i Claudius Brodequin, cu bereta lui, cu tunica lui de vânător fercheş, cu pulpele lui de vânător, cele mai frumoase pulpe din armată, cele mai frumoase din toate armatele lumii, cele mai pline, mai frumos strunjite, mai rotunde unde trebuie să fie. E adevărat, sunt pulpe de postav. Totuşi, nu-i dat oricui să poarte moletiere bine înfăşurate şi de două ori mai mult postav în jurul pulpelor decât soldaţii de trupă,

cu moletierele lor puse drept şi neîncrucişate, care le fac nişte glezne groase, nişte ţurloaie otova, fără pulpe, ca să zic aşa. Toată mândria lui Claudius Brodequin stă în pulpele sale. Ca să mergi bine, ca să te caţeri bine, trebuie să ai pulpe bune, pulpe zdravene, se ştie asta, după cum se ştie că valoarea unui infanterist constă în capacitatea sa de-a merge pe jos, de-a mărşălui vreme îndelungată, cu pas întins, cu pas egal. Iac-aşa merge Claudius Brodequin, vânător fruntaş, mărşăluitor neobosit, cu pas de vânător, cel mai sprinten din câţi există şi cel mai răsunător la paradă.

La regiment e vânătorul de munte Brodequin, matricula 1103, straşnic vânător, cum am spus, şi totuşi cam descumpănit, căci îşi pierde punctul de reazim. Aici, însă, în contact cu satul în care tocmai soseşte, simte că devine iarăşi Claudius, un adevărat flăcău al Clochemerle-ului, numai că e mai dezgheţat acum ca înaintea plecării, ceva mai clonţos şi mai crai, asta datorită stagiului la cazarmă. E vesel nevoie-mare văzând colinele pe care se întind mănoase podgoriile şi se bucură că va ajunge curând în sat. Îşi făgăduieşte multe plăceri şi mai întâi cea prilejuită de serbare, care are un gust de cozonac cald, de vin rece, de sudori femeieşti şi de trabucuri cu inel. Se mai aşteaptă la multă plăcere şi de la Rose Bivaque. Fată bună Rose, plină de dulci moliciuni şi pe care e într-adevăr plăcut s-o strângi în braţe. Claudius Brodequin se gândeşte la ea. De aceea a şi cerut o permisie.

Când e la regiment, rar să nu se ducă Claudius Brodequin barem o dată pe săptămână la duduci. Asta impune celorlalţi – un vânător bun trebuie să fie totdeauna gata de atac. În privinţa asta, Claudius Brodequin nu se arată a fi de loc molâu, ba chiar se poate spune că se înhamă ca nimeni altul. E un vânător cu spirit de tagmă şi care-i în stare să facă orice pentru prestigiul uniformei.

Vezi bine, când sunt cu duducile, vânătorii sunt cei mai prompţi. De isprăvile astea Claudius Brodequin e îndeobşte destul de mândru. Dar aici, cucerit de ambianţa meleagurilor natale, gândindu-se la femeile garnizoanei, îşi spune: „Totuşi, sunt nişte târfei” Observaţie a cărei evidenţă reiese şi mai bine la vederea blândelor coline ale Beaujolais-ului. Acolo, pe drumul de-atâtea ori bătătorit, de-atâtea ori scoborât cu bicicleta împreună cu ceilalţi băieţi, se gândeşte la femeile din Clochemerle, care nu-s nişte bune-de-nimic, nişte rele-de-muscă. Da, da, sunt cu totul altceva femeile din Clochemerle: femei serioase, care ştiu să se poarte, bune la treabă şi la aşternut, meştere la ciorbă şi în dragoste (una n-o împiedică pe cealaltă). Ceea ce le deosebeşte şi mai mult e că toate aceste femei de treabă nu-s pentru venetici: sunt numai pentru clochemerlini. Se întâmplă uneori, desigur, să fie pentru mai mulţi clochemerlini deodată, şi la intervale nu prea lungi, să se cam dedulcească destul de des, dar totdeauna numai cu clochemerlini; altminteri spus, totul se petrece în familie, numai podgorenii au dreptul să le giugiulească.

Gândurile lui Claudius Brodequin se duc la Rose Bivaque, la fata asta bună din Clochemerle, care mai târziu va deveni o nevastă bună din Clochemerle, liniştită şi aşa mai departe, care va şti să facă copii, borş cu varză, o mâncărică bună şi curăţenie în casă, în timp ce el, Claudius, va trebălui la via babacului, moş Brodequin, care în momentul de faţă e încă zdravăn, dar până la urmă tot se va boşorogi ca mulţi alţii, uscaţi şi răsuciţi ca butaşii de vie. Toate astea: Rose, butaşii, căsuţa, sunt straşnice pentru viitor. De ce şi-ar face griji de pomană, Claudius Brodequin? Musai numai să fie avansat caporal, caporal de vânători. Ei da! Pe urmă se va întoarce acasă, cu cinste mare, ca să cultive bunul vin de Clochemerle, care se vinde la preţ bun în anii buni.

Venind de la gară, după ce-ai făcut trei kilometri, dai peste o cotitură de unde zăreşti devale Clochemerle-ul. Ţi se pare că nu mai ai decât un pas de făcut până la prima casă, numai că trebuie să ţii seama de serpentinele şoselei. Privind târgul, Claudius Brodequin îşi spune că va intra îndată în uliţa mare, cu frumoasa lui uniformă şi cu frumoasele lui pulpe de vânător, cu aerul lui de şmecher care a ieşit din vizuină şi a gustat din plăcerile oraşului. Ştie că pe Rose Bivaque n-o va putea întâlni înainte de căderea nopţii, din pricina părinţilor fetei şi a oamenilor care, cum văd un băiat cu o fată, cum încep să trăncănească. Care va să zică, pentru Rose n-are de ce să se grăbească. Cât priveşte părinţii lui, ei locuiesc într-o căsuţă izolată, din celălalt capăt al târgului, la două sute de metri de primărie. Aşa stând lucrurile, ar fi păcat să treacă prin centru fără să se oprească. Claudius Brodequin a mers repede şi postavul uniformei e gros. Cu toate că s-a descheiat la tunică şi şi-a scos cravata, năduşeşte. Pârdalnicul ăsta de soare îi face sete. Ce-ar fi să se oprească la Torbayon hangiul, să bea un păhărel? La Torbayon o s-o vadă pe Adèle. Şi deodată gândul îi fuge la Adèle.

Îşi aminteşte de vremea de dinainte de cătănie. În viaţa lui de flăcău Adèle Torbayon jucase un rol tainic, rolul pe care un băiat de optsprezece ani îl atribuie îndeobşte unei femei de peste treizeci, al cărei farmec înnăscut, îmbelşugat, e un punct de reper ce nu lasă imaginaţia să rătăcească pe căi pustii. Din motive de exaltare intima, i se mai întâmplă şi azi lui Claudius Brodequin (deşi acum o are pe Rose) să se gândească la Adèle. Vezi, Doamne, nu te dezbari uşor de deprinderile din tinereţe şi – din toate câte îi năpădesc în minte – imaginea Adèlei e cea mai plăcută pentru anumite nebunii, pe care, la drept vorbind, nu le-a pus niciodată în practică:

o imagine e uimitor de supusă, mult mai supusă ca un trup, cu ea poţi face ce ţi se năzare, fără să te pripeşti. În capul vânătorului, Rose e ceva sigur şi trainic, pe când coaptele rotunjimi ale Adèlei Torbayon sunt bune pentru fantezie şi pentru jocurile imaginaţiei. Pe scurt, Adèle Torbayon e favorita indulgentă a acestui mic harem imaginar, pe care Claudius Brodequin şi l-a făurit, la voia întâmplării, din ziua când pubertatea i-a deschis ochii asupra unor aspecte ale lumii fizice. Aşadar, intrând în Clochemerle cu pas de voinic, Claudius Brodequin se gândeşte cu plăcere la Adèle Torbayon. Plăcere lesne de înţeles.

Printre femeile din Clochemerle care produc asupra bărbaţilor un efect sigur, a doua după Judith Toumignon (care e incontestabil cea mai frumoasă) se clasează, după părerea tuturor, Adèle Torbayon. Mai puţin frumoasă decât Judith, într-adevăr, cu o carne mai puţin atrăgătoare, dar de care te poţi apropia mai uşor (prin faptul că ţine un restaurant), Adèle e o femeie oacheşă, nurlie, atrăgătoare în felul ei. Când Adèle se apleacă să pună paharele pe masă, gestul acesta de bună hangiţă dă coapselor ei muşchiuloase o rotunjime de cel mai bun efect sub satinul bine întins, drept care nu mai stai mult pe gânduri şi comanzi încă o sticlă. Ceea ce dă şi mai mult farmec Adèlei e faptul că-ţi permite s-o pipăi niţeluş pe şolduri. Să fim înţeleşi: dă voie fără a da voie. Adicătelea nu prea te bagă în seamă, e chipurile distrată, taman cât trebuie ca să facă vânzare bună. E de înţeles că o femeie ca Adèle, hangiţă de felul ei, femeie cu reputaţie bună în târg şi atât de cu vino-ncoace, dacă ar mai şi începe s-o facă pe mironosiţa, cu siguranţă şi-ar pierde muşteriii. Nu din viciu procedeacă aşa, ci din pricina concurenţei necinstite a cafenelei „Ciocârlia” din târgul de sus, de lângă primărie. Iată povestea.

În timpul războiului se oploşeşte în sat o pereche de

refugiaţi. Obţine autorizaţia de a deschide o cafenea lângă Piaţa Mare, ceea ce dă sămânţă de vorbă despre Barthélémy Piéchut şi muierea aia, o bălancă din Nord, cam deocheată. Lucrurile se adeveresc: cum a deschis cafeneaua, creatura asta a şi început cu manevrele ei deşucheate, şi de-atunci nu s-a mai oprit. Din pricina fâşneţei ăsteia, Adèle e constrânsă să se gândească mai puţin la cele ce se petrec în partea opusă persoanei sale. (Oricât te-ai strădui să serveşti un caş bun de capră, cârnaţi de porc veritabil şi cel mai bun vin de Clochemerle, una ca ea e în stare, până la urmă, să-ţi căşuneze. Bărbaţii se duc la cafenea pentru plăceri de tot soiul. Aşa-s bărbaţii, nişte porci, e în firea lor. Trebuie să-ţi dai seama de asta ca să reuşeşti în comerţ.) Dar virtutea e totdeauna răsplătită: pentru splendoarea coapselor nu există comparaţie între hanul Torbayon şi cafeneaua „Ciocârlia”. Cunoscătorii rămân credincioşi nurilor Adèlei, deşi n-o să meargă până acolo încât să nu-i dea respectul cuvenit. Când Adèle simte că unul îi dă târcoale şi vrea să împingă lucrurile prea departe, să obţină mai mult decât ar avea dreptul, se supără foc!

— Nu cumva crezi că hanul Torbayon e un tractir? Sau vrei să-l chem pe bărbatu-meu?

Nici n-apucă bine să rostească vorbele astea, şi iacătă-l pe Arthur Torbayon, un zdrahon lung şi puternic, care cercetează bănuitor în jur.

— Adèle, m-ai chemat? zice el.

Ca să risipească stinghereala, Adèle răspunde cu o prezenţă de spirit pentru care cumătrul îi e recunoscător:

— II Mâchavoine care vrea să ciocneşti cu el.

Delincventul dă un rând de băut, fără a se lăsa rugat, fericit că a scăpat numai cu atâta. Şi cum toată lumea profită de această împrejurare, toţi o aprobă şi o laudă pe Adèle pentru frumoasa ei purtare.

Astfel că, deşi oamenii sunt oricând gata de bârfă, despre Adèle Torbayon mici că se poate spune ceva rău. Se lasă cântărită în palmă, e adevărat, dar mai mult ca sigur numai cât să le facă oamenilor un hatâr. Toată lumea îşi poate da seama de acest lucru, cu condiţia să bea regulat la han şi să rămână în limitele bunei-cuviinţe. Această bună înţelegere, această decenţă dau hanului o atmosferă familială. Obişnuiţii casei îl stimează – nu fără un pic de invidie – pe Arthur Torbayon, posesorul legitim al acestei femei. Într-un sens, e măgulitor pentru Torbayon. Bineînţeles, femeile din târg nu sunt ţinute la curent cu darurile Adèlei. Aceste daruri Claudius Brodequin a avut prilejul să le preţuiască: era un client statornic, un adept înflăcărat, deşi cam prea sfios, cam prea timid, fiind încă prea tinerel (mai târziu s-a căit adeseori de timiditatea sa). Adèle, maternelă, era darnică mai degrabă cu băieţii tineri decât cu bărbaţii copticei. Sunt proaspeţi tinerii, de loc primejdioşi. Fac zurbă, se laudă, dar repede se pierd cu firea şi roşesc uşor. Pe deasupra, tinerelul nu se uită la bani, bea fără discernământ câte-o jumătate de poşircă niţel oţetită, o dă pe gât hâhâind, ca şi cum ar fi vin de-al bun.

Aceste amintiri încă vii despre Adèle Torbayon îl năpădesc pe Claudius Brodequin în timp ce înaintează. Trebuie să recunoaştem că ispititoarea hangiţă se află în fruntea distracţiilor târguşorului.

Pentru un militar care merge cu pas întins, gândindu-se la lucruri plăcute, doi kilometri sunt o nimica toată. Claudius Brodequin ajunge în dreptul primelor case din Clochemerle. Dinăuntru nu răzbate niciun zgomot, pe stradă e puţină lume şi totuşi de pretutindeni pornesc bineţe:

— Bine-ai venit, băiete!

— Ai venit la ţanc, Claudius Brodequin! Te-aşteaptă

fetele la dans.

E prietenoasă primire a clochemerlinilor! Claudius Brodequin răspunde tuturor, dar nu se opreşte; o să-i vadă pe toţi mai târziu, pe fiecare în parte. Deocamdată treaba lui e să defileze. Nimic nu s-a schimbat în târg.

Iată-l acum pe Claudius Brodequin în faţa hanului Torbayon. Sunt trei trepte de urcat, trei trepte tocite, semn că afacerile merg bine: băutorii au tocit piatra. Din pricina soarelui care bate pe faţadă, au fost trase obloanele. Orbit, Claudius se opreşte în pragul sălii pustii, întunecoase şi răcoroase, unde bâzâie roiuri de muşte invizibile. Strigă:

— Ei, nu-i nimeni aici?

Apoi stă nemişcat, în pragul uşii, cu silueta decupată pe lumina de afară, ca să-şi obişnuiască ochii cu întunericul. Aude un pas, o formă se desprinde din umbră, se îndreaptă spre el. E chiar Adèle, mai ispititoare ca oricând. Îl priveşte atent, îl recunoaşte. Vorbeşte ea prima:

— Ia te uită! Claudius, tu eşti?

— Eu sunt.

— Cum aşa, vii fără să ne dai de veste, Claudius?

— Precum vezi!

— Tu eşti în persoană, ca să zic aşa?

— Eu sunt, ca să zic aşa, cum te văd şi mă vezi, Adèle.

— Va să zică ai venit!

— Am venit!

— Barem eşti mulţumit?

— Păi de ce să nu fiu mulţumit?

— De bună seamă.

— Păi da, de bună seamă.

— Atunci eşti, cum s-ar zice, mulţumit?

— Cum s-ar zice!

— Bun lucru-i să fie omu’ mulţumit, nu-i aşa?

— Buuun…

— Apăi, dacă ai venit, înseamnă că ţi-e sete.

— Asta da, Adèle, mi-e tare sete.

— Care va să zică ai venit să bei ceva?

— Asta da, aş bea ceva, Adèle, dacă nu-i cu supărare.

— Atunci, să-ţi dau să bei. Tot din vinu ăla?

— Tot din ăla, Adèle.

În timp ce se duce să aducă o sticlă, flăcăul se aşază la o masă dintr-un colţ mai retras, unde-i plăcea odinioară. Acolo visa el ca puşti, lăsând să-i zboare gândurile pe-un ocean de desfătări rare, ale cărui valuri succesive închipuiau aievea îngemănatele legănări ale Adèlei. Se aşază la vechiul lui loc, îşi scoate bereta, se şterge pe faţă şi pe gât până la mijlocul pieptului, apoi pune coatele pe masă, cu braţele încrucişate, mulţumit că e în inima târgului regăsit. Adèle se întoarce şi-i toarnă în pahar. În timp ce bea, ea îl priveşte şi pieptul ei pare că se ridică de emoţie, dar e numai efectul treptelor de la pivniţă. De data asta, după ce s-a şters pe gură cu dosul mânecii, Claudius Brodequin vorbeşte el primul:

— Ia zi, Adèle, de ce m-ai întrebat dacă-s mulţumit?

— Păi, am întrebat şi eu aşa, că de-aia are omu’ gură.

— N-o fi vorbit careva ceva?

— De ce te faci că nu ştii? Totdeauna se găsesc unii să vorbească. Aşa, uneori.

— Şi despre ce-au vorbit, Adèle?

— Păi… despre Rose.

— Despre Rose?

— Da, despre fata lui Bivaque, fireşte. Ce te miri?

— Mai întâi trebuie să ştiu despre ce e vorba, ca să-ţi răspund.

— E vorba despre burta ei, care a început să se vadă binişor, ca una care a păcătuit.

A dracului poveste! Burta Rosei, care-şi face mendrele în lipsa lui. Şi tot satul care ştie pocinogul… E de

înţeles că babacii n-au motive să fie mulţumiţi… Are de ce să fie zdruncinat flăcăul, chiar dacă e vânător fruntaş. În orice caz, chestia cere chibzuire. Claudius Brodequin îşi toarnă de băut, bea, se şterge încetişor. Pe urmă zice:

— Va să zică, Adèle?

— Va să zică uite cum stau lucrurile. E sigur că tu n-ai niciun amestec în…?

— În ce să am amestec, Adèle?

8”.

115

— Ei, în chestia cu burta Rosei, dacă e să ţi-o spun.

— S-a spus aşa ceva?

— S-au găsit unii să zică, dar nu chiar pe şleau, îţi închipui şi tu. Oamenii vorbesc fiindcă au gură.

— Cine anume?

— Din ăia care trăncănesc fără să ştie despre ce e vorba, ca totdeauna. Cel mai în măsură să spună dacă are sau n-are amestec în chestia cu Rose eşti tu. Fireşte că tu eşti mai în măsură să ştii decât alţii, care nu erau la faţa locului când s-a întâmplat ce s-a întâmplat. Cum, nu ştii nimic?

— Nu ştiu nimic, Adèle.

— Atunci e bine că ţi-am spus. Pentru părinţi. Şi pentru oamenii care pălăvrăgesc prin târg. Că s-ar putea să fie minciuni, că totdeauna se găseşte cine să îndruge aşa, fiindcă are mâncărime de limbă.

— Dar dacă-s chiar minciuni, Adèle?

— Asta se cheamă că eşti pus în gardă, şi nu căzut din lună, ca să le închizi botu’ ălora care trăncănesc fără să ştie exact despre ce e vorba şi care îşi bagă nasu unde nu le fierbe oala. Mai repet o dată, s-ar putea să fie minciuni.

— Da, s-ar putea.

— După cum s-ar putea ca să fii tu…

— Cum adicătelea, Adèle, să fiu eu?

— Păi, fac şi eu nişte presupusuri, na… Fiindcă nu pot să ghicesc cum s-au întâmplat într-adevăr lucrurile, sigur că nu pot să ghicesc.

— Sigur că nu poţi să ghiceşti, Adèle.

— Da dacă-i adevărat, ştii ce-ţi rămâne de făcut.

— Ştiu, Adèle.

— Ăla de-a momit-o pe Rose, făcându-i pe deasupra şi-un plod – poate că tu eşti ăla, dar nu-i decât un presupus – ar face mai bine s-o ia de nevastă. Nu-i aşa că nu zici ba, Claudius?

— Pentru ăla care a făcut isprava, sigur că nu zic ba, Adèle.

— Şi unde mai pui că Rose Bivaque e-o fată bună, drăguţă cum nu se mai poate. Merită s-o iei de nevastă nu numai fiindcă i s-a întâmplat asta… Nu-i de ruşine. Nu eşti de aceeaşi părere, Claudius?

— Păi da, nu-i de ruşine…

— Ăla care ar lua-o de nevastă, luându-i şi pruncul – bineînţeles „dacă l-a făcut el – n-ar face o afacere proastă, cred eu.

— Nu, n-ar face o afacere proastă, Adèle.

— Claudius, să ştii că eşti un băiat bun.

— Şi tu o femeie cu suflet, Adèle.

— Am zis aşa gândindu-mă la Rose.

— Şi eu tot la Rose m-am gândit.

— În sfârşit, ai venit acasă.

— Ei da, am venit!

— E mai bine pentru Rose, de bună seamă.

— Om vedea…

— Zic aşa gândindu-mă c-o să nască un prunc şi nu-i tocmai plăcut pentru o fată să nască un prunc, dacă nu poate lămuri cum de-a venit pe lume. Acum însă că te-ai întors…

În timp ce stă de vorbă cu ea, Claudius Brodequin pune patruzeci şi cinci de centime lângă sticlă. Îşi ia bereta, raniţa, se ridică.

— S-auzim de bine, Adèle, zice.

— S-auzim de bine, Claudius. O să te mai vedem, nu-i aşa, dacă te-ai întors?

— Sigur că da, Adèle.

„Măi să fie al dracului! Ei, drăcia dracului! se gândeşte Claudius Brodequin pe uliţa mare din Clochemerle, atât de cufundat în gânduri încât nu mai vede pe nimeni. Măi să fie al dracului! Ei, drăcia dracului! Care va să zică Rose e borţoasă! Paştele şi grijania!” Mai departe nu poate gândi. Uită până şi de demnitatea sa de vânător fercheş, de orgoliul său de vânător fruntaş şi-şi continuă drumul ca şi cum ar avea pulpe de răcan, prost formate, şi nu cele mai frumoase pulpe din toate armatele lumii, nişte pulpe pe care a avut grijă să le înfăşoare încă din tren, cu două staţii înainte de Clochemerle. „Măi să fie al dracului!” Uită chiar să se oprească la tutungerie, să-şi cumpere nişte ţigări şi să-i dea bineţe doamnei Fouache, care nu pierde niciodată prilejul să-i măgulească pe tinerii săi muşterii, spunându-le că cei ce nu fumează nu e bărbat. O fată borţoasă pe cap – ăsta-i un lucru nou şi care poate să-i căşuneze, având în vedere că bătrânii Bivaque şi bătrânii Brodequin sunt la cuţite din pricina unei poveşti vechi de hotărnicie. Atât de tulburat e Claudius Brodequin încât uită să răspundă la saluturi. Fadet, negustorul de biciclete, pe care, trecând, nici nu-l vede, îl bate pe umeri:

— Ce-am auzit, băiete, că eşti un ţintaş pe cinste!

— Ia te uită, tu eşti, Eugene? îi răspunde Claudius. Măi să fie al dracului!

Altceva nu ştie ce să spună şi-şi continuă drumul până în Piaţa Mare. Acolo zăboveşte un pic, se foieşte în jurul castanilor, cu capul tobă de „Măi să fie al dracului!”

şi „Paştele şi grijania!”, care-l asurzesc ca un tunet şi-i întunecă viitorul. Totuşi, până la urmă, îi vine şi lui o idee în cap: „Cel mai bun lucru e să vorbesc cu maică-mea”. Şi o porneşte din nou, de data asta spre casă.

— Te-ai întors, băiete?

— Cum vezi, m-am întors, mamă.

— Plesneşti de sănătate, Claudius, şi parcă te-ai mai înzdrăvenit un pic, nu-i aşa?

— Da, poate că m-am înzdrăvenit un pic, pentru că am făcut gimnastică.

Adriana Brodequin pregăteşte în bucătărie ciorba. Taie prazul şi curăţă cartofii. După ce l-a sărutat pe fiu-său, îşi vede de treabă, sporovăind mai departe:

— Chiar acu ai sosit?

— Chiar acu, vin de la gară.

— Să ştii că ai venit la ţanc. Zic aşa fiindcă tocmai ne gândeam să-ţi trimitem răvaş. Vezi ce bine am făcut că nu ne-am zorit, că uite, tot ai venit… Gând la gând… De-aia îţi spun c-ai venit la ţanc.

— Şi despre ce voiaţi să-mi scrieţi?

— Păi, despre nişte poveşti care umblă prin sat… N-ai vorbit cu nimeni pe drum?

— Ba am vorbit, dar fără să spunem lucruri importante.

E momentul să-şi descarce sufletul. Claudius Brodequin ştie acest lucru şi, mai ştie că ar fi mai nimerit să deschidă el vorba, până nu se adună familia, ceea ce nu poate să întârzie. Dar n-are habar cum să înceapă, se întreabă cum să aducă vorba. Pendula cea mare bate tic-tac-ul ei hodorogit, bălăngănind un soare aurit care se duce şi vine îndărătul geamului de la cutie. Timpul trece, împins cu mecanismul care scârţâie. Câteva viespi enervante roiesc deasupra unui raft pe care se află un coş cu prune. Păi, dacă maică-sa are aerul că ştie, ar trebui ea

să vorbească prima… Adriana şi fiul ei sunt unul în spatele celuilalt (e mai comod, ca să rosteşti vorbe de-o anumită gravitate), ea mereu ocupată să-şi aleagă zarzavaturile, el gândindu-se numai la Rose, neştiind cum să înceapă. Şi deodată, fără să întoarcă capul, maică-sa îl întreabă domol, fără urmă de supărare:

— Spune, Claudius, tu ai făcut asta?

— Ce-am făcut?

— Tu ai îmborţoşat-o pe Rose?

— Păi, ştiu şi eu?

— Haide, haide, spune, te-ai culcat sau nu cu ea?

— M-am culcat un pic astă-primăvară.

— Care va să zică, s-ar putea să fii chiar tu?…

— S-ar putea…

Acestea fiind zise, orologiul are din nou cuvântul, continuând să-şi fabrice secundele, nu mai grăbit acum decât altă dată, fie zi bună, fie zi rea. Cu o cârpă maică-sa plesneşte viespile, care au devenit prea obraznice.

— Nu mai e de trăit anu ăsta cu păcătoasele astea de viespi!

Pe urmă îl întreabă:

— Şi zi, ai de gând să te însori cu ea?

Claudius preferă să pună eil întrebări decât să i se pună lui. Meteahna asta a moştenit-o de la taică-su, Honore Brodequin, un om care-şi cântăreşte temeinic cuvintele.

Răspunde:

— Dumneata ce gândeşti?

Părerea Adrianei e gata formată. Dovadă e graba cu care răspunde:

— Eu n-aş avea nimic contra, dacă crezi tu că aşa e bine. Ar putea să stea la noi, mi-ar mai da şi mie o mână de ajutor, că de lucru aici, slavă Domnului, e şi pentru două. Nu mai sunt chiar aşa de sprintenă ca în tinereţe.

— Da tata ce zice?

— Păi n-ar zice ba, dacă bătrânul Bivaque îi dă de zestre via din Bonne-Pente.

— Şi d'alde Bivaque ce zice?

— Părintele Ponosse şi-a căutat de lucru mai zilele trecute la noi. Pun mâna în foc că era înţeles cu Bivaque. I-a spus lui taică-tu că tu şi cu Rose trebuie mai ¡întâi să vă puneţi bine cu Dumnezeu. Da Honore nu s-a lăsat dus cu vorba. I-a spus părintelui aşa: „După ce ne-om pune mai întâi bine cu notaru, ne-om pune bine şi cu Dumnezeu. Că doar părinţii fetei n-ar să-l mânie pe Dumnezeu pentru un petecuţ de vie". Ascultă la mine, băiete, în chestia însurătorii lasă totul în seama lui taică-tu. A fost totdeauna un om cu scaun la cap.

— Oi face cum ziceţi voi, mamă.

Totul fiind astfel hotărât, Adriana Brodequin se întoarce cu faţa la fiu-său şi-l priveşte drept în ochi.

— Într-o privinţă ai fost destul de dibaci! Să ştii că taică-tu nu-i supărat. Acum că Rose tot a păţit-o, bătrânul Bivaque – vrea, nu vrea – trebuie să-i dea via. E drăgălaşă Rose a ta, şi d'alde Bivaque au pământ bun, la soare. Da, da, să ştii că ai fost cum nu se poate mai dibaci, Claudius!

E adevărat, taică-su nu-i supărat. Întorcându-se acasă, îi spune lui Claudius, chipurile în dojană:

— O făcuşi lată, drac împieliţat!

Dar toate cutele feţei lui tăbăcite se încreţesc de mulţumire. Gândindu-se la frumoasa vie din Bonne-Pente, care peste puţin nu va mai fi a Bivaquilor şi va trece în mâini le Brodequinilor, nu se poate împiedica să nu admită că o clipă de plăcere îţi poate aduce mai mult decât o viaţă întreagă de trudă. Pas de mai crede în bălmăjelile popilor! Bineînţeles că popii vorbesc despre cer ca să împace lucrurile. Prostii! Ce, există podgorii în cer? Până una-alta, mai bine să punem mâna pe via bătrânului Bivaque, dacă

tot s-a ivit prilejul. La urma urmei, cine a păcătuit? Rose sau Claudius? auzi întrebare! Rolul băieţilor e să le facă pe fete să păcătuiască, iar al fetelor să se păzească. Totuşi Honore, om cu scaun la cap şi care ştie să-şi ia din vreme toate precauţiunile, socoate că e mai cuminte să aibă de partea lui şi cerul, şi preotul. Gândul că peste puţin va rotunji averea Brodequinilor îl face risipitor.

— Uite, vă spun pe cuvântul meu de onoare că la cununie îi dau părintelui Ponosse două sute de franci! Două sute de franci, bani-peşin, îi dau pentru biserică!

— Două sute de franci? se văicăreşte Adriana, ca trăsnită de moarte (ea adună economiile în dulapul de rufe, de unde nu le scoate decât ca să le pună într-un loc mai sigur).

— …Biiine, atunci o să-i dau numai cincizeci de franci, spune Honore, căruia îi vine mintea la loc.

Ce mai încoace-încolo, lucrurile merg strună. La orele opt seara un militar chipeş, cu o pereche de pulpe de mai mare frumuseţea, coboară din târgul de sus cu mândrul pas al vânătorilor la paradă. E Claudius Brodequin, învingătorul, mai fudul ca oricând. Priviţi-l, invidiaţi-l, admiraţi-l! E Claudius Brodequin, care s-a giugiulit cu mititica Rose Bivaque, fetişcana aia atât de drăgălaşă. E primu-l care a drăgostit-o. Treaba asta nu numai că i-a făcut plăcere – şi-o să-i mai facă – dar îi va aduce plocon o parcelă demnă de invidiat din via din Bonne-Pente, unde sunt viile cele mai mănoase din Clochemerle. Totul s-a aranjat de minune! În timp ce Rose o să-i facă liniştită copilul, el o să-şi termine serviciul. militar şi-o să fie avansat caporal, caporal la vânătorii de munte, măi, oameni buni! Şi când o fi să se întoarcă acasă de la regiment, copilul va fi născut, via anexată proprietăţii Brodequinilor, şi Rose a lui din nou gata de plăceri. Aşa lovitură de maestru mai zic şi eu!

Claudius începe să râdă de unul singur, îndreptându-se voios spre Rose» care desigur îl aşteaptă. Râde şi-şi spune:

— Măi să fie al dracului! Ei, drăcia dracului!

IX SFÂNTUL ROCH

S erbarea din Clochemerle se ţine în fiece an de Sin Roch, patronul localităţii. Cum sărbătoarea cade la 16 august, a doua zi după Sfânta Maria, în anotimpul în care nu mai e altă treabă decât să laşi strugurii să se coacă liniştit, ea este îndeobşte marcată de desfătări, ce se întind câteva zile în şir. Clochemerlinii, fiind foarte rezistenţi la plăcerile meselor şi băuturilor, se întâmplă ca serbarea să ţie şi toată săptămâna, dacă şi timpul e prielnic.

Ai putea să te întrebi de ce sfântu-l Roch e patronul Clochemerle-ului, preferat atâtor alţi sfinţi, toţi oameni cumsecade, unul şi unul. Nu încape îndoială că sfântul Roch era cel mai indicat pentru a fi miruit oblăduitor al podgorenilor. Cum alegerea nu s-a făcut fără temei, a trebuit să mergem la sursă. Rezultatul cercetărilor noastre ne îngăduie să vă dăm motivele autentice care au determinat, pe vremuri, alegerea.

Înainte de secolul al XVI-lea, olaturile pendinte de Clochemerle nu erau terenuri viticole, ci pământuri de arătură şi păşune, cuprinse între locurile împădurite. Pe imaşuri creşteau vite şi cu osebire capre. De asemenea şi porci din belşug. Ţinuturi de păstrămării şi brânzeturi. Cea mai mare câtime a cultivatorilor erau pălmaşi, iobagi şi simbriaşi, robotind în folosul mănăstirii, care avea trei sute de călugări juruiţi canoanelor sfântului Benoît. Stareţul depindea de arhiepiscopul conte de Lyon. Moravurile erau acelea ale epocii, nici mai bune, nici mai rele.

Venit-a ciuma de pomină din 1431, al cărei iureş năprasnic băga groaza în târguri şi sate. De peste tot, din împrejurimi, pribegeau într-acoace sărăimani cătând

adăpost la Clochemerle, ce număra pe-atunci o mie trei sute de locuitori. Primiţi erau, dar lumea toată straşnică frică avea ca nu cumva vreun fugar să aducă germenele cumplitei boleşniţi. Atunci stareţul adună populaţia în păr şi aceasta facă jurământ de-a se hărăzi sfanţului Roch „sfânt-de-molime-ocrotitor, dacă târgul Clochemerle scapă nevătămat. Legământul fu întocmit cu mare limpezime în latineasca de liturghie şi consemnat prin scris, chiar în acea zi, pe un pergament gros, pecetluit cu sigilii, hrisov ajuns mai târziu în posesiunea familiei de Courtebiche, de îndelungă vreme puternică în ţinut.

Chiar în următoarea zi, marcată de o procesiune solemnă, ciuma se ivi la Clochemerle. În câteva luni s-au numărat nouă sute optzeci şi şase de victime (peste mie, după unii cronicari), în hecatomba cărora se prenumăra însuşi stareţul, ceea ce scăzu populaţia la şase sute treizeci de suflete, inclusiv refugiaţii. După care flagelul îşi luă tălpăşiţa. Atunci noul stareţ îi adună pe cei şase sute treizeci de supravieţuitori, ca să tâlcuiască împreună dacă fusese sau ba o minune din partea sfântului Roch. Cuvioşia-sa, stareţ proaspăt uns, înclina către minune, precum tot aşa şi o seamă de călugări, cărora decesele le dăduse importanţă în ochii obştei. Toţi mântuiţii căzură curând de acord că într-adevăr fuse minune, mare minune, de vreme ce mai rămăseseră în viaţă şase sute treizeci care s-o confirme şi şase sute treizeci numai ca să-şi împartă între ei pământurile ce hrăniseră mai bine de o mie trei sute de inşi. Lesne s-a admis că morţii au plătit ale lor păcate, pe care numai cerul» în luminata sa milostenie, cade-se a fi jude. Aşa că toţi izbăviţii adoptară cu mare însufleţire părerea. Afară de unul singur, un biet nărod din ăia care vor musai să ştie „de ce” şi „pentru ce”, Renaud la Fourche pre nume, un prăpăstios din aceia care împiedică societatea să meargă pe drum oblu» Aşadar, Renaud la

Fourche se ridică în plin sobor, cu riscul de-a conturba pacea sufletelor şi de-a clătina convingerea unanimă a clochemerlinilor. Fără să ia seama la rugăminţile pioase ale stareţului, el cuvântă precum urmează, ca un adevărat ignorant ce era:

— Nu avem căderea de a zice că a fost minune câtă vreme cei o mie de morţi, ale căror bunuri ni le împărţim, nu vor învia, ca să ne spună şi părerea lor.

Vorbe de potlogar sadea. Însă Renaud ăsta avea uşurinţa la vorbă a iobagului trândav, care uită fără păsare să mai vadă şi de cele brazde, preferând să-şi petreacă timpul în voroave tendenţioase, în fundul unei cocioabe întunecoase, în tovărăşia unor pramatii de teapa lui. El dezvoltă tema protestului său cu multă tărie, într-o limbă neguroasă – amestec de latină corcită, de roman şi de dialecte celtice. Clochemerlinii acelor timpuri erau oameni simpli, absolut neştiutori de carte. Se sileau din răsputeri să priceapă ce îndrugau-Renaud şi stareţul. Fiind şi vara, erau leoarcă de năduşeală şi li se umflaseră vinele frunţii.

Veni şi clipa când Renaud la Fourche, înfierbântat de dialectica sa nelegiuită, îşi urcă atât de tare glasul, că acoperi pe cel al stareţului. Auzind urletul ăsta peremptoriu, cei de faţă prinseră a-şi zice că Renaud avea dreptate şi că se putea ca sfântul Roch să nu fi săvârşit nicio ispravă. Stareţul simţi mişcarea. Din fericire, el nu-şi pierdea sângele rece, era cu multă învăţătură şi înzestrat cu o bună doză de subţietate ecleziastică. Ceru o suspendare de şedinţă, sub pretext că merge să consulte scrierile sfinte, ce cuprindeau îndrumările cele de folos în călăuzirea lumii. Când dezbaterile reîncepură, el declară că textele sfinte prescriau ca în cazuri de vrajbă, cum e cel la ordinea zilei, să se dubleze dările pe care plugarii le aveau de plătit mănăstirilor. Toţi clochemerlinii, ca unul, pricepură că Renaud la Fourche nu avea pic de dreptate şi

că sfântul Roch săvârşise cu adevărat minunea. Numaidecât impostorul fu declarat eretic. Pe loc se şi apucară să ridice un rug în piaţa târgului, pe care în amurgite fu ars Renaud, încheindu-se astfel, spre a tuturor mulţumire – căci vremile acelea erau cu desăvârşire lipsite de distracţii – ziua juruită slăvirii sfântului Roch. De atunci clochemerlinii i-au fost cu statornicie fideli.

Întâmplările acestea din anul 1431 sunt istorisite ca atare, cu o naivitate încântătoare, de un al doilea document al epocii. Traducerea lui o datorăm unui strălucit sorbonian, ale cărui diplome numeroase ne-au chezăşuit a sa vastă inteligenţă şi autenticitatea. Aşadar, nu există nicio putinţă de-a pune la îndoială evenimentele care i-au determinat pe clochemerlinii din cel de al XV-lea secol să adopte pe sfântul Roch ca ocrotitor.

Toată lumea ştie ce trebuie să se înţeleagă prin „o frumoasă lună august”, într-adevăr, luna august 1923 a fost la Clochemerle o extraordinară lună august, ceva ca o experienţă paradiziacă încercată pe pământ. Curenţi de aer priincioşi, bine canalizaţi pe văi, păstraseră inalterat seninul cerului cincizeci şi două de zile la rând (începând de la 26 iulie), fericit scăldate de ploicele nocturne, care aşa la ţanc picau după miezul nopţii încât nimeni nu se simţea contrariat. Erau o capodoperă de urbanism aplicat la stropitul oraşului ploile astea discrete, ce pregăteau pentru primii cetăţeni deşteptaţi străzi curate ca nişte alei de parc şi un câmp îmbătător de miresme ca o grădină. Anevoie de descris minunăţia asta albastră, desfăşurată peste minunăţia verde a colnicelor acoperite cu podgorii. Zorile surprinse de lumina bogată a dimineţii îşi adunau vaporoasele cosiţe bălaie şi se grăbeau să dispară, lăsând la orizont o trandafirie trenă de pudoare ofensată. În urma lor, ziua se ivea cu un obraz atât de proaspăt, că puteai să te crezi în clipele dintâi ale facerii lumii. În cursul dimineţii

păsărelele îşi deznodau gâtlejurile cu arpegii de virtuoşi înnăscuţi, în stare să ducă la disperare toată tagma violoniştilor. Florile, neputincioase să-şi stăpânească parfumurile, îşi desfăceau corolele cum îşi descopcesc prinţesele mantourile, nepăsătoare. Natura avea o respiraţie de logodnică la primul sărut. Beausoleil, guardul comunal, deja în picioare, nu-şi contenea admiraţia:

— Doamne Dumnezeule, îşi spunea, oricum, cine-o fi făcut toate astea? Ehei, nici ciung, nici moale de minte nu fuse meşterul!

Asta era rugăciunea lui de dimineaţă, omagiul său rustic adus Ziditorului. Descoperea măreţia lumii.

Clochemerlinii erau de-a dreptul beţi de atâtea surâsuri, dezmierdări, zvâcniri, armonii, acorduri, beţi de această frumuseţe neînţeleasă, copleşitoare, beţi de bună dispoziţie şi de atâta dulceaţă pe lume. Amurgurile alunecau în nemărginire, cu nuanţări şi tonalităţi ce scoteau din minţi până şi pe cei mai mehenghi. Amiezile erau ca nişte măciuci izbite în moalele capului. Trebuia să te tolăneşti la răcoarea ferestrelor oblonite din odăile cu podea de piatră, care miroseau a poame, a brânză de capră, şi să-i tragi un somn digestiv, având grijă de a-ţi pregăti dinainte, în găleata scoasă anume din puţ, clondirul cu apă de clătit gura la trezire.

Ce mai încoace-încolo, era o vreme ce făcea de neînchipuit boala, nenorocirile, cutremurele de pământ, sfârşitul lumii, recolta proastă a viilor, vreme

— Să te culci pe-o ureche, să-ţi reînvie ghiesul pentru nevastă, să conteneşti a-ţi mai buşi plozii, să uiţi a-ţi număra gologanii, o vreme – să laşi să alunece toate în voie, pe întinsul acesta imens de optimism.

Asta i-a cam căşunat Clochemerle-ului. Căci, în timp ce natura îşi vedea singură de treabă, umplând cu alcool strugurii, oamenii, neavând ce face, îşi dezmăţau limba, se

amestecau în daravelile vecinilor, în amorurile altora, şi cam prea trăgeau multişor la măsea din pricina acelei afurisite şi generoase arşiţe ce-ţi seca trupul de apă, îţi pompa de cincizeci de ori pe zi năduşeala, pe care uşoarele adieri de vânt – strecurate pe oriunde găseau loc de trecere

— O zbiceau la subsuori, între spete, în jgheabul sânilor, la curmătura şalelor şi pe sub fustele destul de lărguţe.

În fine, cea mai straşnică vară a lui Dumnezeu ce se poate închipui I O vreme în stare să te facă să crezi că raiul nu-i o minciună gogonată. O vreme pe care ţi-ai dori s-o ai pereche după ce va fi sunat teribila goarnă a judecăţii de apoi.

Vai, însă! oamenii de pe-acest pământ ciudat mai sunt făcuţi, anapoda dulgheriţi ai zice, căpăţâni sucite, să dai cu ele de pereţi a deznădejde! Când au de toate ca să fie fericiţi – soare, vin bun, femei bune să mai şi vândă, cogeamite zile ca să se bucure de toate astea – trebuie să-şi strice viaţa cu prostii lumeşti. Nu le rezistă! Taman ce făcură neghiobii de clochemerlini, în loc să stea liniştiţi la umbră, ca să isprăvească de golit poloboacele şi să lase spaţiu liber bunătăţii ce se cocea, adevărată minune de la Caana Galileei, pregătită pentru dânşii, Doamne atotputernic, pentru aceşti amorţiţi de trândăvie, care n-aveau nevoie măcar să mişte un degeţel, o minune în stare să le umple doldora buzunarele de bani.

Peste tot sub bolta cerească se aşternea numai pace, pace fierbinte, îmbătătoare toropeală de pace, grele miraje de fericire, făgăduinţi de belşug, bucurie încă nedezghiocată. Nu rămânea decât a te lăsa să trăieşti în această pace nemeritată, în acest leagăn de pace. Îţi vine a crede că prea era simplu pentru nişte oameni şi că tare-i mânca să născocească o prostie cu moţ.

În inima păcii acesteia şopotea urinarul, pe care duhul lor răuvoitor avea să-l prefacă în motiv de război civil. Cele două clanuri erau la cuţite, iar blândul preot Ponosse, băgat cu anasâna în conflict, făgăduise că va acţiona şi că va rosti din strană, la hramul sfântului Roch, cuvinte de dojană la adresa partizanilor urinarului.

Dar să lăsăm asta. O să vorbim când va sosi momentul. Să urmărim pas cu pas mersul evenimentelor.

O întrebare ce se pune istoricului: trebuie să relateze cu expresiile întocmai discuţiile ce i-au ajuns la cunoştinţă, expresii pline de violenţă provocatoare, ce-au determinat faptele de care se ocupă aici, sau trebuie să îndulcească aceste expresii pornite din mânie? Teamă mi-e ca în cazul de-al doilea să nu pară neclare acţiunile ce se vor perinda. Cuvintele dezlănţuie faptele: dacă doreşti să înfăţişezi faptele, se impune să redai fidel cuvintele! Cititorul va ţine seama că ne aflăm în plin Beaujolais, ţara vinului bun, alunecând uşor pe gât, însă diabolic pentru minte, care învâlvorează fulgerător limbuţia, dictează sudălmile şi ameninţările. Să nu se uite că Beaujolais-ul e aşezat în vecinătatea Bresse-ei, Bourgognei, Charollais-ului, Lyonnais-ului, toate ţinuturi mănoase, grase, vesele, ale căror abundenţe naturale au pătruns în limbajul de fitece zi. Şi, de altfel, graiul vine de la glie, de unde toate se trag. Vocabularul clochemerlinilor are izul pământului de baştină, colorat şi reavăn, iată ce trebuie spus.

Cu această probă de vară e lesne de închipuit ce-a fost serbarea: benchetuială chiar din dimineaţa lui 15 august, cu o risipă de pui cinătuiţi în ajun, cu iepuri de casă ţinuţi patruzeci şi opt de ceasuri la baiţ, cu şoldani de câmp găbjiţi fraudulos cu laţul, cu turte puse înainte cu o zi în forme şi coapte în cuptorul brutarului, cu raci de la eleşteiele din vale, melci, buturi de berbec, şunculiţe, cârnaţi fripţi, budinci – în sfârşit, atâtea lucruri bune, că

femeile de prin case trebuiau să facă cu rândul la soba de gătit. Între vecini nu se vorbea decât despre mâncare.

În seara de 15, stomacurile, îndopate peste capacitatea lor obişnuită, erau ca baloanele. Se lăsaseră totuşi bucatele cele mai faine pentru a doua zi, căci clochemerlinii nu sunt oameni să dea îndărăt înaintea a doua zile consecutive de praznice. Noaptea fu luminăţie de retragere cu torţe. Balul s-a orânduit în mijlocul pieţei, unde stăteau gata pregătite estrada lăutarilor şi „fântâna cu vin”.

Această „fântână cu vin” e o datină a Clochemerle-u lui. Li se dă cep poloboacelor instalate sub cerul liber şi toată lumea are dreptul să bea la discreţie, cât ţine serbarea. O mână de voluntari îşi iau sarcina să ude cât mai des butoaiele învelite în paie, pentru ca vinul să se păstreze rece. Alături de fântână se pun table mari de gresie, pe care un juriu special scrie numele cetăţenilor dornici să concureze pentru titlul de „Prim-Biberon”, decernat în fiece an aceluia care a „supt” mai mult decât toţi ceilalţi competitori. Juriul marchează cu scrupulozitate punctele, căci titlul e foarte jinduit. Cel mai faimos „Prim-Biberon” pe care l-a cunoscut Clochemerle-ul a fost un anume Pistachet, care la o serbare a băut în patru zile trei sute douăzeci şi unu de pahare de vin. Isprava datează din 1887, şi acest record e considerat de tehnicieni ca imbatabil. De altminteri, în momentul când Pistachet l-a stabilit, la vârsta de treizeci de ani, era în culmea capacităţii sale şi, cu toate că a păstrat titlul mai bine de zece ani, a început după aceea să decadă. A murit pe la patruzeci şi patru de ani de ciroză, ajunsă în aşa hal încât ficatul lui, devenit numai abces, i-a plesnit în abdomen. Numele lui însă e nepieritor.

În 1923 titlul de „Prim-Biberon” aparţinea de trei ani poştaşului Blazot. Bine antrenat, el mergea până la şaizeci

de pahare pe zi, şi iată că venise sorocul să-şi apere reputaţia. În viaţa curentă consumaţia lui nu depăşea treizeci de pahare. Era şi el pe drumul bun al cirozei şi începea să se moaie. François Toumignon visa să-i răpească titlul.

Ibeci o parte din noapte s-a băut şi s-a dansat. S-a băut cum se ştie bea la Clochemerle, adicătelea vârtos. S-a dansat cum se dansează în toate satele franceze, adicătelea strengăreşte, strângând tare în braţe, fără prea multă grijă pentru cadenţă şi fără fasoneli inutile, cumetre cumsecade şi fete voinice: „care nu poartă sutiene ca la oraş cu nimica în ele şi nici nu au acea stranie siluetă de scândură – sfidare adusă naturii – care fac desigur atât de triste nopţile orăşenilor cu neveste la modă.

De altminteri, plăcerile cele mai acătării ale acestei nopţi dansante se gustau dincolo de zona luminoasă a lampioanelor. Multe umbre puteau fi văzute mergând perechi-perechi departe de marginea târgului şi strecurându-se în vii. Întunecoasele afundişuri ale boschetelor erau şi ele populate. Anevoie de afirmat că atâtea umbre împerecheate, de-o absolută discreţie, reprezentau soţi şi soţii, însă toată lumea era dispusă s-o creadă, deşi un lucru putea da de bănuit: între aceste umbre nu surprindeai nici discuţii, nici acel schimb de cuvinte dulci-acrişoare, pe care nişte fiinţe convieţuind de mult timp împreună nu contenesc să şi le arunce în faţă. E de presupus că această excepţională rezervă era efectul temperaturii clemente şi al vinului bun. Căci ar fi imoral să se atribuie armonia cine ştie căror scandaloase compromisuri cu buna-cuviinţă. Cel mult s-ar fi putut săvârşi oarecari erori, deoarece unii clochemerlini, niţel cam galanţi cu „jumătatea” vecinului, nu se mai gândeau să se ocupe de-a lor, care nu putea sta proţăpită în mijlocul serbării cu braţele bălăbănite, ca una care nu mai merită

osteneala. Din fericire, clochemerlinii despărţiţi de nevastă se ocupau de cea a altora, cu rezultatul unui aranjament în doi, cam fantezist poate, dar care nu lăsa nimic de dorit sub raportul simetriei. Lucrurile astea între clochemerlini nu aveau consecinţe. E de amintit că starea sanitară a târgului era excelentă, cu excepţia recidivelor lui Girodot. Dar notarul nu se amesteca niciodată cu mulţimea şi nu făcea în văzul lumii „danii secrete”.

Drept vorbind, aceste mici abateri aveau motive ce! e făceau scuzabile. Trăind foarte aproape unul de altul, soţii sfârşesc prin a se cunoaşte prea bine şi, cu cât se cunosc mai intim, mai puţin rămâne nedezvăluit, mai puţin găseşte a fi satisfăcută nevoia de ideal. Această nevoie de ideal cată a fi plasată aiurea. Bărbaţii o proiectează pe nevasta vecinului, căreia îi descoperă un nu ştiu ce, inexistent la femeia lor. Mai lucrând şi imaginaţia, li-e capul

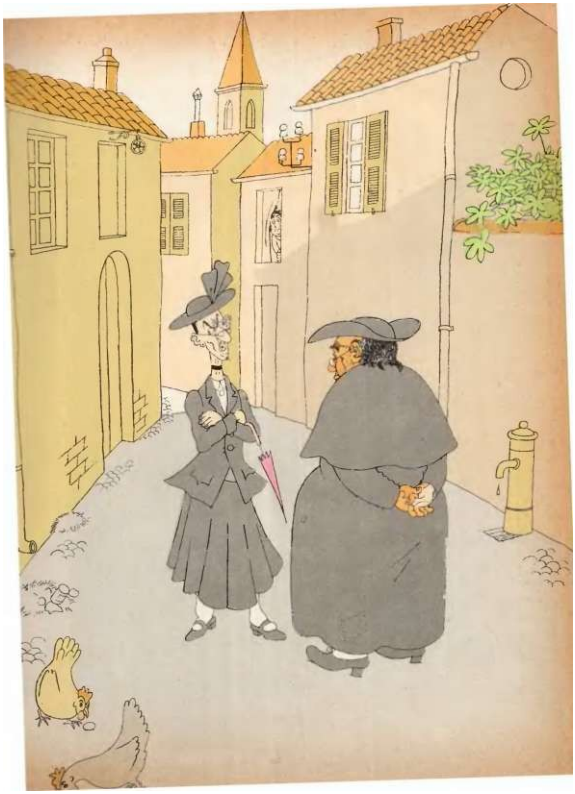

p lin de muierea vecinului; asta îi pune în stări imposibile, uneori să se îmbolnăvească, nu alta, în aşa hal li-e mintea de răvăşită. Fireşte, în cazul când li s-ar dărui nevasta vecinului în schimbul celeia a lor, curând s-ar întâmpla aidoma ca şi cu legitima cea de mai de mult, şi dumnealor ar începe din nou să privească pe furiş peste zăplaz. La fel şi femeile: râvnesc la bărbatul vecinei, pentru că bărbatul acela se uită mai stăruitor la ele decât soţii, care nu se mai uită de loc, ceea ce e de înţeles. Ele nu pot să priceapă că bărbatul lor a încetat să le mai privească fiindcă le cunosc în toate colţurile şi colţişoarele şi că celălalt, care le tulbură cu gentilele sale maniere, o să se lase păgubaş de îndată ce-şi va fi băgat nasul prin toate

părţile. Aceste nestatornicii sunt în firea omului, din nefericire, şi asta complică lucrurile, şi oamenii nu sunt niciodată mulţumiţi.

Aşa bunăoară, în fiece an serbarea oferea un prilej de materializare a iluziilor care luni de zile sâcâiseră minţile. Scăpaţi din căminurile lor conjugale, amestecaţi toşcă unii cu ceilalţi, oamenii profitau, ştiind că libertăţile vor fi de scurtă durată. Aceste mici desfrâuri aveau şi ceva bun, căci puteau fi considerate ca o supapă de evadare a prisosului de dezamăgiri, care riscau să otrăvească unele suflete. Precizăm, de altfel, că mofluzii nu alcătuiau majoritatea. La Clochemerle cea mai mare parte a bărbaţilor se împăcau cu femeile lor şi cea mai mare parte a femeilor cu bărbaţii lor. Asta nu se cheamă că se mergea până la adoraţie, dar în cele mai multe căsnicii bărbaţii şi femeile se suportau destul de bine. Ceea ce-i de-ajuns de frumos.

Aşadar, noaptea aceea de 15 spre 16 august s-a scurs în desfătări, ca şi în anii precedenţi, până pe la trei dimineaţa, când cetăţenii au găsit că e momentul s-o ia din loc. În piaţă n-au mai rămas decât cerbicoşii, toţi „biberoni” patentaţi, care împinseseră destul de departe libaţiunile, ceea ce dădea o ciudată rezonanţă emisiunilor vocale în faptul zorilor. Această cacofonie era atât de neplăcută încât păsărelele indignate îşi mutaseră graţioasele lor coruri prin satele vecine, lăsând Clochemerle-ul vuirii sale beţivăneşti.

În ziua de 16 august, la ceasul zece, clopotele vestiră liturghia cea mare. Toate femeile din Clochemerle o luară spre biserică, gătite digranda, atât din cucernică deprindere, cât şi pentru a face paradă cu toaletele ce le şedeau deosebit de bine şi care fuseseră aranjate în secret, ca să impresioneze puternic opinia publică în ziua când pomenitele toalete vor apărea pe trupurile de invidiat ale

acestor doamne. Vedeai numai rochii roz, azurii, verde-deschis, lămâi, tango 1, scurte şi lipite pe şolduri, cum se purtau pe-atunci, care lăsau să se vadă picioarele solide ale acestor vajnice gospodine. Când vreuna din ele se apleca pentru a-şi înnoda ciuboţele le sau ca să îmbumbe pantalonaşii puştiului, surprindeai deasupra ciorapilor sclipirea unei frumoase coapse albe şi pline (aveai cu ce te desfăta la domiciliu!), privelişte ce prezenta multă atracţie pentru clochemerlinii înţesaţi pe uliţa mare, unde nimic nu le scăpa din defilarea aceasta, care oferea un tablou comparativ exact al plăcerilor conjugale respective.

La hanul Torbayon, unde stăteai ca într-o lojă de rangul întâi, o mare afluenţă de bărbaţi, cam înfierbântaţi la cap de excesul de băuturi variate, se îmboldeau gălăgioşi cu măscări grozav de piperate şi cu lăudăroşenii. Printre ei strălucea cu deosebire François Toumignon. Având la răboj patruzeci şi trei de pahare de vin băute din ajun şi până în momentul de faţă, se cheamă că nu mai era decât la şapte duşti de Blazot, care înghiţise uşor cincizeci. Nu se îndoia, zicea, că de astă dată va câştiga titlul de „Prim-Biberon”. Siguranţă provenită, fără doar şi poate, din starea de beţie în care se afla.

Pe la zece şi jumătate vorbăria cârmi spre urinar şi curând spiritele se învâlvorară.

— S-ar părea, strecură Torbayon, că Ponosse o să trebuie să zică contra în predica sa.

— Nicio grijă, n-o să zică nimic, afirma Benoît Ploquin, ins sceptic din fire.

— A zis c-o să zică şi s-a rezis mai departe, iată tot ce pot zice, insistă Torbayon. Aşa cum îl înşurubează Putet, mai că m-ar mira să nu zică…

— Da’ pe Courtebichoaia, care şi ea îl împinge, unde-o pui?

— Şi pe Girodot, gata oricând să-şi bage coada când

e vorba de pârâ?

— Asta înseamnă că, la urma urmei, s-ar putea ca să spună…

— Eu mă dau cu ideea că nu e exclus, da, da…

— E o bucăţică de vreme de când o coc…

— Tot ţinând-o mereu contra, o să-i facă, în cele din urmă, pe ăia de la primărie să dărâme urinarul. O să vedeţi dacă n-o fi aşa!

La aceste cuvinte, gânduri furioase începură să se zbată în tidva înnegurată a lui François Toumignon. Tot ce se referea la urinar îl scotea din sărite, de când cu sfada avută cu Justine Putet. Se ridică de pe scaun şi rosti înaintea

«Un portocaliu-rojcat.

acestei adunări de clochemerlini cumpăniţi nişte cuvinte care-l angajau foarte grav:

— Putet, Courtebichoaia, Girodot, Ponosse – auziţi? mă spurc pe ei I întâi şi-ntâi, urinarul e lipit de zidul meu. Nu dau voie să fie dărâmat! Interzic, să fie dărâmat! Scurt pe doi, interzic!

Cuvinte pline de exagerare şi considerate tocmai aşa de oamenii care aveau mintea la locul ei. Ai cu scaun la cap rânjiră:

— Nu poţi tu să-i împiedici, sărmane François!

— Zici că nu pot, măi, Arthur? De ce vorbeşti fără să ştii? Şi eu îţi răspund că da, am să-i împiedic.

— Tu nu eşti în toate minţile, François, ca să bălăcăreşti aşa. E chestie de chibzuială aici, înţelege. Dacă părintele Ponosse se apucă şi-i zice alea în biserică, de la amvon, tocmai în mijlocul unei slujbe mari, la o sărbătoare ca cea de azi, să vezi ce ţi le mai întoarce pe muieri, şi pas de mai fă ceva.

Vorbele astea, rostite calm, sfârşiră prin a-l irita pe Toumignon, care se porni să răcnească:

— Cum adicătelea, tu crezi că nu pot face ceva? Eşti aşa de sigur că nu pot face ceva? Eu nu-s nici ciung, nici papă-lapte, cum îs unii… Pot oricând să-i astup fleoanca lui Ponosse!

Un val de milă îi făcu pe ascultătorii serioşi să ridice din umeri. O voce emise o povaţă:

— Ai face bine, François, să te duci să-ţi chifteşti băutura. Eşti beat-criţă.

— Cine-i încornoratul care îndrăzneşte să spună că-s beat? N-are curaj să se arate? Bine face! I-aş astupa şi lui fleoanca, ca lui Ponosse!

— Zici că ai să-i astupi fleoanca lui Ponosse? Şi unde, mă rog, ai să i-o astupi?

— Chiar în biserică i-o astup, vascrisu şi dumnezeii!

Aici soţul Judithei obţinu câteva momente de consideraţie. Se făcu o linişte adâncă. Tari vorbele ieşite din gura lui Toumignon! Hm, tari de tot, şi rostirea lor zămislea o speranţă căpie, dar irezistibilă: dacă o fi să se întâmple ceva colosal?… Da, mai ştii… Te pomeneşti că… Desigur, nimeni nu lua în serios lăudăroşiile crâşmarului; ele ofereau însă un aliment acelei tânjiri ce dormitează veşnic în inima oamenilor şi care-i zgândăre să dorească evenimente scandaloase, cu condiţia ca numai alţii să sufere de pe urma lor. În sfârşit, aşa se prezentau lucrurile, nesigure, subordonate fără îndoială vorbelor care aveau să urmeze. Toumignon stătea în picioare, mândru, umflat ca un burduf de efectul produs, de tăcerea hipnotică – opera lui – transportat de sentimentul că domină asistenţa, gata la orice pentru a-şi păstra prestigiul trecător, dar şi gata de-a se reaşeza pe scaun, de-a sta cuminte, de-a se mulţumi cu acest triumf uşor, dacă cei de faţă catadicsesc să i-l recunoască. Fu una din acele clipe de şovăială care hotărăsc destinele.

Marea speranţă aproape că era pe dric, trebuiau să

renunţe la ea. Din nenorocire, în adunarea aceasta se afla o caiafă, Jules Laroudelle, unul din acei indivizi cu faţă verde, trăsături chinuite, brăzdate, gura scălâmbă şi şerpească, care sunt mari meşteri în arta de-a împinge oamenii la aman, zădărindu-le vanitatea, cu aerul că se adresează părinteşte raţiunii lor şi că voiesc să-i oprească de la vreo năzbâtie. Debitul vocii sale subţiri şi viclene picură deodată oţet pe amorul propriu exasperat al lui Toumignon:

— Îi tot dai cu gura, François... Vorbeşti şi tot vorbeşti într-aiurea, da degeaba, nicio scofală. Faci pe grozavu şi asta-i tot. Cât priveşte chestia cu a închide botul cuiva, ar fi mai bine să-l închizi pe-al tău.

— Nicio scofală, zici?

— Te faci de râs, François... Te fandoseşti cu gura, dar de la distanţă. Când însă e să le spui verde de la obraz oamenilor în chestie, apoi taci ca toţi ceilalţi! Ponosse poate să spuie tot ce-i place în biserica lui, fără teama c-o să-l deranjezi.

— Crezi adicătelea că mi-e frică de Ponosse?

— Ehei, o să te şi pună să bei apă din cristelniţă, sărmane François!... Şi când o să-ţi sune şi ţie ceasul să te întinzi în lădoiul de brad, ai să chemi să vină Ponosse cu grijaniile lui. Decât să aiurezi aşa, mai bine te-ai duce să te culci. Şi unde mai pui că, dacă te vede Judith ieşind de aici în halul ăsta, n-o să fie moale pentru tine, mă François.

Bine chitită ¡manevra. Asupra unui vanitos, asemenea domolitoare cuvinte au un efect deplorabil. François Toumignon înşfăcă un clondir şi-l izbi cu-atâta violenţă pe masă (încât paharele săriră în sus.

— Parastasu şi cădelniţa! strigă el. Pui rămăşag că mă duc puşcă la biserică?

— Mi-e milă de tine, mă François! răspunse cu o prefăcută îndoială aţâţătorul. Ascultă-mi sfatul: du-te de te

culcă!

Era o nouă sfidare adusă onoarei sensibile a unui beţiv. Toumignon mai izbi odată cu sticla în masă. Îi sări pârţagul:

— Pui rămăşag că mă duc să i-o spun în faţă lui Ponosse?

— Ce să-i spui?

— Căi mă spurc pe el!

O tăcere dispreţuitoare fu singurul răspuns al lui Jules Laroudelle; însoţit totuşi de-un zâmbet trist şi de-o clipire din ochi, înadins subliniată, prin care acest periculos sforar lua ca martori pe cinstiţii gospodari din jur, faţă de excesele delirante ale unui smintit. Mimica aceasta insultătoare îl scoase de-a binelea din ţ ăţâni pe François Toumignon.

— Bisericru-cristelniţa şi toţi sfinţii! răcni el. Vorbiţi cu mine cum aţi vorbi cu o stârpitură? Cică n-o să mă duc, auzi ce îndrăzneşte să zică ploşniţa asta! O să vedeţi voi dacă nu mă duc! O să vedeţi voi dacă mi-e frică să mă răstesc la Ponosse! Tocmai nişte jugăniţi ca voi, nişte balegi să mă înfrunte că nu mă duc? Ei na, că m-am şi dus la biserică! M-am şi dus să-i spun părerea mea şoarecelui de colivă! Nu veniţi şi voi, hei?

S-au dus toţi în păr: Arthur Torbayon, Jules Laroudelle, Benoît Ploquin, Philibert Daubard, Delphin Lagache, Honoré Brodequin, Tonin Mâchavoine, Reboulade, Poipanel şi alţii, să tot fi fost vreo douăzeci.

X IZBUCNEŞTE SCANDAL UL

Îmbrăcat numai cu stiharul alb peste sutană, părintele Ponosse îşi scosese patrafirul, urcând cu pas greoi şi destul de anevoios treptele amvonului. Începu prin a glăsui:

— Fraţilor, să ne rugăm!

Plasase în fruntea predicii rugăciunile pentru

răposaţi şi pentru binevoitorii parohiei, ceea ce-i îngădui să mai răsufle în răstimpuri. S-au rugat mai cu deosebire ca în alte dăţi, pentru toţi clochemerlinii decedaţi de la faimoasa molimă din 1431 încoace. După terminarea rugăciunilor, Ponosse citi încunoştinţările din decursul săptămânii şi anunţurile de căsătorie. Sfârşind, citi evanghelia de duminică, ce avea să-i servească drept temă pentru predica sa, căci pregătise pentru ziua aceea o predică specială, menită să impresioneze puternic sufletele şi care-i dădea destulă nelinişte. Aşadar, citi: – *în vremea de atunci*, Iisus *apropiindu-se de Ierusalim şi văzând el oraşul, plânse asupra lui, zicând*: *„Vai, încaltea dacă în ziua aceasta ce-ţi mai este dăruită ai şti ce-i în stare să-ţi aducă ţie pacea*! *Dar toate astea sunt tăinuite acuma ochilor tai…”*

Pe urmă, reculegându-se, preotul Ponosse croi un mare semn al crucii, cu o maiestate lentă, în care chibzuia să puie o solemnitate excepţională şi grea de ameninţăridat fiind că se angajase într-o misiune tare neplăcută. Neplăcere de care era atât de covârşit încât strania maiestate din gestul crucii, pe care-l credea impunător, îi dădea aerul de-a fi cam bolnav sau puţintel vinovat. Porni predica, cu anevoinţă, precum urmează:

— Aţi auzit, scumpii mei fraţi, ce-a spus Iisus la vederea Ierusalimului: *„Vai, încaltea dacă în ziua aceasta ce-ţi mai este dăruită ai şti ce-i în stare să-ţi aducă ţie pacea*!” Scumpii mei fraţi, să ne cufundăm în noi înşine şi să medităm. Oare Iisus, cutreierând astăzi mănosul nostru Beaujolais şi descoperind de pe-un vârf de munte minunatul nostru orăşel Clochemerle, oare Iisus n-ar avea prilejul de-a rosti cuvintele pe care i le-a smuls odinioară vederea Ierusalimului dezbinat? Au avem noi pacea, scumpii mei fraţi, adică milostenia, dragostea de aproapele nostru, pe care fiul Domnului a dus-o atât de departe, până

la a muri pentru noi pe cruce? Desigur că Dumnezeu, în nemărginita sa îndurare, nu ne cere jertfe peste bicisniciie noastre puteri. El ne-a dăruit favoarea de-a ne naşte într-o vreme în care mucenicia nu mai e trebuitoare pentru a-ţi adeveri credinţa. Un motiv mai mult, scumpii mei fraţi, deoarece meritul actului de credinţă ne este astfel uşurat…

De prisos de consemnat în întregime felul cum părintele Ponosse şi-a dezvoltat predica. Ea n-a fost strălucită. Ba în cele douăzeci de minute bunicele vrednicul preot a cam bătut apa în piuă. Nu prea avea obişnuinţa unor asemenea îndeletniciri. În urmă cu treizeci de ani, el compusese, cu ajutorul amicului său, preotul Jouffe, vreo cincizeci de predici, suficiente ca să aprovizioneze în toate împrejurările un apostolat ce se desfăşoară lin. De atunci preotul din Clochemerle s-a ţinut de acest pios repertoriu, ce dădea cu prisosinţă satisfacţie nevoilor spirituale ale localnicilor, pe care o dialectică prea variată i-ar fi nedumerit desigur. Şi iată că deodată, în 1923, părintele Ponosse trebuia să recurgă la improvizaţie, pentru a strecura în predica sa oarecari aluzii la fatalul urinar. Aceste aluzii picate de la înălţimea amvonului, taman la sărbătoarea clochemerlină, ar regrupa din nou în jurul bisericii forţele creştine şi ar arunca, prin efectul surprizei, confuzia în tabăra ailaltă, alcătuită din moderaţi, nepracticanţi şi lăudăroşi, dar, în definitiv, din prea puţini atei sadea.

De două ori părintele Ponosse a scos discret ceasornicul. Elocinţa sa orbecăia din ce în ce mai mult în labirintul frazelor, din care nu mai găsea ieşirea. Nevoită era biata elocinţă să se întoarcă îndărăt, însoţită de hm! – un, he-he-uri!… de-o sumedenie de „preascumpii mei fraţi”, care luau timp. Trebuia terminat odată. Preotul implora în gând: „Doamne, dă-mi curaj, inspiră-mă!”

Luându-şi inima în dinţi, se năpusti:

— Şi Iisus grăi, gonind pe cei care împânzeau păcătos templul: *„Casa mea e o casă de rugăciune, dar voi aţi prefăcut-o* într-*o hrubă de tâlhari*”. Ei bine, scumpii mei fraţi, vom lua ca model dârzenia lui Iisus. La fel şi noi, creştinii din Clochemerle, vom şti, dacă va trebui, să-i gonim pe cei care au instalat necurăţenia în vecinătatea scumpei noastre biserici! Asupra pietrei, asupra gresiei infame, pângăritoare, îndrepta-vom târnăcopul izbăvirii. Fraţii mei, scumpii mei fraţi, vom dărâma!

O linişte impresionantă urmă acestei declaraţiuni, atât de nepotrivită în gura preotului din Clochemerle. Şi iată că în liniştea ce domnea răsună, venind din fundul sălii, un glas dogit de băutură:

— Hă! Hă! Vino de-o dărâmă, dacă-ţi dă mâna! N-ai să ştii cum s-o tuleşti mai iute! Dumnezeul sfinţiei-tale nu opreşte pe nimeni să se p…! François Toumignon şi-a ţinut prinsoarea.

Nici nu s-a stins ecoul acestor cuvinte, care au provocat uluire, că Nicolas, guardul bisericii1, se şi apropie cu paşi mari de locul cu bucluc. Ca niciodată i s-a văzut o repeziciune în mişcări, nepotrivită cu pompa rituală a unui mers de guard. Ştiţi, mersul acela care îndeobşte e punctat ritmic de ciocănitul discret, dar ferm, al halebardei în lespedea podelei, toc-toc-toc, zgomot liniştitor, garantând credincioşilor posibilitatea de-a se ruga în pace sub ocrotirea unei forţe vigilente, o forţă cu mustăţi mândre, sprijinită pe două gaibarace tot atât de zdravene ca stâlpii de pod şi înzestrate cu nişte pulpoaie muşchiuloase, frumos bombate, care n-ar fi fost nelalocul lor nici în naosul unei catedrale de arhiepiscopie.

Ajuns în faţa lui François Toumignon, Nicolas îi adresă câteva cuvinte severe, totuşi nu dezbrăcate de niţică bonomie, deşi ofensa adusă bisericii era mare şi de-o

asemenea natură cum ne-am din neamul guarzilor clochemerlini n-au pomenit vreodată. Tocmai enormitatea incidentului făcea să-l lipsească pe Nicolas de elementele de apreciere. E de amintit că ceea ce-l determinase cândva pe Nicolas să jinduiască postul onorific de guard bisericesc n-a fost atât gustul de autoritate, imitaţie a celeia deţinută de jandarmerie, ci sentimentul despre persoana sa, considerată a fi o desăvârşită realizare trupească, pe care o datora misterioasei operaţiuni a naturii asupra mădularelor sale inferioare. Avea un picior frumos, coapsa binişor alungită, cărnoasă, tare, şi de-o pură convexitate în ceea ce priveşte curba exterioară, deci cu deosebire indicată pentru a fi mulată de pantalonul scurt şi strâmt, stacojiu. Această impecabilă piesă atrăgea toate privirile. Cât priveşte pulpele lui Nicolas, apoi ele erau mult mai falnice decât acelea ale unui Claudius Bro

— Poartă un costum de operetă: jachetă de valet cu găetane, pantaloni roşii, scurţi până la genunchi, ciorapi albi, pantofi cu paftale, bicorn, şi ţine o halebardă într-o mână şi un toiag lung în cealaltă.

dequin, bunăoară, şi nu datorau nimic vreunei intervenţii artificiale. Ceea ce divulga ciorapul lui alb, bine întins, nu erau decât vânji sadea, admirabilii gemeni împreunaţi precum capete de bou în jug, furnizând pasului, fiecărei călcaturi, un maiestuos efort, care le deplasa şi le dilata volumele. De la îmbucătura vintrelor şi până jos, la degetul gros al labei, Nicolas putea înfrunta comparaţia cu statuia lui Hercule din Palatul Farnese. Atât de frumoase daruri îl îndemnau mai firesc la efecte de picior decât la îndeletniciri jandarmereşti. Iată de ce, surprins de noutatea delictului în materie de profanare, n-a găsit să spună făptaşului decât cuvintele următoare:

— Mucles, François, şi şterge-o repede de-aici!

Cuvinte moderate, trebuie să recunoaştem, cuvinte

aşezate, indulgente, cărora François Toumignon le-ar fi cedat, fără îndoială, dacă nu se brodea după o noapte de petrecere şi dacă n-ar fi băut o imprudentă cantitate din cel mai bun vin al Clochemerle-ului. Circumstanţă agravantă: lângă cristelniţă stăteau martorii lui: Torbayon, Laroude lle, Poipanel şi ceilalţi, atenţi nevoie mare şi zeflemisind pe înfundate. Ciraci în principiu ai lui Toumignon, nu credeau că omul lor, potaie împopoţonată, neînvăţat să poarte guler scrobit, cravata pusă aiurea, o barbă de douăzeci şi patru de ore, neţesălat şi vădit încornorat, ceea ce amuza târgul, nu credeau, zic, că un astfel de om i-ar fi putut ţine piept serios masivului Nicolas, găligan în deplinătatea prestigiului său de guard în uniformă de mare ţinută, închingat cu o panglică diagonală de mătase, bicorn cu pene, tesac la şold şi ţinând în mână halebarda cu ciucuri şi cu lunga ei coadă dichisită toată cu ţinte de alamă. Toumignon simţea scepticismul partizanilor săi, ceea ce marca un prim avantaj în favoarea guardului. Asta-l făcu să stea nemişcat locului, continuând însă să rânjească cu îndărătnicie înspre părintele Ponosse, înmărmurit în amvon. Pierzându-şi un pic răbdarea, Nicolas reluă pe-un glas mai ridicat:

— François, nu face pe tâmpitul şi cară-te iute de-aici!

Era ameninţare în ton, şi la cuvintele guardului urmară zâmbete şovăielnice, deocamdată indicând la spectatori intenţia de-a se alătura de partea celui mai tare. Aceste zâmbete în doi peri îi sporiră lui Toumignon exasperarea, provocată şi de sentimentul slăbiciunii sale în faţa blocului calm şi scânteietor care era Nicolas. Răspunse:

— Nu eşti tu ăla care să mă scoată de-aici, brezaio!

S-ar putea presupune că Toumignon, cu cuvintele acestea, chitea să-şi acopere retragerea, concretizând-o

imediat într-o ieşire onorabilă. Ei da, atari cuvinte sunt dintre acelea care dau voie unui om dotat cu mândrie să-şi salveze onoarea. În momentul acela, însă, se iscă un incident care sfârşi prin a conturba toate spiritele. Din grupul evlavioaselor enoriaşe, şi al copilelor Maicii Preciste, strânse lângă armonium, căzu o tavă pregătită pentru chetă, răspândind pe jos cu mare vuiet o ploaie metalică de băncuţe, monede de argint puse acolo chiar de preotul Ponosse în persoană, care folosea acest şiretlic nevinovat pentru a-i îndemna la o mai largă filotimie pe păstoriţii săi, cam prea înclinaţi să chiulească la ofrande, dând bănuţi de aramă. La gândul că atâta bunătate de băncuţe de argint sunt risipite în toate ungherele bisericii, la îndemâna păcătoaselor cumetre, a căror cârpănoşie întrecea cu vârf şi îndesat evlavia lor, neprihănitele copile ale Maicii Preciste, pierzându-şi capul, se aplecară să le caute, într-o larmă asurzitoare de scaune urnite din loc, zvârlindu-şi una celeilalte cifrele contabile ale unui recensământ mereu, vai! deficitar. Dominând acest tumult de argint, o voce ascuţită se auzi, hotărâtoare pentru scena ce va să vie:

— Înapoi, Satano!

Era glasul Justinei Putet (ca totdeauna prima în fruntea unei cruciade), intervenind să salveze nevolnicia părintelui Ponosse. Slab orator, acesta nu găsea ce să zică, de îndată ce împrejurări neprevăzute îl depărtau de predicile sale mălăieţe, în care nu era nevoie să se apeleze la inventivitate. Doborât de scandal, el implora cerul să-i procure o idee capabilă să restabilească ordinea şi să asigure izbânda credinţei. Din nefericire, niciun arhanghel nu-şi fâlfâia aripile la acea oră deasupra Clochemerle-ului, şi prin urmare preotul Ponosse nu avea niciun mijloc de-a scăpa din strânsoare, căci prea se obişnuise să se bizuie pe complezenţele divine ca să-i dezlege complicatele

probleme pământeşti.

Însă ţipătul Justinei Putet îi aminti guardului datoria. Păşind mai aproape de Toumignon, el îl apostrofă cu asprime, cu o vigoare vocală ale cărei sonorităţi au fost auzite de întreaga asistenţă:

— Îţi mai repet o dată să ieşi afară, François, că de nu te scot cu picioare-n dos!

Şi iată sosit momentul când pasiunile îşi dezlănţuie vijeliile în capetele întunecate, în aşa hal încât fiecare îşi uită de rost, de maiestatea locului, şi nu-şi mai măsoară glasul. Şi iată momentul când vorbele năvălesc dezmetic pe limbă, alandala, pentru a fi împroşcate diabolic, sub acţiunea cumplitelor forţe ale dezordinii lăuntrice. Să vedem cum stau lucrurile.

Nicolas şi Toumignon, însufleţiţi antagonist de zel religios şi de zel republican, vor ridica în asemenea grad tonul încât întreaga biserică va putea urmări amănuntele gâlcevii, iar prin auditoriu, curând, întreg orăşelul. Căci lupta se duce în faţa întregii suflări a Clochemerle-ului. Prea sunt angajate vanităţile, prea compromise principiile, pentru ca adversarii să mai poată da îndărăt. De o parte şi de cealaltă se vor arunca sudălmi, se vor aplica lovituri. Aceleaşi sudălmi, aceleaşi lovituri, aceleaşi metode vor fi puse în slujba cauzei bune, ca şi în a celei rele, cauze ce, de altminteri, nu se vor mai putea deosebi, într-atât de confuz fi-va vălmăşagul, într-atât egal de regretabile insultele. La ameninţarea jignitoare a guardului, Toumignon, întărindu-şi poziţia îndărătul unui meterez de scaune, ripostează:

— De ce nu vii să-mi dai picioare-n dos, puturosule?

— N-ai să ai mult de aşteptat, sfrijitura naibii! îl încredinţează Nicolas, scuturând panaşe şi fireturi.

Tot ce atinge fizicul său ingrat îl turbează pe Toumignon. Îi strigă lui Nicolas:

— Boşorogule!

Oricât de ţanţoş guard ai fi, în uniformă de mare ţinută, aflat deasupra insinuărilor, există cuvinte care-ţi rănesc dureros demnitatea de bărbat. Nicolas îşi pierde controlul de sine:

— Boşorog eşti tu, dihanie încornorată!

La această lovitură directă, Toumignon devine palid, face doi paşi înainte, înfigându-se agresiv în nasul guardului.

— Mai spune o dată, mă, linge-popă!

— Încornoratule, mai na o dată! Şi dacă ţii, te pot informa şi cine şi le garniseşte, neputinciosule!

— Nu oricine vrea poate să fie încornorat, mă umflatule, mă lingăule! Nu cu şoriciul ei galben e în stare nevastă-ta să atragă muşterii! I-ai dat şi tu destule târcoale Judithei!

— Îndrăzneşti să spui că eu i-am dat târcoale?

— Da, porcule, i-ai dat! Degeaba, că te-a pus pe goană, Judith. Cu mătura te-a pus pe goană, mă, manechin de biserică!

Nu-i greu de închipuit că nicio putere omenească nu-i mai poate opri pe cei doi oameni, a căror onoare e în mod public atinsă, acum când şi femeile sunt amestecate în conflict. S-a brodit ca doamna Nicolas să se afle în partea centrală a naosului. E o femeie ştearsă, pe care nicio altă femeie n-o consideră rivală, dar căreia pulpele lui Nicolas i-au creat în ascuns multe duşmance. Privirile o caută: adevărat că e galbenă! Pe deasupra, cearta evocă făptura Judithei Toumignon, splendidă, cu eflorescenţa formelor ei pline, mustoase, albe ca laptele, cu contururile ei plastice, cu magnificile rotunjimi ale pupei şi provei. Imaginea frumoasei Judith invadează sfântul lăcaş, domneşte, oribilă încarnare a lubricităţii, viziune infernală zvârcolindu-se în ruşinoasele plăceri ale iubirilor vinovate. Corul

mironosiţelor se înfioară de groază şi dezgust. Din mijlocul acestui cârd de abandonate se înalţă un plânset surd şi tărăgănat, asemănător bocetelor din săptămâna luminată. O jignită cade leşinată pe armoniu, care emite un zgomot ca de tunet îndepărtat, vestitor poate de pedepse cereşti. Preotul Ponosse e lac de năduşeală. Dezordinea a atins culmea. Strigătele continuă să răsune tot mai furioase, plesnind ca nişte bombe sub bolta joasă romană, ricoşând şi lovind icoanele sfinţilor, înmărmuriţi de uluire.

— Boşorogule!

— Încornoratule!

Grozăvia devine totală, blasfematoare, satanică! Cine a făcut primul gest, cine a lovit întâi, nu se ştie. Dar Nicolas a ridicat halebarda ca un ciomag. Din toate puterile o repezi în ţeasta lui Toumignon. Halebarda era mai mult armă de teatru decât de luptă, şi din îndelunga şedere în dulapul sacristiei coada îi putrezise încetul cu încetul. Coada se rupse, şi bucata cea mai bună, aia care ţine ţepuşa, căzu jos. Pe bucata cealaltă, rămasă în mâinile încleştate ale lui Nicolas, Toumignon se năpusti, o apucă şi el cu amândouă mâinile şi, despărţit de guard prin această frântură de ibăţ, îi repezi cu piciorul o serie de lovituri perfide, ţintind vintrele. Atins în atributele sale de slujbaş ecleziastic, în coapse şi în pantalonii săi stacojii, Nicolas, desfăşurând o putere de sfarmă-piatră, nimicitoare, îl catapultă de-a-ndărătelea pe Toumignon, care făcu mari ravagii într-un şir de strane. Simţind biruinţa apropiată, guardul se avântă. În acel moment, un scaun ţinut de spetează e smucit şi rotit în aer ca pentru un elan teribil, ce trebuia să-şi termine forţa zdrobitoare într-o scăfârlie – în scăfârlia lui Nicolas, fireşte. Dar scaunul nu cade. În traiectoria lui a izbit cu violenţă un obstacol, frumoasa statuie de ghips vopsit a sfântului Roch, patronul Clochemerle-ului, dăruit de doamna baroneasă Alphonsine

de Courtebiche. Lovit în coastă, sfântul Rooh se clatină, şovăie pe buza soclului şi, în sfârşit, cade într-un mod atât de nefericit în cristelniţa aşezată chiar dedesubt încât se ghilotinează de muchia tăioasă a vasului de piatră. Capul său nimbat se întâlneşte pe ciment cu halebarda lui Nicolas, de care-şi rupe nasul, ceea ce-l deposedează pe sfânt de orice aparenţă a unui personaj care se bucură de eternitatea preafericiţilor şi te ocroteşte de ciumă. O fierbere de nedescris urmează catastrofei.

¥

Spiritele sunt atât de impresionate încât Poipanel, un păgân notoriu, care nu pune niciodată piciorul în biserică, îi zice preotului cu compătimire:

— Părinte Ponosse, a mâncat papară sfântul Roch!

— S-a lovit rău? întreabă vocea acră a Justinei Putet.

— Cred şi eu că s-a belit urât, după o asemenea izbitură, răspunde Poipanel, cu seriozitatea omului totdeauna întristat când vede distrugându-se fără scop un lucru de preţ.

Un geamăt prelung de oroare porneşte din grupul consternat al evlavioaselor. Cu teamă, ele îşi fac cruce înaintea acestor preludii ale Apocalipsei, ce se perindă în fundul bisericii, unde trăsnesc acuma, fără încetare, blestemăţii ale Necuratului, împieliţat în persoana puhavă şi sulfuroasă a lui Toumignon, despre care se ştia că-i beţiv, încornorat, desfrânat, şi care se mai arată a fi pe deasupra un crâncen iconoclast, în stare să calce în picioare orice, să sfideze cer şi pământ. Credincioasele, năpădite de-o sfântă spaimă, aşteaptă cu sufletul la gură trosnetul suprem al aştrilor ciocnindu-se în tărie şi prăvălindu-se ploaie de cenuşă, ca pe-o altă Gomoră, peste Clochemerle, denunţat atenţiei puterilor răzbunătoare de modul deşănţat cu care Judith cea roşcovană îşi exploatează nurii, adevărată treucă pentru porci, unde

Toumignon şi mulţi alţii au traficat cu demonii spurcaţi, care foiesc ca un ghem de vipere în măruntaiele păcătoasei. Momente de teroare nespusă, care fac pe evlavioase s-o ţină într-un behăit şi să strângă cu înfrigurare la pieptul lor fără glorie iconiţe scorojite de sudoare; momente care transformă pe copilele Maicii Preciste în plăpânde fecioare ce se cred asaltate de hoarde infernale, priapice, ale căror atingeri obscene şi fierbinţi parcă le simt pe carnea înfiorată a trupului lor neprihănit. Un formidabil suflu de sfârşit de lume, cu duhniri de hoit şi de erotism, mătură biserica din Clochemerle. Şi atunci, Justine Putet, cea cu inima tare şi răscolită de ură zămislită de dispreţurile masculine, dă măsura forţei sale, îndelung timp adunată într-un trup strict inviolabil, dar care doreşte totuşi ruguri de pasiune, unde să-şi consume tânjirile secrete, pe care stearpa ei conformaţie n-a împiedicat-o să le cultive. Sfrijita asta de culoarea gutuii bătrâne, sfrijita asta îngrozitor de păroasă, de posmăgită (aşa se face că pielea ei e numai cute şi creţuri în părţile unde, la alte femei, saţul o întinde, o netezeşte şi o catifelează), aşadar jigăritura asta se urcă pe-un scaun, în picioare. De la această înălţime, înflăcărata luptătoare, sfidându-l cu privirea pe incapabilul Ponosse, îi arată cu mândrie calea ce are de urmat, cea a martiriului, şi în consecinţă intonează un extatic *Miserere*, ca să gonească Diavolul.

Vai, nimeni nu se ţine după ea! Celelalte femei, molâi şi miorlăite, bune doar pentru cratiţă şi alăptat, mai mult sau mai puţin limfatice şi gâsculiţe, predestinate tuturor consimţirilor din tradiţie congenitală a femelei supuse, aşteaptă cu gura căscată, cu măduva sleită, cu crampe la lingurea şi cu picioarele de vată, aşteaptă, zic, ca bolta cerească să se prăvălească în flăcări, sau ca arhanghelii nimicirii să vină fuga-fuguţa ca nişte pâlcuri de guarzi

comunali.

Ăştimp, în fundul bisericii harţa e reluată cu o ardoare nouă. Greu de ştiut dacă guard de pornit să-l răzbune pe sfântul Roch, martirizat în efigie, sau ofensele ad: se doamnei Nicolas şi preotului Ponosse. Nu-i exclus ca misiunile să se confunde în acest cap puţin subtil, care suportă mai bine penele de paradă decât ideile. Fapt e că Nicolas, un soi de bou orbit de furie, se repede la Toumignon, pitit după un stâlp, cu figura lui pâclisită şi verzuie de papugiu încolţit, care-i gata să înfigă adânc cuţitul. Labele late şi păroase ale lui Nicolas cad masiv asupra omuleţului, strângându-l cu o putere de gorilă. Însă trupul pirpiriu al lui Toumignon găzduieşte o forţă furibundă puţin comună, inventivă în perfidii, ce înzeceşte eficacitatea armelor sale, unghiile, dinţii, coatele, genunchii. Fără speranţa de-a putea dovedi o huidumă blindată cu aurării şi cătărămi, Toumignon se înverşunează vicleneşte cu picioarele înspre părţile vulnerabile ale lui Nicolas. Pe urmă, profitând de-o neatenţie a adversarului, îi rupe dintr-o fulgerătoare mişcare sfârcul urechii stângi. Sângele intră în scenă. Văzând, martorii socot că e timpul să intervină.

— Ho, nu cumva vreţi să vă bateţi! spun bunii ipocriţi, bucuroşi în fundul inimii lor de această aventură de mare preţ pentru priveghiurile iernii şi trăncănelile crâşmei.

Ei înconjoară cu braţe împăciuitoare umerii beligeranţilor, dar sunt la rândul lor târâţi într-un vârtej de mădularele încordate, de trupuri bezmetice, aşa că mulţi din pacificatorii improvizaţi, descumpăniţi de îmbrânceli rotative, se prăvălesc peste stivele de scaune, punându-le într-o răsunătoare harababură. În stivele astea garnisite cu niscai cuie perfide se înţeapă urlând de durere Jules Laroudelle, iar Benoît Ploquin îşi rupe pantalonii de

duminică, proferând un disperat „dumnezeii mă-sii!”

Aşa de mare e în acest moment larma încât izbuteşte să-l scoată din starea semiletargică, în care-l afundă în permanenţă surzenia, pe Coiffenave, epitropul bisericii. Coiffenave stă de obicei într-o mică şi întunecoasă capelă lăturalnică, unde, graţie tenului său cenuşiu, poate să spioneze neobservat lumea, pentru plăcerea lui secretă. Cu auzul miraculos înviat de-o zarvă prea nefirească în acest lăcaş de linişte şi rugăciune, beteagul nostru nu-şi crede urechilor, cărora de multă vreme nu le mai cere să-l cointereseze la agitaţia sterilă a oamenilor. Aşadar, iată-l că se strecoară la marginea naosului, de unde aruncă o privire uluită asupra acestor spinări de credincioşi. Aceştia stau cu dosul la altar şi cu faţa la uşă. O ia într-acolo, păşind mărunt în papucii lui fleşcăiţi. Coiffenave pică în plină învălmăşeală, şi-atât de inoportun încât se alege cu câteva degete de la picioare zdrobite de greii pantofi cu paftale ai lui Nicolas. Durerea îl face să aibă sentimentul unui pericol neobişnuit, imediat, ce ameninţă grav interesele religiei din care el trage ¡mici gheliruri. Simte că trebuie făcut ceva, născocit ceva… în creierul acestui izolat în surzenie numai un gând domină: clopotul său, orgoliul sau iubirea sa, singura al cărei glas îl aude distinct. Fără să mai stea mult în cumpănă, face o săritură în aer până la funia cea groasă, se atârnă de ea cu o energie sălbatică, ce imprimă bătrânului clopot al mănăstirii de odinioară, „clopotului cu mierle” din evul mediu, un astfel de bălăngănit încât Coiffenave se pomeneşte ridicat la înălţimi impresionante. Văzându-l prin pervazul uşii deschise cum sare în văzduhul albastru, ai iluzia că un preafericit locuitor al cerului, poznaş şi fără ocupaţie, ca să se distreze acolo sus, ţine agăţat de capătul unui elastic un drăcuşor hâd, rânjit, remarcabil prin cantitatea peticelor de pe fundul pantalonului drapat pe-un

şezut ascuţit. Coiffenave dă drumul unui formidabil dangăt de alarmă, că trosnesc căpriorii clopotniţei.

Clopotul de alarmă al Clochemerle-ului n-a sunat din 1914. E de închipuit efectul pe care-l produc aceste dangăte „de dandana" într-o frumoasă dimineaţă de sărbătoare, atât de însorită încât ferestrele sunt larg deschise pretutindeni. Într-o clipă, toată suflarea târgului neaflătoare la slujba religioasă dă fuga în uliţa mare. Cei mai îndărătnici „sugativi" îşi lasă litruţa neisprăvită. Chiar Tafardei, el însuşi, se smulge din hârtiile cu care se desfată, îşi ia repede panamaua şi coboară precipitat din înălţimile primăriei, ştergându-şi lentilele ochelarilor şi repetând până la saturaţie: *Rerum cognoscere causas*" *1*. Căci s-a aprovizionat din lecturile sale ocazionale cu un

— A cunoaşte cauza lucrurilor în limba latină).

stoc de maxime latineşti, consemnate într-un carnet, ceea ce-l situează deasupra ignoranţilor de duzină.

Într-o clipă, o mulţime considerabilă e adunată înaintea bisericii. Şi asta pentru a vedea ţâşnind prin uşă, încleştaţi într-un pugilat disperat şi târând după ei ciorchinele pacificatorilor, pe combatanţiinoştri, guardul Nicolas şi François Toumignon, abia trăgându-şi sufletul, plini de sânge, amândoi într-un hal fără de hal. Sunt, în sfârşit, despărţiţi, dar ei tot mai schimbă ultime înjurături, alte desfideri, cu promisiunea de-a se întâlni din nou, ca să-şi spintece bojocii, de astă dată fără cruţare, şi fiecare felicitându-se că l-a caftit măr pe celălalt.

Pe urmă îşi face apariţia, cu ochii în jos, cârdul evlavioaselor, patetice şi mute, devenite preţioase ca nişte vase sfinte, din pricina secretelor scandaloase pe care le deţin. Se vor răspândi discret printre grupurile de-afară, depunând pretutindeni sămânţa fecundă a clevetirii, care va da nemaipomenitului eveniment proporţii legendare şi va pregăti şiruri întregi de certuri şi defăimări insolubile.

Abandonatele au acum un fericit prilej de a-şi da o importanţă care le va răzbuna de toate afronturile masculine, un fericit prilej de-a sfărâma, prin Toumignon, tronul Judithei, ale cărei triumfuri carnale le-au făcut să îndure un lung şi imoral martiraj. Prilejul acesta femeile evlavioase nu vor lăsa să le scape, chiar cu riscul unui război civil. Şi n-au neglijat nimic aceste persoane caritabile, al căror trup e un zid de apărare a moralei obşteşti, zid pe care niciun clochemerlin nu se gândeşte să-l asedieze ca să împiedice războiul. Dar în primele clipe, când versiunile diferă încă, ele se feresc să precizeze, mulţumindu-se deocamdată cu prezicerea că ofensa adusă sfântului Roch va readuce cu siguranţă ciuma la Clochemerle. Sau cel puţin filoxera, care-i ciuma podgoriilor.

Ultimul care părăseşte biserica, precum un căpitan vaporul în primejdie, este preotul Ponosse, cu bereta pleoştită pe ureche şi pieptăraşul în dezordine, escortat îndeaproape de Justine Putet, care ţine în braţe căpăţâna mutilată a sfântului Roch, asemenea acelor femei curajoase ce se duceau odinioară la locul unde se făceau decapitările, pentru a lua capul amantului executat. În faţa rămăşiţelor sfântului, umflate de apa din cristelniţă ca un cadavru înecat, ea strigă răzbunare. Transfigurată, o nouă Jeanne Hachette

1 Jeanne T.aisné, poreclită Hachette, eroină franceză, născută ta, Beauvais în 1454. Beauvais-ul fiind asediat în 1472 de Carol Temerarul, ducele Burgundiei, Jeanne Laisné participă la lupte alături de bărbaţi şi.

(*hachette* în llba franceză însemnând *tepirifte*). P P 6 gata pregătită pentru misiunea sublimă a unei Charlotte Corday pentru întâia oară în viaţa ei bătrâna domnişoară simte prin mădularele uscate, niciodată alintate, şi prin corsajul ursit singurătăţii amare străbătând-o fiori adânci.

Aşa că, ţinându-se scai de preotul Ponosse, ea se încăinează a-i oţeli caracterul, a-i îndrepta paşii spre o politică a violenţei, ce s-ar reînnoda de tradiţia epocilor glorioase, de cuceriri, ale bisericii.

Însă preotul Ponosse e înzestrat cu acea capsomanie a firilor slabe, capabile de mari eforturi când e vorba să-şi apere tihna. El îi opune Justinei Putet o apatie săpunoasă, pe care totul alunecă şi se rostogoleşte în golul intenţiilor. În timp ce merg, el o ascultă cu o prefăcută luare-aminte, ca şi cum ar fi de acord, dar profită de-o pauză ca să-i spună:

— Scumpă domnişoară, Dumnezeu te va răsplăti pentru comportarea dumitale curajoasă. Se cuvine, totuşi, să-i încredinţăm lui grija de-a rezolva dificultăţile pentru care judecata noastră omenească e insuficientă.

Perspective derizorii pentru râvna fierbinte şi energică a fetei bătrâne. E gata să protesteze. Însă preotul Ponosse adaugă:

— Nu pot lua nicio hotărâre înainte de-a o vedea pe doamna baroneasă, preşedinta congregaţiilor noastre şi binefăcătoarea frumoasei noastre parohii.

Nici că se puteau găsi cuvinte care s-o rănească mai adânc pe Justine Putet. Va întâlni totdeauna în drumul ei pe această arogantă Courtebiche, care numai uşă de biserică n-a fost în tinereţe şi care acum pozează în femeie virtuoasă, pentru a dobândi o stimă pe care viciul nu i-l mai putea dărui. A sosit timpul să i se ţină piept acestei baronese, cu un trecut atât de încărcat. Justine Putet ştie unele lucruri de care preotul din Clochemerle nu are habar, desigur. S-a zis cu castelana! N-o mai menajează, va da totul pe faţă.

Ajunşi la prezbiter, bătrâna domnişoară vrea să intre. Dar preotul o opreşte.

— Părinte, stăruie ea, aş dori să vă spun ceva

confidenţial.

— S-o lăsăm pentru altă dată, scumpă domnişoară.

— Şi dacă v-aş cere să mă spovediţi, părinte?

— Scumpă domnişoară, nu e momentul. Şi pe urmă te-am spovedit acum două zile. Vezi dumneata, pentru a păstra sfintelor taine caracterul lor grav, se cade să nu abuzăm de ele pentru scrupule neînsemnate…

După tot ce-a făcut, iubirea îi este o dată mai. mult refuzată Justinei Putet. Înghite cucuta cu o groaznică strâmbătură. Zice apoi cu un scrâşnet batjocoritor:

— Ar fi mai bine să fiu una din acele desfrânate care au de împărtăşit murdării? Mda, sunt mai interesant de ascultat, alea!

— Să ne ferim de-a judeca, răspunde preotul Ponosse cu o rece onctuozitate. Locurile la dreapta Domnului sunt puţine şi rezervate sufletelor caritabile. Îţi dau absoluţiune provizorie. Du-te liniştită, scumpă domnişoară! în ce mă priveşte, am mare trebuinţă să primenesc flanela.

Şi preotul din Clochemerle împinge uşa.

XI PRIMELE CONSECINŢE

C înd bate de douăsprezece, uliţa mare din illochemerle începe a se goli de lume, care se risipeşte încetu-l cu încetul în grupuri mici. Chipuri & imulând consternarea sunt văzute şi auzite exprimând păreri încă prudente, cu glas tânguitor, însă pline de o tainică şi enormă bucurie: faimosul incident din biserică făcea din această sărbătoare a sfântului Roch, din 1923, cea mai de pomină dintre sărbătorile de până atunci ale localităţii. Bine aprovizionaţi cu date şi amănunte dramatice asupra încăierării, oamenii erau grăbiţi nevoie mare să ajungă cât mai repede acasă şi să dea nestingheriţi drumul la tot soiul de comentarii, pornite din patimi personale.

La Clochemerle – trebuie să repetăm – oamenii cam suferă de plictis, în mod curent nu prea îţi dai seama de

acest lucru. Numai când îţi pică din cer o halima ca asta, nevisată, poţi face deosebirea între o existenţă monotonă şi una în care într-adevăr se întâmplă ceva. Scandalul din biserică îi privea exclusiv pe clochemerlini, pe iniţiaţi, era, ca să zicem aşa, o chestiune de familie. În treburi de astea îţi poţi concentra atenţia atât de intens încât nu rişti să pierzi nimic din măduva preţioasă a evenimentului. De lucrul acesta Clochemerle-ul era atât de încredinţat încât îi sălta inima de nădejdi şi de mândrie.

Io.

147

Amintim că şi timpul frumos contribuia straşnic la pâodirea scandalului. Acelaşi scandal iscat în dârdora culesului ar fi dat chix: „Întâi să isprăvim de făcut vinul”, ar fi obiectat clochemerlinii, lăsând pe-alde Toumignon, Justine Putet, popa şi ceilalţi să se descurce singuri. Însă scandalul pica din cer, în plină vacanţă, într-o perioadă inactivă, şi taman când gospodarii se pregătesc să se aşeze la masă, într-o zi ca asta, când se scoteau din bufet tacâmuri de sărbătoare şi se aduceau din pivniţe sticle din cele prăfuite. Ceva de basm, adevărat plocon ceresc, dăndănaia asta! Şi, luaţi seama, nu o flecuşteaţă de sfadă fără urmări, nu nişte vorbe pripite între vecini, între familii, pricini care de obicei mor în faşă. A, nu! Ci o istorie de mai mare dragul, plină de dedesubturi, ce angaja atitudinile şi opiniile întregii localităţi. Ce să ne mai ascundem pe după degete, o istorie să nu mai dea Dumnezeu sfântul una la fel, parcă de dracu’ şi tot alaiul lui clocită şi care nu putea să se termine iac-aşa. Toată lumea simţea asta.

Aşadar, clochemerlinii s-au aşezat la masă cu mare poftă, cum nu se poate mai asiguraţi în ceea ce priveşte distracţiile următoarelor luni şi îndrituit mândri de posibilitatea de-a oferi oaspeţilor veniţi din comunele

vecine trufandaua unei năzbâtii ce avea să facă înconjurul judeţului. „Mare noroc că s-au nimerit şi oaspeţi de aiurea”, gândeau ei. Altminteri, pizmaşi cum sunt oamenii, niciodată locuitorii din împrejurimi n-ar fi vrut să creadă că Nicolas şi Toumignon s-au ibătut de-adevăratelea în biserică şi că sfântul Roch s-a ales din încăierare beteag rău. Un sfânt zvârlit într-un agheasmatar, prin eforturile împerecheate ale unui guard bisericesc şi ale unui eretic, aşa ceva nu se vede în fitece zi. Din fericire, oaspeţii ar putea servi ca martori.

Şi în vreme ce clochemerlinii se ospătau pe la casele lor, toropeala grea a amiezilor fierbinţi năpădi târguşorul, prin care nicio adiere nu fremăta. Întreg Clochemerle-ul mirosea a pâine caldă, a gogoşi proaspete şi a tocană gustoasă. Cerul era de-un albastru orbitor; soarele, măciucă pentru ţestele încinse de prea multă mâncare şi băutură. Să iasă afară din răcoarea odăilor nimeni nu se încumeta. Muştele ce bâzâiau pe grămezile de gunoişte puseseră stăpânire pe tot târgul, care, fără ele, ţi s-ar fi părut că e fără suflare.

Să profităm de acalmia prilejuită de-o digestie laborioasă, pentru a întocmi un prim tablou al penibilei dimineţi, care va avea mai târziu urmări dramatice.

Dacă procedăm în ordinea importanţei, «se cuvine să vorbim în primul rând de trista păţanie a sfântului Roch. Lovit în efigia sa de ipsos, din nebăgare de seamă, i-a fost scris sfântului ca imaginea ce-l reprezenta să-şi aibă sfârşitul în apă sfinţită, ceea ce-i un deznodământ consolator pentru o imagine de sfânt. „Cum e sfântul, şi tămâia”. Numai că splendida statuie era un dar oferit în 1917 de doamna baroană de Courtebiche, când cu stabilirea ei definitivă aici. Baroneasa o comandase la Lyon, la nişte specialişti în arta statuară religioasă, furnizorii înseşi a arhiepiscopiei. O plătise două mii o sută

cincizeci de franci, sumă grasă pentru o operă pioasă. O asemenea cheltuială, o autoriza pe castelană să se considere răscumpărată şi definitiv asigurată sub raportul stimei. Toată lumea era de acord.

Din 1917, însă, costul vieţii crescuse atât de mult încât o statuie de dimensiunile acesteia putea ajunge, în 1923, şi la trei mii, cifră care-i punea pe gânduri pe clochemerlini. Încă ceva: să dai atâta bănet pe sfinţi, ca să-i vezi pe urmă căsăpiţi de nişte beţivi (unii oameni pretind că şi Nicolas era „făcut"), nu-i un lucru încurajator. Se pune deci întrebarea: târgul Clochemerle fi-va văduvit de sfântul său? S-ar întâmpla pentru prima oară de cinci veacuri încoace. O asemenea eventualitate nu poate fi acceptată.

— Dacă l-am pune pe ăl vechi la loc?

Undeva, în vreun pod, trebuie c-o mai fi existând vechiul sân Roch. Numai că-i tare ros de carii, ăl vechi, în aşa măsură încât şi-a pierdut de tot veresia la credincioşi sub raportul influenţei spirituale. Şi apoi, îndelunga şedere în praf şi în umezeală nu i-au redat, desigur, culorile frumoase pe care le avusese cândva. Un sfânt mai ieftin, atunci? Proastă soluţie! Orice s-ar zice, evlavia se deprinde cu luxul, rugăciunile sunt adesea în raport direct cu dimensiunile idolului. În acest colţ de provincie franceză, unde banii se bucură de mare respect, nu se poate acorda aceeaşi consideraţie unui mic sfânt de bazar, ca la vreo cinci-şase sute de franci, ca şi unui sfânt maiestuos, de trei mii. Scurt, chestiunea rămâne în suspensie.

Să vorbim de oameni. Prestigiul preotului Ponosse e adânc lovit, ce mai tura-vura. Anselme Lamolire, un bătrân din alt veleat, care nu spune vorbe de clacă şi e îndeobşte de partea popilor, ştiut fiind că popii sunt de partea organizaţiilor politice conservatoare, reprezentante ale proprietăţii, ei bine, acest Lamolire, care e şi cel mai mare

proprietar din Clochemerle, după Barthélémy Piéchut, rivalul său, a zis fără menajamente:

— Ce să mai vorbim de pomană, Ponosse s-a comportat ca un bleg!

Asta nu-i retrage preotului din Clochemerle, pe tărâm profesional, niciuna din prerogativele sale canonice: iertarea păcatelor, grijania etc. Îi va căşuna însă pe tărâm economic, căci i se vor reduce veniturile. Cu zece ani în urmă şi-ar fi răscumpărat neîndemânarea venind mai des la hanul Torbayon, să ciocnească fără nicio codeală un pahar. Numai că acum ficatul şi stomacul lui se împotriveau acestui soi de apostolat. Dacă n-ar fi muribunzii, care pentru călătoria cea de pe urmă vor să-şi asigure toate înlesnirile vamale, situaţia preotului ar fi cum nu se poate mai grea. Din fericire, se vor găsi totdeauna destui muritori care nu-s tocmai în regulă cu conştiinţa, când e să-şi ia adio pentru totdeauna de la prieteni. Într-adevăr, situaţia unui om care eliberează paşapoarte pentru lumea de dincolo nu poate fi întru totul compromisă cât timp oamenilor le e frică de necunoscut. Blajinul părinte Ponosse va continua aşadar să exercite o dictatură care se sprijină pe teroare. Umil şi răbdător, îi lasă pe fuduli să ponegrească religia cât sunt încă în puterea vârstei, dar îi va pândi la cotitură, când bate la uşă Femeia cu coasa, cu rânjetul ei care-ţi îngheaţă sângele în vine, cu orbitele ei scobite, sunându-şi ciolanele la picioarele patului tău. Ponosse e în slujba unui stăpân care a spus: „Împărăţia mea nu-i pe lumea aceasta”. Influenţa lui Ponosse începe odată cu boala, iar aceasta îl va mâna mai totdeauna în locurile unde trebăluieşte doctorul Mouraille, ceea ce pe acesta din urmă îl scoate din sărite. O dată s-a şi răstit la el:

— Care va să zică venişi, groparule? Probabil că aici pute a hoit!

— N-am ce face, a răspuns modest părintele Ponosse, care, când nu-i la amvon n-are lacăt la gură, iaca vin şi eu să duc la bun sfârşit ceea ce dumneata ai început atât de bine. Să ştii însă că tot meritul ţi-l las dumitale!

Atunci doctorul Mouraille i-a spus furios:

— Las că încapi dumneata o dată în mâinile mele, bădie!

— M-am obişnuit cu această idee, doctore. Dar o să încapi şi dumneata în ale mele şi n-o să mai zici nici „pâs”, e tot atât de sigur! a replicat Ponosse cu bonomie, ştiind el ce ştia.

Doctorul Mouraille a încercat să riposteze:

— Viu nu pui dumneata mâna pe mine, părinte!

Iar Ponosse, cât se poate de calm:

— Viaţa nu-i nimic, doctore. Forţa bisericii se exercită în cimitir şi prin faptul că poate aduna la sânul ei şi pe drept-credincioşi, şi pe cei fărde-credinţă. După douăzeci de ani de la moartea dumitale nimeni nu va mai şti dacă ai fost sau nu un bun catolic în timpul vieţii. Biserica te va avea *în vitam aeternam 1*, doctore!

Să trecem la beligeranţi. În afară de sfârcul sângerând al urechii sale stângi, guardul bisericesc s-a ales şi cu vintrele vătămate. Când să iasă din biserică, oamenii au băgat de seamă că şchioapătă, iar mai târziu doctorul Mouraille a confirmat acest lucru. Ceea ce dovedeşte că Toumignon a izbit taman acolo unde ştie că Nicolas e mai slab. Această contradicţie între cuvintele sale şi lovituri face să reiasă şi mai în evidenţă perfidia personajului. Pe de altă parte, câţiva clochemerlini nepărtinitori îl sprijină pe Toumignon, zicând că pe bună dreptate a ţintit în acelaşi loc unde Nicolas l-a atins pe el numindu-l încornorat. Loviturile lui Toumignon erau care va să zică îndreptăţite. Dar ceea ce clochemerlinii regretă în unanimitate, din spirit de economie, este distrugerea

frumoasei uniforme a lui Nicolas: halebarda sfărâmată, bicornul călcat în picioare, spada răsucită ca o sabie de copil şi redingota de ceremonie sfâşiată la spate, de la guler până la brâu. Vor trebui să-i confecţioneze guardului un echipament nou.

Asupra persoanei lui Toumignon urmele încăierării nu sunt mai puţin vizibile. Pumnul lui Nicolas i-a făcut ochiul drept monstruos, bulbucat ca un ochi de broscoi, cu singura deosebire că e închis şi vânăt. La falca de jos îi lipsesc trei măsele. E vorba însă numai de trei cioturi, lângă gingie, pe care se depusese mâzgă verzuie, ca la pilonii rămaşi multă vreme într-o apă stătută. Dinspre partea asta, deci, paguba nu-i mare. Mai mult chiar, e un câştig: Nicolas a făcut să sară din alveolele lor nişte resturi dentare asupra cărora, mai devreme sau mai târziu, dentistul tot avea să-şi exercite instrumentele. Se cuvine să mai adăugăm o rotulă spartă şi faptul că grumazul lui Toumignon prezintă urme vizibile ale unui început de strangulare. De asemenea, şi hainele lui noi n-au ieşit întregi din luptă. Va trebui să le poarte numai în timpul săptămânii, după ce le va da la dres. Există însă la *Galeriile beatijoleze* un raion de confecţii, unde Toumignon se aprovizionează ieftin, la preţ de *en gros*. Nici paguba asta nu-i chiar atât de serioasă.

La Clochemerle părerile sunt împărţite: unii aruncă toată vina pe Toumignon, alţii pe Nicolas. În genere, cel dintâi e admirat pentru faptul că a scos-o destul de bine la capăt într-o luptă disproporţionată, cu cele şaizeci şi trei de kilograme ale sale contra optzeci şi ceva ale lui Nicolas. E de-a mirare cum poate încăpea atâta putere într-un trup atât de puţintel. Asta fiindcă oamenii, ca totdeauna, judecă superficial, fără a ţine seama de factorul moral. În această bătălie Nicolas n-a avut de apărat decât mândria sa lezată, căci, pasămite, frumuseţea doamnei Nicolas nu poate fi o

pricină serioasă de ceartă. Doamna Nicolas face parte din tagma acelor femei despre care se vorbeşte la trecut, despre care se spune: „Pe vremuri avea o oarecare prospeţime”, dar prospeţimea aceea, pe vremea când exista, nu se observa. Când a dispărut, doamna Nicolas s-a încolonat pentru totdeauna în categoria modestă a urâtelor, femei de treabă, nici vorbă, ale căror moravuri nu sunt puse de nimeni la îndoială şi care, fiind inatacabile, îşi petrec mai tot timpul supraveghind virtuţile râvnite, denunţând căderile lor, de cele mai multe ori chiar înainte de termen.

Dimpotrivă, Toumignon avea în lupta asta motive puternice de emulaţie, acestea înzecindu-i puterile, căci pizmuita posesiune a unei femei ca Judith îi da destul de furcă şi-l desemna tuturor jignirilor pornite din gelozie. François se bătuse pentru onoarea celei mai frumoase femei din Clochemerle şi, ca atare, cea mai bănuită. Aşa se explică curajul real de care a dat dovadă în treaba asta, curaj de altfel pregătit de nenumărate chiolhanuri nocturne şi matinale. De obicei fricos, slab înzestrat fiziceşte, François Toumignon poate fi pus în categoria zurbagiilor care devin eroi când li se urcă vinul la cap.

Merită a mai fi semnalat un lucru. În pofida unor cercetări stăruitoare, şase din băncuţele de doi franci puse în tava milelor şi destinate a stimula zelul credincioşilor din Clochemerle dispăruseră. Era o pagubă netă de doisprezece franci asupra economiilor lui Ponosse, pagubă serioasă, nu glumă, căci veniturile lui sunt modeste: clochemerlinii, mai cu seamă bunii catolici, sunt cam cărpănoşi când e vorba de bani (darnici nu-s decât cheltuitorii care se duc zilnic la Adèle şi niciodată la biserică). Totuşi, din acest punct de vedere, dispariţia băncuţelor nu e chiar atât de gravă. Mai trist şi mai neliniştitor e faptul că a strecurat în tagma cucernică,

aparent foarte unită a bigotelor, viermele suspiciunii. Unele, pe la colţuri, se acuză de furt. Să spunem îndată că peste câteva zile o iniţiativă particulară va da iar apă la moara calomniei. Ce credeţi că i s-a năzărit Clémentinei Chavaigne, cea care se întrece întru evlavie cu Justine Putet (de unde şi duşmănia lor mieroasă)? Nici mai mult nici mai puţin decât să-i sugereze părintelui Ponosse ideea de-a deschide o listă de subscripţie pentru cumpărarea unui alt sfânt Roch, punându-se, bineînţeles, în capul listei cu suma de opt franci! Bătută de data aceasta pe terenul ideilor pioase, Justine Putet va rânji cu amărăciune, ca să-şi sfideze rivala. Între aceste bune creştine raporturile vor deveni curând atât de încordate încât Clémgntine va spune:

— Eu, domnişoară, nu mă urc în strană când biserica e plină, ca să mă vadă toată lumea! Eu, domnişoară, mă mulţumesc să-mi dau obolul rupându-mi de la gură!

La care Justine Putet, posesoarea unor reflexe teribile, va avea această ripostă veninoasă:

— Domnişoară, banii de care pomeneşti poate că nu ţi-au cerut decât osteneala să-i culegi de pe jos!

— Ce vrei să spui, invidioaso?

— Că trebuie să ai o conştiinţă foarte curată ca să-ţi permiţi a da lecţii altora, hoaţo!

Câteva clipe mai târziu, domnişoarele noastre vor porni ca din puşcă spre prezbiter, ca să-şi verse năduful în poala părintelui Ponosse. Altă tevatură pentru preotul din Clochemerle, care şi-aşa e destul de hărţuit între biserică şi republică, între conservatori şi partidele de stânga (de altfel şi ele tot conservatoare, clochemerlinii fiind mai mult sau mai puţin proprietari, iar cei care nu-s proprietari sinchisindu-se prea puţin de instituţiunile statului). Cu capul calendar, părintele Ponosse nu va reuşi să potolească aceste surori vrăjmaşe decât ameninţându-le că nu le mai

dă absoluţiunea. Atunci ele se vor împăca, rostind de formă câteva cuvinte dinainte hotărâte şi care, chipurile, trebuiau să dezmintă insultele, dar, văzând flacăra din ochii lor, ne putem da seama că sunt gata să le confirme mai mult ca oricând. Scandalul făcuse să plesnească sămânţa urii ce le mocnea în suflete. Mai târziu, Justine Putet va spune ca* Clementine Chavaigne pute a şobolan mort. Privinţă în care nu minte: ajunge ca Justine Putet să-şi zărească de departe rivala detestată, care a cunoscut un frumos succes cu lista sa de subscripţie, pentru ca nările ei să simtă aievea această duhoare. Câteva persoane binevoitoare informând-o pe Clementine Chavaigne ce se scorneşte pe seama ei, aceasta va dezvălui, sub pecetea secretului, că a surprins în sacristie, între epitropul Coiffenave şi Justine Putet, o conversaţie cât se poate de echivocă. Dacă e s-o credem, Justine ar profita de totala surzenie a lui Coiffenave ca să-i spună – privindu-l pătimaş – nişte porcării care-ţi fac părul măciucă, dând astfel liber frâu pornirilor ei sadice – ehehe, de când demascate de Clementine Chavaigne! După ce ridică spre cer o privire îngrozită, femeia asta clarvăzătoare strecoară la urechea confidentei sale:

— Uite, nu m-ar mira de loc dacă aş auzi că Putoaica râvneşte la părintele paroh…

— Fugi de-aici! Ce vrei să spui, domnişoară Clementine? răspunde cealaltă, scuturată de fiori dulci.

— Păi n-ai văzut-o cum îl fură din ochi când îi vorbeşte? Ascultă la mine, Putoaica asta e muierea dracului, o prefăcută cum nu mai există, care sub masca evlaviei îşi ascunde moravurile scârboase… Mie una mi-e frică de ea.

— Slavă Domnului că părintele nostru e un om sfânt…

— Ai dreptate, e un om sfânt. Păi tocmai de-aia nu

vede nimic rău în prefăcătoriile Putoaicei. Ştii cât a stat închisă în confesional mai zilele trecute? Treizeci şi opt de minute, draga mea domnişoară! O fată cinstită păcătuieşte atâta ca să aibă nevoie de treizeci şi opt de minute? Mă rog matale, ce are atâta de povestit părintelui? Vrei să-ţi spun eu? îl asmute împotriva noastră! Şi vrei să mai ştii ceva? Prefer o individă ca poama aia de Toumignon! O să-mi spui că-i rea de muscă, că-i o căţea în călduri şi că tot târgul aleargă cu limba scoasă după fustele ei împuţite? Barem cu femeile astea ştii cum stai, nu-s din alea cu două feţe!

Ne dăm seama până unde au ajuns lucrurile în primele momente de după scandal. Opinia publică nu s-a dumirit încă. Există partizani şi de o parte şi de cealaltă – partizani din primele momente – din cei care trec cu ochii închişi fie în tabăra parohiei, fie în a primăriei. Dar atitudinea masei flotante a populaţiei e determinată de sentimentele fiecărui individ în parte. Aşa că trebuie multă vorbărie şi multă chibzuială până să te poţi hotărî încotro s-o apuci. Preferinţele îşi au raţiunea lor şi nu-s totdeauna clare, nici uşor de mărturisit. Geloziile stau la pândă. Ele vor dezbina, încetul cu încetul, până şi tagma femeilor cucernice.

O întrebare: cine e învingătorul? Nicolas sau Toumignon? încă nu ne putem pronunţa. Vom şti mai târziu, după cantitatea pansamentelor, după durata invalidităţii fiecăruia.

O problemă capitală, impresionantă în gradul cel mai înalt: cine trebuie să plătească oalele sparte? Mai încape îndoială? zice tabăra bisericii, care susţine că lovitura de graţie i-a dat-o sfântului Roch soţul Judithei, care se apără ca un leu-paraleu de aceasta învinuire. Şi chiar dacă ar fi aşa? în această controversă Tafardel a adus bogatele sale lumini. A cerut să i se explice cu de-amănuntul tot

incidentul, a pus să i se repete înjurăturile.

— Aţi zis „încornorat”? Nicolas l-a făcut pe Toumignon încornorat?

— Nu numai o dată, de mai multe ori! au confirmat Laroudelle, Torbayon şi ceilalţi.

Atunci Tafardel şi-a scos în semn de mare bucurie faimoasa lui panama şi, adresând un larg salut bisericii pustii, a lansat următoarea sfidare celor din urmă lachei ai obscurantismului:

— Domnilor de Loyola vă previn c-o să ne prăpădim de râs.

După opinia lui Tafardel, eruditul Clochemerle-ului, termenul de „încornorat” lansat în public constituie un caz de defăimare susceptibil de-a aduce grave prejudicii celor ofensaţi, atât în ceea ce priveşte reputaţia lor, cât şi raporturile lor conjugale. În consecinţă, Toumignon şi soţia lui au tot dreptul să ceară lui Nicolas despăgubiri şi cheltuieli de judecată. Dacă parohia are de gând să-l urmărească pentru distrugere de sfânt, lui Toumignon nu-i rămâne altceva de făcut decât s-o dea în judecată!

— Să ştii că ţi-ai găsit naşul, domnule Ponosse! a încheiat Tafardel în semn de adio.

Acestea fiind zise, învăţătorul s-a îndreptat spre înălţimile primăriei, ca să se apuce îndată de treabă. Incidentul din biserică îi va furniza un material senzaţional, pe două coloane, în *Deşteptarea vinicolă* din Belleville-sur-Saône. La lectura acestei admirabile gazete, poporul va afla indignat cum o pereche de comersanţi cinstiţi sunt împinşi la divorţ, poate chiar la crimă pasională, de către înşişi zbirii bisericii. Cazul e într-adevăr cu totul nou.

Aţi remarcat un lucru? în timp ce întreg Clochemerle-ul se agită, un singur personaj nu e de văzut, nu e de găsit nicăierea: Barthélémy Piéchut, primarul. Acest om

chibzuit, acest om politic profund, al cărui urinar se află, la urma urmei, la origina catastrofei, cunoaşte virtutea tăcerii, a absenţei. Îi lasă pe impulsivi, pe naivi, să calce în strâchini, să se compromită, pe guralivi să trăncănească, şi-n timpul acesta el scrutează, pe oceanul tuturor deşertăciunilor, epavele profitabile ale adevărului. Tace, observă, cântăreşte avantajele şi dezavantajele, înainte de-a se hotărî cum să-i manevreze pe clochemerlkii pe eşichierul ambiţiei sale.

Barthélémy Piéchut vede departe; are el un scop, de nimeni ştiut, în afară de Noémie Piéchut, nevastă-sa. Dar femeia asta e un mormânt dublat de-o casă de bani, cea mai cârpănoasă femeie din Clochemerle, cea mai făţarnică. Asta înseamnă că e şi cea mai potrivită femeie pe care soarta o putea scoate în calea

Ignaţiu de Loyola (1490 – 1556) – a instituit Ordinul iezuiţilor, mai degrabă ordin militant decât religios. Prin extindere, termenul de *iezuit* sugerează ideea făţărniciei, a şireteniei perfide.

primarului unei comune unde oamenii sunt cam zănateci şi greu de condus. Bun sfetnic această Noémie, furnică strângătoare, dar împingând uneori lucrurile prea departe, aşa încât trebuie s-o mai domoleşti un pic, fiindcă, din prea mult calcul, greşeşte uneori socotelile. Totdeauna gata să semene zâzania în familii pentru un ban, să se scoale cu noaptea-n cap ca să-şi pândească slugile. O femeie care prea se înverşunează pe truda altora, care socoate că nu a primit tot ceea ce i se cuvine decât numai odată cu ultima picătură de sudoare; într-un cuvânt, din cale-afară de obsedată de câştig, singura ei meteahnă. Cu o meteahnă ca asta ar umple de fericire atâţia nefericiţi, duşi la sapă de lemn de nevestele lor risipitoare. Neavând aşadar de ce să fie cu ochii în patru, Barthélémy Piéchut îşi poate vedea liniştit de treburile curente, bizuindu-se pe

buna administraţie a Noémiei. Atât de hapsână e administraţia asta încât de multe ori vin oamenii să i se plângă de asprimea nevesti-sii. Dar cum nu se teme că-i în pierdere, primarul e totdeauna dispus să le mai acorde o păsuire. Aceste concesii i-au adus lui Piéchut reputaţia de om cu care te poţi înţelege, cu care poţi sta de vorbă, de loc „câinos” cu inferiorii săi – reputaţie excelentă, pe care-o datorează felului său de a vorbi, ridicând din umeri: „Ce vreţi, aşa-i femeia. Nu ştiţi cum sunt femeile?…” Despre Piéchut se spune îndeobşte: „Ehei, să nu fi fost nevastă-sa! …” Care va să zică, Noémie îl ajută să-şi facă afacerile, menajând totodată opinia publică.

Altă calitate a Noémiei: nu e de loc geloasă. Îi pasă prea puţin de problema potrivirii la pat, problemă de cele mai multe ori foarte importantă în căsnicie. Niciodată nu i-a plăcut amorul. În primele luni ale căsniciei bineînţeles că ţinuse şi ea să se iniţieze în tainele lui. Împinsă la început de curiozitate, pe urmă din vanitate şi, în sfârşit, din zgârcenie, ca mai totdeauna în ceea ce-o priveşte. Fată bogată când s-a măritat cu Barthélémy Piéchut care n-avea altă avere decât un fizic plăcut şi o reputaţie de om capabil, Noémie n-a vrut să fie în pierdere. A trebuit totuşi să recunoască un lucru: Barthélémy era corect în afaceri. O luase mai mult ca sigur pentru gologanii ei, dar îi dădea ceva în schimb, mai ales la început. E un merit al lui Barthélémy, căci Noémie, care nu se prăpădea după trebuşoara asta, nici nu dădea plăceri. Totuşi, timp de câţiva ani, s-a simţit obligată să-şi perceapă cuvenita dijmă în schimbul zestrei, în ziua însă când a avut amândoi copiii, pe Gustave şi pe Franicine Piéchut, i-a spus lui Barthélémy că de-acum înainte înţelege să fie lăsată în pace. I-a declarat că are şi-aşa destule pe cap: cu casă, cu copiii, cu slugile, cu bucătăria, cu spălatul rufelor, cu socotelile gospodăriei, ca să nu-şi mai piardă bunătate de

somn pe nişte prostii pe care acum le ştie pe de rost. I-a dat a înţelege că, dacă i s-ar ivi niscai făpturi cărora „treaba asta le place”, n-are decât, din partea ei are toată libertatea: „Va fi o corvoadă mai puţin pentru mine”. A început să se ducă din nou regulat la biserică şi a devenit şi mai cârpănoasă, zgârcenia fiind sursa marilor ei voluptăţi.

Ridicarea acestei ipoteci conjugale i-a convenit lui Barthélémy. Nevastă-sa fusese totdeauna o gloabă costelivă, de loc atrăgătoare, pe lângă care ar fi trecut fără s-o privească, dacă n-ar fi avut un sentiment puternic al datoriei. De la naşterea copiilor, frigiditatea Noémiei îi tăia orice chef. Un bărbat trebuic cum era Barthélémy începuse chiar a face nazuri când era să-şi îndeplinească obligaţiile conjugale. Mai mult, trebuia să încerce de câteva ori. Era deci încântat de acest repaus nocturn, care-i îngăduia să-şi facă serioase rezerve de energie. Femeile îi arătaseră totdeauna o deosebită atenţie. Şi pe măsură ce îmbătrânea, funcţia sa îi reda din avantajele pe care vârsta i le refuza. Consilier municipal, pe urmă primar, lui Piéchut nu-i lipseau niciodată ocaziile. Dacă uneori, împins de nevoi imperioase, se mai dădea la Noémie, ea îi spunea: „Ce Dumnezeu, n-ai de gând să te dezbari odată de deprinderile astea?” – şi punea atâta răceală în glas încât lui Barthélémy i-ar fi trebuit toată văpaia oarbă a tinereţii ca să mai insiste. De altminteri, în momentul de faţă – şi încă de mai multă vreme – evita orice aventură extraconjugală, manifestând, chiar în chestiunile dragostei, acea chibzuinţă care constituia marea lui forţă. De o bună bucată de vreme, Barthélémy Piéchut o privea pe nevastă-sa ca pe-un vechil, iar în unele privinţe ca pe-un asociat. Totuşi, Noémie ţinea şi acum să doarmă în acelaşi pat cu el, acesta fiind un privilegiu al soţiei şi care o deosebea de muierile de pripas la care mai putea recurge

bărbatu-său. Găsea că-i practică această vecinătate, ca să facă planuri împreună iarna, când nopţile sunt atât de lungi. În sfârşit, patul comun ţinea loc de sobă în odaie. Era o economie serioasă.

E timpul, credem, să dăm la iveală măreţul proiect al lui Barthélémy Piéchut: în trei ani plănuia să-şi pună candidatura în Senat, în locul domnului Prosper Louèche, senator activ, cunoscut în cercurile bine informate ca un ramolit sadea. Această sleire a facultăţilor sale mintale n-ar fi fost o piedică la reînnoirea mandatului, dacă n-ar fi avut, în schimb, un surplus de activitate de-a dreptul scandaloasă. Într-adevăr, babalâcul ăsta, care arăta o atenţie mult prea binevoitoare puştancelor, atenţie ce numai filotimă nu era, trebuia pus din când în când la adăpost într-o casă de sănătate, ca să fie sustras indignării furioase şi cererilor de bani reclamate ca despăgubire pentru minorele a căror inocenţă fusese pângărită de niscai jocuri clandestine, pur spectaculoase, între noi fie zis. Aceste isprăvi, până acum nescoase la iveală, riscau să prejudicieze în cel mai înalt grad partidului. Fără îndoială, domnul Prosper Loueche ar fi putut răspunde că onorabilul său confrate, domnul de Vilepouille, nu-şi petrece nici el în alt chip vacanţele parlamentare. Dar domnul de Vilepouille era un membru ai dreptei, educat pe vremuri de iezuiţi, cu care păstrase cele mai bune raporturi. E un fapt notoriu că acest bun catolic figurează în primele rânduri ale oamenilor cu sănătoase principii morale, sub pavăza aceasta fiindu-i îngăduite mici delicte, pe care le poate făptui fără ca măcar cineva să se gândească a-l bănui de purtări urâte. Din păcate, domnul Prosper Loueche, adversarul lui politic şi tovarăşul lui credincios la anumite extravaganţe, se evidenţiase în tinereţe prin idei avansate şi spirit reformator. Şi, cu toate că mai târziu dăduse destule probe îmbucurătoare ale evoluţiei sale, întâi

năzuind la onoruri burgheze, pe urmă arătând un patriotism înflăcărat la Bordeaux, în 1914, în sfârşit, cerând de la tribuna Senatului ca războiul să fie dus până la capăt, fără cruţare, ei bine, acest Prosper Loueche rămăsese cu nenumăraţi duşmani. Cum însă nu i se putea pune la îndoială cinstea – oricum, nu într-o măsură suficientă – adversarii lui îşi juraseră să-i vină de hac pe chestia moravurilor. Graţie domnului de Vilepouille, acest mare grangur, care se bucura de-o perfectă impunitate şi care discuta despre toate acestea fără intenţia de a-i face vreun rău bătrânului său amic, dreapta fusese pusă la curent cu isprăvile lui Loueche: „Ce ciudat, zicea domnul de Vilepouille, cu aristocratica sa voce pe nas, deşi Loueche şi cu mine nu avem aceleaşi idei, avem totuşi aceleaşi gusturi. La amândoi ne plac fructele ceva mai crude, scumpul meu prieten. La vârsta noastră treaba asta te mai înviorează un pic. Trebuie să recunosc însă că Loueche are în acest domeniu nişte iniţiative… hm… să le zicem cam neobişnuite… nişte ştrengării de toată nostimada, scumpul meu! Confratele nostru s-a dovedit întotdeauna şi în toate împrejurările un inovator!” Pe scurt, interesele partidului cereau ca domnul Prosper Loueche să fie cât mai degrabă înlăturat, ca să se evite un scandal. Barthélemy Piechut ştie acest lucru. Ca atare, trage sforile. S-a şi asigurat de unele concursuri şi speră să obţină şi sprijinul lui Bourdillat, şi pe-al lui Fouache, care vor veni curând la Clochemerle, de data asta fiecare separat.

Când o fi senator, Piechut o să-şi mărite fiica, pe Francine, care tocmai a împlinit şaisprezece ani. E încă de-acum o fată frumoasă, manierată, cu care te poţi prezenta în orice salon (numai el ştie cât l-au costat aceste bune maniere şi încă la călugăriţe!). Se gândeşte s-o împeţească cu familia Gonfalon de Bec din Blace, nobili de spiţă veche,

cu finanţele într-o stare şi mai precară decât faţada castelului lor, acesta având totuşi un aspect falnic pe înălţimea pe care-i situat, în fundul unui splendid parc franţuzesc, cu copaci de peste două sute de ani… Oameni cu ifose, aceşti Gonfaloni de Bec, dar care tare ar mai avea nevoie să-şi poleiască un pic blazonul. Peste trei sau patru ani, fiul lor Gaétan, astăzi în vârstă de douăzeci de ani, va fi tocmai bun pentru Francine. Despre Gaétan se spune că e carrf nătărău şi un bun de nimic. Cu atât mai bine, Francine îl va ţine de scurt, căci de pe-acum făgăduieşte a fi o femeie şi jumătate, întocmai ca maică-sa, şi cu ochii-n patru când e vorba de bani, având în plus şi ştiinţă de carte, lucru cu care maică-sa nu se prea poate lăuda. O dată nevasta acestui Gaétan, având pe deasupra şi un titlu de nobleţe şi avere berechet, Francine va fi egală cu el’alde Courtebiche şi Saint-Choul, pe o treaptă ierarhică superioară lui Girodot, iar el, Piéchut, îşi va consolida situaţia politică graţie sprijinului acordat de nobilii din regiune.

Cu pălăria pe ceafă şi cu coatele pe masă, mâncând tacticos, primarul din Clochemerle se gândeşte la toate acestea. Urinarul şi încăierarea din biserică vor contribui la reuşita proiectelor sale. Stăpânindu-şi curiozitatea, familia îi respectă tăcerea. Totuşi, spre sfârşitul mesei, Noémie îl întreabă:

— Şi ce crezi c-o să iasă din dăndănaia aia de la biserică?

— Nu-i treaba ta! îi răspunde Piéchut, sculându-se de la masă şi ducându-se să se zăvorească în odaia lui, unde-i place să-şi fumeze pipa meditând.

Adresându-se copiilor, Noémie le spune:

— Ştie totul de pe-acum!

XII INTERVINE

D într-o limuzină care scârţâie din toate balamalele,

cu roţi înalte ca de faeton, fabricată în 1911 şi semănând cu o butca ducală scoasă dintr-un şopron şi modernizată prin adausul unui motor hârâit, baroneasa Alphonsine de Courtebiche coboară în faţa uşii preotului Ponosse. Automobilul acesta, o adevărată dardaraică ponosită, ar stârni râsul dacă n-ar fi condus de vechiul ei şofer. Numai că hodoroaga asta astmatică şi demodată, pe lângă faptul că avea blazoane pe uşi, când transporta o nobilă încărcătură de Courtebiche, dovedea, dimpotrivă, că posesia unui automobil de ultimul tip e caracteristică numai negustorilor de porci îmbogăţiţi şi că nimic – nu poate fi ridicol când e vorba de-o castă capabilă să arate un arbore genealogic ţinut la zi, fără nicio omisiune, încă din leatul 960. Arbore ilustrat şi prin nenumăratele sale rămurele, reprezentând bastarzii născuţi dintr-o măgulitoare fantezie a regilor pentru câteva femei aparţinând acestui neam celebru. Şi apoi, vechimea acestui automobil se potrivea cu impozantul castel feudal, prevăzut cu metereze pentru operaţiuni balistice, având sub unghiul lui de tragere întregul ţinut.

BARONEASA

Încadrată de fiica sa, Estelle de Saint-Choul, şi de ginerele său, Oscar de Saint-Choul, baroneasa coborî repede din vehicul şi ciocăni la uşa prezbiterului. Era furioasă că trebuise să se deranjeze până la acest „mic popă de ţară”. Aşa îl numea ea pe Ponosse. Să nu deducem de-aci că-i tăgăduia preotului orice putere spirituală. Din ziua de când se hotărâse să trăiască departe de lume, baroneasa îşi încredinţase sufletul preotului din Clochemerle, neînţelegând să mai facă – de câte ori avea nevoie de-o ştersătură de burete peste păcatele sale – drumul până la Lyon, unde era reşedinţa preasfinţiei-sale părintele de Latargelle, un iezuit subtil, care îi fusese vreme îndelungată duhovnic şi îndrumător spiritual, în

epoca aceea a vieţii sale răscolite de pasiuni furtunoase.

„Pentru o văduvă care duce o viaţă atât de monotonă, bietul Ponosse e tocmai omul care-mi trebuie. Nu-l vedeţi? E măgulit, nespălatul, că spovedeşte o baroneasă”. Să completăm fişa acesteia cu o confidenţă făcută marchizei d’Aubenas-Theize, vecina ei de moşie: „Înţelegi, draga mea, pe vremea când aveam păcate parfumate, doar nu era să le încredinţez unuia ca ăsta, rupt de la coarnele plugului. Acum, însă, când nu mai am decât păcate mărunte, de femeie bătrână, o simplă cârpă de praf ajunge. Draga mea, n-avem ce face, mirosim a tămâie din pricina virtuţii noastre forţate”.

Vedem de-aici în ce fel se folosea baroneasa de Courtebiche de preotul Ponosse. De fapt, îl punea în rând cu slugile: sfinţia-sa avea grijă de suflet, precum manicurista de mâini şi maseuza de trup. Baroneasa era de părere că până şi slăbiciunile trupeşti şi sufleteşti ale unei aristocrate, cu zece veacuri de blazon îndărătul ei, trebuiau respectate de netrebnicii ăia din popor, fie ei

preoţi sau nu, cărora „şi-aşa le facem destulă cinste spovedindu-ne fără înconjur”. De altminteri, când avea nevoie de serviciile preotului, trimitea şoferul să-l aducă la castel. („Nu-mi arde să iau pureci ţărăneşti în confesionalul sfinţiei-tale.”) Ponosse se ducea s-o împărtăşească într-o mică încăpere a castelului, anume rezervată pentru aceasta. Baroneasa alegea zilele când nu primea oaspeţi, ceea ce-i îngăduia să-l oprească pe Ponosse la masă, fără obişnuitul ceremonial, care pe el l-ar fi stingherit.

Niciodată nu catadicsise baroneasa să se ducă la parohie fără a fi anunţată în prealabil. Demersul ei pe lângă preot o indispunea. De la prima lovitură a ciocanului în uşă, care răsună într-un coridor lung şi rece, sunând a gol ca un poloboc, doamna de Courtebiche se întoarse către ginerele ei şi-i spuse:

— Oscar, să n-ai niciun menajament pentru Ponosse!

— Bineînţeles, baroană, îi răspunse puţintelul de Saint-Choul, cel mai plapând om din lume şi pe care excedentul de energie al soacrei sale îl înspăimânta.

— Sper că Ponosse nu-i pe undeva la ciocnit pahare cu vinarii lui! Trebuie găsit fără zăbavă! Cum adică, după toate câte s-au întâmplat, nici măcar nu vine să ceară un sfat la castel?

În timp ce vorbea, bătea darabana în uşă şi o ciocănea cu inelele, ţinând cu vârful piciorului o cadenţă nervoasă.

— Am să spun la arhiepiscopie să-i tragă un perdaf număru unu!

Trecută de cincizeci de ani, baroneasa mai păstra urmele unei frumuseţi căreia sentimentul pe care-l avea despre misiunea ei terestră îi mai conferea un

11 – Clochemerit anumit prestigiu. Ştergând cu de la

sine putere Revoluţia din istorie, ea îi trata pe sătenii sălăşluiţi în văile dominate de castel ca pe iobagii unei moşii restituite familiei de Courtebiche. Asta însemna, adicătelea, restabilirea legitimă a unei bune şi încercate orânduieli sociale, care-l punea pe fiecare la locul său, fără chip de crâcnire.

Frumoasă şi voinică, măsurând binişor un metru şaptezeci, baroneasa fusese între douăzeci şi patruzeci şi şapte de ani o mândreţe de femeie, miezoasă precum fructul, cu o carnaţie admirabilă, cu ochii ca doi magneţi pentru alţi ochi, cu o gură vestitoare de ameţeli violente şi cu nişte mişcări legănătoare din şold de-un efect irezistibil. Ceea ce admirai în acest legănat era un nu ştiu ce autoritar, un neastâmpăr care la orice altă femeie ar fi mirosit a chivuţă, dar care la ea, printr-un har înnăscut, era de bună calitate, o indiferenţă de cucoană mare, sporită de-o impertinenţă provocatoare. Mijlocul ei de regină, bine proptit pe încleştătoare coapse de atletă şi pe care-l ghiceai plămădit magistral din ţesuturi ferme, fusese partea cea mai glorioasă a farmecului ei, într-o vreme când canoanele frumuseţii feminine se infpirau din opulenţa clasică. Cât priveşte bustul, în epoca corsetului, apoi ce altceva să spunem decât că era împodobit cu sâni fascinanţi, ridicaţi şi strânşi într-un corsaj binişor dezvelit, coşuleţ plin de fructe gemene de-o rară desăvârşire. Însă trupul acesta ispititor era al unei persoane *nobile* şi ca atare trăind izolată de familiarităţile vulgare. Această nuanţă era îndată resimţită de toţi bărbaţii, făcându-i până şi pe adoratorii cei mai îndrăzneţi să tremure în faţa acestei tirane. În privirile lor ea citea cu neruşinare posibilităţile de care dispuneau pentru nesaţul plăcerilor sale. Aşa fusese baroneasa, amazoană neobosită timp de douăzeci şi şapte de ani, consacraţi aproape în întregime amorului.

Să trasăm în linii mari acest destin semeţ. La douăzeci de ani, Alphonsine d'Eychaudailles d'Azin, aparţinând unei străvechi familii din regiunea Grenoble (pretindea că se trage, prin alianţă, din Marguerite de Sassenage, ibovnica lui Ludovic al XI-lea, căruia îi dăruise o fetiţă), la grea ananghie financiară, se căsătorise cu baronul Guy de Courtebiche, mai bătrân ca ea cu optsprezece ani, destul de rablagit, dar încă foarte bogat, cu toate că de la majorat nu se ţinuse decât de blestemăţii. Guy de Courtebiche (Bibiche pentru intimii săi) ducea la Paris o viaţă de huzur, trăind ca un trântor şi întreţinând princiar pe-o anume Laura Tolleda, o cocotă celebră, care-l făcuse de nenumărate ori de râsul lumii (se vede că asta îi plăcea baronului) şi-l împinsese la ruină cu un dispreţ şfichiuitor. Când o cunoscuse pe frumoasa Alphonsine, baronul de Courtebiche găsise că e chiar mai impozantă decât Laura, având pe deasupra şi avantajul de-a putea fi prezentată oriunde. Aerul suveran al tinerei fete exercitase asupra lui o puternică atracţie, probabil şi dintr-o irezistibilă predispoziţie pentru un soi de masochism moral, care-l robise totdeauna femeilor ce-l umileau. Alphonsine fusese îndârjit pisălogită de ai săi să nu lase să-i scape o partidă atât de strălucită. Povaţă inutilă: firea ei nesăţioasă îi dicta să profite de prima ocazie ca să-şi asigure independenţa. De altfel, Guy de Courtebiche, pe punctul de-a se prăbuşi fiziceşte, era, când îl cunoscuse, încărcat de glorie pariziană şi beneficia încă de-un mare presrgiu în ochii unei tinere provinciale.

Averea baronului se afla în ţinutul Lynnnais. Tânăra pereche avea un apartament la Paris, un altul la Lyon, în afara castelului din Clochemerle. Atât la Paris cât şi la Lyon frumoasa Alphonsine stârnise senzaţie. Ca o încununare a faimei sale, fusese pricina unui duel răsunător.

Chel, bâţâit şi gălbejit de timpuriu din pricina unor beteşuguri organice ce aveau să-l bage de tânăr în mormânt, Guy de Courtebiche încetase curând a mai fi un bărbat în toată puterea cuvântului. Venind şi copiii pe lume, Alphonsine rămăsese cu baccelitul ăsta pentru titlul şi averea lui, precum şi ca să-l îngrijească: ştiindu-se puternică, îi plăcea să ocrotească. Şi se pornise în căutarea unor satisfacţii în care nici vanitatea, nici rangul nu-i erau puse la încercare. Având de unde să aleagă, se hotăra greu, după cum spuneau unii. Isprăvile ei fuseseră numeroase şi ea le săvârşise în văzul lumii, cu o ostentaţie care inhiba calomnia, aceasta nemaigăsind un teren prielnic când ipocrizia lipseşte.

Văduvă fiind, şi pe deasupra bogată, preferase libertatea unor servituţi pentru care simţea că n-are nicio vocaţie. Trăise o viaţă de răsfăţ, care, pe măsură ce îmbătrânea, devenise din ce în ce mai costisitoare. Acest mod de-a trăi îi ştirbise serios averea, pe care, în treacăt fie zis, şi-o administra cu o indiferenţă împărătească şi cu un dispreţ suveran pentru meschinăriile burgheze, care totdeauna duc averile de râpă. Cam pe la jumătatea războiului, se pomenise pradă unor serioase dificultăţi financiare şi a unor penibile complicaţii sentimentale, vestitoare ale prăbuşirii definitive. Se dăduse pe mâna notarului la fel cum s-ar fi dat pe mâna unui chirurg. Dar nu acesta era lucrul cel mai grav. La patruzeci şi nouă de ani Alphonsine avu cu sine însăşi o severă discuţie în faţa oglinzii. Din această confruntare trăsese o serie de reguli de conduită, cărora li se conformă îndată, cu aceeaşi dârzenie de care dădea dovadă în toate. Prima hotărâre şi cea mai importantă: să-şi lase părul cărunt. „Trupul meu a gustat din toate bucuriile vieţii, îşi zisese atunci, nu am nimic de regretat. Acum se cuvine să

11* 163 îmbătrânesc decent şi să nu mă mai las trasă

pe sfoara de filfizoni fără scrupule”.

Renunţă la apartamentul din Paris, reduse la minimum numărul servitorilor, dădu maternei răvaş de drum câtorva adolescenţi atraşi de celebritatea ei amoroasă şi care voiau să-şi câştige prin ea brevetele de bărbăţie, atâta timp şi cu atâta generozitate eliberate tineretului. Locuind o bună parte a anului la Clochemerle şi petrecând mai toată iarna la Lyon, hotărî să se apropie de Dumnezeu. Procedă, de altfel, fără false umilinţe, considerându-l pe Dumnezeu ca pe cineva din lumea ei, care nu degeaba stabilise ca ea să se nască o d’Eychaudailles d’Azin, frumoasă şi cu un temperament focos, pentru ca să nu se poarte ca o cucoană, având pe deasupra şi toate avantajele firii şi rangului ei. Convingerea aceasta îi era atât de adânc înrădăcinată în suflet încât niciodată, nici chiar în timpul splendorii sale, nu renunţase cu totul la practicile religioase. Pe atunci se împărtăşea unui exeget plin de fineţuri, reverendul de Latargelle, care ştia că anumite necesităţi imperioase fuseseră hărăzite chiar de Dumnezeu făpturilor sale. Iezuitul acesta cu zâmbetul subtil, niţeluş sceptic, se conducea după o doctrină utilitară, pusă în slujba bisericii: „E mult mai bine, gândea el, ca o păcătoasă să fie înăuntrul religiei decât în afara ei. Mai ales când această păcătoasă e o femeie cu influenţă. Roma e puternică prin dovezile de ataşament ale claselor sus-puse”.

Căutându-şi un refugiu, baroneasa nu făcuse greşeala de-a cădea în bigotism. Se ocupa cu diverse opere de binefacere, dar numai din nevoia de-a fi activă. La Clochemerle, în calitatea sa de preşedintă a copilelor Sfintei Fecioare, veghea la bunul mers al parohiei şi îl sfătuia pe Ponosse. La Lyon conducea câteva ateliere de croitorie pentru femeile nevoiaşe, comitete filantropice, şi se ducea destul de des la arhiepiscopie. Neputând uita că

fusese pe vremuri frumoasa Alphonsine, una din femeile cele mai sărbătorite ale generaţiei sale, păstrase un ton autoritar ce nu admitea replica, moştenind, din trecutul ei aventuros, un limbaj cam fără perdea, care nu-i prea speria pe înalţii prelaţi (aceştia nu parveniseră pe treptele cele mai înalte ale ierarhiei bisericeşti fără să fi cunoscut îndeaproape nenumărate mârşăvii), dar care îl îngrozeau uneori pe rusticul şi naivul preot Ponosse. Tot voinică, etalând cu bravură un uşor excedent de grăsime, consecinţă a neglijării disciplinelor cochetăriei, în ultimii ani baroneasa se plângea că-i slăbise auzul. Acest mic beteşug o făcea să ridice şi mai sus tonul ei aristocratic, cu vârsta timbrul vocii sale căpătând un accent viril, ce-i scotea şi mai mult în evidenţă bruscheţea caracterului.

Din cei doi copii ai Alphonsinei, cel mai mare, Tristan de Courtebiche, după ce făcuse războiul în diverse birouri ale statelor-majore, se afla în Europa Centrală ca ataşat de ambasadă. Băiat frumos, cu prestanţă, el era mândria mamei sale.

— Cu mutriţa pe care i-am dat-o, totdeauna are s-o scoată la capăt, spunea baroneasa. Aşa că fetelor cu zestre nu le pot spune decât să se păzească.

Dimpotrivă, în momentul când baroneasa se retrăgea din viaţa mondenă, fiica ei Estelle, în vârstă de douăzeci şi şase de ani, nu avea nicio perspectivă de căsătorie. Baroneasa examina viitorul fetei cu o lucidă amărăciune.

— Mă întreb care-o fi prostul care să-şi ia cogeamite molâie pe cap! se mărturisi ea marchizei d'Aubenas Theize.

De altfel, înţelegea să-şi asume singură răspunderea acestui eşec. Iată şi forma în care se exprima:

— Înţelegi, draga mea, prea am iubit mult bărbaţii pentru ca asta să nu se vadă pe mutra bietei Estelle. Mie nu mi-au reuşit decât băieţii!

Trebuie să recunoaştem că Estelle era o caricatură a Alphonsinei din epoca splendorii sale. De la maică-sa moştenise statura impozantă, dar carnea ce îmbrăca scheletul robust era cam gelatinoasă şi distribuită anapoda. Corpul ei voinic avea prea multă limfă şi prea puţin spirit. Cu toată frenezia ei amoroasă, baroneasa nu fusese lipsită de feminitate. Estelle, dimpotrivă, era o bărbătoare. Frumoasa buză inferioară a femeilor din neamul d'Eychaudailles d'Azin, atât de plină de făgăduinţi voluptuoase, la ea se lăbărţa într-un buzoi sadea. Mutra ei posacă nu prea era un detaliu picant pentru searbăda anemie adipoasă. Şi totuşi priveliştea acestor cărnuri avuseseră darul să aţâţe flăcările pâlpâinde ale pirpiriului Oscar de Saint-Choul. Gentilomul acesta slăbuţ căuta din instinct în faţa baronesei o compensaţie pentru kilogramele şi centimetri care-i lipseau anatomic ca să fie un bărbat vrednic de acest nume. Din mare lipsă de alţi candidaţi, a fost acceptată cererea în căsătorie a lui Saint-Choul, deşi era aproape spelb şi-şi juca îndărătul monoclului (pe care-l purta nu fără scălâmbăieli şi ridicări din sprânceană) un ochi „gălbui şi febril de orătanie speriată. Partida nu era prea strălucită, dar prezenta unele avantaje şi salva situaţia. Nu departe de Clochemerle, Oscar de Saint-Choul avea un conac dărăpănat, dar destul de spaţios, şi o moşie care-i permitea să huzurească din arendă, cu condiţia să nu fie mână spartă. Baroneasa nu-şi făcea nicio iluzie asupra ginerelui ei:

— E un incapabil, zicea ea. Cel mult dacă am putea face din el un deputat de-al Republicii *lor*!

De treaba asta se şi ocupa activ.

În sfârşit, se auzi un târşâit prudent de târligi, şi Honorine căscă uşa ca pe un chepeng, gata să-l lase să cadă fulgerător. Nu-i plăcea să vină lumea la parohie şi să-l deranjeze pe părinte din tabietul lui. I se dusese vestea că-

i primeşte prost pe vizitatorii nepoftiţi. Ehei, dar era altceva cu doamna baroană Alphonsine de Courtebiche! Să fi venit arhiepiscopul în carne şi oase, şi tot n-ar fi produs acelaşi efect.

— Vai, chiar doamna baroneasă în persoană! exclamă ea. Sfinte Hristoase, aproape că nici nu-mi vine a crede!

— Ponosse e acasă? întrebă baroneasa, cu tonul cu care-ar fi spus: „Unde sunt servitorii mei?”

— E acasă, doamnă baroană. Vă rog să poftiţi înăuntru, îl chem îndată. S-a dus să se mai răcorească puţin la umbra pomilor din grădină.

Şi îi petrecu pe toţi într-un salon mic şi întunecos, unde lumina zilei nu pătrundea niciodată. Locuinţa preotului mirosea a tutun prost, a băutură acră, a gospodărie de burlac bătrân şi a tocană sleită.

— Sfinte Roch! exclamă baroneasa după ce servitoarea ieşise. Urât mai duhneşte schivnicia asta popească! Dumneata nu eşti de aceeaşi părere, Oscar?

— Ba da, baroană, izul acesta de schivnicie al bunului nostru Ponosse, ca să spun aşa, cam prea democratic. Da, da, democratic şi popular. Trebuie avut însă în vedere că preotul nostru are de-a face mai degrabă cu oameni simpli, care ar fi miraţi la culme dacă părintele lor ar mirosi a trandafir. Asta e, acestea sunt elitele secolului nostru! Nu vedeţi că plutim pe oceanul dezlănţuit al decadenţei? De altfel, cred că Ponosse are un suflet curat, în pofida miresmelor pe care le degajă învelişul său, ca să zic aşa. Trebuie, dacă-mi daţi voie să mă exprim aşa, să simţim cu mocofanii, ca să nu fim incomodaţi de miros. Aşa cum îmi spunea, pe vremea tinereţii noastre zvăpăiate, amicul meu, vicontele de Castelsauvage, care…

— Ajunge, Oscar! îi tăie vorba baroana. Mi-ai mai repetat de-o sută de ori până acum ce-ţi spunea, pe vremea tinereţii voastre zvăpăiate, acest viconte de Castelsauvage,

despre care totdeauna am avut impresia că trebuie să fi fost un mare nătărău…

— Bine, baroană…

— Iar Ponosse e al doilea nătărău!

— Sigur, baroană.

— Iar dumneata, Oscar…

— Eu, baroană?

— …eşti ginerele meu, prietenul meu. Gata, nu mai am încotro. Întotdeauna Estelle a făcut numai prostii.

Estelle de Saint-Choul se încumetă timid să intervină:

— Dar bine, mamă…

— Ai ceva împotrivă, fetiţo? Ei bine, părerea mea e că eşti prea moale! O Courtebiche, chiar supusă autorităţii maritale, ar trebui să fie mai dezgheţată!

În clipa aceea, cu faţa congestionată de o grea activitate digestivă, îşi făcu apariţia preotul, nehotărât încă între grabă şi nelinişte.

— Doamnă baroană, zise el, sunt cât se poate de onorat…

Însă dispoziţia baronesei nu se potrivea cu aceste serbede politeţuri.

— Lasă agheasma, Ponosse! replică ea. Aşază-te şi răspunde la întrebarea mea: sunt sau nu preşedinta copilelor Sfintei Fecioare?

— Cum să nu, doamnă baroană!

— Sunt prima ocrotitoare a parohiei?

— Bineînţeles!

— Sunt, Ponosse, baroneasa Alphonsine de Courtebiche, născută d’Eychaudailles d’Azin?

— Sunteţi, sigur că sunteţi, doamnă baroană! răspunse Ponosse speriat.

— Eşti hotărât să respecţi drepturile câştigate prin naştere? Sau ai de gând să pactizezi cu huliganii? Eşti cumva unul din acei preoţi de crâşmă, care pretind să

atribuie religiei scopuri care… Oscar, explică-i dumneata cum stau lucrurile, că eu nu pricep nimic din păsărească voastră politică.

— Baroană, desigur că te referi la acel creştinism de tip nou, demagogic şi antilegitimist, care măguleşte atât de tare masele? Scumpul meu Ponosse, la aceasta face aluzie baroana. Ea ţine să înfiereze imixtiunea doctrinelor sociale extremiste în treburile religiei. Aceste doctrine imprimă religiei un impuls, ca să zic aşa, anarhizant şi deplorabil, iacobin şi eminamente blasfematoriu, care, în pofida vechilor noastre tradiţii franceze, ai cărei reprezentanţi suntem noi, ca să zic aşa, moştenitorii şi consacraţii ei reprezentanţi, miruiţi, ca să zic aşa… Baroană, nu-i aşa că zic bine? Această doctrină ne va duce categoric la…

— Destul, Oscar! Ponosse, cred că ai înţeles.

Frământările acestei zile nenorocite îl copleşiseră pe bietul preot. Era născut să meargă pe drumuri netede, să nu fie nicăieri pândit de capcanele Necuratului, aşa că răspunse îngăimând speriat şi cu gestul acela repetat de mai multe ori, pe care-l folosea de obicei la *Dominus vobiscum*:

— Doamnă baroană, viaţa mea e curată, nu am trufii nelegiuite. Sunt un preot umil, plin de cele mai bune intenţii. Nu văd de ce mă învinovăţiţi de atâtea grele păcate…

— Cum, Ponosse, tot n-ai priceput nimic? Răspunde-mi ce s-a întâmplat cu clopotul care a alarmat adineauri valea întreagă? Dar cu scandalul din biserica dumitale? Trebuie să aflu lucrurile astea din gura străinilor? Domnule Ponosse, prima dumitale îndatorire era să raportezi imediat castelanei din Clochemerle! Castelul şi parohia, nobilimea şi biserica, încă nu ştii că trebuie să meargă mână în mână? Slăbiciunea dumitale, domnule

Ponosse, face jocul acestor ţopârlani. Care va să zică, dacă nu veneam eu la dumneata, habar n-aveam de nimic? De ce n-ai venit la castel?

— Nu am decât o bicicletă stricată, doamnă baroană. La vârsta mea nu mai pot urca dealurile. Mi se taie picioarele şi respir greu…

— N-aveai decât să împrumuţi o hârâitoare din alea cu benzină, care se caţără unde vrei, şi să încaleci pe ea. Regret că trebuie să-ţi spun, sărmane Ponosse, dar nu eşti decât un preamolâu apărător al credinţei dumitale. Şi acum, ce-ai de gând să faci?

— Tocmai mă gândeam şi eu, doamnă baroană. Mă rugam Celui de sus să-mi lumineze calea. S-au întâmplat atâtea scandaluri!

Preotul Ponosse oftă din rărunchi şi se aruncă orbeşte în vârtejul primejdiei.

— Şi încă nu ştiţi tot, doamnă baroană! Pe mititica Rose Bivaque, una din copilele Sfintei Fecioare, care abia a împlinit optsprezece ani… o cunoaşteţi?

— Nu e cumva gâsculiţa aia ruşinoasă, grăsana aia, care cântă mai puţin fals decât celelalte miorlăite ale confreriei?

Printr-o mimică consternată, preotul Ponosse arătă că nu putea subscrie, fără a contraveni la milostenia creştină, unor atari semnalmente; totuşi nu îndrăzni s-o contrazică pe baroneasă.

— Hai, spune, reluă baroneasa, ce năzbâtii a mai făcut şi asta? I l-aş fi dat şi pe Dumnezeu în iatac fără grijă.

Preotul din Clochemerle se zăpăci de-a binelea.

— Ba i s-a dat cu totul altceva, doamnă baroană! Ne aşteptăm la o zămislire care… hm… nu va fi, din păcate, fără prihană…

— Ce vrei să spui cu teologia asta bolmojită? Vrei să

spui că e borţoasă? Atunci spune-o pe şleau, prietene. Spune aşa: a lăsat-o careva cu burta la gură. Şi eu am avut copii şi n murit din asta. Estelle, draga mea, stai dreaptă! Şi respectabila dumitale mamă a avut. Nu văd de ce-ar trebui să-ţi fie atât de scârbă.

— Nu atât lucrul în sine mă îndurerează, doamnă baroană, cât faptul că – s-a făcut fără sfintele taine…

— Ei, drace, vezi? La asta nu m-am gândit… După câte aud, fecioarele dumitale o cam iau razna, dragul meu Ponosse. Numai Dumnezeu ştie ce le tot îndrugaţi la întrunirile voastre.

— Vai, cum puteţi spune una ca asta, doamnă baroană? exclamă preotul Jin Clochemerle, în culmea mâhnirii şi a spaimei.

Numai el unul ştia cât s-a zbătut până să-i comunice preşedintei această veste. Îi era frică de imputările ei; mai rău încă, se temea că demisionează de la preşedinţie. Dar baroneasa întrebă:

— Se ştie cine e fantele ăla atât de grozav, dar atât de nedibaci?

— Doamnă baroană… vreţi… adică… hm… să spuneţi cine a…?

— Da, Ponosse. Haide, nu mai fă mutra asta de fată mare! Aţi aflat numele zevzecului care a cules Rosa noastră?

— E Claudius Brodequin, doamnă baroană.

— Şi ce meştereşte băiatul ăsta?

— E la armată. În luna aprilie a fost aici într-o permisie.

— Ei bine, s-o ia de nevastă! Dacă nu, înfundă puşcăria. Voi cere să i se; spună acest lucru colonelului. Cum aşa? Răcanul ăsta îşi închipuie că poate să se poarte cu copilele Sfintei Fecioare cum s-ar purta cu muierile dintr-o ţară învinsă? Şi fiindcă veni vorba, te rog să mi-o

trimiţi la mine pe bobocica asta de Rose Bivaque, cea nerăbdătoare să guste mai repede din toate. Numai că fii cu băgare de seamă, să nu care cumva să facă o prostie. Chiar mâine să mi-o trimiţi la castel.

Era scris ca taman de ziua lui sân Roch, de atâtea ori prăznuită cu un fast liniştit, potrivit firii bonome a clochemerlinilor şi generozităţii naturale a unei regiuni prielnice recoltelor bogate, era scris ca tocmai într-o zi ca asta, mai cu piază-rea decât oricare, pronia cerească să refuze a-l mai ocroti pe preotul Ponosse, abătând asupra lui un potop de încercări năprasnice, pe care sfinţia-sa, din prea multă oroare, se străduia să le evite, dezbarind catolicismul său rural de orice spirit agresiv, de orice intenţie de triumf vanitos şi jignitor. Preotul Ponosse nu făcea parte dintre acei zeloşi nepoftiţi care se vâră peste tot şi seamănă pretutindeni zâzania şi germenii fratricizi ai sectarismului: asemenea îndeletniciri fac mai mult rău decât bine. El mai vârtos se bizuia pe virtuţile inimilor iertătoare şi milostive decât pe efectul pustiitor al paloşului şi al rugului. Şi apoi, cine ne-ar putea preciza până unde ajunge acel orgoliu criminal care inspiră anumite fapte de eroism ambiţios, aţâţând inexorabilul fanatism al apostolilor, organizatorii autodafeurilor?

Tremurând de frică în faţa baroanei, preotul Ponosse adresa cerului rugi confuze, pornite dintr-o fervoare încărcată de spaimă, pe care le-am putea tălmăci astfel: „Doamne, cruţă pe robul tău, abate de la robul tău urgiile pe care îndeobşte le hărăzeşti discipolilor tăi preferaţi! Doamne, alungă-ţi gândul de la mine! Dacă, cu voia ta, mă vei aşeza într-o zi la dreapta ta, primesc chiar şi ultimul locşor, unde sta-voi plin de umilinţă. Doamne, nu sunt decât bietul preot Ponosse, care nu cunoaşte răzbunarea! Vestesc şi eu, cât mă lasă puterile, împărăţia dreptăţii tale bunilor podgoreni din Clochemerle, folosind zilnic, ca

întăritor al slabelor mele puteri, viny de Beaujolais. *Bonum vinum leotificat*.[5] îngăduitu-le-ai, Doamne, carele pe Noe dăruitu-l-ai cu cele dintâi viţe! Fie-ţi milă, Doamne, sunt reumatic, am o digestie anevoioasă, că doar cunoşti toate aceste necazuri trupeşti câte plăcutu-ţi-a să mi le trimiţi… Nu mai am văpaia luptătoare a unui tânăr vicar. Dumnezeule atotputernic, potoleşte mânia doamnei baroane de Courtebiche…”

Dar părintele Ponosse încă nu era la capătul pătimirilor sale. Îi fusese dat acelei zile să fie sub toate privinţele excepţională. Pentru a doua oară, în acest ceas tihnit al siestei, o lovitură puternică făcu să răsune uşa prezbiteriului. Pasul târşit al Honorinei ducându-se să deschidă se auzi din nou, coridorul se umplu iarăşi cu zarva glasurilor ridicate la diapazonul cel mai înalt, lucru cât se poate de neobişnuit în casa aceasta, în care şoaptele smerite constituiau o regulă. Deodată, în pragul salonului se ivi silueta protestatară a lui Tafardel, plin de sentinţe acidulate şi ţinând în mână paginile pe care abia cu puţin înainte aşternuse primele clocote ale indignării sale republicane.

Învăţătorul nu-şi scosese frumoasa sa panama de pe cap, ca omul hotărât să nu-şi plece steagul în faţa fanatismului şi ignoranţei. Totuşi, zărind-o pe baroneasă, făcu câţiva paşi înapoi şi de bună seamă că, uimit de prezenţa ei acolo, ascultând de-un glas lăuntric, şi-ar fi luat repede tălpăşiţa, dacă gestul acesta l-ar fi angajat numai pe el. Însă baterea în retragere a învăţătorului ar fi însemnat înfrângerea unei mari tabere, al cărei reprezentant demn şi onorabil era. Acum nu se mai punea problema unor personaje pe cale de-a se înfrunta, ci a unor principii în totalitatea lor. Tafardel se identifica unghie şi carne cu Revoluţia şi cu charta ei eliberatoare. Ca luptător

5 Vinul bun înveseleşte (în limba latină).

pe baricade, ca partizan al libertăţii sub soare, venea să se ia de piept, în chiar bârlogul lui, cu omul Inchiziţiei, al resemnării făţarnice şi al prigoanelor perfide. Neluând în seamă persoanele din salon, fără ca măcar să le salute, învăţătorul se repezi, învâlvorat de discursuri incendiare, la preotul Ponosse:

— *Şi vis ţacem, ţara bellum*![6] domnule Ponosse. Nu voi folosi procedeiele odioase ale lui Loyola, şeful sectei voastre! Nu te voi ataca pe la spate! Am venit la dumneata în calitate de inamic loial, cu praful de puşcă într-o mână şi cu ramura de măslin în cealaltă! mai este încă vreme să renunţi la înşelătorie, mai ai timp să-i opreşti pe zbirii dumitale şi să te pronunţi pentru pace! Dar dacă alegi războiul, îl vei avea! Armele mele sunt pregătite. Ai de ales, domnule Ponosse, între pace şi război, între libertatea conştiinţei şi represalii. Alege, domnule Ponosse! Şi gândeşte-te bine la hotărârea pe care-o iei!

Încolţit între două mânii atât de violente, preotul Ponosse nu mai ştia încotro s-o apuce. Încercă să-l potolească pe Tafardel:

— Domnule învăţător, niciodată nu m-am băgat în învăţământul dumitale. Mă întreb ce-ai putea să-mi reproşezi. Eu n-am atacat pe nimeni…

Însă indexul ridicat al învăţătorului se şi pornise să puncteze cu tărie o zicală profund umană, completată de el potrivit cu împrejurarea:

— *Trahit sua quemque voluptas*[7]*… et pissare legitimum*/ Ştiu, domnule Ponosse, că pentru a statornici de-a pururi supremaţia voastră ai prefera să vezi înmulţindu-se, precum în veacurile de asuprire, băltoacele infecte produse de revărsarea vezicelor prea pline!

---

6 Dacă vrei pace, pregăteşte-te de război (dicton latin).

7! Maximă luată din Vergiliu : „Fiecare plăcerea unde o găseşte". Restul aparţine învăţătorului

Domnule Ponosse, află că vremea asta a trecut! Lumina se răspândeşte, progresul face paşi uriaşi înainte, poporul va urina de-acum înainte în edificii anume create, ţin să ţi-o spun! Urina va. uda gresia şi se va scurge prin canaluri, domnule Ponosse!

Această stranie alocuţiune era mai mult decât putea răbda baroneasa. Încă de la început ea îl ţintuise pe Tafardel sub focurile teribilei sale lorniete. Şi deodată, cu o impertinenţă ce bătea recordul tuturor impertinenţelor, cu vocea aceea care răpise inimile şi condusese vânătorile ecvestre, ea întrebă:

— Cine este această hidoasă farfara?

Prezenţa unui scorpion în nădragii săi largi şi fâlfâitori nu l-ar fi putut face pe Tafardel să sară mai tare în sus. Tremurând de-o furie ce imprima ochelarilor săi oscilaţii de rău augur şi cu toate că o cunoştea pe baroneasă din vedere – cum o cunoştea toată lumea la Clochemerle – el se răţoi:

— Cine îndrăzneşte să insulte aici un membru al corpului didactic?

Invectiva era ridicol de slabă, incapabilă să clintească o gladiatoare ca baroneasa. Înţelegând cu cine are de-a face, ea răspunse jignitor de calm:

— Ultimul dintre lacheii mei, domnule învăţător de şcoală primară, ştie mai mult decât dumneata în materie de bună-cuviinţă. Niciunul din servitorii mei n-ar îndrăzni să se exprime atât de grosolan în prezenţa baroanei de Courtebiche!

Auzind cuvintele acestea, marea tradiţie iacobină îi dădu aripi lui Tafardel. Replică:

— Dumneata eşti mazilita aia de Courtebiche? Ascultă, cetăţeano, insinuările dumitale eu le resping cu piciorul… Odinioară ghilotina le-ar fi venit repede de hac!

— Iar eu trăncănelile dumitale le socot nişte

stupidităţi de nătăfleaţăi Odinioară persoane de rangul meu trimiteau fără zăbavă la furci nişte marţafoi de speţa dumitale, după ce mai întâi porunceau să fie snopiţi cu biciul la şezut, în piaţa publică. Era un sistem bun de educaţie pentru nişte ţopârlani ca dumneata!

Discuţia lua o întorsătură cât se poate de gravă. Strâns cu uşa între două curente care nu respectau creştineasca neutralitate a acoperişului său, bietul preot Ponosse nu mai ştia pe cine să asculte şi simţea şiroindu-i pe tot corpul, sub sutana lui cea nouă încheiată până-n gât, o sudoare rece. Avea motive temeinice să menajeze nobilimea în persoana baronesei, donatoarea cea mai generoasă a parohiei, şi tot atât de temeinice motive să menajeze Republica, în persoana lui Tafardel, secretarul primăriei, care era proprietara legală a prezbiteriului şi-i fixa şi chiria. În clipa aceea totul părea pierdut. Încordarea creştea riscând să atingă ultimele limite ale violenţei, când un personaj până atunci de nimeni luat în seamă dădu în vileag o măiestrie deopotrivă de strălucită şi de binevenită, conducând discuţia cu o fermitate de care nimeni nu l-ar fi crezut capabil.

Din chiar momentul apariţiei lui Tafardel, Oscar de Saint-Choul începuse să freamăte de bucurie. Gentilomul acesta ignorant poseda un real talent de-a intercala în discuţii solemne perioade retorice. El le împăna atât de dibaci cu felurite incidente încât bietul interlocutor, supus acestei retorici, simţea ideea rătăcindu-se în labirintul întortocheat al raţionamentului „saint-choulian”, unde rămânea în cele din urmă prizonieră. Din nefericire, totdeauna bruftuit de-o soacră care trata omenirea cu metoda cravaşei şi condamnat la tăcere de-o soţie morocănoasă, al cărei belşug corporal îl strivea, Oscar de Saint-Choul avea numai de foarte puţine ori prilejul să-şi dovedească calităţile. Din pricina asta şi suferea.

Chiar de la primele cuvinte ale lui Tafardel, el înţelese că întâmplarea îi scosese în cale un straşnic duelgiu al vorbei, un palavragiu din cei ce bat apa-n piuă, croit pe măsura lui, cu care se va distra de minune, împingând controversa până hăt-departe. Aşa că stătea la pândă, cu bale la gură (la el afluxul oratoric era precedat de acest fenomen salivar), aşteptând ivirea celei mai mici breşe în sistemul ripostelor, pentru ca să se repeadă în beregata neînfricatului cuvântător şi să mi ţi-l joace în felul său sofistic. În sfârşit, după ultima replică a baronesei se produse o tăcere. Imediat, Saint-Choul făcu doi paşi înainte:

— Daţi-mi voie. Aş dori să vă spun şi eu câteva cuvinte. Numele meu e Oscar de Saint-Choul. Al dumitale? …

— Ernest Tafardel. Dar eu nu admit niciun sfânt1, cetăţene Choul!

— Mă rog, cum doreşti, scumpul meu *de* Tafardel…

Greu de înţeles: această particulă nobiliară, lansată de-un om care o purta în virtutea unui drept de moştenire, fu un adevărat balsam pentru amorul propriu al învăţătorului, făcându-i-l imediat simpatic pe Saint-Choul. Ceea ce îi îngădui acestuia să opereze o strălucită intrare în acţiune:

— Îmi permit să intervin, scumpul meu *de* Tafardel, deoarece am impresia că la punctul unde ne-au dus două doctrine deopotrivă de respectabile, care au – şi una şi cealaltă – sferele lor sublime şi, ca să zic aşa, zonele lor de slăbiciuni omeneşti, am impresia, zic, că prezenţa unui mediator imparţial e necesară. Salut în dumneata, funcţionar cu suflet mare, o pildă vie a acelei nobile pleiade de educatori care-şi asumă delicata sarcină de-a forma noile

Saint-Choul s-ar traduce literal „Sfântul Choul”.

generaţii. Salut în dumneata încarnarea celui mai pur spirit primar – ce zic? – granitic, căci pe stânca aceasta neclintită sunt săpate temeliile naţiunii, temeliile scumpei noastre patrii, reînnoită de mari curente populare – pe care mă voi feri, desigur, să le aprob fără rezervă, precum, de asemenea, mă voi feri să le tăgăduiesc aportul – căci ele – curentele populare adică – au furnizat în ultimul secol imagini magnifice cărţii de aur a geniului francez. De aceea nu voi ezita, învăţători republicani şi liber-cugetători, să vă proclam corp ereditar. Nimic din ceea ce este ereditar nu ne este indiferent. Sub titlul acesta, iubite domnule profesor, dumneata eşti unul de-ai noştri, aristocrat prin gândire. Dă-mi, te rog, mâna! Să pecetluim un pact deasupra partidelor, cu singura dorinţă a reciprocei noastre desăvârşiri…

Gata-gata de-a ceda acestui om amabil, Tafardel, puţin neliniştit, vru să-şi arate din nou convingerile:

— Sunt un discipol al lui Jean-Jacques Rousseau, Mirabeau şi Robespierre. Ţin să-ţi amintesc acest lucru, cetăţene!

Apropiindu-se din imprudenţă de interlocutorul său, Oscar de Saint-Choul primi drept în nas un damf puternic din gura lui Tafardel. Simţi atunci că trebuie să se ferească de elocinţa învăţătorului şi că e mai bine s-o înfrunte la câmp deschis.

— Nu există opinie sinceră care să nu-şi aibă justificarea. Dar ce-ar fi să ieşim puţin la aer? E mai plăcut de discutat afară. Baroană, vă ajung îndată din urmă.

— Voiam să-i comunic ceva domnului Ponosse, se împotrivi Tafardel.

— Dragul meu, răspunse Saint-Choul împingându-l spre uşă, bănuiesc despre ce e vorba. Spune-mi mai bine mie. Voi fi mesagerul dumitale.

Câteva clipe mai târziu, baroneasa îi găsi discutând

însufleţit în faţa bisericii, vizibil încântaţi unul de celălalt. Oscar de Saint-Choul perora entuziast şi puncta perioadele sale oratorice legănându-şi la capătul şnurului monoclul, cu o siguranţă de sine pe care soacră-sa nu i-o cunoştea. Tonul acesta doct o irita – baroneasa nu admitea ca ginerele ei să fie mai puţin imbecil decât îl decretase dumneaei o dată pentru totdeauna. Oamenii, o dată categorisiţi de ea din punct de vedere intelectual şi social, rămâneau bun categorisiţi pe vecie.

— Oscar, zisa ea dispreţuitoare, lasă-l pe individul ăsta şi vino cu noi! Am plecat.

Nici măcar cu o privire nu-l onoră pe nefericitul Tafardel, care era totuşi gata s-o salute. Căci învăţătorul se lăsase vrăjit de eleganţa cu care Saint-Choul îşi chivernisea măguliri de soiul acestora: „Ce Dumnezeu, dumneata şi cu mine, scumpul meu, personificăm elementul cultivat, elita – ia seama, am zis elita! – în ţara asta de analfabeţi! Să fim prieteni… Şi fă-mi plăcerea de-a te abate într-o zi până la conac, să schimbăm câteva idei, fără protocol, ca între prieteni. Contactul dintre nişte oameni cu spirit distins nu rămâne niciodată steril. Spun acest lucru pentru amândoi”.

În conştiinţa o clipă momită a lui Tafardel aroganţa umilitoare a baronesei trezi din nou dârzenia iniţială, sporită de ciuda de-a se fi lăsat păcălit de aceşti ciocoi. Şi în timp ce Saint-Choul îi dădea înainte cu gura, lui Tafardel nici prin gând nu-i trecea să-şi modifice articolul destinat *Deşteptării vinicole*, să îndulcească cât de cât vocabularul. Auzi vorbă, să-l îndulcească! Ba din contră, o să mai toarne şi vitriol, da, da, şi-o să bage şi-un fitil incendiar la adresa Courtebichoaiei, mazilita asta incorigibilă!

„O să vadă ei ce înseamnă să se bage presa pe fir!” îşi spuse el rânjind.

Astfel, această întâlnire, care-ar fi putut să ducă la

împăciuire, avu, dimpotrivă, drept efect o aţâţare a pasiunilor personale, aţâţare ale cărei consecinţe vor fi catastrofice.

Cât despre baroneasă, să menţionăm că i-a declarat preotului Ponosse că are de gând să se ocupe personal de interesele parohiei şi că de-acum înainte se va adresa, la cel mai mic incident, arhiepiscopului. Preotul din Clochemerle era zdrobit de durere.

XIII INTERMEZZO

— A, dumneata eşti, doamnă Nicolas? Hai, spune, sărmana mea doamnă Nicolas, e adevărat ce-am auzit? Am auzit că ţi s-a întâmplat un lucru îngrozitor…

— Într-adevăr îngrozitor, doamnă Fouache!

— Mi-au spus că bietu’ domn Nicolas… a fost lovit rău de tot… într-un loc foarte gingaş…

— Da, da, închipuieşte-ţi, doamnă Fouache! Nu pot să-ţi spun cât sunt de îngrijorată!…

Aplecată peste tejghea, cu mâna căuş în dreptul gurii, doamna Nicolas dădea informaţii complete:

— Amândouă s-au învineţit, spune cu glasul pe jumătate. S-au învineţit de-a binelea, din pricina tăriei loviturilor. Îţi dai seama cu câtă furie a lovit mizerabilul!

— S-au învineţit de tot?… Dumnezeule, ce mi-e dat să aud, doamnă Nicolas! Răi mai sunt oamenii! Şi zici că s-au învineţit…

— Da, şi s-au şi umflat…

— Zici că s-au umflat?

Ambii pumni ai doamnei Nicolas se împreună, închipuind nişte dimensiuni gemene de mai mare jalea.

— Uite-aşa s-au făcut…

Doamna Fouache strânge la rândul ei pumnii, ca să evalueze şi ea această diformitate, care întrece orice închipuire.

— Va să zică aşa sunt! oftează respectabila

tutungioaică cu o tristeţe fără margini. E îngrozitor ce-mi spui, doamnă Nicolas! Doctorul le-a văzut? Ce-a zis? Sper că n-o să rămână beteag iubitul dumitale domn Nicolas?…

Ce pierdere gravă pentru parohie, să nu se mai poată întoarce la biserică în uniforma sa, un bărbat atât de frumos ca domn Nicolas! Ce mai tura-vura, de-acolo i s-au tras şi toate necazurile. Prea era frumos şi voinic, ţi-o spun eu! Nu se mai sătura lumea admirându-l duminicile… în urmă cu câţiva ani – e multişor de atunci – şi Adrian al meu a avut o umflătură tot în locul ăla, din pricina unei sforţări prea mari. Dar nu era aşa de grav: numai cât nişte ouă de găină, din alea mai mărişoare… Pe când la dumneavoastră… Chiar atât ide mari izici? Să nu-ţi vie a crede, draga mea! Trebuie că e tare amărât domn Nicolas din pricina asta… Da ce-am auzit, că trebuie să stea la pat?

— Deocamdată n-are voie să se mişte.

— Da, ştiu şi eu că e aşa. Da cum îl doftoriceşti?

— Înainte de orice, odihnă deplină; tot timpul trebuie să stea cui cât pe spate; îi pun comprese şi-un fel de alifie cu care-l ung deasupra. Nici nu ştii cât sunt de neliniştită, de îngrijorată, doamnă Fouache!

— Te înţeleg… Şi te compătimesc din toată inima.

— Şi-aşa aveam destule necazuri cu varicele şi cu hernia mea… Şi chiar Nicolas, cât îl vezi de zdravăn, are mereu de furcă cu stomacul, cu rinichii…

— Fiecare cu necazurile lui, ce să-i faci? Da’ de ce stai în picioare? Poftim şi ia loc, dragă, să bem o cafeluţă, ca să-ţi mai vie inima la loc… Tocmai am fiert cafea proaspătă… Cred şi eu că ai necazuri mari cu umflătura aia, te înţeleg foarte bine… Ţţţţ… şi cum zici că sunt? Vinete? Nu te pierde cu firea, sărmana mea doamnă Nicolas! mai bine hai să trecem dincolo. O să las uşa deschisă, să văd lumea când intră. Sunt mereu deranjată, dar asta nu ne împiedică să stăm de vorbă.

12
177

Femeie de loc şireată, doamna Nicolas, care venise să cumpere tutun pentru bărbatul ei, a căzut victima efuziunilor compătimitoare ale doamnei Fouache, efuziuni considerate la Clochemerle drept cele mai desăvârşite rafinamente mondene. Tutungioaica trecea drept o persoană cu educaţie aleasă şi de familie bună, asupra căreia se abătuse ca din senin nenorocirea la moartea unui soţ model, destinat celor mai înalte funcţii administrative. Doamna Fouache jongla cu un soi de patetism, ce mergea drept la inimă nevestelor de ispravă, iar reputaţia ei de femeie distinsă inspira încredere. Nimeni în târg nu era mai îndreptăţit să audă tot şi să dea sfaturi pline de cumpătare: „Câte n-am auzit şi n-am văzut eu la viaţa mea! spunea. Chiar şi în lumea cea mai bună, draga mea! La balurile prefecturii din Lyon, unde venea floarea societăţii, mă duceam şi eu, scumpă doamnă, tot aşa de firesc cum intri dumneata la mine în prăvălie. Ei, câte nu s-au schimbat de-atunci! Şi când te gândeşti că eram *pertu* cu nevasta prefectului din vremea aceea – uite-aşa cum stăm noi acu de vorbă – şi vezi ce mi-a fost dat să ajung la bătrâneţe, să răsucesc fişicuri, dacă se poate una ca asta! Am căzut într-adevăr de sus, cu atâta mă mai pot făli, da’ e destul de trist când te gândeşti. În fine, aşa-i viaţa! Când eşti la aman, trebuie să ştii să nu te dai la fund, cum se spune”.

Cuvintele acestea rezumă într-o măsură legenda pe care şi-o ticluise şi pe care o pusese în circulaţie doamna Fouache. Legendă ce conţinea şi niscai exagerări. Când trăia, Adrien Fouache fusese într-adevăr slujbaş la prefectura din Lyon, dar numai ca portar. În această slujbă, pe care-o exercitase timp de douăzeci de ani, se evidenţiase mai cu seamă prin rezistenţa lui neistovită la

jocul de cărţi, prin capacitatea sa de a bea zilnic o bună duzină de rachiuri şi printr-o apreciabilă pricepere la biliard, însuşiri care făceau din acest om cu şapcă tovarăşul indispensabil al conţopiştilor ce frecventau cafenelele. Şi cum doamna Fouache, la rândul ei, nu se dădea în lături să facă bucuros comisioanele amoroase ale domnilor din birouri, primind pe numele ei scrisori de care nevestele lor nu trebuiau să ştie nimic, soţii Fouache se bucurau de stima tuturor şi toată lumea le era îndatorată. Când Fouache căzu în *delirium trernens* şi muri puţin după aceea, toată lumea fu de părere că acest sfârşit tragic e consecinţa serviciilor sale loiale. I se dădu văduvei o tutungerie, având în vedere că era şi depozitara unor taine ce puteau dezlănţui drame în cel puţin douăzeci de familii.

Doamna Fouache se instală la Clochemerle cu ifosele unei adevărate cucoane, care trecuse prin grele încercări. Treptat-treptat, începu să-şi poleiască peste măsură trecutul. În felul ei de-a vorbi unele întorsături de frază destul de sărăcăcioase trădau într-o măsură excesele imaginaţiei sale. Dar clochemerlinii, cât priveşte construcţia clasică a frazei, sunt clei, iar cât priveşte limbajul au, la rândul lor, subtilităţi proprii. Aşadar, n-au pus la îndoială obârşia nobilă a doamnei Fouache, pentru că acest lucru le măgulea orgoliul local. Situându-se deasupra oricărei vulgarităţi, doamna Fouache continua să fie depozitara secretelor celor mai delicate, asigurând totodată şi o echitabilă repartizare a lor.

Şi de data aceasta, graţie concursului stimabilei tutungioaice, toate femeile din Clochemerle aflară curând despre durerosul beteşug care-l picnise pe Nicolas. Această pacoste crea un curent de compătimire în favoarea lui. Când, după zece zile, guardul bisericesc îşi făcu din nou apariţia în uliţa mare, păşind cu băgare de seamă şi sprijinindu-se într-un baston, femeile milostive îşi

şopteau în spatele lui, de la o fereastră la alta, ridicând pumnii strânşi:

— Uite-aşa sunt...

— Nu mă-nnebuni!

— Nici nu-ţi vine a crede una ca asta!

— Da' ce, e de crezut?

— Trebuie să fie oribile la vedere! spunea mai tare decât celelalte Caroline Laliche, din târgul de jos, oftând îngrozită.

Dar nimeni nu se lăsă impresionat de văicărelile ei, căci Caroline Laliche trecea drept femeia cea mai curioasă din Clochemerle, fiind surprinsă de cel puţin cincizeci de ori cu ochiul lipit de gaura cheii.

Ganglionii striviţi ai lui Nicolas cunoscură o mare celebritate, iar noile lor dimensiuni preocupară multe spirite feminine. Doamna Fouache alimenta opinia publică cu comentarii abil dozate. Până în ziua când, văzând că interesul începe să scadă, lansă o ştire cu adevărat senzaţională:

— Altă dandana acum! I se cojeşte pielea dimprejur!

În felul acesta, opinia publică continua să se pasioneze.

12*

179

Rose Bivaque se duce la baroneasă pe jos, mergând pe şoseaua în serpentine, lungă de patru kilometri, ce leagă mândrul castel al Courtebichilor de târg. Situat la limita primului şir de păduri ce-i servesc drept fundal, castelul domină de-aci valea întreagă şi veacuri la rând privirile clochemerlinilor obidiţi se ridicaseră fără să vrea spre castel, ca în faţa unui popas obligatoriu între starea lor socială şi cer. Ceva din această stare de spirit mai dăinuie şi azi în creierul Rosei Bivaque. Mititica asta e atât de plină de supunere încât, din atâtea supuneri câte i-au

fost de pretutindeni propuse, nu ştiuse pe care să le aleagă şi pe care să le refuze. Din această lăudabilă docilitate i se şi trăsese ruşinea. Căci, supunându-se tuturor şi pentru orice fleac, i se supusese cât se poate de firesc şi lui Claudius Brodequin, fără a face vreo deosebire între această supunere şi altele, din care, la drept vorbind, niciuna nu i se părea prea anevoioasă. Puştoaica asta e leită străbunelor sale, acelor femei ale evului mediu care au trecut nebăgate în seamă, repede uitate, prin malaxorul veacurilor, în aceeaşi vale a Clochemerle-ului, unde şi-au îndeplinit muncile lor obscure, unde au născut şi au alăptat, unde au suferit ca vitele, fără discernământ, fără să se răzvrătească, şi care au părăsit acest pământ – unde prezenţa lor nu lăsa nicio urmă – fără a fi înţeles mare lucru din nemaipomenita aventură colcăitoare care le adusese pe lume şi le făcuse să trăiască. Leită femeilor din epocile anterioare e micuţa Rose Bivaque şi, aidoma lor, nici nu gândeşte, nici nu raţionează, supunându-se bărbaţilor, influenţelor lunii, datinilor, poruncilor naturii şi necesităţilor dinainte hotărâte, dintr-o străveche deprindere de-a asculta fără să crâcnească. De aceea nici nu simte vreo remuşcare sau vreo nelinişte. Abia dacă se miră niţeluş, fiindcă i se întâmplă totuşi nişte lucruri extraordinare. Mirarea aceasta cedează însă în faţa sentimentului unei fatalităţi inexorabile, ajuns până la ea neschimbat, acest sentiment fiind unul din cele mai puternice ale omenirii. Mergând, se gândeşte: „Dacă aşa mi-a fost scris…” şi „Păi chiar aşa!…”, formule care constituie cei doi poli ai efortului său intelectual, întrerupt din când în când de: „Ei, drăcia dracului!” şi de: „Deh, acum ce mai pot să fac?” La urma urmei, nici nu e chiar atât de sigur că gândeşte într-adevăr. Cuvintele acestea corespund mai degrabă tatonărilor unei gândiri atât de primitive încât nu poate concepe până unde duce gândirea.

Rose Bivaque e năpădită, e pătrunsă de efluvii plăcute, ce-i vin de la cerul scânteietor, de la aerul curat, de la soare, de la frumuseţea lucrurilor, dar senzaţiile acestea pe care le simte în tot trupul nu-i pot alimenta creierul cu raţionamente. Zăreşte o şopârlă, fior verde la picioarele sale. Spune: „Ia te uită, o şopârlă mică!” Ajunge la o răscruce de drum, nu ştie încotro s-o apuce, în sfârşit se hotărăşte: „Pe acolo-i drumul ăl bun!” Năduşeşte, murmură: „Ce cald e!” Prin aceste observaţii, ea exprimă totalitatea şopârlei, a căldurii şi a şovăielilor sale.

Unii o socot vinovată şi neroadă pe această mică Rose Bivaque, fata asta care va naşte un copil din flori şi care abia a împlinit optsprezece ani. Dar văzând-o mergând singură pe şosea, sănătoasă şi proaspătă, cu zâmbetul ei vag în care se îmbină animalitatea şi adolescenţa, ei bine, eu o găsesc înduioşătoare şi aproape frumuşică, şi curajoasă, pe această Rose Bivaque, care îşi primeşte soarta fără să crâcnească, fiindcă ştie, fiindcă e convinsă – ea care nu are habar de nimic – că nu-ţi merge să-ţi baţi joc de soarta unui om şi că soarta unei femei îşi găseşte împlinirea – cu voia sau fără voia ei – numai atunci când fata a devenit femeie şi contribuie cu toată seva ei la imensa plămadă a lumii.

E rustic frumoasă şi graţioasă în felul ei, ţărăncuţa asta niţeluş greoaie, atât de bine clădărită pentru muncile ce-o aşteaptă, cu braţele ei zdravene, cu picioarele ei puternice, cu coapsele ei largi şi cu sânii rotunzi. Şi nu i-ar veni de loc uşor aceluia ce-o priveşte – cum o privesc eu – să nu fie înduioşat de atâta curaj naiv, să nu-i zâmbească, să n-o îmbărbăteze. Ea calcă cu paşi siguri şi liniştiţi, faţa ei un pic cam vulgară capătă strălucirea sublimă a tainei ce se săvârşeşte în pântecul ei; e însăşi tinereţea în mers, cu nesăbuita ei siguranţă, cu abia înmugurită ei forţă, cu juvenila dar atât de necesara ei inconştienţă, fără de care

totul s-ar sfârşi într-o lume ce-ar încăpea numai pe mâna bătrânilor. Ea merge şi, odată cu ea, înaintează veşnica iluzie, iluzia fiind adevărul oamenilor, sărmanul lor adevăr. Curaj, micuţă Rose Bivaque, mică purtătoare de suferinţi, de viitor şi de viaţă, curaj, căci drumul e lung!

Aşa e, merge înainte, fără remuşcări şi fără temeri, dar e adânc tulburată Rose Bivaque la gândul că se va afla faţă-n faţă cu baroneasa. Iat-o: a sosit, intră în castel, urcă treptele lui impozante, e condusă până în pragul unei încăperi spaţioase, mai frumoasă şi mai bogată decât interiorul unei biserici. Nu îndrăzneşte să se avânte pe parchetul lucios şi primejdios. O voce autoritară o face să întoarcă capul. Baroneasa îi adresează cuvântul:

— Tu eşti, Rose Bivaque? Hai, apropie-te, fetiţo! Ce-am auzit? E adevărat că Claudius Brodequin te-a adus în starea asta?

Stingherită şi îmbujorată la faţă, juna păcătoasă adeveri:

— Da, doamnă baroană, el.

— Bravo, domnişoară! Se vede treaba că aveai mâncărimi! Şi ce ţi-a putut îndriiga băiatul ăsta ca să-ţi pierzi în halul ăsta capul? Vrei să-mi explici?

Să explice e peste puterile Rosei, peste mijloacele ei de exprimare. Răspunde:

— Nu mi-a îndrugat nimic, doamnă baroană…

— Nu ţi-a îndrugat nimic? Perfect! Din ce în ce mai bine! Şi totuşi…

Împinsă până la ultimele ei poziţii de apărare, micuţa Rose roşeşte şi mai tare. Pe urmă explică în modul cel mai simplu şi cel mai sincer cum s-a întâmplat:

— Nu mi-a îndrugat nimic… Mi-a făcut!…

Răspunsul acesta, aducându-i aminte de vremurile când şi ea se sinchisea prea puţin de cuvinte, o cam descumpăneşte pe baroneasă. Continuă însă tot atât de

aspru:

— Ce spui?! Zi, ţi-a făcut?… Ei bine, ţi-a făcut pentru că l-ai lăsat să-ţi facă, gâsculiţo!

— Nu l-am putut opri, doamnă baroană, răspunde candidă fosta copilă a Sfintei Fecioare.

— Măi să fie al dracului! exclamă baroneasa. Asta înseamnă că primul fârţângău care-ţi iese în cale poate obţine totul de la tine? Uită-te la mine şi răspunde, domnişoară!

Acestei dojeni Rose Bivaque îi opune accentul convingerii. Sentimentul că spune adevărul îi dă curaj:

— O, nu, doamnă baroană! Au mai fostără şi alţii care mi-au dat târcoale. Da’ nici nu m-am uitat la ei. Cu Claudius e altceva… simt că mă furnică peste tot…

În aceste vorbe baroneasa recunoaşte vocea pasiunii. Închide ochii. O năpădesc amintirile. În ele se îmbulzesc slăbiciuni cu neputinţă de înfrânat. În cele din urmă, când îi deschide din nou, pe chipul ei se reflectă bunăvoinţa. Cu o privire de cunoscător, o preţăluieşte pe Rose Bivaque, fetişcana asta bondocuţă şi proaspătă.

— Halal mânzoaică! spune, mângâind-o uşurel pe obraji. Şi ia spune-mi, fetiţo, ţi-a făgăduit că te ia de nevastă fantele ăsta irezistibil?

— Claudius n-ar zice ba să fim şi noi la casa noastră, da Honore şi Mathurin nu-i chip să se înţeleagă din pricina viei din Bonne-Pente.

Deodată, vocea Rosei Bivaque devine mai sigură: dârzenia, ca şi supunerea, e unul din instinctele primordiale moştenite de la femeile rasei sale. Rose este o fiică a pământului şi, deşi tânără, cunoaşte valoarea unui petic de vie bine expus la soare. De această valoare, dimpotrivă, baroneasa n-are habar, ea fiind mult prea nobilă ca să se ocupe de lucruri atât de meschine. Rose trebuie să-i explice acum pricina gâlcevii dintre cele două

familii. Explică, plângând ca o Marie Magdalenă. Ascultând-o, baroneasa observă că potopul de lacrimi nu-i alterează cu nimic trăsăturile feţei. „Fericită vârstă! gândeşte ea. Dacă aş plânge şi eu aşa, frumos aş arăta! Trebuie să fii tânăr ca să-ţi permiţi să ai necazuri”. Conchide:

— Hai, linişteşte-te, fetiţo! O să-i scutur eu pe toţi zgârie-brânză ăştia, şi cât de curând. Îţi promit că-l vei avea pe Claudius al tău, şi via pe deasupra.

Apoi continuă mai mult pentru sine:

— O să fac eu ordine în satul ăsta de ţărani răzvrătiţi!

O mai priveşte o dată pe Rose Bivaque, fata asta atât de simplă, acum înseninată ca un trandafir pe care ploaia l-ar fi mototolit un pic: „E adorabil de prostuţă şi atât de naturală!” în încheiere spune:

— Eu vă cunun! Dar pe viitor să fii mai atentă, ce naiba!

Zâmbeşte, adăugând:

— De altminteri, acum tot nu mai are nicio importanţă. Lucrul acesta n-are importanţă decât o singură dată. Să ştii că nu-i rea metoda asta, s-o iei din pripă. Femeile care aşteaptă prea mult nu se mai pot hotărî să treacă peste hopul ăsta. Pentru asta femeilor le trebuie atâta inconştienţă!

Ultimele cuvinte nu sunt destinate micuţei Rose Bivaque, care de altfel a şi plecat şi nici nu le-ar fi înţeles. Fata asta nu-l mai are decât pe Claudius al ei în cap. Probabil că o aşteaptă pe şosea, la jumătate drum între Clochemerle şi castel.

— E de bine sau e de rău? o întreabă Claudius cum o zăreşte.

Rose Bivaque povesteşte în felul ei întrevederea, şi Claudius, care-i ţine capul pe piept, o sărută pe obraji.

— Eşti fericită? întreabă el.

— Mmm, da…

— Vezi, dacă m-ai ascultat? O să te măriţi înaintea celorlalte.

— Da, şi-o să mă mărit cu tine, Claudius al meu! şopteşte ea, beată de fericire.

Se privesc în ochi, sunt fericiţi. Ziua e minunată, foarte caldă. Termometrul arată probabil treizeci de grade la umbră. Nu mai au ce să-şi spună. Ascultă concertul binevoitor pe care păsărelele îl dau în cinstea lor. Merg mai departe, tăcuţi. Claudius zice:

— Încă trei săptămâni cu o vreme ca asta şi-o să avem un vin straşnic!…

Hippolyte Foncimagne e bolnav de gâlci. Vlăjganul ăsta cât muntele şi-atât de chipeş are gâtul delicat. De câteva zile n-a mai scos capul afară pe uşă, şi Adèle Torbayon e copleşită de griji. Să adăugăm: nu numai de griji, ci şi de bucurii, şi de ispite. De griji, în calitatea ei de hangiţă care şi-a luat răspunderea unui bolnav sub acoperişul ei; de bucurii, fiindcă atâta timp cât stă în casă, Foncimagne nu mai e sub influenţa alteia. În sfârşit, de ispite, fiindcă Adèle Torbayon poartă în taină chiriaşului ei un interes mai mult decât afectuos, sentiment inspirat atât de fizicul grefierului, cât şi de dorinţa de a-şi lua revanşa asupra Judithei Toumignon, rivala ei detestată şi victorioasă. Poate că dorinţa de răzbunare, care de ani de zile îi mocnea în suflet, alcătuia şi cea mai mare parte a sentimentelor ei pentru Foncimagne. Nenumărate femei vor înţelege acest sentiment.

Într-o dimineaţă, Arthur Torbayon fiind în pivniţă unde trăgea vinul în sticle, Adèle Torbayon se urcă în camera lui Hippolyte ca să-i ducă o gargară fierbinte, preparată după reţeta doctorului Mouraille. („Nu-l putem lăsa aşa, singur şi părăsit, pe bietul băiat, că dacă ar fi să se bizuie pe Judith, s-ar putea prăpădi.”) încă din ajun

începuse să sufle dinspre sud-vest un vânt rece, vestind o furtună ce nu se hotăra să izbucnească, şi toate fibrele moleşite ale Adèlei Torbayon tânjeau către acel ceva care ar pune capăt neliniştii sale, greutăţii ce-i paraliza picioarele şi-o apăsa pe piept. Era o nelămurită şi imperioasă nevoie de-a izbucni în lacrimi, de-a se afla fără apărare, de-a ofta şi de-a geme nearticulat.

Adèle intră în cameră şi se apropie de patul unde Foncimagne, la culme de trist, simţea revenindu-i puterile stimulate de reverii înflăcărate. Prezenţa gazdei sale se brodi să concretizeze atât de oportun aceste reverii încât cuprinse coapsele Adèlei Torbayon cu mutra unui copil răzgâiat şi bolnav, care simte nevoia să se răsfeţe. O toropeală plăcută, liniştitoare năpădi tot trupul Adèlei Torbayon, ca şi cum, în sfârşit, furtuna ar fi izbucnit şi picături mari de ploaie i-ar fi răcorit pielea. Nu se împotrivi cu forţa necesară.

— Cum poate să-ţi treacă prin cap una ca asta, domnule Hippolyte? spuse ea cu un destulă asprime.

— Dimpotrivă, mă gândesc chiar mult de tot, frumoasa mea Adèle! răspunse şmecherul, profitând de faptul că gazda lui ţinea tava în mână ca să exploateze şi mai bine situaţia.

Tulburată cum nu se mai poate, hangiţa încercă să apere onoarea lui Arthur Torbayon cu argumente improvizate, dar de loc convingătoare:

— Gândeşte-te şi dumneata, domnule Hippolyte, jos sala e plină de lume!

— Păi tocmai de-aia, frumoasa mea Adèle, răspunse irezistibil perfidul, de ce i-am lăsa pe oameni să aştepte?

Şi cu un gest îndemânatic, trase pentru mai multă siguranţă zăvorul, care era la căpătâiul patului.

— Ce faci, mă încui, domnule Hippolyte? Nu-i frumos ce faci! îngăimă hangiţa.

Rezervându-şi pentru orice eventualitate acest alibi, nemaifăcând mofturi, ca o negustorească care ştie că nu-şi poate pierde vremea de pomană, Adèle Torbayon se dădu bătută. Sub masca indiferenţei, prost îmbrăcată, Adèle Torbayon ascundea aptitudini reale şi adorabile surprize trupeşti, foarte înviorătoare pentru un convalescent, şi pe care grefierul le preţui la justa lor valoare.

Şi deodată o idee lumină subconştientul hangiţei, pregătind apoteoza fericirii sale: „Şi Arthur care trage vinul în sticle…” Da, da, băiatul ăsta atât de dibaci şi de fermecător era cu totul altceva decât Arthur Torbayon, bărbat zdravăn, incontestabil, dar care nu ştia să-şi întrebuinţeze forţa şi era lipsit de orice fantezie.

După un timp, cuprinsă de remuşcări cam tardive, Adèle zise:

— Totuşi, n-aş fi crezut c-o să-mi faci una ca asta, domnule Hippolyte!

Cuvintele acestea puteau fi interpretate fie ca un elogiu, fie ca o blândă dojană. Însă Foncimagne îşi primise din plin partea lui, aşa că nu se simţi câtuşi de puţin îngrijorat. Certitudinea aceasta îl făcu să afişeze o falsă modestie:

— Adèle, spune-mi, nu te-am decepţionat? întrebă clipocrit, cu aerul că o compătimeşte sau că-şi cere iertare.

Hangiţa căzu în cursa întinsă de vanitatea donjuanului. Uimită că un lucru atâta timp amânat se putuse săvârşi atât de simplu, încă plină de recunoştinţă, ea îşi exprimă sentimentele în felul următor:

— O, domnule Hippolyte, oricine îşi poate da seama că eşti un om cult!

— Atât cât trebuie ca să ţin un toc în mână.

— Vai, ce ştrengar eşti! răspunse cu duioşie Adèle, mângâind părul chiriaşului ei.

Simţea o nouă tulburare, dar sentimentul datoriei le

întrecu pe toate. Renunţând la complimentele ocazionale pe care grefierul i le făcea din politeţe, luându-şi tava, spuse:

— Trebuie să cobor, să văd ce mai e pe jos! Te pomeneşti că mă cheamă clienţii şi Arthur e în stare să iasă din pivniţă.

La cuvintele acestea, îşi zâmbiră. Aplecată peste el, Adèle avu o ultimă efuziune:

— Monstrule mic, ştiu că n-ai să mă crezi, dar îţi jur că până azi nu mi-am înşelat niciodată bărbatul.

— Nu-i aşa că n-a fost chiar atât de teribil?

— Şi eu care gândeam că o să se prăbuşească cerul pe mine!

Pe urmă, aruncându-i o ultimă privire, hangiţa se strecură binişor afară, închizând uşa fără zgomot.

Rămas singur, Foncimagne înnodă firul întrerupt al visărilor sale, de data aceasta îmbogăţite cu un capitol nou, care introducea în viaţa lui o fermecătoare varietate. Se vedea aievea stăpânul celor două mai frumoase femei din Clochemerle, şi care, pe deasupra, erau duşmance; ceea ce făcea situaţia şi mai picantă. Fu recunoscător destinului care-i hărăzise atât de uşor aceste două strălucite victorii. Apoi, lăsând la o parte destinul, care, ca să fim drepţi, nu făcuse chiar el totul, îşi spuse că aportul lui fusese din cele mai meritorii în această reuşită. Cedă rafinatei voluptăţi a mulţumirii de sine. Începu să compare meritele respective ale acestor două femei încântătoare. Cu toate că polii lor atractivi fuseseră distribuiţi într-altfel, acordând amândurora caractere distinctive în funcţie de modelaj şi de repartiţia volumelor, ambele persoane erau, incontestabil, atrăgătoare şi amândouă se dovedeau la fel de bine înzestrate. În tot cazul, amândouă erau sincer îndrăgostite, iar elanurile lor se cereau mai degrabă domolite, având în vedere vecinii. Se felicita că una era

atât de strălucitor de blondă, iar cealaltă atât de pătimaş de brună. Această diferenţă va fi un admirabil stimulent, căci jocul alternanţelor, punând capăt monotoniei, va reda acesteia un farmec nou. După cele întâmplate, Foncimagne simţea cât de puternic e ataşamentul său pentru Judith. Dar acest ataşament nu-l împiedica să-i fie sincer recunoscător Adèlei. Simţi că-l cuprinde o dulce oboseală, care-i restitui acea preţioasă nevoie de-a dormi, ce-l ocolise în ultimele patruzeci şi opt de ore. Îşi spuse că are tot timpul să tragă un pui de somn înainte de a-şi face gargara de seară, pe care trebuia să i-o aducă Adèle la orele patru.

— Ah, Adèle… grăsuna mea dulce! şopti el cu destulă duioşie.

A fost şi ultimul său gând. Uitând durerea din gât, căzu într-un somn adânc, savurând acea mulţumire lăuntrică pe care ţi-o dă o conştiinţă împăcată cu sine.

Reîntoarsă jos, Adèle Torbayon se postă în faţa casei. Peste drum, tot în faţa casei, stătea Judith Toumignon. Privirile celor două cumetre se încrucişară. Parcă i-ar fi dat cineva cu leuca în cap, aşa rămase Judith văzând noua expresie de pe faţa duşmancei sale. Nu mai era acea expresie posacă, caracteristică femeii ultragiate, care nu şi-a luat încă revanşa cuvenită, ci acea dispreţuitoare indulgenţă a învingătorului faţă de învins. Zâmbetul de batjocoritor triumf care se lăbărţa pe buzele hangiţei, acea fericită moleşeală care-i invadase întreaga făptură treziră în sufletul Judithei o bănuială îngrozitoare. În atitudinea rivalei sale recunoştea semnele acelei bucurii lăuntrice care-o făcuse de atâtea ori să privească compătimitor la celelalte femei. Nu mai putea pune la îndoială cauzele acestei străluciri extraordinare, care de obicei o aureola şi pe ea. Ascunzându-se în fundul magazinului şi ferindu-se să fie văzută de Adele Torbayon, fixă cu intensitate

fereastra odăii lui Foncimagne, aşteptând neliniştită ca amantul ei să tragă discret perdeaua spre a-i dovedi că gândurile lui i-au rămas credincioase, cum obişnuia să facă de mai multe ori pe zi, când nu se puteau întâlni. Dar Foncimagne dormea dus şi era legănat de vise plăcute. Frumoasa Judith simţea acea insuportabilă suferinţă pe care ţi-o dă presimţirea unei trădări. Între ea şi amantul ei, de care o despărţeau numai câţiva metri, se ridicau toate barierele unei iubiri interzise. De aceea nici nu putea sări peste acest spaţiu, ca să aibă certitudinea după care simţea o sfâşietoare necesitate. De mai multe ori în cursul zilei zări pe chipul Adelei acelaşi zâmbet plin de intenţii, şi zâmbetul acesta o străpungea ca un pumnal. Se gândea: „Ah, dacă ar fi adevărat!… Nu-i nimic, tot o să aflu…”

În mintea ei încolţeau planuri de răzbunare, o răzbunare atât de crudă, că frumuseţea ei, de obicei atât de senină, se întunecase.

— O ce sînt ?

— O curvă, madam! O curvă de bordel, asta eşti!

— Vrei să-ţi spun şi eu ce eşti tu?

— În tot cazul, eu nu mă tăvălesc cu bărbaţii, ca tine!

— Dacă bărbaţii nu s-au atins niciodată de tine, nu cumsecădenia ta, ci sluţenia ta i-a oprit! Crăpi de cumsecădenie nevânturată, sărmană Putet!

— Şi tu o să crăpi de-o boală scârboasă de burtă, la spital o să crăpi!

— Numai că eu nu voi fi luat-o alergând cu limba scoasă după popi. Las că ştiu eu ce poamă îmi eşti, scârnăvie!

— Ce tot îndrugă smintita asta?

— Auzi-o, Babette Manapoux, auzi-o, mă rog ţie, pe mironosiţa asta! O dată nu trece pe lângă oameni fără să-i îmbăloreze!

— O fi halit prea multe boabe de mătănii, dragă Judith. Astea-s ca fasolea.

— Vezi-ţi de drum, fă, ţaţă de spălătorie! Muiere a bagabonţilor!

— Ehe, bagabonţii! Ai plesni de fericire dacă ar pofti cât de cât la carnea ta!

— Huo! Ce v-a venit să vă certaţi cu toatele?

— Ai picat la ţanc, madam Poipanel. Poftim, uite cine şi-a găsit să mă insulte! O pocitanie numai bună să-i preschimbe pe bărbaţi în sloiuri de gheaţă.

— Şi eu vă spun la toate câte sunteţi aici: mi-e scârbă de voi!

XIV UN VÂNT DE NEBUNIE

— E adevărat că nouă bărbaţii nu ne-au făcut nimic rău, niciodată, după cum e tot atât de adevărat că ţie nu ţi-au făcut niciodată nimic bun, sărmană Putet! Asta-i nenorocirea!

— Huo, babornițelor!

— Sfrijita dracului!

— Mi-au ajuns la ureche niscai vorbe de afară. Imediat am închis debitul să văd ce se întâmplă… Cum spunea Adrian al meu: în ziua de azi…

— Tot Putet, madame Fouache. A înnebunit de-a binelea.

— Nu-i adevărat! I-am frecat niţeluţ ridichea roşcovanei.

— Are noroc că nu-i Toumignon de faţă.

— Trebuie că greu o mai apasă fecioria, rămasă de izbelişte cum e, fără muşterii.

— Tare aş vrea să ştiu şi eu, doamnelor, cauza acestui *incedent* şi a aglomeraţiunii pe o *artelă* publică, cu manifestări gălăgioase.

— Sosişi taman bine, domnule Cudoine.

— Dom’le majur, e Toumignonoaia care, tocmai când treceam…

— Ba e Putoaica, domnule Cudoine, care, fără să-i

spun un cuvânt…

— Minţi, muiere neruşinată!

— Ba tu minţi!

— N-am să mă las tratată de mincinoasă de-o paceaură care face târgul de ruşine…

— O auzi ce spune otreapa asta geloasă, domnule Cudoine…

— O sfrânţită!

— O pupă-sutană!

— O boşolită cu ziua!

— O moartă de necaz că nu e şi ea boşolită!

— Ei, gata, destul, cucoanelor!

— Nu mi-e frică de dumneata, prună uscată!

— Poftim cum mă tratează!

— O auzi, domnule Cudoine?

— Să se termine odată!

— Trebuie închisă!

— Rânjeşte de câte ori trec.

— Nu i-am spus nimic nebunei ăsteia bătrâne!

— Vampiră roşcată!

— Păduche!

— N-o să tăceţi odată din gură? Sau vreţi să chem forţele mele poliţieneşti?”

— Ea e de vină, domnule Cudoine, năpârca asta!

— Gura, am zis!

— Toumignonoaia, domnule Cudoine, se ţine numai de…

— Gura! Vă *ordonez* să tăceţi şi să eliberaţi *artela* publică. Acasă cu voi! Şi dacă vă mai prind o dată…

— Nu eu am început, domnule majur…

— O auziţi pe vrăjitoarea asta de sub clopotniţă? Ai fost doar de faţă, Babette Manapoux, spune cum s-a întâmplat…

Cu mâna lui vânjoasă, jandarmul Cudoine apucă

braţul osos al Justinei Putet şi o conduse până în Fundătura Călugărilor, ameninţând-o că o trimite la pârnaie dacă mai continuă să vocifereze. Celelalte femei se refugiară la *Galeriile beaujoleze*, ca să comenteze acest viu incident. În special. se evidenţie doamna Fouache.

— Gândiţi-vă, zicea ea, să ajung să văd la vârsta mea asemenea grozăvii. Eu care mi-am trăit tinereţea cu persoane din lumea mare, care aşa erau de bine educate că niciodată nu rosteau un cuvânt mai tare decât altul şi aşa de politicoase că-ţi cereau iertare numai fiindcă ţi-o luau înainte pe stradă. Şi li-era totdeauna gura garnisită cu amabilităţi, din „scumpă doamnă Fouache" şi din „dragă doamnă Fouache" nu mă scoteau şi câte şi mai câte alte drăgălăşenii ce nu se poate închipui, ca să nu mai pomenesc de mici cadouri... Să fii înconjurată cum am fost eu de respect şi de cupeuri cu cai de rasă la uşă, cu vizitii în joben, ca miniştri, şi cu nasturi la surtuc frecaţi în fiece dimineaţă cu şmirghel, şi să auzi la bătrâneţe asemenea lucruri! Războiul, că altceva nu văd, a întors lumea pe dos...

Nici nu s-a mulcomit bine cearta de la *Galeriile beaujoleze*, că un altui începea în târgul de jos, o sută cincizeci de metri la vale. Se puteau auzi următoarele:

— N-ai fost dumneata aia de-a lehăit vorbe de clacă, pe care Babette Manapoux le răspândeşte peste tot? Hm! Nu dumneata?

— N-am fost eu, madam. Şi te rog să iei seama la ce spui!

— Vae să zică îs mincinoasă eu, hai?

— Fireşte, madam.

— Şi dumneata numai adevăr grăieşti, totdeauna?

— Da, madam, totdeauna!

— Asta se cheamă că pentru prima oară spui adevărul. Da, pentru prima oară, scorpie!

— Ah, bagă de seamă, madam, că te fac eu să taci!

— Lasă-lasă, te ştie lumea ca pe-un cal breaz!

— Că bine zici, mă ştie lumea, madam.

— Dar nu spre cinstea dumitale!

— Ba spre cinstea mea, din contră, madam!

— Şi când i-ai împuiat capul cu verzi şi uscate Toinettei Nunant? Poate nici aia nu erai dumneata?

— Nu, madam, nu eram.

— Şi nici Berthei, nici Măriei-Jeanne, tot nu?

— Nici, madam, nicidecum!

— Şi la Fond-Moussu, în pădure, nu erai cu Beausoleil dumneata, zi că nu!

— Dar cu cine erai acolo în pădure dumneata, de-ai văzut aşa de bine?

— Şi chestia cu piaţa, unde ai ciordit trei caşuri de capră?

— Ho, tacă-ţi gura, că mi s-a acrit să te tot aud! Gata, mi-ajunge!

— şi mie mi-ajunge, şi nu de azi! Trebuie să se termine odată toate astea!

— Mă rog, madam, să se termine!

— Am să-ţi închid eu cloanţa în cele din urmă! Am să te pocnesc cu fierul de călcat peste bot!

— Chiar dumneata?

— Eu, da, şi chiar acuşica. Las că o fac eu să-ţi amuţească limba!

— Poftim, fă-te-ncca olecuţă! Te-aştept, madam! auzi? Te-aştept!

— Vino tu încoa, fricoaso!

— Vezi că n-ai *coraj*?

— Vino-nccă îţi spun!

— Nu mi-ar fi frică, dac-aş vrea!

— Dar văd că stai la distanţă, he?

— Mi-ar fi teamă că mă murdăresc, madam,

atingându-mă de cine ştie ce fel de lume. Să mă murdăresc, aşa cum auzi, madam.

— Un pic de jeg mai mult nu te poate speria, javro!

— Nu eu mă fâţâi în pielea goală, cum ştiu pe unele care se hârjonesc în bucătărie, ca să le vadă toţi vecinii, madam!

— Ha, ha, frumos tablou: tu goală, cu cele două traiste deşarte atârnându-ţi până la burtă! Dar parcă te văd că iarăşi ai să trăncăneşti! Să te prind că nu ţi-ai ţinut clonţul, ţaţă bătrână…

Până la acest grad de violenţă au ajuns scenele de stradă, scene ce s-au înteţit simţitor în ultimele zile. Nu-i mai recunoşteai pe clochemerlini. Dar e nevoie să vorbim de noile întâmplări, care i-au făcut să se înfierbânte în halul acesta.

S-a pretins totdeauna la Clochemerle că notarul Girodot a jucat un rol tenebros în urzirea tulburărilor urmate după bătălia din biserică şi că acest făţarnic ar fi fost înţeles cu iezuiţii, de la care preotul din Montéjour primea directivele acţiunii sale politice.

Drept vorbind, niciodată nu s-a dovedit nimic şi lucrurile se pot explica în fel şi chip, fără necesitatea de-a fi amestecaţi iezuiţii. Pare însă destul de verosimilă afirmaţia că notarul Girodot să fi provocat realmente tulburări – în ce mod nu se poate preciza – din ura ce i-o purta lui Barthélémy Piéchut, căruia nu-i ierta faptul că ocupă un loc de frunte la Clochemerle. Magistrat ministerial şi cu diplomă, Girodot era convins în sinea lui că primăria ar fi trebuit să-i revie de drept, nu să încapă pe mâna unui ţăran. Aşa îl denumea el pe Piéchut, faţă de care se arăta, de altminteri, zâmbăreţ. Primarul însă nu se lăsa sedus şi încredinţa rezervele sale băneşti cele mai importante unui notar din împrejurimi.

La Montéjour, comună cu două mii de locuitori,

despărţită de Clochemerle prin şase kilometri de şosea accidentată, viaţa publică se resimţea de agitaţia unui preot foarte activ şi a unui tineret bătăios, pe care preotul îl organizase în „falangă a tineretului catolic”. Efervescenţa acestor adolescenţi – aveau între patrusprezece şi optsprezece ani – era îndreptată spre acţiuni interesând biserica. Pe de altă parte, între cele două aşezări vecine dăinuia o veche duşmănie, pornită iniţial din comportarea băieţilor clochemerlini faţă de fetele din Montéjour, unde veniseră în 1912 la o serbare, conduită socotită cam prea neobrăzată. De atunci harţele dintre clochemerlini şi montéjourezi n-au contenit un moment. Din harţele acestea clochemerlinii ieşeau îndeobşte biruitori, nu că ar fi fost mai zdraveni, ci fiindcă se dovedeau mai isteţi, mai şireţi, făcând din mijloace incorecte o aplicaţie tactică oportună şi hotărâtoare. Prin perfidia ce-o arătau în ciocnirile cu adversarii ei vădeau un fel de geniu militar, provenit de bună seamă din încrucişările de rase efectuate odinioară pe aceste meleaguri, deseori vizitate de năvălitori. Montéjourezii erau foarte iritaţi că propria lor reacredinţă în strategie se ducea pe copcă înaintea relei-credinţe, mai subtilă, a clochemerlinilor, care excelau în tertipul de-a atrage în cursă pe inamicii lor şi de a-i bate măr, ei având şi avantajul numărului, ceea ce de fapt e ţinta

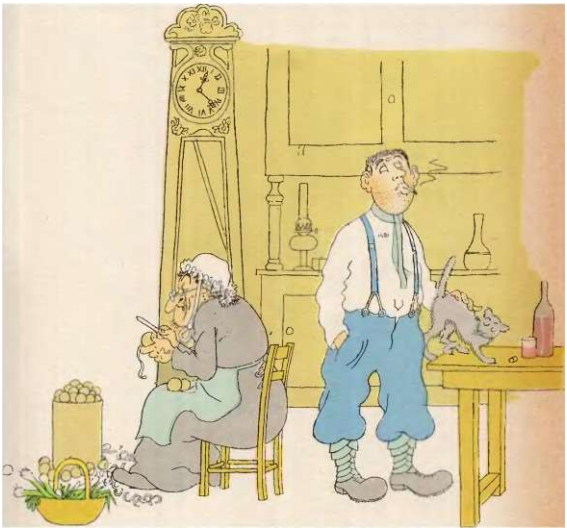

strategici militare, ţintă pe care însuşi Napoleon n-o dispreţuia. Ţinând seama că montejourezii se orânduiau sub un prapur sfinţit, considerându-se ostaşi ai Domnului, e de înţeles de ce amarnic îi ustura să se întoarcă la dânşii acasă cu feţele zdrobite de nişte eretici. Istoriseau ei, fireşte, că au lăsat în şanţuri sumedenie de clochemerlini doborâţi, dar aceste lăudăroşenii ce salvau onoarea nu le oblojeau rănile amorului propriu. De-aici se poate vedea că montejourezii erau oricând dispuşi să se bage în treburile celor din Clochemerle, cu condiţia de-a nu întâmpina niciun risc. Căci aceşti zeloşi centurioni simţeau o puternică scârbă faţă de reteveiele şi bocancii ţintuiţi ai viguroşilor clochemerlini.

De câteva ori, în tăria nopţii, montejourezii au călcat teritoriul Clochemerle-ului. N-au fost văzuţi nici venind, nici plecând. Însă mai mulţi locuitori ai târgului au auzit vuiete de glasuri şi de biciclete pedalate accelerat, coincizând desigur cu fuga infractorilor. Dimineaţa s-au descoperit urmele incursiunii lor: inscripţii injurioase pe uşa primarului, a *Galeriilor beaujoleze* şi a medicului,

dovadă că erau foarte precis informaţi. Într-o noapte, afişele municipale au fost rupte, geamurile primăriei sparte, iar într-o dimineaţă a fost găsit uns cu roşu ostaşul figurând pe monumentul eroilor morţi pentru. patrie, mândria Clochemerle-ului: o tânără femeie simbolizând Franţa sprijinindu-şi mâna pe umărul unui soldat cu chip energic, care o apăra cu trupul şi baioneta ţinută de-a curmezişul.

Un monument cu o siluetă de ostaş roşu-foc, dimineaţa, în mijlocul Pieţei Mari, vă închipuiţi efectul! Indignarea orăşelului se manifesta într-un singur glas:

— Văzut-aţi grozăvia?

Întreg Clochemerle-ul se duse în dealul târguşorului. Ostaşul ăsta proaspăt vopsit era nostim, însă mânia populaţiei mare fu. Mânie stârnită nu atu de culoarea spoielii – în fond amuzantă – cât de ofensa. Banda lui Fadet propuse un iureş la Montejour pentru a vopsi în verde sau negru monumentul eroilor de-acolo, care şi el reprezenta o Franţă senină şi un ostaş viteaz. Însă propunerea nu aranja lucrurile. Consiliul municipal se întruni în grabă spre a delibera. Doctorul Mouraille opină că această culoare roşie accentuează caracterul marţial al monumentului, oferind şi avantajul de a-l face mai vizibil. Propuse deci să fie păstrată şi să se mai treacă un rând de vopsea deasupra, nivelată cu grijă. Anselme Lamolire s-a opus cu tărie, furnizând fireşte şi motivele morale ale împotrivirii sale. Roşul, a argumentat el, e culoarea sângelui. Nu-i bine să se amestece amintirea sângelui cu aceea a războiului. Oamenii răpuşi în război se cuvine să ni-i reprezentăm morţi într-o formă cu totul ideală, glorioasă şi senină, fără ca nimic josnic, vulgar sau trist să poată veni să întunece evocarea. Se cere să fim cu gândul şi la tinerele generaţii, care trebuie educate în cultul eroismului tradiţional şi surâzător al soldatului francez, ce cu-atâta cochetărie ştie

să moară. Există un stil de-a muri în război, virtute specific franţuzească, inimitabilă, care emană, cu siguranţă, din calitatea spiritului naţional, unic pe lume, precum oricine ştie.

Această întâietate oportun proclamată făcu să treacă un fior patriotic prin toţi cei prezenţi. Lamolire îl dădu gata pe adversarul său, doctorul Mouraille, cu câteva săgeţi năprasnice şi bine ochite:

— E firesc, spuse el, ca o seamă de oameni care au căsăpit cadavre să nu respecte nimic. Dar nu înseamnă că, dacă suntem de la ţară, trebuie să fim mai puţin idealişti decât pramatiile de la oraş. Să le-o arătăm!

Elocinţa ce se reazemă pe fapte are totdeauna o mare putere de convingere. Anselme Lamolire era cu osebire îndreptăţit să vorbească de morţii din război. Pierduse trei nepoţi şi un ginere. El însuşi, la începutul pârjolului, fusese şase luni mobilizat ca paznic de cale ferată. Făcea parte din categoria victimelor de război. („Mare noroc pe ai de-au murit, zicea el. De ai care-am rămas în viaţă e vai şi amar.”) Părerea lui fu deci îmbrăţişată, cu hotărârea de-a se chema un meşter care să redea monumentului culoarea iniţială.

Dar s-a întâmplat un lucru şi mai grav. Într-o noapte, cam pe la ceasurile trei, o explozie zgudui Clochemerle-ul. Ecourile prelungi ale bubuiturii au făcut un moment să se creadă că a fost un cutremur de pământ. Rău o sfecliseră clochemerlinii, care, încremeniţi de spaimă, se întrebau dacă au rămas în poziţia orizontală şi dacă stau tot verticale casele. Unii mai inimoşi ieşiră în stradă. Un miros de explozibil îi călăuzi spre Fundătura Călugărilor şi curând, când s-a crăpat de ziuă, s-a văzut despre ce era vorba. Un cartuş de dinamită aşezat sub urinar smulsese tabla, iar bucăţile de metal împroşcate spărseseră un vitraliu al bisericii. De data asta pagubele loveau ambele

tabere. Vandalismul stârni o mare indignare. Doi montejourezi izolaţi, descoperiţi pe undeva de vreo zece clochemerlini viteji, mâncară o bătaie sora cu moartea.

În acelaşi timp, scandalurile particulare se înmulţeau, punând în cauză personaje din amândouă părţile, ceea ce contribuia şi mai mult la tulburarea spiritelor. Trebuie să vorbim despre asta.

O anume Marie Fouillavet, slujnică la Girodot, a fost concediată într-o bună zi, fără preaviz şi despăgubire, sub învinuirea că s-ar fi dedat la acte ruşinoase asupra persoanei tânărului Raoul Girodot, elev al. popilor iezuiţi, în realitate, răspunderile păreau a fi reciproce şi reciproce delictele: fiul notarului avea aproape şaptesprezece ani, iar fata sub nouăsprezece. Însă această diferenţă de vârstă i-a fost imputată ca o crimă nenorocitei de către un tată virtuos, a cărui mânie a fost mare la vestea că fecioru-său, viitor magistrat ministerial, împărţea patul cu slujnica chiar sub acoperişul căminului părintesc. Există însă motive de-a se crede că iniţiativa acestei combinaţii – incompatibilă, firește, cu decenţa unei case de notar – îi revenea lui Girodot-fiul, care promitea a fi o pramatie în lege.

Raoul Girodot putea invoca oarecari scuze. Prima trebuie văzută în docilitatea niţel nătângă a unei servitoare tinere, angajată slujnică „la toate”, care nu ştia unde se termină supunerea faţă de stăpâni. Ierarhia socială reprezenta ceva înspăimântător în ochii unei făpturi simple şi fricoase, pogorâtă dintr-un cătun de munte. Prin colţuri la început, asaltată cu ciupituri de un licean mincinos, care putea face să fie dată afară, ea crezu că e preferabil să accepte dezmierdările, care îi asigurau un protector şi-i mai îndulceau singurătatea într-o casă unde toţi îi porunceau şi o băgau în sperieţi.

195

Această Marie Fouillavet nu era frumoasă, dar avea o rumeneală proaspătă destul de chemătoare, care tulbura pe adolescentul abia scăpat din; rigorile celor nouă luni de internat, unde zi şi noapte se zbătea îngrozile; unei pubertăţi tirane. Era fatal ca în atari împrejurări să se opereze a apropiere între tânăra slujnică şi fiul notarului. Acesta venise acasă în vacanţă, ferm hotărât să lămurească anumite lucruri, care nu figurează în programul şcolar al instituţiei conduse de popii iezuiţi. Marie Fouillavet numai bine se brodise ca să-i înlesnească lămuririle. Ea i le dădu cu aceeaşi silinţă tăcută pe care-o punea şi în robotelile de slujnică, neînţelegând că pentru asta îşi putea permite să devie familiară cu tânărul ei stăpân. Inexperienţa amânduror debutanţi sfârşi prin a se descurca destul de bine şi desfătările acestea nocturne au sporit ataşamentul slujnicii pentru patroni, resimţindu-se şi în munca ei casnică.

— De la sfârşitul lui iulie fata asta s-a cioplit binişor, nu mai e aşa de bleagă, repeta bine dispusă doamna Girodot, destul de greu de mulţumit.

— Aşa e, răspunse notarul, s-ar zice că s-a dat pe brazdă. Găsesc că şi Kaoul parcă s-a mai copt în ultimul timp. E mai cu scaun la cap, mai astâmpărat. Citeşte, ceea ce niciodată nu i s-a întâmplat, nu mai bate străzile zăbăuc, ca în alţi ani. Am impresia că s-a pus pe treabă.

— E destul de mare ca să înţeleagă anumite lucruri. Începe să i se formeze caracterul.

Dar progresele astea n-au contat de loc, când descoperitu – s-a cât de departe pătrunsese Marie Fouillavet în intimitatea familiei şi cât contribuise la completarea educaţiei unui fiu de notar. Izgonită a fost biata şi scăldată-n lacrimi s-a dus să povestească pretutindeni, cu naivitate, nenorocirea ce-a lovit-o.

Bocetele ei au aruncat mare discredit asupra sectei Girodoţilor şi asupra partidei bisericii.

— Nişte scârbe cum nu mai există, Girodoţii ăştia! se spunea.

Însă Marie nu-i tărbăcea pe toţi la fel.

— Cocoana e cea mai a dracului, explică ea. Domnu', vedeţi dumneavoastră, avea grijă de sănătatea mea. Totdeauna îi era frică să nu mă bolnăvesc şi mereu îmi zicea: „Ti, Mario, că frumoase şi dolofane ţâţoance ai! Bagă de seamă, bagă bine de seamă, Mario, să nu li se întâmple, Doamne fereşte, ceva! Te doare când le strâng aşa?" mă întreba totdeauna prin vreun colţ dumnealui. Avea mare grijă de mine, că astea-s podoaba fetelor şi trebuie bine păzite, mă povăţuia domnu', şi ca o drăgălăşie îmi băga între sâni o hârtie de cinci franci. Şi de zece franci, alteori, până-n fund. Puneam bani frumoşi deoparte, fără să ştie cocoana.

— Da cu Raoul, Mario?

— Cu sila m-a luat, fără să-mi ceară. Picoteam de somn. Pân' s-apuc să mă apăr, gata.

— Trebuia să ţipi, Mario!

— Mi-ar fi fost ruşine că aude lumea…

— Şi după aceea, Mario?

— M-am obişnuit. Nu mai aveam atâta sfială.

— Poate că şi ţie îţi plăcea?

— Vorba aia, dacă ai început, nu te mai opreşti. Deşi treaba asta însemna încă o corvoadă pentru mine… Niciun chilipir nu era, zău aşa!

— Era înverşunat Raoul ăsta?

— Zurliu rău! Uneori, în zilele de spălat şi de curăţenie mare, eram moartă de somn. Îşi lua singur tainul, şi eu habar n-aveam… Ca şi cum nici nu…

S-a aflat că Clémentine Chavaigne, rivala întru cucernicie a Justinei Putet, a dispărut. Plecată într-o seară

undeva, a doua zi ea încă nu se întorsese acasă, fapt fără precedent pentru domnişoara asta bătrână. Vecinele alarmate au întreprins o cercetare, împinse de curiozitate şi de vaga speranţă a unei întâmplări fistichii, impulsiuni care la ele erau, poate, mai vii decât sentimentul de omenie invocat.

S-a stabilit că în ajun Clémentine Chavaigne i-a făcut o vizită lui Poilphard, ca să-i ceară niscai sfaturi privitoare la indispoziţiile care o bântuiau, provenite, se credea, de la un fibrom, tumoare destul de stingheritoare pentru pudoarea sa. Bătrâna domnişoară se prenumăra printre frecventatoarele zeloase ale farmaciei, acelea ce visau să-i refacă lui Poilphard un cămin în care bătrâneţea lui să se depene într-o tihnă înfrumuseţată de rugăciuni. Orice pretext îl găsea bun, chiar şi mizeriile sale intime, pentru a atrage atenţia văduvului asupra unui trup pe nedrept desconsiderat şi capabil încă de plăcute utilizări. Aşadar, în această direcţie s-au orientat investigaţiile.

S-a dovedit că şi Poilphard n-a mai dat semn de viaţă din ajun seara. Deprins cu bruştele eclipse ale unui împuşcă-lună cum era spiţerul, laborantul, nealarmat de dispariţia lui, a închis la ora reglementară farmacia, pe care se obişnuise s-o conducă şi singur. Coincidenţa acestei duble dispariţii conferea absenţei lui Poilphard o semnificaţie deosebită. Laborantul era convins că a văzut-o intrând pe Clémentine Chavaigne în ajun, dar nu putea afirma dacă a ieşit ori ba. „Anchetatoarele” l-au îndemnat stăruitor să se urce în apartamentul stăpânului său, situat deasupra spiţeriei. Peste foarte puţin, el coborî ca să cheme femeile:

— Veniţi să vedeţi ceva curios…

Un miros de ceară şi tămâie împânzea coridorul, şi când ciocăniră, un mare tărăboi se iscă îndărătul uşii. Un glas furios se auzi pe urmă, glasul, parcă schimbat, al lui

Poilphard:

— Plecaţi de-aici, cioclii iadului!

Aceste neliniştitoare cuvinte fură urmate de-un râs strident, mai neliniştitor încă. Nimeni în Clochemerle nu-l auzise pe farmacist râzând vreodată. Amploiatul ciocăni din nou.

— Eu sunt, domnule Poilphard, eu, Basephe!

— Basephe e mort... Toată lumea e moartă... Numai cioclii iadului mai trăiesc!

— Pe Clémentine Chavaigne n-aţi văzut-o, domnule Poilphard?

— E moartă şi ea. Moartă, moartă, moartă!

Şi iarăşi un hohot de râs teribil. Uşa închisă a rămas, şi apoi linişte. Foarte tulburaţi, au coborât să delibereze. Văzându-l pe Beausoleil trecând „l-au chemat înăuntru şi i-au supus cazul.

— Numai Cudoine e bun la o daraveră ca asta, socoti Beausoleil.

Au plecat să-l ia pe majur de la jandarmerie, aducându-l şi pe lăcătuş, la locul cu pricina. S-au urcat tiptil, să forţeze prin surpriză uşa, care, cedând uşor, s-a deschis asupra unui tablou din cele mai ciudate. Încăperea, cu obloanele lăsate şi perdelele trase, era cufundată în beznă. În această beznă însă ardeau făclii jur-împrejurul patului, şi în pocale sfârâiau pastile de parfum. L-au găsit pe Poilphard într-o postură de chinuitoare suferinţă, îngenuncheat pe covoraşul de lângă crivat, cu capul între mâini. Pe pat, inertă, era lungită Clémentine Chavaigne. Incursiunea curioşilor se săvârşise atât de repede încât farmacistul n-a avut vreme să se sesizeze. La zgomotul produs, el se ridică în picioare şi le spuse cu o mare blândeţe, cerându-le să tacă r

— Sst! E moartă. Moartă, moartă, moartă! Lăsaţi-mă s-o plâng. Niciodată n-am să mă despart de ea.

— Dacă-i moartă, observă Cudoine, nu se poate s-o lăsăm aici.

Poilphard zâmbi maliţios:

— Am s-o îmbălsămez, oameni buni, şopti el, am s-o pun în vitrina mea.

Basephe încercă să-l cheme la realitate, amintindu-i de îndeletnicirile sale profesionale:

— Domnule Poilphard, îmi trebuie ipeca pentru o clientă. Unde aţi pus borcanul cu ipeca?

Farmacistul se uita cu o mare milă la asistentul său.

— Prostuţ mincinos! se mulţumi el să murmure.

Cuprins brusc de furie, înşfăcând o făclie şi mergând spre grupul înlemnit, cu flacăra la capătul braţului întins – grotesc arhanghel cu tichie înciucurată pe cap – răcni:

— Îndărăt, păcătoşilor! îndărăt, cioclii iadului, diavoli deghizaţi!

— E bătut cu leuca-n cap, ce mai încolo-încoace! formulă înţeleptul Beausoleil.

Se aruncară grămadă asupra nefericitului Poilphard, care se zbătea cumplit, ţipând:

— E moartă iubita mea! Moartă! Moartă!

L-au legat fedeleş şi l-au coborât la parter, trimiţându-se totodată după doctorul Mouraille, să vadă ce-i cu Clementine Chavaigne. Nu era moartă, Mouraille îşi dădu imediat seama, ci cufundată într-un fel de letargie, provocată prin mijloace artificiale.

— Dacă aş şti cu ce... se întreba medicul privind corpul înţepenit al bătrânei domnişoare.

Cotrobăind, observă pe-o mescioară două ceşti al căror conţinut l-a dat lui Basephe să-l analizeze.

Examenul detectă prezenţa unui somnifer puternic şi nu fu greu să se identifice substanţa, verificându-se inventarul unui dulăpior încuiat cu cheia, în care se păstrau toxicele. Mouraille luă imediat măsurile dictate de

împrejurări.

Clementine Chavaigne se trezi într-o cameră necunoscută, înţesată de femei îngrijorate şi nemaipomenit de curioase, care aşteptau pesemne destăinuiri.

— Unde mă aflu? întrebă pe-un ton tânguitor victima.

— Nu-ţi aminteşti nimic?

— Nimic.

— Poate că e mai bine aşa… fâsâi din mulţime, cu acreală, observaţia.

O rostise Justine Putet, care venise cea dintâi la faţa locului. Adăugă şi o reflecţie adresată femeilor din jur:

— Hm, o noapte întreagă închisă cu un nebun… Mi se încrâncenă carnea pe mine de ce s-o fi petrecut!

Cititorul e destul de informat asupra aberaţiilor lui Poilphard ca să înţeleagă că nu se întâmplase nimic ireparabil. Însă situaţia bătrânei domnişoare era tare confuză, căci, stând fără cunoştinţă paisprezece ore în şir, niciodată după aceea n-a ştiut cu precizie care e starea sa fiziologică. Ar fi trebuit să recurgă la expertiza lui Mouraille, dar, fiindu-i teamă de mai rău, se lăsă păgubaşă. I-a fost dat să moară şapte ani mai târziu, în urma unei operaţii, fără să fi stabilit dacă mai avea pe deplin dreptul la titlul de domnişoară.

Poilphard urmă o cură de şase luni la o clinică, unde un neurolog de şcoală nouă îi tratătă subconştientul prin metoda mărturisirilor progresive.

Bombardată cu întrebări, memoria farmacistului dădu la iveală secretul pitit în subconştientul său încă de la vârsta de paisprezece ani, când se îndrăgostise – primul lui sentiment erotic – de o moartă, o frumoasă verişoară de douăzeci şi trei de ani, pe care o iubea cu patimă, în taină. Poilphard părăsi clinica sănătos, cu un supliment de greutate corporală de douăsprezece kilograme, cu un ten trandafiriu şi o faţă hilară. Însă clochemerlinii i-au dat: a

înţelege că vor pregeta să-i încredinţeze mai departe reţetele medicale „ceea ce-l determină să se instaleze într-un sătuc din Haute-Savoie, unde econsiderat şi-acum un chefliu irezistibil.

În ceea ce priveşte pe Clémentine Chavaigne, reputaţia el fu de-a pururi compromisă, din grija Justinei Putet, duşmanca ei înverşunată, care cu un singur cuvânt dictat de geniul ei hain eterniză amintirea nopţii dezonorante. Ea nu se mulţumea numai s-o defăimeze pe rivala ei prăbuşită, ci pregătea vin prilej ca să-i arunce în faţă dispreţul. Un timp, Clémentine Chavaigne reuşi să evite cearta, dar răbdarea ei ajunse la capăt în cele din urmă. Se apucă să-i răspundă. E ceea ce şi aştepta Justine Putet.

— Mă mir că te mai şi fandoseştij după tot ce-ai consimţit să ţi se facă…

— Ce-am consimţit să mi se facă? ripostă Clémentine Chavaigne în defensivă.

Atunci Putet o plesni în mod public cu un singur cuvânt teribil:

— Toată lumea ştie, sărmană domnişoară, că te-ai lăsat *poilphardată*

„A te lăsa *poilphardată*" a intrat în vocabularul Clochemerle-ului.

XV UN VÂNT DE NEBUNIE

(*urmare*)

Şi în timp ce atâtea evenimente îşi urmau cursul lor precipitat, întretăindu-se primejdios, tulburând familii, cum şi vechi şi încercate deprinderi, care făcuseră trei veacuri în şir fericirea Clochemerle-ului, dragostea pustia o inimă curată, o inimă naivă, asupra căreia, până la urmă, va triumfa într-un mod ce va avea un răsunet enorm, având în vedere că această inimă bătea într-un piept expus atenţiei publice prin poziţia sa socială. E pacostea tinerelor

de familie bună să nu poată iubi simplu, tainic, umil dacă trebuie, aşa cum iubesc fiinţele de obârşie modestă, al căror trup, oriunde le-ar duce, nu atrage după el nici mutări de capitaluri, nici mezalianţe printre rubedenii.

Se cuvine aşadar să ne oprim o clipă asupra unei gingaşe figuri de fecioară, proaspătă şi ruşinoasă cum nu se mai poate, având, rând pe rând, vioiciunile şi melancoliile vârstei, imense exaltări şi depresiuni profunde, ce-i vin de-a dreptul din suflet, cu toate acestea totdeauna atât de fermecătoare încât, ori de câte ori e încercată de mâhniri sau de speranţe – care la ea se succed ca un cer schimbător – ştie să pună în ele acea graţie predestinată şi fugară, acea dulce iradiere, după care se recunosc fiinţele născute să iubească fără rezervă, şi astfel născute şi având, fără să ştie, o docilitate timidă, dar teribilă la nevoie – ce le poate împinge până la cele mai mari revolte – îşi simt de timpuriu vocaţia, îndată ce în raza privirii lor a apărut omul de care se consideră legate pe viaţă dintr-un implacabil presentiment. Aşa era, la douăzeci de ani, Hortense Girodot, înamorată la nebunie. Şi frumoasă, de-o frumuseţe bogată în subînţelesuri, meritând a fi iubită, şi la care aveai totdeauna ceva frumos de descoperit.

Această frumuseţe visătoare, această inimă vibrândă, întâlnite aici, într-un mediu ca acesta, e de-a mirare când te gândeşti la Hyacinthe Girodot şi la nevasta lui, pe care numai văzându-i îţi era interzis să te gândeşti la gesturile dragostei, fără ca gesturile acestea să nu fie lovite de-o dezonoare ce jignea întreaga seminţie umană.

Notăreasă arogantă, purtând stigmatele unei cuperoze ce-i apăruse la treizeci de ani consecutiv unei lenevii intestinale fără leac, cu părul rar şi uscat, cu ochi şterşi, cu picioare mari şi gura tot atât de ispititoare ca o ferestruică de carceră, preasimandicoasa doamnă

Hyacinthe Girodot (născută Philippine Tapaque, din neamul Tapaque-Dondelle, mari comersanţi de coloniale şi delicatese din Dijon), fudulă de privilegiile ei, de obârşia ei, de zestrea ei, de convingerile ei, de portretele de familie din salon, de talentul ei la clavir şi la pirogravură, era o femeie înaltă, o prăjină urâcioasă, o jigăritură austeră, care împiedica orice iniţiativă dezinteresată şi descuraja până şi atacurile soţului legitim.

Era cu un cap mai înaltă decât notarul, un nichipercea, un nefericit complice întru procreaţie şi care, cu picioarele lui slăbănoage şi noduroase, cu pieptul lui îngust, îşi concentra întreaga prestanţă într-un bărdihan enorm, atât de neobişnuit la un trup ca acesta, încât îţi sugera mai degrabă o tumoare decât vin săculeţ cu viscere. Şi faţa lui ştearsă era plămădită dintr-un aluat moale, ce-i atârna până în solemnul guler scrobit, ca nişte zdrenţe fleşcăite, croite parcă din pielea cenuşie a unui elefant. Ochii însă – vicleni, hrăpăreţi, gălbui, plutind într-un lichid alburiu – aveau o vioiciune care te îngheţa şi scurmau în oameni, ca şi în lucruri, numai câştigul bănesc. Lui Girodot această pasiune dominantă îi ţinea loc de caracter şi-i trasa linia de conduită. Ca să jecmăneşti în voie şi într-un mod cât se poate de onorabil trebuie să recurgi la textele de legi, la legile sucite şi-nvârtite de nişte şnapani subtili şi respectaţi. Girodot era la curent cu toate legile, ştiind să găsească în fiecare excepţia de la regulă şi pricepându-se atât de bine să cotrobăiască în noianul de contradicţii încât sfida orice expert să se poată descurca în dosarele sale.

Din aceşti doi monştri de urâţenie – agravată, la unul, de-o înfumurată prostie burgheză, la celălalt de-o monumentală ticăloşie – cum de s-a putut naşte atât de pura, atât de fermecătoarea Hortense, e anevoie de explicat. Poate că ar trebui invocată spirituala fantezie a

atomilor, poate că ar trebui vorbit despre o revanşă a celulelor care, prea mult timp victimele unor împerecheri imorale şi dezgustate să se tot întrupeze într-o serie de Girodoţi scârnavi, într-o bună dimineaţă au înflorit într-o adorabilă Girodot. Aceste alternanţe misterioase sunt legea unui echilibru care îngăduie lumii să dureze şi să nu se ticăloşească de-a binelea. Pe gunoiştile degenerescenţelor, ale lăcomiilor şi ale celor mai josnice instincte, rodesc uneori plante de-o rară gingăşie. Hortense Girodot, fără să se ştie cum şi fără ca cineva să-şi dea seama, întruchipa una dintre acele plăpânde desăvârşiri pe care natura le strecoară în mijlocul unor gloate monstruoase, aşa cum îşi proiectează curcubeiele drept chezăşie a fantasticei sale prietenii pentru nevolnica speţă umană.

În ceea ce priveşte frumuseţea, Hortense Girodot nu putea fi comparată cu Judith Toumignon. De altfel, nimeni nu le considera rivale, întrucât razele lor de acţiune erau cu totul diferite, iar motivele prestigiului lor fizic nu pot fi confundate. Fiecare era personificarea femeii, în două din momentele vieţii sale: prima, sortită să ajungă la apogeu în rolul de fată tânără şi de logodnică, pe când a doua trecuse fără tranziţie de la adolescenţă la o deplină şi suverană plenitudine. Frumuseţea agresivă a Judithei nu permitea cel mai mic echiyoc sentimental, pe câtă vreme frumuseţea rezervată a Hortensei cerea răbdare şi făcea apel la colaborarea sufletului.

Pe Hortense Girodot n-am putea-o descrie mai bine decât făcând aceste comparaţii. Închipuiţi-v-o deci unduioasă, încă mlădie, cu toate că plină de frăgezime, niţeluş visătoare, cu un surâs încrezător şi părul castaniu-închis, care o ferea de excesiva fragilitate a blondelor, scutind-o, totuşi, de semeaţa asprime a brunelor. Hortense iubea.

Iubea un tânăr poet cam pierde-vară, pre nume Denis Pommier, de altfel băiat focos şi vesel, cu toate că zănatec, făcând disperarea familiei sale, ceea ce îndeobşte şi este ocupaţia din tinereţe a poeţilor, a artiştilor şi chiar a geniilor, când valoarea întârzie să se arate. Băiatul acesta semna din când în când în paginile unor reviste efemere nişte poeme foarte bizare, a căror grafie tipografică – din cele mai fanteziste – constituia în mare măsură şi unicul lor merit. El însuşi recunoştea acest lucru, declarând că scrie numai pentru ochi şi visând să întemeieze şcoala *sugestionistă*. De altminteri, descoperind că în epoca noastră poezia nu e cel mai bun mijloc de-a răscoli masele, se hotărâse să schimbe macazul. Avea ambiţii, pasiune, o mare forţă de convingere, destulă încredere în sine şi ştia să se facă iubit de femei.

Încă din adolescenţă îşi fixase, pentru a cuceri notorietatea, un termen ce urma să expire în anul al douăzeci şi cincilea al vieţii sale, dar, intrând în cel de-al douăzeci şi şaselea, hotărâse să-şi mai acorde o păsuire până la treizeci. Era de părere că un om care încă nu cucerise gloria până la treizeci de ani nu mai avea ce căuta pe-acest pământ. Pornind de la acest principiu, se înhămase, concomitent, la mai multe lucrări importante: vin roman ciclic, al cărui număr de volume încă nu-l fixase, o tragedie în versuri (gen ce trebuia renovat) şi trei comedii. Se mai gândea şi la câteva romane poliţiste, ca să se destindă. Dar genul acesta literar necesita, după părerea lui, un dictafon, aparat care cerea o importantă investiţie de capital.

Denis Pommier dădea dovada unei activităţi intelectuale foarte originale. Pe coperţile câtorva caiete scrisese titlurile diferitelor sale opere şi aştepta, plimbându-se hai-hui pe la ţară, momentul inspiraţiei. Gândea că opera de artă trebuie scrisă sub dicteul zeilor,

aproape fără nicio ştersătură şi fără opinteli, care i-ar altera substanţa.

După ce locuise mult timp la Lyon, chipurile ca să studieze, de optsprezece luni Denis Pommier îşi fixase reşedinţa la Clochemerle. Aici, sub pretextul unor lucrări literare, trăia pe spinarea familiei, care-l socotea bun denimic, născut ca să dezonoreze o familie harnică de mici proprietari. Avusese timp berechet să se apropie de Hortense Girodot şi s-o copleşească sub avalanşa unor scrisori poetice, care impresionau din cale-afară această făptură duioasă.

De prisos să mai intrăm în amănuntele şiretlicurilor la care recurgeau Hortense şi Denis ca să se întâlnească şi să-şi scrie. Fata, chiar şi cea mai puţin vicleană, îşi descoperă o imaginaţie fără margini când un amorez i-a deschis capul. În mai multe rânduri Hortense adusese acasă vorba despre Denis Pommier. Reacţiile indignate ale clanului Girodot o făcuseră să înţeleagă zădărnicia iluziilor că s-ar putea mărita cu băiatul acesta. Dimpotrivă „familia ei stărui în cvirând să se mărite cu Gustave Lagache, fiul unui prieten al notarului, în care acesta vedea un colaborator posibil şi pe care voia să-l formeze la şcoala lui. În culmea deznădejdii, Hortense îşi încredinţă necazul aceluia pe care-l socotea logodnicul ei.

Nimic nu i se părea prea greu poetului acestuia, care se tutuia cu zeii, care-şi permitea intimităţi cu muzele; viitorul era al lui şi nicio clipă nu se îndoia că-l aşteaptă un destin fericit. Familia îi spusese că e hotărâtă să pună la bătaie zece mii de franci, ca să-l ajute să-şi încerce norocul la Paris şi pe urmă să nu mai audă de el. Aceşti zece mii de franci şi ceea ce îşi putea procura Hortense din vânzarea câtorva bijuterii erau mai mult decât suficienţi pentru primele cheltuieli ale unei aventuri pe care şi-o. imagina ca pe-o cale fermecată a gloriei.

Se hotărî deci să fugă cu Hortense şi-i învinse şi ultima rezistenţă, după ce-o adusese treptat-treptat într-o stare de dulce euforie, care o lăsa fără apărare, citindu-i câteva romane duioase de dragoste, alese cu discernământ. Totul s-a petrecut la iuţeală, într-un decor rustic, într-o zi când fata notarului se ducea la Villefranche, la lecţia de pian. Şi cum pudoarea ei se trezise prea târziu şi nu putea avea efecte retroactive, cum orice reparaţie părea imposibilă, se hotărî să se plece în faţa faptului împlinit, lipindu-şi drăgăstos capul de umărul lui Denis Pommier. Acesta declară râzând că e foarte mulţumit, foarte fericit, foarte mândru şi, drept răsplată, îi reciti ultimul său poem. Pe urmă, îi spuse că ceea ce se întâmplase atât de simplu şi de fără fasoane era în frumoasa tradiţie a Olimpului, unica tradiţie demnă de poeţi şi de iubitele lor, care, bineînţeles, nu pot acţiona ca muritorii de rând. Hortense atâta aştepta: să-l creadă. Şi-l crezu într-adevăr, cu ochii închişi. Zăpăcită de-a binelea, Hortense se întreba şi ea dacă nu cumva totul fusese numai un vis. Mai târziu, întorcându-se singură acasă, se miră că soarta fetelor se poate schimba aşa, fără niciun preaviz, precum şi de faptul că fetele pot avea atât de repede revelaţia unei taine despre care mamele lor spun că e o grozăvie. Atunci îşi dădu seama că viaţa ei va fi de-a pururi legată de aceea a cutezătorului pionier, care ştiuse să facă primul pas şi să-şi asume toată răspunderea cu o splendida nepăsare. Ca să-l urmeze până la capătul lumii, fata nu mai aştepta decât un ordin de la el, un simplu gest.

Într-o noapte de septembrie târgul de sus fu trezit de-o salvă de foc, urmată îndată de trosnetul eşapamentului deschis al unei motociclete care demara cu o viteză nebună. Clochemerlinii – câţi mai avură timp să crape binişor obloanele – văzură un *side-car* gonind nebuneşte pe uliţa mare şi scoţând flăcări. Zgomotul pe

care-l făcea trezi ecourile văii. Câţiva clochemerlini mai curajoşi, înarmându-se cu puştile de vânătoare, porniră în recunoaştere. Găsiră casa notarului luminată şi li se păru că acolo ceva nu-i tocmai în regulă. Strigară:

— Hei, dumneata ai tras cu puşca, domnule Girodot?

— Cine-i acolo? Cine-i acolo? răspunse o voce gâtuită de emoţie.

— Nu vă temeţi, domnule Girodot! Noi suntem, Beausoleil, Machavoine şi Poipanel. Da ce s-a întâmplat?

— A, voi sunteţi, prieteni? răspunse repede Girodot, cu o excepţională amabilitate. Vin îndată să vă deschid.

Îi primi în sufragerie şi-atât de tulburat era încât le turnă în pahare trei pătrimi dintr-o sticlă de *Frontignan*, rezervat numai musafirilor de soi. Le explică că auzise scârţâind pietrişul din curte şi că văzuse clar o umbră furişându-se nu departe de casă. Numai ce-şi pusese halatul şi-şi luase puşca, şi umbra dispăruse „Dacă a văzut că nimeni nu răspunde somaţiilor sale, a tras la întâmplare. După părerea lui, nu puteau fi decât nişte borfaşi. Noaptea gândul la hoţi nu-i dădea pace domnului Girodot, în a cărui casă de bani se aflau totdeauna sume importante.

— Mişună borfaşii în zilele noastre, spuse el.

Se gândea la soldaţii întorşi din război cu o stare de spirit primejdioasă şi mai cu seamă la invalizi, cărora guvernul le acordase pensii, dându-le astfel tot răgazul să pună la cale planuri criminale.

— Nu cred că au fost hoţii, răspunse Beausoleil, ci mai degrabă nişte „amatori” de fructe. Aveţi doar în grădina dumneavoastră cele mai frumoase pere din tot Clochemerle-ul. Le-o fi lăsat şi lor gura apă.

— Şi-aşa mă costă destule parale grădinarul, răspunse Girodot. Nu mai e chip să găseşti unul care să vrea să facă meseria asta. Şi ăia care se angajează au nişte

pretenţii…

Clătină din cap cu tristeţe şi adăugă cu inima sfâşiată:

— Toată lumea e bogată acum!

— Păi nici dumneata n-ai de ce să te plângi! Partea dumitale e pusă deoparte.

— Vezi cum vorbeşte lumea? Ah, dragii mei, dacă aţi şti adevărul! Văzând că am o casă mai de Doamne-ajută, oamenii fac tot felul de presupuneri. De-aia îmi şi dau hoţii târcoale.

— Eu unu, spuse Poipanel, aş crede mai degrabă că-s blestemaţii ăia din Montejour…

— Tot ce se poate, fu de părere Machavoine. Iarăşi o să trebuiască să mai culcăm cinci sau şase la pământ.

Deodată se auzi un ţipăt sfâşietor. Uşa se deschise brusc şi în prag apăru doamna Girodot. Respectabila doamnă era în ţinuta de noapte a tuturor femeilor cinstite din neamul Tapaque-Dondelle, care se făleau că nu fuseseră niciodată frivole, nici măcar cu bărbaţii lor. Nişte bigudiuri îi încadrau faţa osoasă cu o podoabă ridicolă, un camizol îi acoperea pieptul ca scândura şi un jupon boţit, şalele morocănoase. În momentul acela era palidă ca un cadavru şi groaza îi sporea sluţenia. Urlă aproape:

— Ce-ai făcut? în Hortense ai… exclamă ea, dar, văzându-i pe vizitatori, tăcu.

— În Hortense?… îngăimă Girodot într-un slab ecou, şi tăcu şi el, încremenit.

Adulmecând un mister pe care aveau norocul să-l descopere primii – o pleaşcă într-adevăr rarisimă – clochemerlinii ardeau de curiozitate să afle şi mai mult. Machavoine lansă un balon de încercare:

— N-o fi cumva domnişoara Hortense care s-a dat niţeluş jos? Fetelor de vârsta ei li se mai întâmplă să nu poată dormi, deh, din pricina gândurilor care nu le dau

pace… Le vine şi lor rândul, nu-i aşa? Am trecut cu toţii pe-aici, nu-i aşa, doamnă Girodot? N-o fi fost cumva domnişoara dumitale?

— Fiica mea doarme, afirmă Girodot, care niciodată nu-şi pierdea în întregime cumpătul. Şi-acum, prieteni, haidem la culcare! Vă mulţumesc încă o dată că aţi venit. Vă mulţumesc.

Îi petrecu până la poartă. Oamenii erau nemulţumiţi.

— Ce părere aveţi, domnule Girodot, să-mi fac raportul? propuse Beausoleil.

— Nu, îi răspunse repede notarul, mai bine s-o lăsăm baltă. Om vedea mâine dacă s-or găsi niscai urme. Inutil să dăm atâta importanţă acestui incident. La urma urmei, poate că mi s-a părut.

Rezerva notarului spori şi mai mult bănuielile şi nemulţumirea clochemerlinilor. Când să plece, Machavoine se răzbună:

— Motocicleta asta care făcea atâta zurbă pariez că dacă transporta o comoară şi tot nu scuipa atâta foc.

— A fost o adevărată lovitură, ca la cinema, insistă Poipanel.

Şi murmurul comentariilor lor defavorabile se pierdu în noapte.

Laşul de Girodot trăsese chiar în fiică-sa, însă, din fericire într-o direcţie greşită. Jelbarul ăsta puchinos habar n-avea cum se mânuieşte o armă de foc: se pricepea mult mai bine să ucidă oamenii cu hârtie timbrată. Totuşi, neizbutind s-o nimerească pe Hortense, lovise, în schimb, din plin în reputaţia şi-aşa destul de compromisă a Girodoţilor. Această alarmă nocturnă atrase atenţia asupra casei sale şi a dispariţiei Hortensei, ce coincidea cu cea a lui Denis Pommier, posesorul unei motociclete din stocurile americane, şi care de-atunci nici n-a mai fost zărit la Clochemerle. Înainte de a termina şi cu povestea asta,

nostimada e că, în timp ce derbedeul de Raoul Girodot abuza de biata Marie Fouillavet, un alt derbedeu o ducea pe sora lui pe calea pierzaniei. Opinia publică nu întârzie să remarce acest lucru:

— Girodoţii şi-au primit pedeapsa!…

Pedeapsa aceasta nu i-a lovit însă decât pe Girodoţii din Clochemerle. Căci Hortense, în culmea fericirii, gonea spre Paris, într-un *side-car* zgomotos, care se oprea la fitece oră pentru îmbrăţişări ce-i luau minţile. Deşi goneau nebuneşte, nu-şi putea lua privirea tandră de femeie îndrăgostită de la profilul lui Denis Pommier, care, în ceea ce-l privea, era pe deplin fericit când aparatul marca o sută pe oră. În mâinile unui poet care o avea pe iubita «a lângă el, motocicleta devenea o unealtă lirică.

Indiferenţa naturii are ceva neînduplecat în ea şi întunecă mintea omului. Splendoarea ei – ale cărei etape şi le stabileşte singură, fără a ţine seama de certurile oamenilor – îi face să simtă trecătoarea lor nimicnicie şi-i înnebuneşte de-a binelea. În timp ce nesfârşite mulţimi de oameni se urăsc şi se sfâşie între ei, natura, nepăsătoare, răspândeşte peste toate grozăviile acestea întreagă strălucirea ei şi, în scurtele răgazuri pe care adversarii şi le acordă, prin magia unui amurg sau frumuseţea unei dimineţi, face un pic de ordine în toată zarva asta stupidă. Atâta paşnică frumuseţe se iroseşte de-a surda, ba chiar îi împinge şi mai departe pe oameni în acţiunile lor crâncene, de teamă că ar putea muri fără să lase urme, neconcepând că există ceva mai năprasnic şi mai durabil decât distrugerea.

Cu căldura ei, cu culorile ei, cu rodnicia ei, cu florile şi azurul ei desfăşurat la infinit, aşa acţiona natura asupra clochemerlinilor. În toiul iernii ar fi fost mai cuminţi, încălzindu-se în casele lor adăpostite, distrându-se pe seama gâlcevilor familiare şi a certurilor între megieşi. În

anotimpul acesta, însă, care-i obligă să stea cu ferestrele şi cu uşile larg deschise, care-i alungă pe oameni în stradă, aerul căra zi şi noapte, neobosit, tot soiul de zvonuri, iar sămânţa aceasta pretutindeni aruncată încolţea ca bălăria în căpăţânile încinse la paroxism – un fel de alambicuri unde ideile, chiar şi cele mai nevinovate, se transformau îndată în alcool, iar alcoolul în otravă.

Inexplicabilă şi molipsitoare nebunie! La poalele unui munte cu – pante line, pe care anotimpul, aproape la zenit, le muia într-o pulbere de aur, într-o regiune blagoslovită, unde orizontul era numai gingăşii şi surâsuri, sub un cer strălucind de îngăduinţă şi de dragoste, trei mii de capete de clochemerlini, înfierbântate de-o furie nătângă, tulburau această preafrumoasă tihnă şi întreg Clochemerle-ul bâzâia de calomnii, de ameninţări, de certuri, de comploturi şi scandaluri. Aşezat acolo ca o zâmbitoare capitală a fericirii, ca o oază de visări într-o lume frământată, acest târg, abătându-se de la înţelepciunea sa tradiţională, se smintise de tot.

De la execrabila dimineaţă de 16 august situaţia se înrăutăţise, evenimentele se succedau într-o cadenţă nebună. Atâtea evenimente – şi atât de depărtate de la obişnuita monotonie – petrecându-se la numai câteva zile interval, răscoliseră adânc spiritele. Polemica puse vârf rătăcirii colective ce dezbina Clochemerle-ul în două tabere, deopotrivă incapabile de simţul dreptăţii şi de bună-credinţă, cum se întâmplă mai totdeauna când opinia publică se pasionează pentru ceva. Era vechiul antagonism între Bine şi Rău, lupta între cei buni şi cei răi – toţi vrând să fie buni, toţi convinşi că dreptatea şi adevărul e numai de partea lor. Toţi, în afară de câteva personaje mai abile, de pildă un Piechut, un Girodot, o Courtebiche, care acţionau în numele unor principii superioare şi cărora adevărul trebuia să li se supună ca un vasal ascultător.

Un prim articol exploziv al lui Tafardel, apărut în *Deşteptarea vinicolă* din Belleville-sur-Saône, a fost comentat cu vehemenţă în tabăra parohiei. Din nenorocire, nu putem reproduce întregul articol, şi e păcat. Articolul începea cu o serie de titluri impresionante:

Vn nou episod al războaielor religioase! *O revoltătoare agresiune într-o biserică*! *Vn guard bisericesc în completă stare de ebrietate se năpusteşte sălbatic asupra unui cetăţean paşnic*! *Parohia sprijină această faptă neruşinată*!

Restul era de acelaşi calibru. Avea de ce să fie mândru Tafardel, care se plimba încoace şi-ncolo, repetând într-una:

— Le-am dat o palmă zdravănă iezuiţilor, lui Girodot şi altora de-o teapă cu el!

Încă îl mai zgândărea acel „hidoasă farfara”, cu care-l gratificase baroneasa.

34

209

Proza aceasta demascatoare avu îndată răsunet, în *Marele Lyonez*, organul principal al partidelor de stânga. Directorul *Deşteptării vinicole* se nimerea să fie şi corespondentul acestui ziar. Scandalul din Clochemerle îi furniză materialul unui articol substanţial, pe care-l precedă de titluri *fabricate după o reţetă proprie*, tot atât de violente ca şi ale lui Tafardel. Cei de la Lyon fură încântaţi să strecoare aceste articole în coloanele lor: tocmai se pregăteau alegerile comunale, şi cu acest prilej două ziare *Marele Lyonez* şi *Tradiţionalul* se atacau reciproc cu o mare perfidie. Prezentat în versiunea lui Tafardel, scandalul din Clochemerle marca un avantaj în favoarea *Marelui Lyonez*. Dar *Tradiţionalul* reacţionă admirabil, patruzeci şi opt de ore mai târziu, publicând o versiune şi mai tendenţioasă, elaborată chiar în biroul

redactorului-şef, cu următoarele titluri:

O nouă infamie:

Odioasa ispravă a unui beţiv corupt de o municipalitate josnic de sectară.

Jalnicul specimen pângăreşte sfântul lăcaş.

A fost izgonit de credincioşii indignaţi!

Astfel prezentată, ştirea cerea un supliment de informaţii. Ceea ce se şi făcu în zilele următoare. Redactorii – atât de o parte cât şi de cealaltă – pentru un salariu de mizerie, desfăşurară un zel admirabil în a născoci comploturi oribile, în a dezonora oameni pe care nu-i cunoşteau, printre care Barthélémy Piéchut, Tafardel, baroneasa, Girodot, preotul Ponosse, Justine Putet etc. Un om nepărtinitor care ar fi consultat alternativ foile vrăjmaşe ar fi ajuns la concluzia că târgul beaujolez Clochemerle e populat numai de ticăloşi.

Înrâurirea presei e obscură, dar suverană asupra minţilor primitive. Respingând cu furie evidenţa, renegând un lung trecut de frăţietate şi îngăduinţă, clochemerlinii ajunseseră să nu se mai judece între ei decât după dezvăluirile unor ziare pe care le citeau pasionat – unii ca să se distreze, alţii ca să se înfurie. În atari condiţii, mânia o luă pe dinainte şi deveni generală. Povestea Mariei Fouillavet, a Clémentinei Chavaigne, dispariţia Hortensei Girodot, intervenţia montéjourezilor, reuşiră să aducă opinia publică la acel grad de totală orbire, care prevesteşte marile catastrofe. De la înjurături se trecu la fapte. Un al doilea vitraliu al bisericii fu spart, de data aceasta însă în mod intenţionat. S-au aruncat pietroaie în ferestrele Justinei Putet, ale lui Piéchut, Girodot, Tafardel, şi aceste pietroaie căzând în grădina prezbiteriului, erau cât pe ce s-o omoare pe Honorine. Se înmulţiră inscripţiile injurioase pe uşi. Tafardel fu tratat de „mincinos” de către Justine Putet, pusă în cauză de el. Sub violenţa loviturii,

preţioasa lui panama sărindu-i de pe cap, bătrâna domnişoară o călcă în picioare. Pe şosea un proiectil făcu ţăndări un geam al limuzinei în care se afla baroneasa. Blazot împărţi câteva scrisori anonime. În sfârşit, un incident public aduse grave prejudicii onoarei lui Oscar de Saint-Choul.

Acest gentilom făr-de-frică se lăudase că va aduce pacea la Clochemerle numai pe baza prestigiului şi elocinţei sale devenite irezistibile graţie unei eleganţe vestimentare în rare tonuri pastelate. Într-o seară, se prezentă foindu-se pe-o mârţoagă destul de costelivă, care nu mai răspundea de mult la îndemnul pintenilor, dar mai păstra în creierul ei cavalin o fantezie îndărătnică. Pe această gloabă – „veche slugă" – stăpânul său o numise cât se poate de simplu: „Zmeu". Se ivi, aşadar, călare pe un Zmeu bănuieios, care-şi manifesta proasta dispoziţie printr-un tropăit de catâr caraghios, tropăit neplăcut pentru noada călăreţului şi funest pentru ţinuta lui elegantă. Voind să pună capăt caraghiosului buiestru al mârţoagei, Oscar de Saint-Choul profită de primul prilej ca să facă o haltă, şi acest pretext se brodi să fie – de ce anume nu se ştie – tocmai spălătoria comunală. Le salută pe femei foarte ceremonios, ridicând, cu un frumos gest al braţului, minerul cravaşei până în dreptul pălăriei.

— Ce văd, ce văd, suratelor? spuse el cu familiaritatea proteguitoare. a celor sus-puşi. Îi dăm de zor cu spălatul?

Se aflau acolo cincisprezece leliţe, cincisprezece guri slobode, neînvinse în harţele limbuţiei, printre care şi Babette Manapoux, zborşită rău în ziua aceea. Văzându-l, ea îşi ridică niţeluş capul.

— Na-ţi-o bună! se hlizi chiranda naibii. Iote-l şi pe Piţurcă al nostru! Va să zică, bobocelule, îl facem pe craiul când nu ne vede iubiţica?

Cincisprezece hohote de râs sonore zbughiră într-o larmă de veselie şfichiuitoare sub tinda spălătoriei. Gentilomul se aşteptase la o manifestaţie respectuoasă de bucurie, uşor de stăpânit. Această primire îl zăpăci, punându-i la grea ananghie prezenţa de spirit mondenă. Colac peste pupăză. Zmeu, atras de susurul apei curgătoare, se smuci din hăţ şi-i dădu a înţelege că vrea să bea. Saint-Choul se prefăcu a avea o întrebare de pus:

— Spuneţi-mi, vă rog, suratelor…

Dar nu-i fu dat să-şi termine fraza. Babette Manapoux îl îmboldi:

— Hai, bobocelule, dă-i înainte, spune tot ce ai să ne spui, nu te pierde cu firea în faţa cocoanelor, morcovelul mamii!

În cele din urmă, cu preţul unui efort disperat, gentilomul izbuti să îngaime:

— Spuneţi-mi, suratelor, nu vă e şi vouă grozav de cald?

14* 211

Rostind aceste vorbe, Saint-Choul îşi dădu seama că o hârtie de douăzeci de franci i-ar fi acoperit într-un mod onorabil retragerea. Dar Zmeu nu-i îngădui să facă şi gestul. Brusc cuprins de-o vigoare ciudată, bidiviul fantastic îi ceru lui Saint-Choul toată energia ca să-şi păstreze echilibrul – lucrul cel mai urgent în clipa aceea. Să cadă la picioarele acestor cumetre, ar fi fost cea mai mare nenorocire. Îşi dădu seama de acest lucru, şi scălâmbăielile şi strâmbăturile pe care le făcea ca să se menţină în şa erau atât de caraghioase încât gălăgioasele chiote de veselie ale suratelor întinzându-se din casă în casă, atraseră atenţia femeilor din Clochemerle asupra pricăjitului de Oscar, care alerga acum întins în direcţia castelului său, ca un ultim codaş dintr-un escadron în retragere. Era atât de înspăimântat încât leliţele prinseră

un curaj nebunesc. Un răpăit de pătlăgele roşii pârguite îl petrecu pe ginerele baronesei până la hotarul târgului de jos, şi trei din aceste grenade menajere se şi sparseră, zemuind, pe costumul lui bej.

Această jignire ajunse la urechea baronesei. Ea ştia că ginerele ei e un prostălău, un prostălău patent – am mai spus-o – un prostălău în toate privinţele. „Să fi trăit cu el, muream de foame! se încredinţă ea marchizului d'Aubenas Theize. Mă întreb cum o scoate la capăt Estelle... Dar Estelle n-are pic de temperament. E o limfatică, un mormoloc... Doamne, cum mai ardeam în tinereţe!"

Dar, cu toate că-l dispreţuia pe Oscar de Saint-Choul, această nobilă doamnă socotea că, pentru cea mai mică injurie adusă unui idiot de viţă nobilă, merită să fie bătut un sat întreg de zavergii.

Severitatea aceasta se baza pe următorul principiu: „În lumea noastră imbecilii nu sunt nişte imbecili de duzină". Se hotărî aşadar să intervină fără zăbavă la autorităţile superioare.

] VI onseniorul de Giaccone conducea eparhia din Lyon cu o rară distincţie.

— Avea figura romană, maniere de diplomat din alte vremuri şi oncţiunea subtilă a vechilor curţi italiene. Se trăgea, de altfel, dintr-un Giuseppe Giaccone, amic al vestiţilor Cadagne, care venise în Franţa cu Francisc 1, a cărui favoare o câştigase, şi se stabilise în cartierul Bursei din Lyon, unde făcuse repede avere cu speculaţii bancare. În urmă, membrii familiei sale contractară strălucite alianţe matrimoniale, reuşind să-şi păstreze şi să-şi reînchege bogăţia, fie prin talentul lor în afaceri, fie prin frumuseţea lor fizică, de vinde şi zicala: „De e goală punga lui Giaccone, flacăra ochilor săi o să i-o umple şi-o să-i dichisească patul". Tradiţia voia ca la fitece generaţie un Giaccone să se consacre bisericii, care tradiţie dăinuie

până în zilele noastre.

În cariera sa ecleziastică, Emmanuel de Giaccone dăduse dovada unor deosebite calităţi de inteligenţă şi abilitate, care-l desemnaseră, la vârsta de cincizeci şi unu de ani, vrednic de a ocupa o funcţie de căpetenie în ierarhia creştinătăţii. Se remarca prin graţia sa zâmbitoare şi nuanţată – de altfel, inflexibilă – ce contrasta cu manierele predecesorului său, un prelat rigid, care purta hlamida de purpură ca un ţăran straiele de duminică. Alegerea acestor înalţi demnitari ecleziastici, atât de diferiţi ca personalitate, îşi găseşte explicaţia în profundul simţ politic al bisericii, ale cărei hotărâri sunt sancţionate de o putere ocultă, admirabil informată şi ciarvăzătoare.

XVI SE

I A U

MĂSURI

Monseniorului de Giaccone, arhiepiscop de Lyon, i se anunţă în biroul unde lucra vizita baronesei de Courtebiche. Fără să răspundă, dădu aprobativ din cap, cu o imperceptibilă mişcare şi cu un palid surâs, ce-i smuci un pic buza subţire, ceea ce însemna că vizitatoarea putea fi introdusă. O văzu înaintând în încăperea lungă şi severă, luminată lateral de trei ferestre înalte, dar nu se sculă în picioare. Aparţinând şi el nobleţei de cin, dând inelul spre sărutat, avea privilegiul de-a nu se deranja în faţa femeilor. Un exces de galanterie ar fi angajat în persoana sa întreaga biserică, iar biserica e deasupra oricărei baronese. Dar fiind un Giaccone, ştia ce atenţii se cuvin unei Courtebiche, născută Eychaudailles d’Azin; în afară de asta, familiile lor se cunoşteau. O primi pe baroneasă cu o graţie prevenitoare, ce depăşea într-un mod rafinat simpla oncţiune episcopală, şi-i indică un fotoliu lângă el.

— E-o mare plăcere pentru mine să vă văd, îi spuse cu voce blajină, mlădiată de inflexiuni precis controlate.

Cum o duceţi cu sănătatea?

— Mulţumesc, destul de bine, monseniore. Suport neajunsurile vârstei, dar le suport cât îmi îngăduie mai creştineşte caracterul. Căci ginta d'Eychaudailles-ilor n-a dat niciodată dovadă de prea multă răbdare.

— Sunt sigur că vă defăimaţi caracterul. De altfel, vioiciunea e mai meritorie decât moliciunea şi sunt informat că vă daţi multă osteneală pentru operele noastre de binefacere.

— N-am niciun merit, monseniore, răspunse castelana fără ipocrizie şi cu o nuanţă de regret. Acum trăiesc departe de lume şi nu mi-a mai rămas mare lucru pentru a mă distra. Fiecare vârstă cu îndeletnicirile ei. La vremea lor, le-am făcut pe toate…

— Ştiu… ştiu… murmură arhiepiscopul cu o amabilă indulgenţă. Aveţi să-mi împărtăşiţi ceva?

Luând-o de la început, baroneasa îi raportă evenimentele care dezbinau Clochemerle-ul. Arhiepiscopul auzise de ele, dar nu în amănunt. Importanţa lor, dezvăluită de baroneasă, nu o bănuise.

— În fine, încheie vizitatoarea, situaţia e realmente insuportabilă. Parohia va fi curând întoarsă pe dos. Preotul nostru Ponosse e un om cumsecade, dar un imbecil, o fire slabă, incapabil să impună respect pentru drepturile bisericii, de care sunt atât de statornic legate marile familii. Piechut, Tafardel şi toată clica trebuie puşi la punct. E nevoie ca organele superioare să fie sesizate. Dispuneţi de vreun mijloc de acţiune, monseniore?

— Dar dumneavoastră, baroană? Vă credeam cu legături influente…

— Vai, răspunse castelana, situaţia mea e, din păcate, simţitor schimbată, în urmă cu câţiva ani mai aveam posibilitatea de-a mă repezi la Paris, unde nu-mi era greu să mă fac ascultată. Toate uşile îmi erau deschise. Acum

însă nu mai am casă deschisă şi mi-am pierdut relaţiile mondene. Însă influenţa noastră, a femeilor, încetează de timpuriu, de îndată ce nu mai oferim o imagine plăcută privirilor. Afară doar dacă m-aş hotărî să imit pe una din acele gaiţe bătrâne şi cloncănitoare, care au salon de primire şi patronează trăncăneala celebrităţilor pe ducă. Nu e genul meu. Am preferat să mă retrag.

Urmă un moment de tăcere. Degetele albe şi îngrijite ale prelatului se jucau cu crucea atârnată pe piept. Cu capul aplecat şi privirea voalată, arhiepiscopul de Lyon medita:

— Cred că i-am putea potoli pe oamenii aceştia cu ajutorul lui Luvelat.

— Cu ajutorul lui Alexis Luvelat, ministrul?… Dar unde e, în fond, ministru?

— La Interne.

— Nu ştiţi că Luvelat e unul din şefii partidului lor, altminteri spus unul din marii noştri duşmani?

Monseniorul de Giaccone zâmbi. Nu-i displăcea să se bucure de mirarea baronesei. După cum nu-i displăcea, în anumite împrejurări, să dezvăluie persoanelor sus-puse câte ceva din dedesubturile care alcătuiesc pârghiile societăţii. Prin persoanele acestea se răspândea ideea puterii sale şi uneori îi convenea să se ştie că are ramificaţii până în cercurile cele mai diferite. Din aceste destăinuiri, unele erau adevărate avertismente, ba chiar ameninţări, şi sfârşeau mai totdeauna să-i atingă pe cei vizaţi. Ca şi cum ar fi vorbit pentru sine, el explică:

— Mai e şi Academia franceză. Nu prea ne gândim de ajuns la Academie, la rolul ei de contrapondere pe care-l exercită în planurile unor politicieni ambiţioşi. Într-adevăr, Richelieu ne-a lăsat moştenire un minunat factor de acţiune, una din cele mai utile instituţii create de vechiul regim. Chiar şi în zilele noastre, Academia ne dă

posibilitatea de-a efectua un control serios asupra gândirii franceze.

— Nu văd ce raport are cu Clochemerle-ul, monseniore…

— Totuşi are, ajung imediat acolo. Alexis Luvelat e ros de ambiţia de-a intra la Academie şi, pentru a pătrunde acolo, omul acesta de stânga are nevoie de noi, de voturile de care biserica dispune acolo, sau, cel puţin, are nevoie ca opoziţia, bine condusă de biserică, să nu se pronunţe împotriva lui.

— Opoziţia poate fi chiar atât de puternică? După câte ştiu, scriitori zişi catolici nu au totdeauna o majoritate la Academie.

— Numai în aparenţă. N-am de gând să-i enumăr aici pe partizanii noştri, dar ai fi surprinsă văzând cât sunt de numeroşi. Acesta e adevărul, în pofida vechilor luări de poziţie şi a declaraţiilor din tinereţe. Puterea bisericii e considerabilă, baroană, asupra unor oameni al căror unic viitor e moartea. Vine o vârstă când oamenii înţeleg că a gândi sănătos înseamnă a gândi mai mult sau mai puţin alături de noi. Căci oamenii ajunşi sunt cu toţii apărători ai puterii care le-a conferit onorurile şi le garantează durabilitatea. Suntem cel mai vechi şi cel mai solid stâlp al acestei puteri, iată de ce aproape toţi demnitarii aderă într-o oarecare măsură la biserică. Iată de ce un candidat care are împotriva lui biserica poate numai cu greu să pătrundă la Academie. Aşa se explică de ce un Alexis Luvelat se bucură din partea noastră de cele mai mari menajamente. Ţin să vă spun – dar asta rămâne strict între noi – că nu va intra aşa de curând la Academie, în situaţie de postulant, ipostază care-l face timid, ne e foarte util. Aşteptăm să ne dea probe. Are multe greşeli de ispăşit.

— Totuşi, monseniore, obiectă din nou baroneasa, nu credeţi că între partidul său şi ambiţiile sale academice

Luvelat ar putea să ezite?

— E mai mult ca sigur că nu va ezita, răspunse încetişor arhiepiscopul. Nu va ezita între nişte vagi doctrine şi nişte ambiţii personale foarte precise. El ştie că-şi poate mulţumi partidul şi cu discursuri, dar că noi îi cerem dovezi concrete. Pentru partid va ţine discursuri, iar nouă ne va da dovezile.

— Înseamnă că-l credeţi capabil de trădare! observă cu o uşoară exclamaţie baroneasa.

Monseniorul de Giaccone îndepărtă cu un gest elegant acest exces de apreciere.

— Cuvântul e tare, afirmă el cu o moderaţie specific ecleziastică. Trebuie ţinut seama de faptul că Alexis Luvelat e un om politic şi că poseda în cel mai înalt grad simţul realităţii. Asta-i tot. Îi putem acorda toată încrederea. Aparent, se va pronunţa împotriva noastră, poate chiar mai violent ca oricând. Va lucra însă pentru noi. În ceea ce mă priveşte, vă pot asigura că orăşelul dumneavoastră atât de pitoresc îşi va regăsi curând liniştea.

— Nu-mi mai rămâne decât să vă mulţumesc, monseniore, spuse ridicându-se de pe scaun baroneasa.

— Vă mulţumesc din parte-mi pentru preţioasele informaţii. Drăgălaşa dumneavoastră fiică e bine? Mi-ar face multă plăcere s-o văd. Nu credeţi că ar fi timpul să înceapă a avea un rol activ în organizaţiile noastre? M-am gândit mai deunăzi la ea pentru unul din comitetele noastre de binefacere. Nu-i aşa că nu va refuza să-şi vadă numele figurând într-un asemenea comitet? E o Saint-Choul, nu-i aşa?

— Da, monseniore. Nu e mare lucru.

— Numele acesta e vrednic de toată stima. Pe vremuri se bucura de un mare prestigiu. Şi poate că-l vom vedea strălucind în arena politică – aşa am auzit.

— Ginerele meu mi e cel mai indicat pentru lucruri deosebite, monseniore… E sigur că n-o să-l fac intendentul meu şi nu văd, într-adevăr, decât treburile publice de care s-ar putea ocupa fără riscuri pentru familie. Din fericire, e bun de gură şi vanitos, şi în această direcţie are sorţi de reuşită.

— Spuneţi-i, vă rog, că va avea tot sprijinul nostru. Oamenii dintr-o anumită lume au datoria să nu stea departe de luptele epocii în care trăiesc. M-ar bucura să-l văd şi pe domnul de Saint-Choul. A fost elev la vreunul din colegiile noastre religioase?

— Fireşte, monseniore.

— Să mi-l trimiteţi, deci. Vom vedea împreună ce-am putea face în vederea campaniei sale electorale.

— Aici e dificultatea. Cred că are nevoie de mulţi bani…

— Dumnezeu îl va avea în grija sa, el care a schimbat apa în vin… murmură monseniorul Giaccone, cu acea graţie plină de farmec cu care puncta totdeauna sfârşitul audienţelor.

Baroneasa se retrase.

„Ce-o fi vrând de la mine boşorogul ăsta?” se gândi ministrul citind cartea de vizită ce i se întindea. Ţăcănind pe birou cu degetul începutul unui marş săltăreţ, şi zise: „Dacă i-aş face figura cu şedinţa sau a întrevederii cu preşedintele Consiliului?” Tertipul comporta riscuri: dacă vizitatorul află că a refuzat să-l primească fără motiv, înseamnă că-şi face din el un duşman de moarte. Pizmaşul ăsta îi şi era de altminteri duşman – când eşti la putere ai numai duşmani, cu osebire în propria-ţi tabără – dar nu din cei înverşunaţi făţiş. Prudenţa poruncea să fie menajat. Ministrul respecta această regulă absolută: mai puţine menajamente pentru prieteni

(de aceştia n-ai a te teme) şi o deosebită atenţie,

toate dovezile de stimă pentru duşmani. În politică înainte de toate trebuie să te gândeşti să-l dezarmezi pe adversar, să ţi-l apropii. Ei bine, omul care voia să-i vorbească era unul din adversarii care lucrau să-l doboare, fără a înceta să-i surâdă. Aceasta merită sacrificiul unui pic de osteneală ca să-l seduci. Un boşorog, ce mai încoace-încolo, dar primejdios prin prostia sa, care-şi asigura pe culoarele Camerei şi în culisele partidului o clientelă de nemulţumiţi şi de imbecili. A ţi-i înstrăina pe imbecili e un joc prea riscant. Îl întrebă pe uşier:

— Ştie că sunt singur?

— Zice că e sigur de asta, domnule ministru.

— Bine, pofteşte-l! ordonă Luvelat cu o mică strâmbătură, care-i boţi obrajii.

Îndată ce uşa se deschise, se ridică şi merse în întâmpinarea vizitatorului, cu un aer de surpriză încântată.

— Ce plăcere, scumpul meu prieten…

— Sper că nu te deranjez, dragul meu ministru?

— Glumeşti, scumpe Bourdillat. Dumneata, unul din vechii noştri republicani, vinul din stâlpii partidului, să mă deranjezi? Sfaturile dumitale nu pot decât să mă ajute. Noi, tinerii, îţi datorăm mult. Muk de tot, ţin s-o afirm, fiindcă tot îmi dai ocazia. Câte lucruri nu invidiez eu zilnic la dumneata: spiritul marei tradiţii republicane, moderaţia democratică, experienţa… Unde mai punem că ai guvernat într-o epocă istorică. Ia loc, scumpe prieten. Îţi pot fi de folos cu ceva? Tot ce-mi ceri e dinainte… Sper că nu e nimic grav.

Fostul cafegiu nu obişnuia să-şi mestece cuvintele şi mergea drept la ţintă. Dispreţul său pentru tinerii miniştri care-i luaseră locul prea de timpuriu îi sporea asprimea naturală. Nu admitea că înainte de şaizeci de ani un om din conducerea statului poate face ceva bun. De nouă ani nu-şi schimbase părerea.

— Preoţii îşi bat joc de noi, zise el. Şi mă întreb ce naiba pasc ăia din serviciile dumitale?

Lui Luvelat nu-i plăcea acest gen de preliminarii. Era un om foarte mlădios, foarte abil, straşnic oportunist, gata oricând să tranzacţioneze cu principiile, dar de-o vanitate extrem de sensibilă. Când era rănit în vanitatea sa, devenea numaidecât veninos, ba uneori o simplă lipsă de admiraţie îl scotea din sărite. Amabilitatea lui deveni brusc tăioasă. Stătu un moment încordat, îşi micşoră surâsul, apoi răspunse:

— Scumpul meu ministru, dumneata ai fost la Agricultură, nu-i aşa? Vitele se administrează mai uşor decât oamenii, dă-mi voie să-ţi spun. De altminteri, ştiu că ai adus servicii eminente cartofilor, sfeclei, boilor din Charollais şi ovinelor din Algeria. Dar aceste vegetale nutritive şi aceste interesante patrupede n-au suflet. Eu însă am în grija mea patruzeci de milioane de suflete, scumpul meu Bourdillat! îţi amintesc în treacăt aceste lucruri, ca să te fac să observi anumite deosebiri care-ar putea să-ţi scape, scumpul meu amic. În postul pe care-l ocup, sarcinile conducerii sunt grele, foarte grele… Dar, în definitiv, despre ce e vorba?

— Despre Clochemerle, spuse Bourdillat cu gândul de a-l uimi pe ministru.

— A! exclamă Luvelat, fără să fie impresionat.

— Poate că numele acesta nu-ţi spune nimic?

— Clochemerle? Cum să nu, scumpul meu Bourdillat. Se poate să nu-l ştiu? Păi nu te-ai născut dumneata acolo? Un târg încântător din Beaujolais, cu vreo două mii cinci sute de locuitori.

— Două mii opt sute, rectifică Bourdillat, cu orgoliul locului de baştină.

— Mă rog! Fie să nu mă înşel niciodată mai tare…

— Dar, continuă Bourdillat, încercând să-l prindă în

greşeală, poate că nu ţi s-a adus la cunoştinţă Ce se întâmplă la Clochemerle? E o ruşine ceea ce se petrece acolo, în plin secol douăzeci! Beaujolais-ul a încăput din nou în ghearele popilor, nici mai mult, nici mai puţin. Închipuieşte-ţi, scumpul meu ministru…

Cu capul în jos, Luvelat îl lăsă pe Bourdillat să vorbească mai departe. Înarmat cu un creion, schiţa pe blocnotesul său mici desene geometrice, părând a le acorda o mare atenţie. Din când în când, se dădea niţel îndărăt, cu ochii închişi pe jumătate, ca să-şi admire din această perspectivă opera.

— Dar e grav, e foarte grav, tună deodată Bourdillat, considerând activitatea ministrului drept o nepăsare.

Luvelat ridică, în sfârşit, capul. Cu un aer chipurile îngrijorat, dar cu o imensă bucurie lăuntrică, îşi savura plăcerea pregătită încă din clipa când Bourdillat rostise numele Clochemerle, prelungindu-i efectul:

— Da, da, ştiu, ştiu… zise el. Exact aşa mi-a spus şi Focart, nici nu sunt două ore…!

Trăsăturile schimbate ale feţei interlocutorului său îl încredinţară că obţinuse o victorie deplină. Bourdillat nu poseda acea impenetrabilitate specifică diplomatului. Încreţiturile şi afluxul de sânge din obrajii vineţii îi trădau îndată simţămintele. Un oftat scos din străfundul rărunchilor mărturisea limpede lipsa lui de simpatie faţă de deputatul al cărui nume fusese pomenit.

— Focart a şi fost la dumneata? întrebă el.

— Repet, nici nu simt două ore. A stat chiar în fotoliul în care stai dumneata acum, dragul meu amic.

— Asta-i bună! exclamă Bourdillat. Găsesc că are tupeu, nu glumă, micul nostru Focart! De ce se amestecă unde nu-i fierbe oala?

— Clochemerle-ul face parte din circumscripţia lui, mi se pare? insinuă Luvelat cu o bucurie crescândă.

— Ei şi? Ce dracu', Clochemerle e doar comuna mea, satul în care m-am născut, scumpul meu ministru. Mă priveşte sau nu pe mine mai mult decât pe oricine lucrul acesta? Pe mine, un fost ministru, vor să mă lucreze pe la spate! O să-l am la ochi pe pahonţul ăsta…

— Poate că, înainte de-a fi venit aici, Focart ar fi trebuit… spuse Luvelat circumspect.

— Cum poate că?… tună din nou Bourdillat.

— Vreau să spun că ar fi trebuit, da, da, ar fi trebuit desigur să stea de vorbă cu dumneata. Dacă a venit întâi la mine, a făcut-o dintr-un exces de zel, fără îndoială, din grija de a nu pierde timp…

Presupunerea ministrului îl făcu pe Bourdillat să râmjească. Nu credea un cuvânt din ceea ce îi îndruga Luvelat. De altminteri, nici acesta nu atribuia vreo importanţă frazelor sale goale: le rostea numai ca să învenineze raporturile dintre Bourdillat şi Focart. Procedând astfel, nu făcea decât să aplice încă unul din principiile sale politice: „Doi oameni care n-au altceva de făcut decât să se urască nu-şi pierd vremea întovărăşindu-se pe spinarea unui al treilea". Era o formă nouă a vechii maxime hărăzite prinţilor: „Ca să domneşti, dezbină!"

Bourdillat răspunse:

— Dacă Focart a venit direct la dumneata, înseamnă că vrea să-mi taie craca de sub picioare, ca eu să trec drept un imbecil. Lasă că-l ştiu eu câte parale face, l-am mai prins cu ocaua mică! E un mic arivist scârbos.

Luvelat dovedi atunci că posedă acea cumpătare în apreciere care trebuie să caracterizeze pe bărbatul de stat şi cu osebire pe-un ministru de interne.

De altfel, nu vom îndrăzni să afirmăm că dorinţa de-a afla mai multe era cu totul străină de mărinimia sa.

— Scumpul meu Bourdillat, cred că exagerezi un pic. Îţi atrag atenţia că înţeleg prea bine resentimentul

dumitale în cazul de faţă, ceea ce mă şi face să-ţi iert excesele de limbaj. Fii fără grijă, Bourdillat. E strict între noi. Însă, de dragul adevărului, trebuie să recunoaştem că în rândurile tinerei generaţii Focart figurează printre oamenii cei mai străluciţi şi mai devotaţi partidului. Într-un cuvânt, e un om care merge cu paşi siguri spre viitor.

Bourdillat izbucni:

— Auzi, merge! Spune mai bine că aleargă, că fuge într-acolo! în triplu galop goneşte, cu intenţia foarte hotărâtă de a-i călca pe toţi în picioare, şi pe mine, şi pe dumneata!

— Totuşi am impresia că Focart şi cu mine suntem în cei mai buni termeni. De câte ori am avut de-a face cu el, s-a arătat extrem de corect. Adineauri chiar, nici nu ştii cât a fost de politicos, de amabil cu mine: „Nu avem întotdeauna aceleaşi puncte de vedere, mi-a spus, dar asta n-are nicio importanţă, când stima răscumpără micile divergenţe de opinie”. Drăguţ, nu găseşti?

Bourdillat clocotea de furie:

— Aşa ţi-a spus, porcul? După câte îndrugă pe seama dumitale pe la spate? Atunci să-l auzi! Uite cine şi-a găsit să vorbească de stimă! Tocmai el, care te dispreţuieşte… Poate că n-ar trebui să-ţi spun toate astea…

— De loc, Bourdillat, de loc. Ce vorbim aici rămâne strict între noi.

— Îţi dai seama că ceea ce fac e exclusiv în interesul dumitale?

— Cum să nu. Care va să zică Focart nu mă are la stomac?

— Numai grozăvii povesteşte, pur şi simplu grozăvii. Nu omite nimic: nici viaţa dumitale particulară, nici cariera dumitale politică, nici poveştile amoroase, nici chestia cu şperţurile. Pretinde că…

Ascultându-l cu luare-aminte, pe faţă cu un zâmbet

ce-l situa deasupra infamiilor ce i se atribuiau, Luvelat îl examina în acelaşi timp pe Bourdillat: „Şi când te gândeşti că idiotul ăsta bătrân mai e şi turnător pe deasupra! Chiar că are o mutră de agent informator… Şi tejghetarul ăsta a putut fi cândva ministru…”

— …eşti un vândut, că foloseşti metode învechite de guvernare, că eşti pe blat cu burghezia şi cu plutocraţia, că serveşti interesele trusturilor metalurgice. Adică, scumpe prieten, pe mine şi pe dumneata Focart ne bagă pur. şi simplu în acelaşi sac şi e gata să ne dea pe gârlă când i-o veni lui mai bine.

— În acelaşi sac, zici? Nu face nicio deosebire?

— Niciuna. În acelaşi sac, cum îţi spun.

Această ultimă săgeată pătrunse adânc în vanitatea lui Luvelat, făcând-o să sângereze. Imbecilul se încumetase să-i spună singurul lucru în stare să-l doară: că oamenii. nu făceau nicio deosebire între el, Luvelat, universitarul strălucit, şi acest birtaş pe care-l dispreţuia. Departe de-a se simţi mai aproape de Bourdillat, o astfel de împerechere i-l făcea şi mai odios. Nu mai dorea decât să pună cât mai repede capăt acestei convorbiri. Apăsă într-un anumit fel pe-un ţumburuş de sonerie pitit sub tăblia biroului. La. acest semnal, centrala telefonică internă îi dădea o legătură fictivă, lăsând în felul acesta să se creadă că răspunde la chemarea urgentă a vreunui înalt personaj al republicii. Era un mijloc de-a se descotorosi de inoportuni. De altfel, nici Bourdillat nu mai avea să-i comunice mare lucru, căci scandalurile din Clochemerle nu-l mai interesau nici pe el, mai cu seamă de când aflase că i-o luase înainte Focart. Pentru ultima oară îi ceru lui Luvelat să dea instrucţiuni severe, pentru ca puterea centrală să poată acţiona cu toată energia în Beaujolais, dar pasiunea sa iniţială se şi muiase.

— Bizuie-te pe mine, scumpe prieten! îi spuse

Luvelat, strângându-i mâna. Eu însumi sunt un vechi republican, credincios marilor principii ale partidului, şi pun mai presus de orice această libertate de gândire, pe care dumneata ai apărat-o întotdeauna cu atâta generozitate.

Erau deopotrivă de convinşi asupra deşertăciunii unor asemenea asigurări, pe care şi unul şi celălalt le proclamaseră cu nemiluita, în atâtea rânduri. Dar nu găseau să-şi spună altceva. Nu se iubeau şi nu izbuteau să-şi ascundă sentimentele.

Luvelat nu minţise pomenind de vizita lui Focart. Şi vizita aceasta a unui bărbat tânăr, ambiţios şi hotărât, îl neliniştea. Se străvedeau în ea unele ameninţări. Dar ameninţări şi mai grave se străvedeau dintr-o a treia vizită, rămasă nedezvăluită: aceea a preacucernicului canonic Trude, emisarul obişnuit al arhiepiscopiei din Paris. Acest ecleziastic abil, plămădit numai din mişcări lunecoase şi şoapte – foarte bine informat, de altfel, asupra curentelor subterane ale politicii – venise cu scopul special de a-i insinua lui Luvelat că biserica, neliniştită de ceea ce se petrece la Chochemerle, cere protecţia ministrului, căruia, când va fi cazul, îi va acorda la rândul său protecţia, pe-un plan mai înalt. „Vocea bisericii – chiar de n-ar fi vocile 1 sale – sfârşeşte totdeauna prin a se face auzită, domnule ministru…”, murmurase acest crainic târşit în negocierile care se tratează monosilabic şi sunt totdeauna ferite de orice cinism supărător.

Rămas singur, Alexis Luvelat începu să se gândească la aceste trei vizite, examinând primejdiile pe care le vesteau. Silit să aleagă între două duşmănii, cum se întâmpla frecvent într-o carieră ca a sa, era ferm hotărât să se alăture celui mai puternic clan, dând totodată celuilalt garanţii făţişe. Nu încăpea nicio îndoială că sprijinul cel mai util în momentul de faţă nu putea fi decât

cel al bisericii, având în vedere ambiţiile sale academice. Avea nevoie numai de puţină dibăcie, pentru ca Bourdillat şi Focart să nu-l poată avea la mână cu dovezi formale. Nemulţumirea lor şi-o atrăsese în orice caz, ambii imputându-i că ocupă locul pe care stătea. Şi apoi, Bourdillat, aproape „pe geantă” în partid, înainta cu paşi repezi spre declin. Din cei doi, Focart era mai primejdios, fiindcă i se recunoştea un viitor şi o oarecare valoare. Influenţa lui creştea, dar îi lipsea încă acea experienţă în şurubării, care îngăduie unora să-şi sporească efectivul îndatoraţilor şi să se vâre pe nesimţie în tagma lor, la adăpostul numărului. Ministrul murmură: „E cam boboc în meserie ca să se puie cu mine, junele Focart. De altfel, cel mai simplu e să…”

Luvelat ştia din dosarele poliţiei că Focart se află într-o situaţie personală extrem de grea: datorii şi necesităţi superioare câştigurilor sale din pricina amantei, o femeie foarte costisitoare. Cu asemenea chingi, un om se lasă oricând târât într-o afacere bănească şi, o dată compromis, e la cheremul tău. În personalul său semipoliţienesc Luvelat avea agenţi discreţi, foarte târşiţi în trebuşoare de astea şi foarte meşteri în crearea de ocazii menite să transforme un om cinstit într-un om semicinstit, ceea ce-l face mai puţin incoruptibil. Îşi făgădui să aibă curând, în această privinţă, o convorbire cu şeful poliţiei. Încă îngrijorat, Luvelat îl rugă pe şeful său de cabinet să treacă pe la el fără întârziere.

Ieşind de la ministru, şeful de cabinet intră glonţ la şeful secretariatului particular.

— Nu ştiu, zise el, ce i-o fi povestit imbecilul de Bourdillat ştabului. Era ca un arici la plecare.

— A tuflit-o?

— Da. S-a dus să inaugureze habar n-am ce, în pas alergător, că trebuie să ia masa cu un financiar. Şi eu am o

întâlnire importantă cu directorul, unui mare ziar. Ţine aici, dragul meu prieten, un dosar. Purică, te rog, chestia asta cu Clochemerle şi fă ce trebuie. E o frecătură între popă şi municipalitate, undeva într-un colţişor al Ronului. O prostie, pe cât se pare, dar Luvelat îi acordă o anumită importanţă. Ai să găseşti două sau trei rapoarte şi nişte tăieturi de ziar. Ai să-ţi dai numaidecât seama despre ce e vorba. Consemn formal al ştabului: a se evita orice complicaţie cu arhiepiscopia Lyonului. Asta mai cu seamă. Ne-am înţeles?

— Perfect, răspunse şeful secretariatului, punând dosarul lângă el pe masă.

Rămas singur, funcţionarul se uită plictisit la noianul de hârtii revărsate pe birou. Mormăi, gândindu-se la ministru şi la şeful de cabinet: „Oamenii ăştia sunt extraordinari! îşi aranjează trebuşoarele personale, frecventând financiari şi directori de ziare barosane, iar pe mine mă consideră o maşină de rezolvat chestiile delicate. Şi dacă se întâmplă vreo boroboaţă, eu răspund, fireşte, în sfârşit…”

Mişcarea din umeri voia să exprime resemnarea faţă de o asemenea situaţie păcătoasă. Sună pe primul secretar şi-i transmise dosarul şi consemnele.

Primul secretar, Marcel Choy, tocmai isprăvise de scris două scheciuri pentru spectacolul de revistă ce urma să se prezinte curând la *Folies parisiennes*[8]. I se ceruseră niscai completări, destinate să pună în valoare aportul scenic al unei anume Baby Mamour, tânără vedetă despre care se spunea că e în cei mai buni termeni cu Lucien Varambon, fostul preşedinte al Consiliului de miniştri, şi chemat a fi din nou, într-un viitor apropiat. Dacă reuşeşti să-i placi junei persoane, înseamnă că-i placi totodată şi lui Varambon, ai adicătelea un prilej să te agăţi de carul

8 Teatru de varietăţi din Paris.

triumfal al victoriei sale politice. Tot viitorul lui Choy depindea, poate, de aceste două scheciuri. Pentru moment, nu exista în capul lui o problemă de stat în stare să se compare în importanţă cu câteva cuplete ştrengare, agreate de-o fată frumoasă, căci îi furnizau prilejul de-a ridica piciorul sus, un picior perfect. Baby Mamour cânta mai ales cu picioarele; i se atribuia însă o voce minunată. Choy trebuia s-o întâlnească chiar în ziua aceea, la directorul teatrului, după repetiţie. Abia dacă mai avea timp să sară într-un taxi. Cu mănuşile şi pălăria în mână, încredinţă dosarul secretarului secund.

Acesta era ocupat să-şi pilească cu cea mai mare grijă unghiile. Fără să se întrerupă, murmură pentru sine: „Una şi cu una fac două, spele-se alţii pe cap cu Clochemerle-ul ăsta! Eu trebuie să mă întâlnesc acum cu frumoasa Rigine Liochet, soţia prefectului, ca s-o conduc la un *dancing*. Mă vedeţi pe mine împuindu-mi capul cu satele Franţei? O să-i oferim distracţia asta amicului nostru Raymond Bergue”.

Aplecat asupra unor pagini încărcate cu ştersături, Raymond Bergue scria cu o silinţă şi o grabă extreme. Contracţiile mâinii sale stângi, apăsate pe frunte, divulgau violente eforturi de gândire.

— Te deranjez, dragă? întrebă al doilea secretar.

— Da, răspunse fără ocolişuii Raymond Bergue. Dacă-i pentru scriptologie, n-am vreme. Am de terminat un articol pentru revista *Époque*, care trebuie trimis mâine la tipar. Cred că începutul e casaţie. Vrei să ţi-l citesc? O să-mi spui părerea.

— Un minut, dragul meu, şi sunt al tău. Mai întâi să pun la punct chestia asta.

Al doilea secretar se grăbi s-o şteargă. Intră în biroul de alături, al celui de-al patrulea secretar. Îi întinse graţios dosarul:

— Dragă prietene, îi spuse el, e aici o mică istorie…

— Nu! i-o tăie al patrulea secretar.

— E un fleac. Termini cât ai bate din palme.

— Nu! repetă mai tare al patrulea secretar.

— Mărturisesc că-s oarecum surprins… observă al doilea secretar.

Pentru a treia oară nu i se îngădui să termine.

— Eu stau şi muncesc! strigă al patrulea secretar, cu o mutră furioasă.

Adevărat: muncea, muncea mereu la trebile statului. Ca el mai erau câţiva în minister, băieţi cu viitor problematic, dar care erau bântuiţi de acest nesaţ ciudat.

— A, iartă-mă, scumpe prietene!

225

Al doilea secretar se îndreptă spre uşă, constatând: „Într-adevăr, munca nu-i face pe oameni mai buni!”

15 – Clochemerle în camera vecină, un tânăr elegant şi cu o înfăţişare hotărâtă întinsese pe birou mai multe fotografii de automobile, comparându-le.

— Nu vrei să cumperi o maşină de ocazie? îl întrebă el pe al doilea secretar. Actualmente deţin două sau trei bucăţi splendide. Chilipir, dragul meu! Profită cât mai e timp. Uită-te la Delage-ul ăsta de şase cilindri! Dacă are zece mii de kilometri. Poate preferi Ballotul, Voisin-ul, Chenard-ul?

— Nu pentru asta am venit…

— Nu-i un motiv. Când nici nu-ţi trece prin cap, atunci cumperi o maşină. Nu cunoşti pe nimeni printre prietenii dumitale pe care l-ar interesa un Rolls? Model recent, caroserie de mare lux. E al unui american care se întoarce în ţara lui. Deţin maşina direct de la vânzător, ceea ce-i important pentru comision. Apropo de comision, al dumitale e rezervat, bineînţeles dacă batem palma.

— Am să reflectez. Nu vrei până atunci să te ocupi de

Clochemerle?

— Câţi cilindri? întrebă tânărul.

— Nu e un automobil, ci un dosar. Iată-l!

Tânărul făcu o mutră sincer mâhnită.

— Cere-mi orice, scânci el, numai un dosar să frunzăresc nu. Te rog să mă crezi că nu-i specialitatea mea.

— Dar care-i specialitatea dumitale?

— Afacerile, nu mă ascund. Dintre prietenii dumitale nu caută nimeni un apartament? Ştiu două, admirabil situate. Preluări de contracte de închiriere, cinstit motivate şi la un preţ foarte convenabil. Am şi trei localuri comerciale, unul pe bulevard, altul în strada La Boetie şi al treilea – ţine-te bine! – în Rue de la Paix. La localurile comerciale te pot atinge cu zece miare peşin. Nu-ţi surâde nimic din toate astea?

— Ceea ce mi-ar surâde deocamdată e să găsesc pe cineva care să lucreze dosarul ăsta.

— Vorbind drept, spuse tânărul, se cheamă că aparţin totuşi ministerului şi că aş putea încerca să-ţi fac serviciul pe care mi-l ceri. Despre ce e vorba?

— Despre o ceartă politică într-o mică localitate. Trebuie pregătite instrucţiuni pentru prefect.

— S-a făcut! spuse tânărul. Îl am pe individul de care ai nevoie. Du-te la biroul patru, etajul de sus, şi înmânează dosarul subşefului, un anume Petitbidois. Dacă e vorba de luat o decizie, va fi încântat. Tipul ăsta n-are decât o pasiune: să nu-i lase pe contemporanii săi să doarmă liniştiţi.

Spune-i că vii din partea mea. I-am făcut o asigurare zilele trecute, cedându-i jumătate din prima mea. De atunci îi pot cere orice.

— Mă duc întins, spuse al doilea secretar, şi-ţi mulţumesc din suflet. Mă scoţi dintr-o mare încurcătură.

— Totul se poate rezolva, afirmă, sigur de sine,

tânărul.

Îl apucase de braţ pe al doilea secretar şi nu-l lăsa să plece.

— Am primit nişte informaţii, îi strecură la ureche, despre o mare societate în curs de constituire, o afacere de prim ordin. Spune-mi, nu te ispiteşte?

— Drept să-ţi spun, nu. Dar de ce nu-i vorbeşti ştabului de chestia asta?

— Lui Luvelat?

— Păi! E administrator delegat în nu ştiu câte societăţi.

Tânărul făcu o schimă. Îi explică:

— Nu-i comod să lucrezi cu dânsul. Înşfacă tot beneficiul şi când iese prost dă bir cu fugiţii. E un pui de giol, ministrul dumitale.

Purtată de la moară la râşniţă, decizia ajunse în cele din urmă în mâna subşefului de birou Seraphin Petitbidois, un om cum nu se poate mai posac. Ursuzenia asta i se trăgea dintr-o supărătoare deficienţă, care avusese deplorabile efecte asupra caracterului său şi, implicit, asupra carierei sale. Despre Petitbidois se putea spune ceea ce unii istorici au spus despre Napoleon: *insignis sicut pueri1*. Numai că nefericitul subşef nu poseda, prin compensaţie, geniu, care într-o măsură poate dărui amantelor dezamăgite satisfacţii de ordin cerebral. Pomenitele satisfacţii, călătorind printr-un labirint de complexe ce ţin de psihanaliză, pot provoca uneori plăcerea fizică, măcar că nici asta nu-i absolut sigur. Menţionăm, ca să fim înţeleşi mai bine, că goliciunea lui Petitbidois ar fi făcut femeile să zâmbească, căci imediat şi-ar fi dat seama că în persoana acestuia picau peste o stârpitură. Iată de ce subşeful nu îşi desfăşura operaţiunile

sentimentale decât în beznele întunericului, însă aceste operaţiuni erau atât de minimale, încât nu putea, chiar într-o obscuritate avantajoasă imaginaţiei, să pretindă a fi luat în serios. Şi ca o culme a nenorocului, exaltarea nu-l cuprindea pe bietul Petitbidois decât în prezenţa acelor femei colosale, poreclite în mod graţios „jandarmi”; uriaşele îl încântau. În braţele lor, Seraphin trecea, ca să zic aşa, neobservat, şi niciodată nu contase în existenţa lor altfel decât ca un mizilic modest.

Nu se ţine destul seama, când se studiază un astfel de caracter, de aceste date vulgare, care-l pot înrâuri. Deseori sufletul datorează mult trupului în care găzduieşte şi anumite dizarmonii între trup şi suflet au ceva tragic când, ca în cazul de faţă, dezacordul îşi are obârşia într-un detaliu stârnitor de glume şi care cu greu poate fi ţinut secret tot timpul.

Văzând aşa, Seraphin socoti că e prudent să cheme într-ajutor ignoranţa şi sentimentul datoriei. Se însură deci de timpuriu cu o fată tânără de tot, luată direct de la călugăriţe. Din nefericire, doamna Petitbidois se dumiri curând – mai mult prin alte surate decât dintr-o constatare directă, căci totul se află, iar femeilor le place să se laude – se dumiri, zic, că fusese trasă pe sfoară în privinţa legitimelor bucurii garantate de intimitatea conjugală. Insuficienţa regimului îi prăpădise nervii, iar traiul în casă îi devenise aproape insuportabil lui Petitbidois, care nu îndrăznea să crâcnească, ştiind câte avea să i se ierte. În ceea ce-o priveşte pe soţia lui, exista un leac foarte simplu, slujbaşului acestuia nelipsindu-i prieteni devotaţi; numai că bietul de el era gelos. Ceea ce nu constituie o oprelişte, şi de-aci i se şi trase toate ponoasele, într-adevăr, doamna Petitbidois îi asocia un colaborator pe sprânceană, în stare să-i procure admirabile prilejuri de revanşă. Pentru a nu trezi însă bănuielile soţului, ea continua să-i facă zile

fripte, ca şi în trecut, aşa că sărmanul nu beneficia nici măcar de acea bună dispoziţie constantă, de acele îngrijiri care sunt, uneori, partea pozitivă a nefericirilor conjugale.

Nu-i de mirare că, tot rumegând la umilinţe devenite curând obsesii şi de care se râdea pe înfundate în jurul lui, caracterul lui Petitbidois se înăcri curând şi că el începu să trateze problemele cele mai serioase cu nişte rânjete aşa de hârâite încât veselia lui se manifesta totdeauna printr-un zgomot de râşniţă. Victimă a sorţii, Petitbidois se răzbuna de nenorocirea sa, ticluind cele mai pidosnice soarte străinilor care depindeau de minister. Această purtare era dictată de convingerea că printre aceştia trebuie să existe cu siguranţă oameni privilegiaţi de natură, care reuşeau să aducă femeile la acea stare de sclavie sentimentală, pe care el dezespera să le-o impună.

Era socotit pur şi simplu un funcţionar nu prea destoinic, niţel prindemuscă, în cariera căruia postul de subşef marca limita avansării. Ştia şi el asta, şi de aceea îşi interzicea orice zel, decât doar în împrejurări excepţionale. E adevărat că zelul său, ca în cazul din urmă, îmbrăca acel caracter de răzbunare împotriva speţei umane, care era cea de-a doua lui ocupaţie favorită. Lui Petitbidois i-ar fi plăcut să deţină puterea. Neavând posibilitatea, utiliza fărâmele de putere ajunse până la el ridiculizând instituţiile, făcând ca aceste fărâme să joace un rol de providenţă stupidă şi, dacă se putea, răufăcătoare. „Totul fiind o idioţenie, zicea el, de ce să ne mai străduim? Viaţa e o pungă cu bile de loto. Să lăsăm să hotărască hazardul fără să intervenim”.

Aplicând această doctrină în problemele de stat, inventase un sistem „ce acorda absurdului latitudinea de-a face binele”. Într-o modestă cafenea, pe care-o frecventa cu asiduitate în compania unui anume Couzinet, expediţionarul serviciului său, el juca la belotă hotărârile

pe care urma să le ia în numele ministrului. Acest procedeu conferea o atracţie fistichie partidelor de cărţi, altminteri lipsite de miză, cei doi adversari fiind săraci.

E ceea ce s-a întâmplat cu Clochemerle. Stând la cafenea, ei s-au apucat, bineînţeles, să examineze împreună situaţia. Petitbidois, studiind dosarul, notase câteva lucruri. Întrebă:

— Ce-ai face dumneata în locul meu, Couzinet?

— Foarte simplu. Trimit o notă prefectului, invitându-l să publice în presa regională un comunicat şi lucrurile intră în normal. La nevoie să se deplaseze la faţa locului, să ia contact cu primarul şi cu popa.

— Ei bine, eu din contra, răspunse Petitbidois, am să le trimit forţe jandarmereşti ălora din Clochemerle. Te fac o panţarolă la o mie de puncte?

— O mie e cam mult. S-a făcut târziu.

— Hai, fie opt sute. Eu dau. Taie!

Petitbidois câştigă. Soarta Clochemerle-ului era hotărâtă. În ziua următoare au şi plecat instrucţiunile către prefectul departamentului Rhône.

XVII PUTERE CENTRALĂ ŞI IERARHII

Prefectul departamentului Rhône, pre nume Isidore Liochet, era un om înzestrat cu o remarcabilă mlădiere a şirei spinării. Totuşi această deosebită flexibilitate a coloanei sale vertebrale nu-l salva totdeauna de fanteziile destinului, căruia îi place să-şi cam bată joc de oameni. Frica de-a nu primi o lovitură în spate de la zeii tutelari îi răpea orice spirit de hotărâre. Îl treceau o mie de năduşeli până se încumeta să semneze o decizie.

Omul acesta, în floarea vârstei, era înşelat de soţia sa, şi nici nu i se ascundea acest lucru. Un instinct sigur îl avertiza însă că, schimbându-şi consoarta „n-ar fi mai puţin înşelat, numai că ar trage mai puţine foloase. Căci era înşelat cu un motiv temeinic – ambiţia – şi dezonorarea

aceasta, pe care se presupune că n-o cunoştea, îi aducea mari servicii. Altminteri spus, cea care făcea carieră şi aducea apă la moara sa era prefectoriţa, cu purtările ei frumoase de morăriţă, totdeauna gata să facă ceea ce trebuie să facă morăriţa din cântece. În faţa acestei femei active – soţia lui – prefectul era ca o cârpă. Şi în faţa acestei otrepe administrative – bărbatul ei – prefectoriţa exclama, cu accente de furioasă deznădejde, lovindu-şi pieptul de-o indecentă splendoare, una din mândriile celei de-a treia Republici:

— Ah, să fi fost eu bărbat!…

Aici era nedreaptă cu soarta sa, căci a fi femeie, şi încă femeie frumoasă, îi prindea destul de bine. Şi-apoi nu e tocmai sigur că, fiind bărbat şi posedând o inteligenţă genială, ar fi obţinut cu darurile ei intime un sfert măcar din cât obţinea ca femeie şi, înainte de orice, să facă din monstrul ăsta incapabil de Liochet un prefect. Asta era într-adevăr opera ei, o operă dusă la capăt cu o dărnicie firească, cu un instinct al demersurilor oportune şi o cunoaştere a maniilor secrete ale mai-marilor regimului, graţie cărora doamna Liochet merita pe drept cuvânt a fi clasată printre primele tacticiene ale timpului.

În înaltele sfere politice prefectoriţa trecea drept o femeie uşuratică. Trebuie să fim însă drepţi cu o femeie care era în stare să piardă orice, numai capul nu. Dacă plătea cinstit, cu propria ei persoană, trebuie să înţelegem că dădea într-adevăr ceva în schimb, căci niciodată nu acorda nimic înainte de-a obţine ceva, pricepându-se să lase preliminariile fără deznodământul aşteptat. Ferindu-se să confunde voluptatea cu imperativele funcţiei sale, ea ţinea la zi contabilitatea efuziunilor sale sentimentale.

Ca să guste voluptatea – la care n-ar fi renunţat pentru nimic în lume hulpava aceasta – alegea din elegantul personal al ministerelor, unde o vedeai

totdeauna băgată, căutând să-l împingă pe Liochet al ei, căci neruşinata asta mai avea şi pretenţia să facă din popândăul ei un ambasador sau – mai ştii? – un guvernator colonial. Avea un mod de a-i fixa pe tinerii secretari agreaţi, care-i făcea pe băieţii ăştia drăguţi să roşească până-n albul ochilor. Dacă n-ar fi fost decât gura ei, şi încă ar fi trebuit să-şi plece ochii, până într-atât era de plină de făgăduinţi. Bărbatul privit de această femeie era dezbrăcat dintr-o ochire, dezbrăcat în public. Dar ea, aplecată peste umerii celui pe care-l prefera, sub pretextul unor informaţii, îl zăpăcea cu vraja ei fierbinte şi-i spunea cu un zâmbet chinuitor de dulce: „Puişorule, să ştii că-mi vine o poftă nebună să te pap!” „Să te pap!” era expresia cea mai potrivită pentru amorurile doamnei Liochet, frumoasa Régine.

Numai câţiva rezistau un timp mai îndelungat acestei nesăţioase. Precum se vede, era o femeie cu un temperament bogat şi care, la patruzeci de ani, ajunsese la apogeul experienţei sale.

Când lipsea soţia sa, căreia îi supunea cazurile cele mai grele, prefectul nu. ştia ce hotărâre să ia. Şi s-a brodit ca tocmai în absenţa doamnei Liochet să-i parvină instrucţiunile lui Petitbidois, pe care ministrul le semnase fără a le citi. Liochet era. grea anaghie. El mirosi că ar putea să aibă niscai neplăceri de pe urma acestei poveşti şi că cea mai mică complicaţie ar putea zădărnici planurile nevesti-sii. A trimite un detaşament de jandarmi la Clochemerle însemna a atrage atenţia asupra acestui colţişor din Beaujolais, a stârni comentariile presei. Poate că va trebui să ia şi o hotărâre, şi de acest lucru se îngrozea. Se gândea tot timpul la viitoarele alegeri şi nu voia să se pună rău cu nimeni. „Dacă aş şti ce trebuie să fac! ofta acest om nehotărât. E îndeobşte verificat că un partid la putere îi nemulţumeşte pe alegătorii săi. La

alegerile viitoare se vor face probabil şi unele schimbări”. În consecinţă, nu ţinea să fie de partea nimănui. În activitatea sa bolmojită voia să împace şi capra şi varza, reuşind să nemulţumească pe fiecare câte puţin.

Prefectul chibzui şi crezu că a găsit una din acele soluţii neutre, la care recurgea întotdeauna. În loc să trimită un contingent de jandarmi la Clochemerle, n-ar fi mai bine să trimită soldaţi de trupă, chipurile pentru manevre? în felul acesta ordinea ar fi restabilită, fără ca opinia publică să se alarmeze.

După o matură gândire, soluţia i se păru foarte abilă. Porunci să vie şoferul şi se duse la guvernatorul militar.

Guvernatorul, generalul de Laflanel, era un gentilom de viţă nobilă, în veacul al XVII-lea un de Laflanel îi ţinuse lui Ludovic al XIV-lea cârpuliţa, într-o vreme când regele suferea de-o excepţională activitate intestinală, ceea ce avu anumite repercusiuni asupra dispoziţiei sale şi a treburilor statului. Dar gentilomul însărcinat cu augusta ştergere se achită cu atâta gingaşă osârdie de misiunea sa, încât monarhul, cu acea supremă demnitate de pe urma căreia a şi binemeritat de la Istorie numele de Cel Mare, nu se putu opri să nu-i spună într-o zi: „Ah, scumpul meu prieten, ce splendid mă ştergi!” „Sire, i-a răspuns celălalt cu o admirabilă prezenţă de spirit, nu e numai meritul bumbacului, ci şi al lui Laflanel!” Doamna de Montespan, care era de faţă, râse cu poftă de acest joc de cuvinte. Iar gluma, transmisă din gură în gură la Versailles, făcu faima Laflanelilor, faimă ce avea să se perpetueze până la prăbuşirea vechiului regim. Revoluţia, care n-a cruţat niciuna din vechile tradiţii, n-a pus mare preţ nici pe aceasta, după cum n-a pus preţ nici pe altele. Dar Laflanelii şi-au transmis din tată-n fiu cultul unui lealism, a cărui origine trebuie căutată în chiar fundamentul regalităţii. O părticică din acest orgoliu ajunsese până la

guvernator.

Generalul de Laflanel era un om cu frica lui Dumnezeu, ceea ce e un lucru curent printre generalii care au comandat pe front şi au trimis la moarte oameni cu duiumul. Aceştia, fără să ştie, au murit creştineşte, în conformitate cu convingerile generalului lor de divizie. *Non nobis*, *sed tibi gloria*, *Domine*. Această monumentală gogomănie, monumentală prin punerea ei în aplicare, această gogomănie care îngăduise slăvirea eşecului ofensivei noastre.

fiind adăugată cu atâta uşurinţă (ceea ce era o profanare) comunicatului din 28 septembrie 1915 de către un comandant ce controla operaţiunilor militare de la extremitatea inferioară a unui periscop, păstrând distanţa necesară lucidităţii sale şi având un strat gros de beton deasupra capului ca s-o apere, această monumentală gogomănie explică destul de bine liniştea sufletească a generalului de Laflanel în faţa cimitirelor de front, pe care le garnisise din belşug. El nu se considera decât o unealtă ilustră în mâna lui Dumnezeu, felicitându-l pe Cel de sus pentru buna sa alegere. Gândind sănătos, guvernatorul era de părere că, La urma urmelor, războiul nu e un lucru rău, de vreme ce îi învaţă pe civili ce e viaţa, că armata e cea mai frumoasă instituţie din lume şi că, în ceea ce priveşte facultăţile intelectuale, nimeni nu-i egalează pe generali. Astfel gândind la toate acestea, nici n-avea nevoie să gândească prea mult; de altminteri, se şi abţinea cu grijă. La drept vorbind, era un general destul de capabil, afară de faptul că nu spunea prea des „Dumnezeii mă-sii”, el fiind un drept-credincios, nici „bombăreasca lui tat tu de răcan”, genul acesta ieşind din modă.

După ce-l ascultă pe prefect, guvernatorul îi expuse felul său de-a privi lucrurile, ceea ce, în cazul de faţă, reprezenta un adevărat program: „Ai să le freci la toţi

ridichea, fir-ar să fie!”

„La toţi”, adică clochemerlinilor, autorii dezordinii. Pentru a fi şi mai bine informat, ca un general creştin ce era şi dornic să slujească cauza cea bună, guvernatorul se duse la arhiepiscopie. Monseniorul de Giaccone îl informă cât se poate de subtil despre scandalurile din Clochemerle, poate că un pic cam prea subtil, ceea ce era o greşeală, căci generalul înţelese totul pe dos. Însă unui Emmanuel de Giaccone nu i se putea cere să nu fie totdeauna subtil, după cum unui de Laflanel nu i se putea cere să devie brusc subtil. Oamenii sunt ceea ce sunt, o dată pentru totdeauna. Fiind subtil, arhiepiscopul nu se îndoi o clipă că fusese înţeles şi, lipsit de orice subtilitate, generalul nu se îndoi – de altminteri nu se îndoia niciodată – că înţelesese totul şi că va lua totdeauna numai hotărâri de-o rară fineţe, adică tocmai măsurile necesare. În treacăt, să notăm această contradicţie. Înclinat mai degrabă spre scepticism, monseniorul de Giaccone acorda prea mult credit oamenilor, pe câtă vreme, totdeauna optimist (până într-atât încât, fără să clipească măcar şi fără să se îndoiască de valoarea sa, putuse trimite la un măcel inutil zece mii de oameni dintr-odată), generalul nu le acorda niciodată încredere. Aceasta se explică prin faptul că amândoi evaluau inteligenţa celorlalţi după a lor proprie.

După această vizită, generalul chemă pe secundul său, generalul de cavalerie de Harnois d’Aridei. Îl puse la curent cu această afacere, în felul care-i era propriu, şi-şi rezumă instrucţiunile astfel:

— Să bagi frica-n ei, mama lor! Vei acţiona pe cale ierarhică, alta nu cunosc!

Şi vom vedea acuma funcţionând, pentru a doua oară, aceste rotile de înaltă precizie: căile ierarhice. După exemplul şefului său, generalul de Harnois d’Aridel era favorabil cauzei bisericii. Aşadar îşi spuse că trebuie

procedat, fără zăbavă, cu toată energia. Îl chemă pe colonelul Touff, care comanda un regiment de infanterie colonială. Îi vorbi de Clochemerle şi termină cu următoarele cuvinte:

— Să fiţi fără cruţare! Acţionaţi fără întârziere!

În regimentul colonelului Touff un comandant de batalion se distingea prin spiritul său de hotărâre – comandantul Biscorne. Colonelul îi expuse situaţia şi conchise:

— Un om energic, asta ne trebuie! Ai un astfel de om printre ofiţerii dumitale?

— Îl am pe Tardivaux, răspunse fără şovăială comandantul.

— Fie şi Tardivaux. Şi luaţi măsurile necesare.

Ca toţi oamenii energici şi hotărâţi, comandantul Biscorne nu mergea cu fofârlica. Îi rezumă căpitanului Tardivaux cât se poate de limpede rituaţia:

— Pleci imediat la bivolarii ăia, la mama dracului, la Clochemerle, cauţi dumneata unde e pe hartă. E o întreagă halima acolo, cu o pişătoare, un popă de ţară, o baronească, nişte geamuri sparte, o bandă de cretini şi nu mai ştiu ce. N-am înţeles o boabă din toată tărăşenia asta! Vei vedea la faţa locului despre ce e vorba. Să faci ordine acolo şi fără menajamente! îţi recomand un lucru: să fii mai degrabă de partea popilor. Ordin de sus! Puţin îţi pasă, nu? Da’ ce, mie îmi pasă? Ne-am înţeles?

— Am înţeles, domnule comandant, încuviinţă Tardivaux.

— Care va să zică ăia din Clochemerle vor să-şi bată joc de noi?

— Păi… domnule comandant, răspunse Tardivaux.

— Atunci ai mână liberă. Pe toţi să-i treci prin sabie!

— Prea bine, domnule comandant.

Căpitanul salută. Tocmai da să iasă. Cuprins de

remuşcări, comandantul îl rechemă, ca să-şi completeze instrucţiunile: – Să n-o iei razna cu răcanii dumitale. În felul acesta şi-a luat Tardivaux sarcina în primire.

Căpitanul Tardivaux, provenit din rândurile armatei, era un militar cu o personalitate puternică. Nu e lipsit de interes să redăm, în câteva trăsături, cariera acestui ofiţer.

În 1914, la treizeci şi doi de ani, el îşi făcea veacul în curtea unei cazărmi din Blidah, în calitate de plutonier reangajat, ambiţionând, dacă toate mergeau strună, să ajungă plutonier-major, să se pensioneze şi să-şi caute o mică slujbă ţivilă, un post bun de portar, bunăoară, fără mare bătaie de cap. O trândăveală decorativă i se părea un frumos apus de viaţă pentru un militar viteaz. Gândindu-se la modul acesta de a-şi încununa statele de serviciu, se şi vedea călare pe-un scaun, la umbra unei porţi monumentale, cu pieptul bine încins într-o tunică de culoare închisă, împodobită cu decoraţiile sale coloniale, răsucind toată ziua la ţigări, examinând sever oamenii, cu acea siguranţă a privirii pe care ţi-o dă o lungă experienţă în corpul de gardă, părăsindu-şi postul numai ca să-şi potolească setea cât mai des într-o cafenea din cartier, unde i-ar ţine lesne pe ţivili sub vraja sa, cu povestirile colorate ale campaniilor sale. Câteva slujnicuţe durdulii n-ar rămâne desigur indiferente la auzul atâtor fapte de vitejie. Şi, de altminteri, ca unul care a avut amoruri în mai toate ţările, se pricepea să facă cu ochiul femeilor frumoase, într-un mod cam vulgar poate, dar care le dădea limpede a înţelege unde vrea să ajungă. Esenţialul e ca omul să se facă bine înţeles. Cu un simţ aproape infailibil al categoriilor umane, ştia să aleagă femeile care-i trebuiau – cele pe care le numea „muieri”. Era destul de grosolan cu turma aceasta de la care catadicsea, la o adicătelea, să primească şi niscai daruri, omagii aduse unei forţe ce se manifesta şi cu pumnii, când *gentleman-ul*

acesta făcea abuz de absint. Treptele valorii sociale variază la infinit şi, n-au pretutindeni aceleaşi intervale. În viaţa civilă Tardivaux ar fi fost catalogat drept o secătură sadea. În armata colonială a Africii conta drept vin excelent subofiţer.

Ca să parvină în mod sigur la gradul de plutonier-major, la care râvnea atât de mult, sergentul Tardivaux îşi cheltuia energia pe-o neobosită activitate vocală în curtea garnizoanei. În realitate, dacă proceda aşa, n-o făcea de florile mărului, nici dintr-o răutate înnăscută. Ştia însă că, în cariera armelor, răcnetele sunt obligatorii, ca să atragi atenţia şefilor şi să le câştigi stima într-o cazarmă unde de dimineaţă până seara, şi de sus până jos, toată lumea răcnea, era obligatoriu să răcneşti mai tare decât ceilalţi, ca să fii bine notat-Destul de bun observator, Tardivaux înţelese îndată acest lucru, după cum înţelese că un gradat care nu împarte pedepse e ca un jandarm care nu dresează procese-verbale de contravenţie: e bănuit de moliciune şi de neglijenţă profesională. Cadrele jandarmeriei şi ale armatei iau hotărâri cu liniştita convingere că toţi civilii sunt nişte infractori prezumaţi şi toţi soldaţii nişte chiulangii dovediţi. Lucru paradoxal: această convingere că de o parte armata şi de cealaltă societatea civilă sunt alcătuite aproape în totalitatea lor numai din ticăloşi constituie forţa armatei şi durabilitatea societăţii civile, şi acestea, pentru a-şi impune disciplinele şi sănătoasele lor ierarhii, au nevoie de vin mare principiu fundamental, lucru lesne de înţeles. În numele acestui principiu, pe care-l accepta nesilit de nimeni, Tardivaux primea să fie tratat drept brută de către locotenent, ştiind că la rândul său îi va putea trata drept brute pe toţi cei ce nu sunt subofiţeri, ambiţia lui fiind să vadă reducându-se nvimărul oamenilor care ar fi putvit să-l trateze pe el drept brută şi înmulţindu-se acela pe care el i-ar putea trata astfel. O ambiţie atât de

bine conturată şi care dădea mari satisfacţii demnităţii sale personale nu-i lăsa mult timp liber. La Blidah sergentul Tardivaux răcnea cât îl ţineau bojocii şi distribuia, fără mari eforturi de discernământ, consemnări, arest militar şi carcere „întocmai cum Puterea Supremă distribuie tot soiul de calamităţi oamenilor, în numele vinei înţelepciuni metafizice puţin convingătoare, al cărei mister trebriie să renunţăm a-l pătrunde cât timp suntem în viaţă.

Mobilizarea îl găsi pe subofiţerul nostru la treburile sale şi-l expedie până la Cheile Chipotei, unde se pomeni, pe neaşteptate, în faţa altor trupe, tot atât de pătrunse de superioritatea lor, şi a altor subofiţeri, nu mai puţin zboşiţi că ai noştri, având aceeaşi pretenţie, la grad egal, să-i trateze pe oamenii noştri drept brute şi panicarzi, ceea ce se vedea după schimonoselile lor de roşcovani, de blonzi nordici spălăciţi, abrutizaţi la rândul lor de disciplină şi de pisălogeală cazonă.

Primul contact între oamenii aceştia hotărâţi fu detestabil pentru raţiune, care ar fi impus părăsirea cât mai grabnică a acelor locuri. Dar generalul, mult în urma lor, aşezat comod în şa, la adăpost de arşiţa soarelui – singurul neajuns pe care-l risca cu blestematul ăsta de soare de august, care te lovea în cap – porunci taman contrariul. Generalul stătea la umbră, cu ochii în ochean, şi se bucura marţial văzând cât fum se ridică dintr-o biată de pădurice.

— Face să vezi una ca asta! spuse el ofiţerilor săi de stat-major.

Nu numai că făcea să vezi dar, pasămite, din pădurea aceasta ajungeau până la el şi un bubuit surd, şi accentele slabe ale unei goarne sunând atacul.

— Hm… o să le-o arătăm noi porcilor ăstora! mai zise generalul gândindu-se la nemţi, căci nu se îndoia o clipă că nemţii sunt buni numai de pus pe goană, de măcelărit, de

împrăştiat, de spintecat, de zdrobit, de ciopârţit şi de trecut prin sabie după plac – şi toţi livizi de groază – pe când francezii vor ieşi din încăierare vii şi nevătămaţi, rumeni de bună dispoziţie şi înarmaţi cu vorbele lor de duh, başca cele două sute cincizeci de cartuşe şi de baionete deşucheate, care leşinau de plăcere în măruntaiele teutone.

Şi-atât de pătruns era generalul că totul se va desfăşura după indiscutabilele sale prevederi încât, pe la orele cinci după-amiază – când nu mai risca loviturile de măciucă ale lui Phoebus1 – se încumetă să ia o hotărâre eroică.

— Cred, domnilor, că acum am putea avansa cu o sută de metri. Vom avea astfel un post mai bun de observaţie.

Generalul rostise vorbele cu toată hotărârea, cu o temeritate cutremurătoare.

— Domnule general, îl imploră primul colonel din escorta sa, să nu care cumva să faceţi o imprudenţă!

Dar generalul îi răspunse cu un zâmbet ferm:

— Există temerităţi indispensabile, domnule colonel. Cată să ţii minte acest lucru!

Vorbă măreaţă, care nu hotărî soarta acelei zile – era şi încurcată rău – dar care contribui mult la avansarea celui ce-o rostise. Şi generalul o porni hotărât înainte, oprindu-se la numai trei kilometri de linia focului, într-o zonă expusă, unde, la drept vorbind, nu căzeau obuze, dar – mamămamă! – să fi căzut unul numai! Şi rămase acolo până la apusul soarelui, tot neclintit, neştiind nimic din câte se petrec şi dând, fără şovăire, ordine în consecinţă. Trebuie adăugat că generalul neamţ din faţa sa se comporta cu acelaşi curaj şi hotăra într-o tot atât de bună cunoştinţă de cauză.

Aşa se face că succesul bătăliei şi l-au disputat, în

plină pădure, două oşti de nebuni furioşi, năuciţi de spaimă, care habar n-aveau de ce veniseră acolo şi care se otânjeau ca sălbaticii, urlând, împuşcând, alergând, înjunghiind, ucigând orbeşte, cu o straşnică dorinţă de-a fugi scăpărând pământul, cu un aprig nesaţ de-a nu o mierli pe loc şi cu convingerea, ce începea să le încolţească în suflete, că marii căpitani ai tuturor armatelor din lume sunt, fără îndoială, cele mai frumoase haznale cu scârnă din lume, cărora soldaţii de pe front cu o nespusă voluptate le-ar poci mutra – cu un deosebit rafinament le-ar poci-o, credeţi-mă! Aşa ar face, decât să pocească mutrele acestor bieţi inamici tontălăi, care săvârşeau ca şi ei aceeaşi inimaginabilă meserie de dumnezeu-bunul-blestemată-meserie, constând adicătelea în spintecarea reciprocă a bărdihanelor, în a semăna câmpul cu ficaţii tăi, cu splina ta, cu inima ta, până şi cu vintrele tale, zicându-ţi cu cel din urmă horcăit că o şleahtă de scârbavnici, ocupaţi să se ghiftuiască cu gustoase mâncăruri, cu onoruri şi cu felicitări admirative – hristoşii şi dumnezeii! – zicându-ţi aşadar că şleahta asta de scârbavnici, de ambuscaţi, de sadici, de patriotarzi cu chiverniseli a pus la cale această afurisită şi bestială apocalipsă, ca ei să profite şi mai din gros, în vreme ce sub mândrul soare râurile sunt pline încă de peşte, plini de păsărele copacii şi de iepuri brazdele, plină de grâne ţarina şi de fructe crengile, plină ţara de vetre aproape pustii şi plin pretutindeni de femei, în vreme ce, vai! toţi flăcăii chipeşi sunt căsăpiţi precum porcii. Iată la ce s-ar fi gândit cei din pădure, dacă n-ar fi fost nebuni de legat, la ultimele limite ale închipuirii sau morţi de-a binelea. Dar aceştia din urmă nu mai aveau nevoie de nimic, decât de-un strat de ţărână pe burtă, nu atâta pentru ei – cărora puţin le mai păsa, şi pentru vecii vecilor, dacă sunt îngropaţi sau nu – cât pentru cei vii, care, oricât, nu voiau

să se lase striviţi de hoituri.

Şi-n tot timpul acesta, generalul, cât se poate de liniştit, cât se poate de mulţumit, ba chiar foarte vesel, stătea pe moviliţa lui, la adăpostul unei pădurici, repetând din sfert în sfert de oră:

— Merge! Merge!

Şi celălalt, din faţa lui, repeta la fel, în graiul lui:

— *Es gent*! *Schön*, *sehr schön*![9]

Dar încetă să mai meargă când generalului i se făcu sete. Şi nu credeţi că se pomeni cu un tâmpit de sergent însărcinat cu aprovizionarea că-i întinde generalului o cană de bere trezită, spunându-i cu un ierarhic surâs de cretin pe mutra lui jovială de Moş Teacă:

— La război ca la război, domnule general!

De la prima sorbitură, generalul înţelese obrăznicia.

— Ce-ai zis?! exclamă el. Şi mai întâi fă bine şi ia poziţie în faţa superiorului! Ce hram păzeşti aici, sergent? Cum îndrăzneşti să-mi dai o pişoarcă ca asta? O să te trimit în pădure, să guşti şi tu un pic din iadul de-acolo, ca ăilalţi idioţi, chiar de mâine te trimit!

Îşi ieşise din fire generalul. Poate că soarele era de vină, poate gustarea de la amiază, care-i căzuse greu la stomac. Şi sergentul care nu ştia ce să răspundă! Era un sergent modest, nu prea priceput la manevre – deh, ca unul care nu trecuse prin Şcoala de război. Începuse să înţeleagă – dar prea târziu – că băuturica generalului, mâncărica generalului, patul generalului, ordonanţa generalului, iubiţica generalului, duhovnicul generalului – tot ceea ce contribuie la buna dispoziţie a generalului – îşi aveau importanţa lor în război; pe scurt, mult mai multă importanţă decât soldaţii generalului. Drept care fu trimis în pădure, unde se alese cu burta spintecată, ca şi camarazii săi şi, dându-şi cu destulă greutate sufletul,

9 Merge ! Frumos, foarte frumos I (In limba germană.)

ibravul sergent, în poziţia de onor a muribunzilor, repetă încetişor şi respectuos:

— E rece, domnule general, e cât se poate de rece… moartea!

Zicând acestea, muri, un idiot în plus sau în minus – la ce bun să-ţi mai faci probleme? Dar generalul nici nu se mai gândea la el. Spunea:

— Simt că viaţa asta în aer liber mă întinereşte cu douăzeci de ani. Dacă războiul ăsta ar mai dura un an sau doi, aş ajunge centenar…

„Poate chiar mareşal…”, dar asta n-o mai spuse, de teamă ca vorbele lui să nu fie raportate altor generali, confraţii săi, care, în această calitate, erau nişte ticăloşi abili, foarte hotărâţi să ajungă mareşali înaintea celorlalţi şi, ca să-şi atingă scopul, gata să saboteze bătălia vecinului.

Această primă încăierare nu fusese pe placul lui Tardivaux. Bineînţeles, ca şi ceilalţi, o dată ieşit teafăr din bătălie, începuse să facă pe şmecherul, pe grozavul; totuşi, la gândul că ar trebui s-o ia de la capăt, nu se simţea de loc în largul său. Din fericire, în valea unde se repliase, compania lui Tardivaux dădu peste un sat cu pivniţele bine garnisite cu butoaie şi sticle de rachiu de corcoduşe. Toată lumea se îmbătă înainte de-a se reîntoarce în pădure, unde compania atacă la baionetă, pe-un teren măcinat de mitraliere, reuşind în cele din urmă să-l cucerească, dar pierzând trei sferturi din efectiv. Spre seară, glorioasele ei rămăşiţe defilară în spatele frontului şi locotenent-colonelul opri cei treizeci şi doi de soldaţi ca să le spună:

— Prieteni, sunteţi nişte viteji, nişte viteji adevăraţi!

— Eram beţi-criţă, domnule colonel, răspunse atunci cu simplitate Tardivaux, voind prin aceasta să arate că nişte oameni se putuseră achita supraomeneşte de-o îndatorire inumană numai fiindcă îşi pierduseră minţile.

La auzul acestor cuvinte locotenent-colonelul încruntă din sprâncene. Această liberă interpretare a eroismului nu-i convenea.

— Pe dumneata o să te am în vedere! îi zise el lui Tardivaux.

Din fericire, ceva mai târziu, locotenent-colonelul fu ucis de-un şrapnel rătăcit (unul din rarele proiectile care făcuseră într-adevăr treabă în ziua aceea), şi moartea aceasta salvă la timp reputaţia lui Tardivaux, care, în sfârşit, înţelese că nu e bine să te ia gura pe dinainte.

Totuşi, nu încetă să se gândească cu toată seriozitatea la aceste prime încăierări ale războiului. Curând, făcu această descoperire importantă: „La război un om beat merge drept".

În urmă s-a spus că nemţii le-au dat soldaţilor lor să bea alcool, chiar şi eter. Ca atâtea alte invenţii pe care n-am ştiut să le exploatăm, această frumoasă invenţie e franţuzească, iar meritul ei îi revine unui simplu subofiţer din trupele coloniale.

Tardivaux nu se mai aventură în linia focului fără să-şi ia o serioasă provizie de alcool. Bea până simţea că-şi iese din fire şi că-l apucă o furie imbecilă, care făcea minuni în bătălii. Metoda aceasta făcu să fie repede remarcat pentru frumoasa lui comportare. Cadrele, brodindu-se a fi atunci oportun decimate, ajunse repede majur, pe urmă sublocotenent. La Verdun avea două galoane şi tot acolo, în toiul bătăliei aceleia cumplite, îşi cuceri definitiv o mare faimă. Judecând după intensitatea bombardamentului, înţelese că trebuie să-şi sporească raţia de fortifiant moral. Dar abuză niţeluş cam mult, şi când compania lui trecu parapetul pentru atac, el se rostogoli beat-mort într-o pâlnie de obuz, între linii, unde adormi buştean, şi dormi nestingherit de nimeni, de-a valma cu hoiturile, treizeci de ore la rând, în mijlocul celei

mai formidabile acţiuni de distrugere din câte au zguduit vreodată pământul. Se trezi în tăcerea ameninţătoare a unei acalmii, în ciripitul vesel al unei ciocârlii care se zbenguia în văzduhul senin. N-avea habar de ce se putuse întâmpla acolo, dar văzând două cadavre şi simţind mirosul lor puturos, trase cuvenita concluzie. Înainte chiar de-a se gândi să se pună la adăpost, conchise: „Halal să-ţi fie, porcule, ce-o să zică moşul de asta?” „Moşul” era maiorul, un individ care răcnea cât îl ţineau puterile. A rămâne ăcolo, între linii, n-avea însă niciun rost. O porni deci târâş-grăpiş spre tranşee, unde îşi dădu drumul, ameţit. Oamenii săi nu-şi puteau crede ochilor văzându-l:

— Aţi reuşit să scăpaţi de-acolo, domnule locotenent?

I-au raportat că luaseră tranşeea nemţească, că un contraatac îi gonise de-acolo şi că se întorseseră la poziţia lor iniţială. Toate acestea, nu fără pierderi serioase. Locotenentul se duse la maior, care şi fusese informat de această întoarcere miraculoasă şi care-şi aştepta subordonatul la intrarea cazematei sale.

— Tardivaux, exclamă el, ai binemeritat Legiunea de Onoare! Cum ai reuşit să scapi din ghearele lor?

Tardivaux ştia că nu trebuie să-ţi contrazici niciodată superiorul.

Scorni, cât se pricepu mai bine, o faptă de vitejie:

— Am omorât santinelele, zise el.

— Cum, erau mai multe?

— Două, dom’le maior, două huidume, care la ora asta trebuie că sunt două hoituri de mai mare frumuseţea.

— Şi cum ai putut circula printre liniile lor?

— Foarte greu, domnule maior, dar le-am mai venit de hac la doi sau trei friţi, care prea se uitau urât la mine.

— Eşti dat dracului, Tardivaux! mai zise maiorul. După o ispravă ca asta meriţi să bem un păhărel împreună.

— Aşa ceva nu se refuză, domnule maior. Şi n-aş zice

ba nici să îmbuc ceva cu aceeaşi ocazie.

16

241

Isprava lui făcu vâlvă, şi aceasta căpătă curând o amploare edificatoare. Croindu-şi drum printre posturile de comandă, prin biciclişti şi serviciile de aprovizionare, noua ei versiune ajunse la urechile gazetarilor, care o transportară, aşa proaspătă cum era, la Paris, şi acolo, pe îndelete, bând bere, aceşti straşnici făurari ai legendelor îi dădură formă definitivă. Unul dintre cei mai buni ghizi ai opiniei publice o luă în antrepriză şi publică în pagina întâi a unui mare cotidian un articol senzaţional, care începea aşa: *Ceea ce este într-adevăr unic, admirabil la acest popor francez e că ştie improviza măreţia în jerbe continui, cu o liniştită simplitate, o simplitate aş zice clasică aproape, care e, pe bună dreptate, una din trăsăturile geniului lui inalterabil*. O săptămână mai târziu, vărsămintele de aur la Banca Franţei crescură cu treizeci la sută. Prin aceasta se confirma ceea ce sergentul Tardivaux – acest autodidact în talente militare – presimţise încă din prima zi: şi anume importanţa alcoolului la război. Din păcate, chiar locotenent fiind, situaţia lui era încă prea obscură pentru ca să-i ajungă la ureche aceste uriaşe repercusiuni. Totuşi, fu citat într-un Ordin de zi pe armată şi curând i se decernă şi al treilea galon.

Această ultimă avansare îi inspiră o serie de reflecţii salutare referitoare la salvarea lui. „Iată-mă acum în haină de căpitan. Ce, e puţin lucru?” A risca mai departe, câtuşi de puţin, o viaţă astăzi atât de preţioasă era curată nebunie; mai mult: o nebunie care putea avea urmări tragice. Pe scurt „războiul îl călise şi ca atare era util armatelor viitorului. Ofiţeri de umplutură se vor găsi totdeauna („cu lopata”, gândea dispreţuitor), dar militarii

de carieră – paznicii purelor tradiţii cazone – nu se înlocuiesc decât cu mare greutate. Câţiva dintre ei trebuiau puşi la adăpost, ca să rămână de sămânţă şi să încadreze temeinic generaţiile viitoare. Privind în jurul lui, Tardivaux îşi dădu seama că nu e singurul care raţionează în felul acesta, chiar dacă se dumirise mai târziu. Nenumăraţi ofiţeri de carieră, abia scăpaţi din măcelurile de la început, se strecuraseră repede în statele-majore, unde se retranşaseră solid, spre marea fericire a naţiunii, căreia cu un curaj neobosit îi dăduseră exemplul perseverenţei în jertfele necesare. Tardivaux îşi spuse că de acum înainte locul lui era acolo. Se aranjă ca la prima ocazie să fie evacuat, ba chiar provocă această ocazie, ca vechi colonialist ce era, târşit în tertipuri dibace, capabile să-i tragă pe sfoară pe majuri. Rămase multă vreme în spatele frontului, unde avu nenumărate succesefeminine pe care – e de menţionat – le-a cules dintr-o societate destul de amestecată. S-a întors în zona frontului cu o misiune de încredere, aceea de ofiţer observator de corp de armată. S-a ţinut mai ales de regulile celei mai stricte prudenţe, ceea ce i-a îngăduit să termine războiul cu gradul de căpitan, al cărui piept constelat de decoraţii constituia dewada unui eroism rar întâlnit.

Acesta era războinicul care înainta spre Clochemerle să restabilească ordinea.

JNI – nimic nu-i, zău, de râs în trebile omeneşti, căci toate ascund o voinţă ce nu se lasă înduplecată, toate au ca deznodământ durerea şi nimicirea. Sub comedie dospeşte tragedia, sub ridicol clocotesc năzuinţele; sub bufonerie se pregăteşte drama. Şi totdeauna vine un moment când oamenii, mai mult decât groaza pe care ţi-au provocat-o, îţi stârnesc mila.

Evenimentele care vor urma, istorisirea lor, ar putea să şi-o asume cronicarul. El n-ar şovăi s-o facă, dacă n-ar

şti că există şi-un alt mijloc, mai bun, pentru documentarea cititorului. Dar, vedeţi dumneavoastră, s-a brodit un om care să aibă asupra acestor evenimente o cunoştinţă aprofundată, prin faptul că a participat la ele îndeaproape, în virtutea funcţiei sale municipale. E vorba de paznicul comunal Beausoleil, cetăţean al Clochemerleului, unde exercita, cu efect fericit uneori, dar totdeauna cu voie bună, misiuni împăciuitoare. Ni se pare preferabil să împrumutăm relatarea lui, neîndoielnic mai bună decât aceea pe care am putea-o redacta noi, având în vedere că dispunem de-un martor autentic, el grăind şi pe-un ton neaoş. Acest ton e foarte necesar aci. Iată aşadar istorisirea lui Cyprien Beausoleil „Să-l ascultăm pe omul acesta vorbind de cele întâmplate atunci, cu lipsa de patimă pe care-o dă vremea, ce repune lucrurile la locul lor adevărat şi pe oameni în lumina lor neînsemnată.

„Şi iacătă că dintr-odată Adèle Torbayon o ia raznî cu deşanţul şi tot „într-un oftat o ţine, cu nişte ochi, nene, parcă de pumn zdrobiţi, cu o faţă îngândurată de lucruri nu greu de ghicit, cum o au toate femeile când draM A

A

„XVIII «DR

46* 243

gostea le scoate din minţi. Aiasta, care a stat totdeauna cuminte la locul ei, văzându-şi cinstit de negoţul ei, să nu spui că se încinge că e nebună după Hippolyte Foncimagne? Un fleţ ca alde Arthur – zic fleţ că aşa îs soţii şi nu poţi să-i judeci la fel ca pe ceilalţi oameni – Arthur, zic, el era în stare să aibă orbul găinilor, dar pentru mine, care nu-s legat la ochi, nimic nu mi se putea ascunde, eu care pe muierile de-aici şi din împrejurimi le ştiu pe câteştoatele. Unui paznic comunal, cu uniformă şi cu puterea de-a încheia procesturi, care nu-i betegos nici la limbă, nici la mâini, oricând gata pe glumă şi nescăpându-i

nimic, deşi ai jura că se uită tot la cer „îi este dat să cunoască repede multe lucruri asupra femeilor, şi atunci joacă-le neică cum vrei tu, ca să taci din gură, căci ar ieşi prăpăd dacă un ins care ştie vedea şi dincolo de ce bate la ochi s-ar apuca într-o bună dimineaţă să spună tot ce are în guşă”.

„Ca găina la moară trăiam, n-am ce mă plânge, poţi să mă crezi, că doar eram mereu cu ochii pe ele, ale naibele, şi ştiam cum să pic taman la ţanc. Să pici la ţanc, aici e clenciul cu sireapele astea drăgălaşe. Pentru ăl ce-a prins năravde asemenea jitie şi care le ştie fieluşagurile nu-i greu să-şi dea seama când e clipa nimerită pentru a se ivi ca din întâmplare la locul cu pricina.

Aşadar ă Adèle dintr-odată se sminteşte de cap, mereu cu mintea pe altă lume, că nici banii nu-i mai număra cum trebuie, că puteai mai-mai pleca, din prăvălie fără a plăti. O femeie când ajunge la acest hal de uitare, necunoscută la noi la ţară, unde ele îs strângătoare foc de gologani, nu-i nevoie, dragă domnule, să-ţi baţi capul ca să afli de ce: e fiindcă le ţine ceva cu un pojar cum nu mai igzistă. Vorbesc de femei ca Adèle şi Judith, bunăoară, femei din alea arzoaie de fire, care când se apucă de treabă apoi pun inimă, nu se lasă până nu-i trag toată dulceaţa, şi nu de femeile acelea mofturoase, cu sânge de şarpe. Astea, îngheţatele astea, nu-s altceva decât nişte scorpii, de care nu e chip să scapi, care amărăsc viaţa bărbaţilor. Li se zic femei cu cap. Ptiu! Femeile nu-s făcute să lucreze cu capul, eu aşa îs de părere. Se cheamă că păcătuiesc numai dintr-o parte, ceea ce nu-i bine, asta-i deşteptăciune rău folosită, zic eu, Beausoleil! Femeile, domnule, de multe din ele m-am apropiat, le-am ascultat, şi restul. Cu zecile. Vrând-nevrând… Cu prilejurile pe care le ai când eşti paznic comunal şi când le poţi găsi stând singure acasă din pricina afurisitelor de vântoase şi de

vijelii ce ne bântuie în Beaujolais. Ascultă povaţa mea: ca să-ţi tihnească acasă, ia-ţi o ursoaica din alea molâie şi bune, niţel trupeşe, o durdulie. Pe astea totdeauna le îngenunchezi”.

„Adèle, în vremea de care-ţi povestesc, era dată dracului de frumoasă ce era, şi pe mulţi îi obrocea şerpoaica, şi numai ca să-şi puie un pic din ea între gene bărbaţii din Clochemerle veneau să bea la han. Grăind drept, de aici se trage averea barosană a lui Arthur. Nu trebuia decât s-o lase pe nevastă-sa glidită, ca să nu i se mai golească niciodată localul de muşterii şi să i se umple seară de seară tejgheaua cu sunători. Se făcea că nu vede că ăia o mângâiau niţel pe Adèle. Asta nu-l făcea gelos pentru că n-o cam lăsa să iasă pe-afara şi le venea cam greu hăndrălăilor să meargă prea departe cu necuviinţa. Trebuie spus că Arthur era un zăplan voinic, în stare să încarce o balercă plină pe căruţă fără să zică măcar «hop». Aşa că-ţi dai seama: cu un popârţac din aia n-avea ce face, într-o mână mi ţi-l ridica. Aşa că se fereau de el ca de moarte.

Văzând o Adèle aşa de schimbată, că până şi cu muşteriii nu mai glumea, ca până şi la dat restul greşea în paguba ei, am început eu să miros ceva. De mult mă gândeam eu că femeia asta, sub înfăţişarea ei liniştită, era o poamă. Dar nimeni să zică, ferit-a sfântu, că i-a pus vreodată coarne lui Arthur. La urma urmei, pentru asta e nevoie de cine ştie cât timp? Că ale naibele de panţure, când le apucă, găsesc ele totdeauna un colţişor la repezeală, pentru cinci minute. Văzând-o va să zică pe Adèle aşa schimbată, mi-am spus: «Ehe, acu le are Arthur!» într-un fel, parcă mă bucura olecuţă, din privinţa dreptăţii. Nu-i drept, mărturiseşte şi dumneata, ca atunci când într-un târg nu-s decât două sau trei femei adevărat frumoase, ele să fie numai pentru nesaţul aceloraşi

norocoşi, iar ăialalţi să se mulţumească, sărăcuţii, cu nişte neveste descărnate şi îngheţate!… Iată-mă-s atunci pornit în căutarea acelui afurisit de porc baftos, care-a izbutit s-o înhaţe pe Adèle fără să treacă pe la darabana mea. Nu mi-a trebuit mult să-l dibăcesc: numai din chipul cum. Adèle căta de galeş şi cu priviri aburite la Foncimagne, fără să mai vadă pe nimeni; din felul dulce de a-i zâmbi, neţinând seama că mai sunt şi alţii în jur şi de-a se apleca peste el, mângâindu-i capul, şi de-a uita de lumea toată cât timp era el acolo, ca să nu piardă o fărâmiţă din făptura hoţomanului. Când femeile îs în starea asta, apoi dau tot pe faţă, fără să scoată o vorbă, şi asta de multe ori îi înnebuneşte pe bărbaţi, fără să ştie bine de ce. «Ehei! mi-am zis, când vezi o drăcovenie ca aiasta, apoi o să iasă urât într-una din zile.» Nu atât dinspre partea lui Arthur, m-am gândit, cât dinspre partea Judithei de peste drum, care în ruptul capului nu înţelegea să dea măcar un vârf de linguriţă din borcanul cu miere, şi tocmai Hippolyte era dulceaţa ei dragă.

S-a întâmplat aşa cum am prorocit şi fără să treacă mult. Juditha noastră numaidecât a mirosit că se coace ceva şi unde nu mi se înfige în pragul uşii ei, afară, cât e ziulica de mare, cătrănită rău la faţă, şi unde nu începe să mi-ţi săgeteze la priviri veninoase către han, că-ţi venea să crezi că mult nu rabdă şi că acuşi o vezi trecând uliţa ca să-i scoată ochii aleilalte. Şi mereu îl trimitea pe fleţul ei de Toumignon, să întrebe dacă nu l-a văzut cumva pe Foncimagne, odorul inimii sale. Şi pe urmă pune-te leleo şi toacă-n gura mare, în prăvălie, cum că Adèle e aşa şi pe dincolo, că o să se ducă ea mâine-poimâine s-o facă de ruşine chiar în faţa lui. Arthur, fără să-i pese. Şi atâta tărăboi dezlănţuie, că merge zvonul în tot irârgul şi ajunge la urechea Adèlei şi puţintel pe la urechea lui Arthur şi vezi-mi-l, bădie, cum cade la bănuială, zicând că pe ai care

se ating de dânsul ei obişnuieşte să-i atingă, şi să amintească de povestea cu individul pe care l-a făcut zob dintr-un pumn, într-o noapte când se întorcea pe jos din Villefranche. Şi dă-i şi dă-i, că, în cele din urmă, Hippolyte, ajneninţat şi de Judith şi de Arthur, grozav s-a speriat şi dusu – s-a tiva de s-a mutat într-o casă din vale, lăsând-o pe Adèle cu inima cernită, ca o văduvă. Şi s-o vezi atunci pe Judith de peste drum umflându-se-n pene şi plecând de două ori pe săptămână la oraş şi fâţâindu-se pe bicicletă mai dihai ca înainte, şi pe Hippolyte cuminte ca mieluşelul, şi pe Adèle cu ochii plânşi, şi tot târgul cu privirile aţintite asupra bairamului, urmărind cele mai mici mişcări ale tustreilor.

Mai târziu s-a aflat adevărul întreg, de care vinovat era, aşa cum am bănuit eu, Hippolyte, care nu s-a putut ţine să nu bată toba. Făcea mai „bine dacă tăcea, desigur. Dar rar se întâmplă ca bărbaţii să nu-şi dea în petic într-o bună zi şi să nu povestească de lucrurile astea cu de-amănuntul. Odată că s-a isprăvit, le mai rămâne încă plăcerea de-a se lăuda şi de-a stârni invidie, când persoana merită osteneala, ca în privinţa Adèlei, bunăoară, care – gândindu-mă la *Scriptură* – mai va să fi găsit un Iosif printre bărbaţii din Clochemerle dacă i-ar fi trecut prin minte s-o facă pe Putifar. Cât mă priveşte, nu aşteptam să fiu îmbiat de două ori. Dar n-a vrut”.

„Astea toate s-au petrecut cu trei săptămâni înainte de venirea soldaţilor în Clochemerle. În răstimp, Adèle şi-a mai alinat durerea, dar lovitura primită în mândria ei de femeie nu i s-a şters. Şi unde mai pui că se învăţase cu Foncimagne. Relele deprinderi sunt – mai ştii, când ai trecut prin toate – farmecul de căpetenie al vieţii. Se mai poate adăuga că dorurile care-ţi vin târzielnic sunt cele mai cumplite. Pricepi cam ce vreau să spun, în privinţa Adelei. Aşa a fost de bună seamă şi cu ea. Uite o mândreţe

de iapă, care niciodată n-a fost ţinută din ovăz şi pe care, tocmai când e în plin înfulecat, o înţărci. E de înţeles că a picnit-o la creieri.

Ăştimp, cum îţi spuneam, hopa că sosesc soldaţii în Clochemerle, vreo sută de flăcăi în toată puterea tinereţii.

Am să-ţi împărtăşesc o părere a mea despre felul cum înţeleg eu unele lucruri. Sosirea soldaţilor aduce totdeauna tulburare femeilor. Se zice că pricina e uniforma. Şi altceva: ideea pe care şi-o fac femeile despre soldaţi, oricând gata de atac, fără să stea în cumpăt. De bună seamă au moştenit-o de la stră-străbunicile lor, când pe meleagurile astea tofăiau oştiri jecmănitoare”.

„Din capul locului, când am văzut suta de flăcăi cartiruiţi în Clochemerle, m-am şi gândit la tevatura ce-o să iasă fără întârziere. Iacătă-le pe toate femeile în uliţă, ca să ia, chipurile, apă de la cişmea. Stăteau aplecate peste găleţi, cu bluza căscată. Simţeau priviri pesemne hoţoaicele naibii şi de-aia, cred eu, le trăgea la pompă aşa de des, unde de obicei nu se prea duceau: în locurile noastre spuzite de vii nu prea e multă nevoie de apă. În sfârşit, unde nu începe lumea să se zgâiască, militarii la femei, femeile la militari, cu sfială mai multă sau mai puţină, şi pe urmă să şăguiască. Ursuzele începeau deodată să cânte şi era mare însufleţire la spălătoria comunală, vinde cele nesperioase din fire vedeau cu ochi buni prilejul de-a gusta niţel din gamela soldăţească, acolo sub albie. Nu se putea ca o asemenea frământare să nu işte nimic. Câte şi mai câte nu s-au născocit şi nu s-au spus despre lucrurile astea, mai mult chiar decât a fost într-adevăr. De îndată ce vreo zurlie era mai asaltată şi mai firosită cu vorbe dulci decât vecinele ei, îţi închipui că mai mult nu le trebuia geloaselor, ca să le tratariseze de stricate. Desigur că nu se întâmplau chiar atâtea câte scornea gura lumii. Totuşi se întâmplau berechet, pe ici, pe

colo, şi uneori chiar dinspre partea femeilor despre care nici nu se pomenea. Deseori nu cele gureşe sunt mai cu păcat: la astea e mai multă vorbă decât fapt, pe când cele care fac n-au nevoie de vorbe. Privirile cele mai multe erau aţintite asupra femeilor care găzduiau gradaţi, din presupusul că galonul dă un dichis mai acătării la tot felul de chestii. Când te gândeşti până unde merge şi se bagă deşertăciunea omenească! Se dusese buhul în tot Clochemerle-ul că alde Marcelle Barodet nu-şi pierde vremea cu tânărul locotenent care stă toată ziua închis în casă. Drept grăind, nu se putea s-o ocărăşti, căci era văduvă de război şi nu făcea într-o privinţă decât să se despăgubească pe meritate, nu fura pe nimeni. Şi toate zvonurile şi istoriile astea se buluceau în prăvălia Judithei, care, precum se ştie, a avut totdeauna mare trecere la bărbaţi. Dar în privinţa asta nimic de zis: nimeni mai frumos pe lume ca Hippolyte-ul ei nu găsea, era plină din cap până-n picioare de Foncimagne-ul ei”.

„Cea pe care o aveam la ochi mai mult decât pe oricare alta era Adèle, la care locuia căpitanul Tardivaux, cel mai de seamă ipochimen al târgului, dacă se ia în vedere autoritatea şi noutatea. După ruşinea cu Foncimagne, care a lăsat-o cu buza umflată, şi în aşa chip ca tot târgul să afle, Adèle nu se mai purta ca odinioară, dar sosirea unui căpitan în casa ei nu se putea să n-o înveselească. Şi unde mai pui că e măgulitor un căpitan, rang care-l bate cu un ştiu câte lungimi pe Foncimagne, un fleac de grefier. Eu citeam bine în jocul căpitanului. La început a dat târcoale pe la *Galeriile beaujoleze*, ca toţi noii-veniţi. Văzând că nu iese nimic din aia parte a străzii, s-a întors la cealaltă şi iacătă-mi-l cuibărit aproape de fereastră, unde îşi făcuse chipurile biroul, ci mai degrabă ca să boldească ochii la Adèle şi ca să-şi înfăptuiască mai repede planurile, nu-i nevoie să-ţi spun care. Un moment

n-o scăpa din vedere, porcul de venetic. Era un afront pentru noi, fiindcă Adèle era una de-a noastră, o clochemerlină adicătelea. Dacă vreuna de-a noastră îşi înşală bărbatul cu vreunul de-al nostru, faptul nu dă loc la prea mare cârteală: avem în acelaşi timp un încornorat şi-un fericit în plus. Dar să vezi o femeie de-a noastră înşelându-şi bărbatul cu un venetic e greu de înghiţit. Adevărată mutră de boşorogi ar avea clochemerlinii stând cu braţele încrucişate în vreme ce başoldina îşi face mendrele!

Cu toate astea, deşi vedeam că se coc lucrurile, nu îndrăzneam să ne jelim prea tare, din pricina lui Arthur, pe care nu prea îl aveam la inimă, fiindcă se crede mai deştept decât nea cutare şi nea cutărică, cu aerul că noi ceilalţi suntem nişte nasoli, deşi bagă gologanii noştri la tejghea. E o purtare ce nu place. Trebuie să-ţi mai spun că, în urmă cu un an, Arthur a făcut un rămăşag faţă de toată lumea din local. «Poartă coarne numai ăl de voieşte, a zis el. Eu nu le am şi niciodată n-am să le port.» «Pe cât te prinzi?» întreabă Laroudelle. «E simplu, răspunde Arthur. În ziua când s-o dovedi că-s încornorat dau cep la un butoi, uite-aici în mijlocul sălii, şi bea cine-o vrea o săptămână de-a rândul, fără să plătească.» Rămăşag de om fălos şi de nătărău! Cred că nu eşti de altă părere? Se ştia că a pierdut prinsoarea de când cu Foncimagne, dar nimeni nu voia să-şi ia asupră-şi sarcina de a-l înştiinţa. Între dorinţa de-a bea pe gratis şi teama de a-i atrage necazuri Adelei, am chibzuit până la urmă că e mai cuminte să tăcem.

De vreme ce de rămăşag tot nu profitam, hai să petrecem pândind dacă Arthur nu va fi pentru a doua oară încornorat. Înainte cu şase luni nu i-am fi dat niciun fel de sorţi de izbândă acestui blestemat de Tardivaux, dar, din moment ce Foncimagne a deschis drumul, se schimba socoteala. Vreo doi-trei dintre noi urmăream îndeaproape

mersul lucrurilor. Treabă destul de anevoioasă, că doară Adèle nu era să tragă clopotele ca să ne vestească şi nici nu puteam, ca să zic aşa, să ne dăm în stambă. Asta ne-a făcut pe toţi să şovăim de-a răspunde cu *da* la întrebarea dacă coarnele lui Arthur începeau să se lungească”.

„Într-o zi, după-amiază, aflându-mă de unul singur la un păhărel, văd o schirbare în purtarea lui Tardivaux: nu se mai uita la Adèle, el, care de obicei n-o slăbea o clipă din ochi. Îmi zic: «Dacă nu te mai uiţi la ea, se cheamă că de-acu o ştii». Adèle acuma, ea, care înainte nu-l cinstea cu o privire, se uita la el mereu. Îmi mai zic: «Fata mea, ai căzut pe bec!» Atât am spus în sinea mea, dar părerea mea era făcută. Două zile mai târziu, iacăt-o pe Adèle că se plânge de durere de cap şi că-şi ia o bicicletă să se plimbe puţin la aer, zicea, întocmai ca Judith. A doua zi din nou. Iacătă-l şi pe-alde Tardivaux că o mai răreşte cu statul în prăvălie, că pune şaua pe cal, ca să viziteze, spunea, împrejurimile. Şi eu care-mi zic: «Bre Arthur, ţi-a mai crescut un corn!» Şi ca să fiu mai sigur, dau o raită în direcţia pe unde-o apucă Adèle, fără să mă arăt, fireşte. Eu, ca paznic comunal, cunosc potecile ascunse şi toate colţurile cu tufişuri din jurul Clochemerle-ului. Când am zărit sclipind dintr-un huceag nichelul unei biciclete şi când am zărit un pic mai încolo calul priponit al lui Tardivaux, am înţeles că Arthur, pe tactul ista, o să trebuie să dea de băut tot anul, dacă-şi ţine rămăşagul. Dar ceea ce m-a mirat e când am văzut-o dând târcoale prin partea aceea pe tartoriţa aia smochinită de Putet, care nu venea la pădure pe seama ei, având în vedere că nici măcar în puterea nopţii nu era niciun rizic pentru una ca ea să întâlnească vreun pricolici. Mi s-a părut ciudat.

Mi-am spus că se prea poate ca zgripţuroaica să fi zărit ca şi mine bicicleta. şi calul, fără nimeni pe el. În sfârşit, să-ţi povestesc mai departe”.

„Bun! Toate câte le ştii de-acu: aiurelile Justinei Putet; târnoseala în biserică a lui Toumignon cu Nicolas; sfântul Roch trântit ca un mort la pământ; Coiffenave care, cum s-ar spune, a trâmbiţat revoluţia; Rose Bivaque care şi-a pierdut funda albastră a sfintei Fecioare zbenguindu-se cu Claudius Brodequin; montejourezii care au mânjit monumentul; Courtebichoaia îmbufnată şi Saint-Choul alungat cu pătlăgele roşii, şi Hortense Girodot fugită cu craiul ei, şi Poilphard care a căpiat, şi Tafardel turbat de mânie, şi mătuşa Fouache apucată de cufureala trăncănelii, şi Babette Manapoux căreia îi mergea gura mai dihai ca maiul de bătut rufele – ei bine, toate astea ne-au alcătuit un Clochemerle de halima, cum nu s-a mai pomenit vreodată chiar de-ai fi scormonit până-n fundul şi străfundul scăfârliei celui mai bătrân om de-aci, moş Panemol, care avea o sută trei ani bob numărat şi era încă limpede la minte, şi dovada e că mai sugea zdravăn paharul şi se mai uita la fetiţele care se hârjoneau, nevinovatele, cum se joacă puştanele pe la noi.

Şi iată că într-un Clochemerle sucit ca ăsta, unde nu mi se apucă bărbaţii să toace numai de-ale politicii, strigând şi răcnind de Doamne păzeşte, şi toate femeile-n păr să trăncănească numai despre vecina lor, ţipând la fel ca bărbaţii, dar fireşte mai piţigăiat. Şi iată, colac peste pupăză, şi cei o sută de şoldani. Şi peste întreaga fire o topenie de soare, că fierbeau şi pietrele. Adevărat cazan în clocot Clochemerle-ul, şi pas de mai opreşte presiunea! Trebuia să plesnească într-un fel sau altul. Ei da, îmi ziceam, trebuie să plesnească, sau să vină mai repede culesul viilor. Mai erau vreo cincisprezece zile până la cules şi, dacă venea repede, apoi lucrurile se orânduiau, având în vedere roboteala ce începea de dis-de-dimineaţă, şi năduşelile ce te sleiau, şi truda, şi grija de-a face un vin bun, grijă căreia nu-i trece nimic înainte. Ei da, culesul are

să pună lumea din nou pe drumul cuminţeniei şi, o dată vinul în budane, toţi clochemerlinii parcă-s o singură familie strâns unită în înţelegerea de a-l vinde scump negustorilor din Lyon, din Villefranche şi din Belleville. Dar oamenii n-au avut răbdarea să aştepte cincisprezece zile. Cazanul a plesnit înainte”.

„Să-ţi spun acu afurisita aia de istorie neghioabă, venită aşa deodată, ca tunetele de pe la mijlocul lui iunie, în Beaujolais, urmate numaidecât de grindină. Într-un ceas uneori se prăpădea recolta. Mare jale pe meleagurile noastre în anii aceia.

Uite cum s-a întâmplat istoria aia de pomină. Dar e bine ca mai înaintesă-ţi înfăţişezi Clochemerle-ul în zodia ocupaţiei militare ca sub stare de asediu. La hanul Torbayon, unde căpitanul Tardivaux îşi instalase P.C.-ul – cum zic ei de când cu războiul – se afla postul, o secţie completă, sălăşluită în şoproanele unde altă dată se ţinea fânul, când cu caii din vremea diligenţei. La uşa hanului păzea o santinelă şi chiar în faţă, o altă santinelă, la intrarea Fundăturii Călugărilor, lângă urinar. Mai erau santinele şi în alte părţi, bineînţeles, dar numai astea două contează în istoria noastră. Mai puneţi în ograda hanului şi înaintea caselor din uliţa mare nelipsiţii soldaţi care se ţineau toată ziua de năzbâtii. Vedeţi tabloul?

Bun. Ziua aceea de 19 septembrie 1923, o lună după Sfântul Roch, dezlănţuise aşadar năpastele pe care le ştiţi. Am zis 19 septembrie. Zi însorită, zăduf, o zi ca dintre acelea cum sunt pe la noi, care te trage la băutură, cu semn de furtună clocind – undeva, dar nevăzut pe cer, care-ţi poate cădea în pălărie dintr-o clipă în alta şi îţi pune nervii la grea încercare. Înainte de a-mi începe raita mea obişnuită, o mică roată prin preajmă „să nu se cheme că stau şi tai frunză la câini, dar şi pentru supraveghere, că mi-e drag să-mi îndeplinesc cum trebuie meseria şi, de

asemenea, pentru (nu vă ascund) Louise (n-o să-i căşuneze dacă-i rostesc numele), o femeiuşcă ce mă omenea frumos de câte ori îmi abătea să trec pe la ea, şi se făcea că întotdeauna pe-o vreme zăpuşitoare ca aiasta mi se abătea să mă duc s-o văd – în sfârşit, înainte de-a pleca la treburile mele, având în vedere că asemenea arşiţă e dătătoare de sete cumplită, mai cumplită ca oricând, intru la Torbayon să dau de duşcă o ulcică de răcoreală. În situaţia mea de paznic comunal găseşti totdeauna de băut: te cunoaşte ba unul, ba altul, având în vedere că oamenii au tot interesul să se ţie bine cu mine, şi mie aşijderea îmi place să mă ţin bine cu toată lumea: ai un ce profit şi-ţi aşterni mai bine viaţa.

Va să zică intru. Era cam pe la două, în dricul amiezii, cum se cheamă „după vechiul orar. În toiul topeniei adicătelea. Şi era un septembrie grozav de fierbinte, focul lui Dumnezeu! N-am mai avut unul la fel de-atuncibun, intru. Erau acolo damblagiii ăia de Ploquin, Poipanel, Machavoine., Laroudelle şi alţii, care îs mereu în fustele Adèlei.

«O, mă întâmpină ei, Beausoleil bre, parcă ţi-e sucit gâtlejul spre Montéjour, nu spre Clochemerle.» iE vorba de şoseaua noastră care cobora într-acolo. «Asta nu se cheamă că nu vă pot da o mână de ajutor, dacă nu prididiti singuri», răspund eu. Răspunsul meu îi făcu să râdă. «Un pahar, Adèle, zic ei. Şi încă două ulcele.» Am ciocnit şi am stat după aceea fără să spunem ceva, trăgând şi săltând pălăriile pe v cap, numai că eu aveam chipiul, ca de obicei, mulţumiţi cum nu se mai poate că bem de-al rece şi bun şi că pe soarele pe care-l vedeam dogorind afară, la uşă, noi huzurim împărăteşte la umbră, ceea ce-mi lua orice chef de-a ieşi în stradă.

Atunci m-am apucat s-o privesc pe Adèle. Nu că trăgeam vreo nădejde din partea ei, dar asta îmi

îndeletnicea capul cu închipuiri tare plăcute, văzând-o cum se mişcă încolo şi încoace, în toate poziţiile prielnice ochiului când se apleca. Venind şi plecând, ea se oprea mereu, ca din întâmplare, la masa lui Tardivaux, îi pispăia nu ştiu ce pe înfundate, dar destul de tare ca să audă şi alţii, şi din când în când răsuna un hohot de râs stârnit de ceva glumeţ, pesemne, dar chestiile importante le spunea pe şoptite, şi mai mult pe şoptite decât pe-auzite vorbeau amândoi. Pe urmă, Adèle o potrivea aşa ca să se atingă niţel de Tardivaux, şi pe urmă căta la pendulă, şi pe urmă îl dăruia pe căpitan cu un zâmbet, nu zâmbetul pe care-l hărăzea obişnuit muşteriilor. Ne cam râcâia la inimă gândul că pe noi, care am lăsat atâţia gologani la han, niciodată Adèle nu ne-a fericit cu un zâmbet la fel. Şi dă-i cu uitătura amândoi, şi dă-i cu gura, ca şi cum noi nici n-am fi existat, de mare mirare era din partea unei puţin vorbăreţe ca Adele, în sfârşit, era vădit în unele momente, cum simţim noi beaujolezii, că vinul e lucrat, că înţelegerea dintre dânşii e pe deplin pecetluită şi că nu mai au nimic de ascuns. Aşa de vădit era că începea să ne stingherească, silindu-ne să trăncănim verzi şi uscate, prefăcându-ne că n-am prins nimic din jocul lor. Noi ca noi, dar cum rămâne cu Arthur? «Trebuie că e orbit de trufie şi de prostie, omul ăsta», îmi ziceam. Cum mă gândeam astfel, îmi vine să întorc capul spre uşa gangului ce dă în curte. Am băgat de seamă că era căscată niţel şi puteam să jur că îndărătul ei cineva stătea să pândească în prăvălie. Se vedea o dungă de lumină la înălţimea unui cap de om. Dar n-am avut vreme să chibzuiesc, fiindcă tocmai atunci Tardivaux s-a ridicat să plece. Stătea în picioare lângă Adèle, care-l privea de foarte aproape. Cum aveam cozorocul chipiului pe ochi, nu mi-a scăpat nimic, fără ca ei să bănuiască. Într-acestea, Tardivaux o ia din loc, şi Adèle, care rămâne în pervazul uşii, îl petrece din ochi.

În aceeaşi clipă se deschise uşa gangului şi iată că Arthur, galben şi pidosnic, cu o faţă ca a omului ce nu se mai poate stăpâni, străbate ca vântul sala, iese şi el. pe uşă afară, dând-o la o parte pe Adèle. «Unde o fi alergând aşa, Arthur?» ne întrebăm noi. Nici „n-am apucat să ne răspundem şi iată că se aude afară un vuiet de ceartă şi de încăierare, şi glasul lui Tardivaux răcnind: «încoa, soldaţi!» «Hai să vedem ce e!» ne spunem noi. Ne ridicăm să mergem în stradă şi, până să ajungem la ieşire, poc! un foc de puşcă tras de-aproape şi Adèle care se prăbuşeşte la pământ sub ochii noştri, scoţând doar un uiuuuiuuu, uiuuu şi nu mai mişcă decât pieptul şi pântecul, dar mai zvâcnit decât în chip obişnuit. Mărturiseşte că era boacănă! căzuse rănită Adèle, rănită de glontele unui păcătos de soldat hăbăuc, pe care-l slobozise fără să ştie cum şi de ce, din zăpăceală. Am să-ţi spun cum s-a întâmplat…

Câtă vreme ceilalţi o îngrijesc pe Adèle, eu o zbughesc afară, unde mă chema datoria. Sfinte şi bunule Dumnezeu, că frumos era afară! Un vălmăşag de ţivili şi de militari în mijlocul drumului, parcă muşcaţi de streche, ciomăgindu-se cu sete, răcnind ca Pieile-Roşii şi din toate părţile alţii venind cu reteveie, cu răngi de fier şi cu baionete. Şi unde începe, măiculiţă, o ploaie de pietre, o zburătuială de tei ce putea să încapă pe mâna clochemerlinilor. Sfinte şi bunule Dumnezeu, că frumos era! Văzând aşa, mă reped printre ei ca berbecul, strigând cât puteam de tare: «în numele legii, vă…» Le păsa lor de lege, las că nici mie, ca să spun drept, şi m-am pus şi eu pe ciomăgeală laolaltă cu-ai noştri. În clipe ca astea nu te mai recunoşti, în sfârşit, revoluţie în regulă, şi e de prisos să amintesc că nimeni nu mai era în toată firea. Te întrebi de unde vin răzmeriţele. Din senin, iac-aşa, şi nimeni nu înţelege nimic, cu toate că e înăuntrul lor. Au un s-au apucat doi sau trei din porcii ăia de soldaţi să-şi descarce

puştile într-aiurea? Ceea ce, cu spaimă grozavă stârnită, a pus capăt încăierării, care altminteri ajungea cine ştie unde. Şi sleirea puterii i-a pus capăt. Prea s-a făcut risipă de vlagă, fără să se mai cruţe şi pentru momentul din urmă”.

„Cât a ţinut bătălia asta habar n-am şi niciun clochemerlin n-ar fi în stare să spuie. Patru-cinci minute, poate. În orice caz, destul ca să pricinuiască nenorocire, cu furia idioată care-i cuprinsese pe toţi. Nenorocire cu ghiotura, nici să nu-ţi vie să crezi. Mai întâi Adèle, rănită în piept. Pe urmă Arthur, străpuns de-o baionetă-n umăr. Apoi Tardivaux, cu faţa făcută piftie de pumnii lui Arthur. Pe urmă Tafardel, căruia un pat de puşcă în ţeastă îi umflase capul cât dovleacul. Şi feciorul lui Maniguant cu un braţ rupt. Şi-un ostaş care s-a ales cu o lovitură păcătoasă de cazma, şi-alţi doi cu lovituri în burtă. Şi nu mai ştiu câţi încă, atât clochemerlini cât şi soldaţi» pe care-i vedeai frecându-şi spinarea sau şchiopătând. Şi, în sfârşit, ce e mai rău şi mai cumplit, am avut şi-un mort: Tatave Saumat, poreclit Tatave-Behăilă, prostul satului, biet nevleg nevinovat, ucis de-un glonte rătăcit, la vreo şaizeci de metri de-acolo. Bine a zis cine a zis că totdeauna nevinovaţii, plătesc oalele sparte!

Halal ispravă, sfinte Doamne părinte! Curată nebunie, nu alta, şi oamenii nu se dumireau cum de-a fost cu putinţă ca asemenea grozăvii idioate să se întâmple atât de năprasnic şi nu din vreo rea-voinţă a cuiva. Bine zis că pacostele se iscă prosteşte. Şi astea pe care ţi le povestesc sau şi iscat, şi anevoie să le împaci cu tânguirile ălora de-au venit să se încredinţeze la faţa locului şi care stăteau înmărmuriţi de milă şi de jale, întrebându-se cum, Doamne, au fost cu putinţă asemenea istorii într-un ţinut unde, la drept, vorbind, lumea nu-i rea, că doar eu care mi-s paznic comunal o cunosc bine. Nu, oamenii nu-s răi, ferit-

a sfântu! Dar ce să mai tăiem firu-ix patru, fapt e că s-a întâmplat şi bun întâmplat. Tristul adevăr îl vedeam în atâtea victime, în leşul lui Tatave, pe chipul palid de-acu, parcă tare mirat că a murit cu-adevăratelea, ca un biet idiot cum fusese şi-n viaţă şi care nici acum nu pricepea mai bine ca înainte ce s-a petrecut cu el. De bună seamă tot atât de uimit că se afla în cer, pe cât o fi fost şi pe pământ!

Ce-a urmat după aceea nu-i greu de închipuit. Sala hanului Torbayon prefăcută-n spital, înţesată de lumea venită să vadă răniţii; Mouraille şi Basephe ducându-se de la unul la altul cu doctorii şi pansamente, şi-n glogozeala asta Arthur zbierând cât îl ţinea gura că, după ce că e rănit, mai e şi încornorat totodată, că i-au betegit nevasta. Vorbe tari, totuşi, mărturiseşte şi dumneata! La fel zbiera şi Tardivaux, cu furia cazarmagiului lovit în onoarea lui militară, prin faptul că încasase o scatoalcă zdravănă la mutră, atinsă fain de pumnii lui Torbayon, care i-au spintecat buza şi i-au rupt doi dinţi, lucru ce nu cadrează, desigur, cu demnitatea unui căpitan. Dar mai cu seamă biata Adèle, întinsă pe biliard, îţi făcea milă s-o auzi gemând încetişor şi neîncetat uiuuu-uiuuu, şi toate bunele noastre cumetre strânse în jurul ei şi jelind: «Cum de se poate, Doamne-Doamne, aşa ceva?»,. cu nişte feţe mai canonite ca la spovedanie. În rândul din frunte se afla Judith, care venise printre cele dintâi la auzul grozăviei, ceea ce înseamnă că nu era femeie rea, când nu i se luau bărbaţii. Desfăcuse cu multă băgare de seamă bluza şi cămaşa Adelei, şi vederea sângelui concurentei sale într-atât o mişcase că nu mai înceta să repete: «îi iert totul Adelei!» Ceea ce dovedeşte că, în faţa nenorocirii, oamenii au mai multă bunăvoinţă pentru aproapele lor. Pe Judith faptul că s-a aplecat asupra vecinei sale rănite şi poate gata să moară, o copleşea de plânset, o despuia de

apărare, aşa că aproape nu mai simţea şi nu-şi mai dădea seama de nimic, strânsă ghem în acea mulţime mâhnită. Altul care făcea gură, dar pe tipicul lui, era Tafardel, cu un cap cât baniţa şi cu ochiul stâng învineţit straşnic. Ai fi zis că patul de puşcă în scăfârlie îi scuturase al dracului ideile, căci nu mai prididea cu scrisul, de parcă ar fi vrut să isprăvească tot carnetul dintr-un condei, şi în acelaşi timp îi trăgea cu glas taxe contra popilor şi boierilor, care au vrut să-l nimicească, zicea, ca să înăbuşe adevărul. Asta punea strop de veselie în paharul cu tristeţe. Tafardel e om cu carte, nu se poate tăgădui. Eu însă l-am privit totdeauna ca pe-un ins niţel ţicnit şi puţintel. – nătărău, iar patul de puşcă nu era desigur făcut să-ii puie doagele la loc.

În fine, vă închipuiţi ce tablouri putea înfăţişa un târg zguduit de spaime xârzii şi de dorinţa, de asemenea târzie, de-a împăca lucrurile. Numai după ce răul e făcut, oamenii îşi zic că ar fi mai bine să cadă la o înţelegere. Le „vedeţi pe maica Fouache, pe Babette Manapoux, pe Caroline Laliche, pe Clementine Chavaigne, pe Honorina popii, pe Tine Fadet, pe Toinette Nunant, pe Adrienne Brodequin, pe maica Bivaque şi pe cele de la spălătorie, şi pe cele din târgul din vale cu osebire cărora le mergea limba ca meliţa pe uliţă, mai a dracului decât la cântările de la biserică sau decât la tocmelile în zi de piaţă, când fac o târguială, înverşunate să dovedească, gaiţele naibii, că tot ce s-a petrecut e din pricina porcăriilor săvârşite de muieri, şi dă-i cu frângă, şi dă-i cu «vă spun că-i precum bine am spus-o!», şi «trebuia să se întâmple aşa cu blestemăţiile şi cu dezmăţurile de care-ţi venea să intri în pământ de ruşine, cocoană dragă, că atâtea vedeai pe oriunde te uitai, cocoană dragă, numai grozăvii şi deşanţuri, cum nu se mai igzistă pe toată faţa globului pământean!», aşa croncăneau măgăoaiele fără oprire, «şi cum să nu ne bântuie flăcările gheenei, când vezi cu câtă uşurinţă atâtea femei se duc cu

bărbaţii şi să vedeţi, cocoanelor dragă, că nu s-a isprăvit încă, şi-o să tmai vedem şi altele, dacă terfeloagele naibii nu se astâmpără odată». Şi nu-i una care să nu zică şi să prezică belele şi mai rele, şi mai cumplite, fără să-şi dea seama ce spun, cum obişnuiesc ele să turuie, cobele afurisite! în fine, strada vuia de gura lor. Trăncăneau aproape aşa cum se împletesc ciorapii, fără sforţare mai multă şi fără. a pune mai mult bun-simţ într-o vorbă decât într-un ochi de împletitură. Puteau fi asemuite cu găinile după ce s-au ouat”.

„Într-aceasta, hopa că pică şi Ponosse, tare necăjit văzând ananghia şi pătimirea oamenilor. «Dragii mei prieteni – nu ştie ce să le spună – ar trebui să veniţi mai des la biserică. Bunul Dumnezeu ar fi mai mulţumit de Clochernerle.» Şi Piéchut de colo întrebând: «Cum s-a întâmplat? Povesteşte ca să-mi dau seama!», ascultând ba pe unul, ba pe altul, fără să spună nimic, şiret ca totdeauna. Şi Cudoine, prostălău ca de obicei, făcându-l pe jandarmul la spartul târgului. Iată-i şi pe Lamolire, Maniguant, Poipanel, Machavoine, Bivaque, Brodequin, Toumignon, Foncimagne, Blazot, în sfârşit, toţi în păr, până şi pocitania aia de Girodot, stând de vorbă ca să găsească un clenci de împăcat lucrurile, greu de împăcat în privinţa lui Tatave mai întâi, ce nu putea fi înviat, şi pe urmă în privinţa celorlalţi: Adèle, Arthur, care nu-şi puteau drege stricăciunile suferite de trupul lor decât cu îndelungi doftoriciri la pat. În sfârşit, urmând sfatul lui Mouraille, cum că e mai cuminte să fie îngrijiţi nu acasă, că se puteau ivi înrăutăţiri şi-ar fi nevoie de operaţii, hotărârâ să-i trimită pe toţi răniţii la Villefranche, telefonând întâi la spital, ca să se facă pregătirile, şi ducându-i apoi acolo ou otomobilurile, ca să ajungă mai iute şi fără zdruncineli. Mouraille a luat-o pe Adèle chiar în otomobilu lui, pentru că starea ei insufla o mai mare temere şi trebuia

supravegheată cu deosebită grijă, zicea el, ca nu cumva să aibă pierdere mare de sânge. Pe la patru după-amiază s-a isprăvit cu plecarea răniţilor, afară de Tafardel, al cărui cucui se făcuse negru-vânăt cum e pruna, dar care nu contenea să împle carnetul cu articole pentru gazete, cerând răzbunare, ceea ce a mai pus gaz peste foc şi cât pe ce să facă harcea-parcea stăpânirea, că zicea Tafardel, moartea lui Tatave, rănirea Adèlei şi stâlcirea învăţătorului din Clochernerle au fost puse la cale de popime, lucru ce-a făcut tămbălău în toată Franţa şi până-n Adunarea Deputaţilor, înfricoşată că se duce pe copcă puterea. Din care se vede că învăţătura, chiar şi pe mâna unui prost-sadea, poate duce departe!

Chiar şi după plecarea ăstora, locuitorii din Clochernerle nu-şi reveneau în fire de cele întâmplate, lucruri ce nu-şi au tâlcul decât în adânca prostie a omului, care-i cea mai rea boală a lui, când te uiţi mai îndeaproape. Să-l ucizi pe Tatave, să răneşti zece inşi, fiindcă lui Arthur i s-au pus coarne, e greu să înţeleagă o minte deşteaptă, chiar când e vorba de onoarea lovită. Dacă la fitece încornorat nou trebuie să avem asemenea istorii sângeroase, apoi nu-ţi rămâne decât să-ţi faci bocceaua şi să tragi oblonul la dugheană. Asta nu se mai cheamă viaţă. N-am dreptate? Iac-aşa judec eu.

Ca să isprăvesc, rămâne să-ţi spun cum a încolţit dandanaua din 19 septembrie. Arthur, dintr-o scrisoare neiscălită, primită în acea dimineaţă, a aflat că Adèle s-a încurcat cu Tardivaux. Într-o chestie ca aiasta, când apuci să prinzi un fir, lesne îţi vin în minte alte amănunte. Aşa şi Arthur, când s-a pus să chibzuiască la ciudata purtare a Adèlei de la sosirea companiei, gelozia l-a ajutat să vadă limpede dintr-odată, fără ca ăilalţi să bănuiască, şi-aşa se face că nu s-au sinchisit şi i-au dat înainte, în vreme ce Arthur, ca să fie mai sigur, îi supraveghea, fără să scoată o

vorbă, prin uşa din dos a gangului. Văzând felul în care Adèle se purta cu Tardivaux şi cum îl vrăjea pe şest, n-a mai avut nicio îndoială. Atunci l-a cuprins furia de-a sărit pe Tardivaux în stradă şi a început să-l piseze la moacă, şi nu cu mână moale, poţi fi sigur, iar santinela din faţă, speriindu-se, a slobozit glontele care a rănit-o pe Adèle. Cealaltă santinelă, neputând să-l dovedească pe Arthur, care-i cât un turc de tare, l-a înţepat cu baioneta. Clochemerlinii aflători pe-acolo, văzând-o pe Adèle rănită şi pe Arthur aşijderea, pe lângă faptul că un porc de venetic i-a pus coarne, s-au înfuriat foc şi-au vrut să le facă de petrecanie soldaţilor, aruncându-se asupra lor şi buşindu-i ca pe fasole. Uite, de-aici a pornit bătălia şi s-a înţeles după aceea pricina.

De asemenea, s-a aflat cine a ticluit scrisoarea neiscălită, din amănuntul că persoana transmiţătoare a lipsit în ziua aceea, plecând în ajun la Villefranche, iar numele oraşului se lăfăia pe ştampila de pe plic. Era Justine Putet, mda! pe care-o văzusem spionând la Fond Moussu. De la ea s-au tras nenorocirile şi tot ea a urzit toate istoriile cu urinarul. Caiafa asta nu putea avea astâmpăr dacă nu făcea un rău. Din care se vede că religia încăpută pe mână de hoaşte le face şi mai hoaşte. Mare javră fuse şi Justine asta, o adevărată filoxeră pentru Clochemerle-ul nostru”.

— Un lucru mă miră în povestea dumitale, domnule Beausoleil. Cum se face că soldaţii aveau cartuşe?

— Îmi cereţi prea multe, scumpe domn. Poate că din pricina stării de asediu, cum se zice la armată, pe care Tardivaux a obştit-o prin mine, prin darabana mea adicătelea, ca să-şi dea ifose, pesemne. Poate fiindcă în compania asta de colonialişti erau destui hoţomani, din ăia mai mult sau mai puţin fără căpătâi şi braconieri. Şi poate că şi din pricina zurbălâcurilor din anii ce-au urmat

războiului. Din toate astea câte-o ţârâ. Fapt e că vreo câteva gloanţe tot fuse, destule pentru ca unul din ele să nimerească în pieptul Adelei, şi altul în inima lui Tatave. Şi apoi, cătanele astea prea trăgeau la măsea cu nemiluita vin beaujolez, fără să ştie ce beau. Vinurile de pe-aici sunt înşelătoare şi, când nu eşti obişnuit, repede ţi se urcă la cap. Drept vorbind, melitarii ăştia niciodată nu erau treji. Astea-s lămuririle cele mai întemeiate asupra unei istorii dureroase, care n-avea – dacă stai şi te gândeşti – nici cap nici coadă. Învăţătură: să nu te-aştepţi a găsi multă înţelepciune omenească, când se abat nenorociri mari.

XIX CAUZE MICI, EFECTE MARI

! R.ăniţii tocmai părăsiseră Clochemerle-ul. Furios la culme, Trafardel se duse la poştă, unde se puse îndată în legătură directă cu corespondenţii regionali ai presei pariziene, care, la rândul lor, telefonară urgent la Paris alarmantele comunicate ale învăţătorului. Abia îndulcite ici şi colo, aceste comunicate apărură în ziarele de seară ale Capitalei. Dramaticele incidente din Clochemerle, amplificate de resentimente, îi uluiră de-a binelea pe miniştri şi mai cu seamă pe Alexis Luvelat, care purta pe umerii săi povara întregii afaceri şi mai avea şi răspunderile unui interimat guvernamental.

Preşedintele Consiliului împreună cu ministrul afacerilor externe şi o suită importantă de tehnicieni se aflau atunci la Geneva, unde reprezentau Franţa la conferinţa de dezarmare.

Această conferinţă debutase sub auspiciile cele mai fericite. Toate ţările, mari şi mici, erau de acord că trebuie să dezarmeze şi recunoşteau că dezarmarea ar aduce o mare uşurare suferinţelor omenirii. Nu mai rămăsese altceva de făcut decât să se pună de acord punctele de vedere – fireşte diferite – înainte de a se purcede la stabilirea articolelor unui plan mondial. Anglia spunea:

— De veacuri suntem în fruntea popoarelor maritime. Afară de asta, numai noi, englezii, suntem posesorii a jumătate din coloniile disponibile în lume, ceea ce înseamnă că supraveghem o jumătate din glob. Acesta este punctul de plecare al oricărei dezarmări. Ne angajăm ca tonajul marinei noastre să nu depăşească niciodată dublul tonajului celei de-a doua marine din lume. Să începem, aşadar, prin a reduce marinele de mâna a doua şi reducerea propriei noastre marine va urma fără întârziere.

America spunea:

17* 259

— Suntem obligaţi să ne amestecăm în treburile Europei, unde totul merge prost din pricina excesului de înarmări, care Europă, fireşte, nu are ce se amesteca în treburile Americii, unde totul merge strună. Dezarmarea priveşte aşadar în primul rând Europa, care n-are cădere să controleze ceea ce se petrece pe celălalt continent. („Şi, de altminteri, japonezii sunt nişte mari canalii, de care trebuie să ne păzim". Dar aceste cuvinte se şopteau numai în culisele conferinţei.) Am adus un plan american. Planurile americane sunt îndeobşte minunate, căci ţara noastră este cea mai bogată din lume. În fine, dacă nu acceptaţi programul nostru, aşteptaţi-vă să primiţi deconturile pentru datorii.

Japonia spunea:

— Suntem gata să dezarmăm, cu condiţia să admiteţi pentru poporul nostru un „coeficient de extindere", care nu i se poate refuza, dacă-l comparăm cu popoarele în regres. Ţara noastră are astăzi cea mai puternică natalitate din lume. Şi dacă n-o să facem puţină ordine în China, ţara asta nenorocită va cădea pradă anarhiei, ceea ce ar duce la un dezastru pentru întreaga omenire. („Şi, de altminteri, americanii sunt nişte brute orgolioase şi nişte canalii destul de periculoase". Dar aceste cuvinte se

şopteau numai în culisele conferinţei.)

Italia spunea:

— Îndată ce armamentul nostru va egala în forţă armamentul Franţei, cu a cărei populaţie suntem la egalitate, vom începe să dezarmăm. („Şi, de altminteri, francezii sunt nişte hoţomani patenţi. Odinioară ni l-au furat pe Napoleon. Acum vor să ne fure nordul Africii. Este adevărat sau nu că Roma a învins Cartagina?” Dar aceste cuvinte se şopteau numai în culisele conferinţei.)

Elveţia spunea:

— Fiind o ţară neutră, sortită să nu se bată niciodată, avem dreptul să ne înarmăm cât poftim, tot n-are nicio importanţă. („Şi, de altminteri, dacă dezarmarea s-ar realiza, n-ar mai exista conferinţe de dezarmare şi grupul nostru de iniţiativă n-ar fi prea mulţumit. Iar dumneavoastră, domnilor, n-aţi mai avea atât de des prilejul să veniţi în Elveţia pe socoteala statului”. Dar aceste cuvinte se şopteau numai în culisele conferinţei.)

Belgia:

— Fiind o ţară neutră, a cărei neutralitate nu e respectată, cerem dreptul de-a ne înarma nestingheriţi până-n dinţi.

Iar popoarele mici, de formaţie recentă, cele mai neastâmpărate, care provocau cele mai mari încurcături, cele mai gălăgioase:

— Suntem partizanii cei mai hotărâţi ai dezarmării marilor naţiuni, care ne ameninţă de pretutindeni. Dar, întrucât ne priveşte, se cuvine, înainte de orice, să ne gândim a ne înarma într-o oarecare măsură. („Şi, de altminteri, armamentul e necesar împrumuturilor noastre, căci el garantează creditorilor noştri că li se vor restitui banii prin intermediul negustorilor de tunuri”. Dar aceste cuvinte se şopteau numai în culisele conferinţei.)

Pe scurt, toate ţările erau de acord asupra unei

formule ce-ar putea fi rezumată într-un singur cuvânt: „Dezarmaţi!” Şi cum toate ţările îşi delegaseră la Geneva experţi militari, firmele Krupp şi Schneider socotiră că-i oportun să-şi trimită şi ele cei mai buni plasatori ai lor, care cu siguranţă vor avea ocazia să se întreţină, în holurile hotelurilor, despre tipurile noi de armament şi să obţină comenzi grase. Agenţii aceştia îşi cunoşteau bine meseria, posedau fişe informative complete despre oamenii de stat şi sateliţii lor şi dispuneau şi de-un buget de corupţie care satisfăcea până şi conştiinţele cele mai dificile. De altfel, cuceriţi de ambianţa pacifistă, înşişi concurenţii găsiră că e mai nimerit să dezarmeze şi ei – pe plan comercial, bineînţeles.

— E loc pentru am îndoi, iubite colega, spuse agentul lui Krupp. Nu eşti de aceeaşi părere?

— *Jawohl*, *jawohl*! îi răspunse curtenitor, în limba sa, agentul lui Schneider. *Ich denke se*.1 Sper că n-o să începem să ne batem tocmai la Geneva!

— Atunci să împărţim pe din două, conchise agentul lui Krupp. În ce articole sunteţi specializaţi?

— În cele de 65, de 75, de 155 cu tragere rapidă, de 270 şi 380 nu putem fi concuraţi, îi răspunse francezul. Dar dumneavoastră?

— În cele de 88, de 105, de 130, de 210 şi de 420 cred că nu vă puteţi compara cu noi, răspunse neamţul.

— Atunci să batem palma, colega!

— Perfect! Şi ca să-ţi dovedesc că sunt loial, îţi atrag atenţia că Bulgaria şi România au intenţia să-şi perfecţioneze artileria uşoară. Cu siguranţă că o să te înţelegi cu ei. Numai să fii cu ochii în patru: Bulgaria şi-a cam pierdut creditul pe piaţă.

Sigur că da, sigur că da I Aşa cred şi eu (în limba germană).

— Mulţumesc. Voi lua notă. La rândul meu, te previn

că trebuie să fii atent cu Turcia şi cu Italia. Ştiu că au nevoie de armament greu pentru fortificaţii.

În ultimele patruzeci şi opt de ore cei doi plasatori avură un şir de convorbiri din cele mai rodnice, predând şi câteva cecuri încurajatoare. Tocmelile în jurul conferinţei se cam opinteau, însă. Fuseseră totuşi rostite cinci sau şase discursuri de-o uriaşă însemnătate, de-o mare elevaţie a gândirii, admirabil calculate în vederea răsunetului lor internaţional. În primul plan se remarcase, firește, discursul delegatului francez.

În noaptea de 19 septembrie sosi la Geneva un mesaj cifrat referitor la scandalurile din Clochemerle. O dată mesajul tălmăcit, secretarul dădu buzna în apartamentele preşedintelui de consiliu, să i-l aducă de îndată la cunoştinţă. Şeful guvernului citi mesajul de două ori, şi cu glas tare a treia oară-Apoi, adresându-se celor câţiva colaboratori ce se aflau acolo, răcni:

— Dumnezeii mamei lor! Pentru o istorie ca asta cabinetul meu poate să cadă! Trebuie să plec urgent la Paris.

— Dar conferinţa, domnule preşedinte?

— E simplu: o torpilaţi. Căutaţi un pretext fără întârziere. Dezarmarea. poate să mai aştepte. De cincizeci de mii de ani aşteaptă. Clochemerle-ul însă nu aşteaptă. Ticăloşii ăia sunt capabili să-mi trântească o interpelare încă în primele patruzeci şi opt de ore. Îi cunosc eu. Ştiu de ce sunt în stare.

— Domnule preşedinte, propuse şeful experţilor, poate că am putea găsi un mijloc să aranjăm totul. Încredinţaţi planul dumneavoastră ministrului de externe. El va apăra punctul de vedere al Franţei şi noi îl vom susţine cât mai bine.

— Se cunoaşte că n-ai experienţă, răspunse rece preşedintele consiliului. Crezi că am transpirat o lună

întreagă pe planul ăsta ca să i-l dau lui Rancourt, să-şi croiască pe spinarea mea un succes personal? Iubite prieten, dă-mi voie să-ţi spun că, pentru un expert, nu prea dai dovadă de discernământ.

— Credeam, bâigui celălalt, că interesele Franţei cer…

Argumentul era supărător şi-l nemulţumi profund pe preşedintele consiliului. Exclamă:

— Până la noi dispoziţii, Franţa sunt eu! Şi acum, domnilor, expediaţi-i cu duhul blândeţii pe maimuţoii ăştia la casele lor! Peste câteva luni o să le oferim altă conferinţă. Vor avea un nou prilej să se plimbe. Şi-acum, vă rog să nu-mi mai împuiaţi capul cu povestea asta. Personal am terminat cu ea. Daţi-mi legătura cu Parisul! Trebuie să vorbesc cu Luvelat.

Mai era o ultimă obiecţie. O formulă un om care tăcuse până atunci:

— Domnule preşedinte, nu vă e teamă că opinia publică franceză va interpreta greşit plecarea aceasta inopinată?

Înainte de a-i răspunde, preşedintele consiliului îl întrebă pe secretarul său particular:

— Ce disponibilităţi avem în casa fondurilor secrete?

— Cinci milioane, domnule preşedinte.

— Ai auzit? exclamă preşedintele consiliului. Cinci milioane! Când dispunem de-o astfel de sumă nu mai există opinie publică! O să vă spun ceva: presa franceză nu-i de loc scumpă; e chiar atât de ieftină încât nici nu-ţi mai dă posibilitatea să-ţi câştigi o viaţă decentă. Ştiu ce spun. Am debutat la externe, la serviciul de presă. Care va să zică, domnii mei, putem pleca. Vom dezarma altă dată. Trebuie să ne ocupăm de Clochemerle.

În felul acesta eşuă, în 1923, conferinţa de dezarmare. Destinul naţiunilor atârnă de-o nimica toată, şi

exemplul de mai sus e încă o dovadă. Dacă Adèle Torbayon ar fi fost mai puţin îndrăgostită, Tardivaux mai puţin întreprinzător, Arthur Torbayon mai puţin susceptibil, Foncimagne mai puţin nestatornic, Justine Putet mai puţin duşmănoasă, poate că soarta lumii ar fi fost alta.

Înainte de a părăsi Clochemerle-ul anului 1923, să spunem cum s-a încheiat ziua de 19 septembrie, care a fost de-un dramatism intens.

Către orele şase seara, o căldură năduşitoare, prevestitoare de furtună, spori şi mai mult indispoziţia clochemerlinilor îngroziţi. Deodată se porni dinspre sat zvon greu de vijelie, tăioasă ca vântoasele sălbatice ale iernii. Trei nori uriaşi, zbuciumaţi, un fel de caravele pântecoase gonite de-un ciclon, înaintară pe oceanul cerului. Pe urmă, dinspre apus, se ivi, ca o hoardă de barbari, masa unei spăimântătoare oşti de cumuluşi neguroşi, aducând prăpădul în trupul lor încărcat de electricitate, de inundaţii şi de ucigătoare artilerie de grindină. Escadroanele acestui puhoi de năvălitori acoperiră pământul de umbră şi de încremenirea spaimelor străvechi, oricând gata să renască în oamenii veşnic hărţuiţi de zei. Munţii Azergues deveniră curând invizibili, fură sfârtecaţi de bubuituri, şfichiuiţi de fulgere, ciuntiţi de explozii uriaşe. Curând întreg cerul nu mai era decât o întindere mohorâtă, pustiită, răscolită şi, pe imensitatea ei funebră, începură a se aprinde incendiile, a se rostogoli nemaipomenitele bombardamente ale stihiilor. Într-o clipă, văile fură năpădite, colinele năruite, un clocot uriaş înghiţi zarea, zvâcniră întunecate avangărzi ale neantului. Scurt-circuituri scăpărară pretutindeni, în cele patru colţuri ale lumii, planeta se cutremură pe axa ei, până în străfundurile măruntaielor milenare, şi tot ceea ce nu era deznădejde dispăru din faţa ochilor. De pretutindeni se prăbuşiră linţolii grele de apă, izolând Clochemerle-ul

ca pe-un târg blestemat, lăsându-l singur cu conştiinţa sa în faţa judecăţii neîndurătoare. Şi boabele de grindină, mari cât oul, pustiiră totul, cu o furie piezişă ce izbea în geamurile de sub streşini, năvălind în odăile cu ferestrele deschise, inundând şurele şi pivniţele, smulgând obloanele şi giruetele, răsturnând putineiele de brânză, ridicând ca pe nişte frunze moarte găinile întârziate, zdrobindu-le de zidurile caselor.

Două acoperişuri de hambare zburară pe-o distanţă de o sută de metri, scuturându-şi ţiglele ca pe nişte bombe. Un horn se prăbuşi brusc, ca un bătrân trăsnit de moarte. Puhoaie paralele, întâlnindu-se pe alocuri, pustiau uliţa mare, târând în bulboanele lor nămoloase pietre albastre, strălucitoare. Un chiparos din cimitir se aprinse în vârf, ca o luminare gata să se stingă. Fulgerul explodă în vârful clopotniţei, ca o descărcătură de avioane, ameninţând să surpe această venerabilă adunătură de bârne, de legende şi de veacuri. Apoi, sporindu-şi intensitatea, îşi îndreptă rafalele asupra primăriei, răsuci paratrăsnetul ca pe-un ac, împrăştie într-un nor de praf ţiglele ei republicane, pârli drapelul, în ciuda violenţei cataractelor, sparse piatra frontonului pe care era gravat cuvântul *Fraternitate* şi pecetlui cu un sigiliu de foc rama de lemni în care erau afişate ridicolele ordonanţe ale oamenilor, semnate de Barthélémy Piéchut. Mai lungindu-şi un pic tirul, cu un simplu bobârnac, pulverizã firma lui Girodot, scăpără în faţa notariatului său o sumedenie de cutii de chibrituri sulfuroase, provocând dureri de burtă notarului, gata oricând să-şi caute un refugiu îndărătul casei sale de bani, obişnuitul lăcaş al sufletului său mişelnic.

Îngrămădiţi în partea cea mai întunecoasă a locuinţelor lor, zgâlţâite din temelii, unde încremeniseră de nelinişte, de remuşcări şi de spaimă, clochemerlinii ascultau bubuitul puhoaielor distrugătoare, accelerându-se

cadenţa mitralierei ucigaşe care le spărgea geamurile şi ţiglele, ceea ce n-ar fi fost nimic, dar le şi nimicea viile, sfârtecându-le frunzele, plesnindu-le ciorchinii mustoşi, culcându-i la pământ, strivindu-i şi golindu-i de toată seva lor, de sângele lor alcoolizat, de sângele lor preţios şi înmiresmat, şi era însuşi sângele Clochemerle-ului care curgea pe dealuri, care adăpa pământul, care se amesteca cu sângele lui Tatave şi al Adelei, pe nedrept victime ale neghiobiilor, urilor şi geloziilor ascunse. Şi era vinul din Clochemerle prefăcut în apă de râu. Lovit în inimă de agresiunea cerească, târgul se şi vedea ruinat, vlăguit, secătuit în faţa unui an lung de ispăşire, un an fără câştiguri, un an pe care aveau să-l petreacă cu pivniţele goale, într-o chinuitoare deznădejde.

— Ne-a pedepsit Dumnezeu!

— E mâna sfântului Roch, care atâta aştepta…

— Nu se putea să mai ţină aşa, cu toată lumea asta care se smintise de tot!

— Prea erau multe ticăloşii într-un târg atât de mic…

— Avem de plătit multe păcate…

— A ieşit la suprafaţă toată răutatea Clochemerle-ului.

— Prea ne-am bătut joc de toţi şi de toate…

— Ne-a pedepsit Dumnezeu! Ne-a pedepsit Dumnezeu!

Pe neaşteptate, jelaniile înlocuiseră cuvintele deşucheate. Chinuite de frica pedepsei, păcătoasele regretau isprăvile urâte. Copiii plângeau în poalele mamelor. Câinii se ascundeau speriaţi, căutând, sub urechile lor pleoştite, un petic de întuneric! Gâştele se târau pe burţile lor de matroane grase, ca şi cum ar fi fost gata strivite. Încărcate de electricitate, pisicile săreau de la pământ în patru labe, ca să cadă din nou, ţepene, cu trupul boltit, cu părul zburlit, cu coada cârlig, fixând

asupra oamenilor consternaţi nişte ochi ale căror pupile diavoleşti se stingeau şi se aprindeau într-un mod ciudat.

Copleşiţi, clochemerlinii scrutau de la ferestrele lor cerul, pândind un colţişor senin. Gândindu-se la atâtea bunuri distruse şi la atâta trudă zadarnică, simţeau apăsându-le umerii povara vechilor necazuri ale strămoşilor, care luptaseră odinioară pe dealurile acestea împotriva stihiilor. Repetau într-una:

— Prea greu ne pedepseşti, Doamne, prea greu!...

265

Ploaia ţinu toată noaptea, ziua următoare şi o parte din noaptea viitoare, cu o abundenţă calmă, dar neîndurătoare, pustiind sufletele târguşorului. Nu se ivi niciun curcubeu, nicio rază de soare nu pătrunse prin sita deasă a acestei ploi, care avea kilometri în adâncime şi fluvii de rezervă. Clochemerle-ul era

18 – Clochemerle

aruncat în fundul celor mai umede tainiţe din lume, în uitarea de nepătruns a veşniciilor mohorâte.

În sfârşit, a treia zi, cocoşii, ca nişte tenori cărora le trecuse răguşeala, cu guleraşele lor proaspăt scrobite, fuduli de crestele lor ca de-o Legiune de Onoare nouă, mai ţanţoşi ca oricând, începură a cânta încă de la mijitul zorilor, anunţând răsăritul unei zile minunate. Aurora năştea porumbiţe. Orizontul era o acuarelă încă nezvântată, în care toate tonurile de albastru se topeau unele într-altele, împerechindu-se fermecător cu rozurile inflexibile ale emoţiei. Costişele erau dulci vederii, ca nişte sâni tineri, iar colinele ca nişte coapse frumos rotunjite. Glia părea o fetişcană de optsprezece ani surprinsă când iese din baie şi care, neştiindu-se observată, ascultă supusă cânticelele inimii sale, potrivindu-şi gesturile unduitoare Je trupului după ritmul lor. Se încheiase încă o dată armistiţiul. Ca să-l sărbătorească, izbucniră trompete

de lumină şi, suind ultima sa treaptă, dinspre răsărit, soarele puse stăpânire pe tronul ceresc. La un simplu gest al sceptrului său, zvâcniră feeriile, nădejdile care încălzeau sufletele. Pe urmă, porunci pajului Amor să-şi facă apariţia, reluând refrenul cântecului său de bucurie. Şi Clochemerle-ul ştiu că a fost iertat.

Dar târgul rămânea pedepsit, greu pedepsit. Această nepăsătoare renaştere făcea să reiasă şi mai puternic prăpădul din zilele trecute. Cât vedeai cu ochii, viile erau răscolite. Când veni vremea culesului, puţin după aceea, clochemerlinii nu mai găsiră să pună în coşarce decât câţiva ciorchini fleşcăiţi, pe jumătate putrezi, din care zeama se scursese. Teascurile dădură un must stârcit şi slab, de loc îmbucurător, şi apoi fireşte o porcărie de tighir, un tighir ce se putea face oriunde, o jalnică şi searbădă poşircă de şes, o ruşine pentru Beaujolais. Şi de nevândut, Doamne! Şi aproape de nebăut, Dumnezeule Doamne, de oamenii cumsecade!

De când e Clochemerle-ul nu se pomenise un asemenea gust de vin, o spălăcitură de-aia bună doar pentru gâtlej de venetic. Cel mai pocit şi urgisit an, cum nu s-a mai văzut de când lumea, fost-a 1923! An parşiv, ce mai încolo-încoace!

Scandalurile din Clochemerle au avut ultimul deznodământ în dimineaţa de 16 octombrie, într-o duminică. Anotimpul era încă destul de călduţ şi însorit, dar la şase seara suflări reci străbăteau aerul vestind apropierea neîntârziată a iernii. Primele ei potere au fost semnalate pe crestele înalte ale munţilor din

Azergues, unde aţineau hoţeşte calea zorilor cu capcanele lor de promoroacă. Soarele îi împrăştia fără împotrivire pe aceşti obraznici husari ai Nordului, aventuraţi prea de timpuriu şi prea de departe, dar nevoiţi în cursul zilei să se pitească prin păduri, ca să adaste acolo

întăririle echinoxului, grosul trupelor de neguri ce se adunau undeva pe Atlantic. Se ştia că-s acolo poterele astea de gheaţă, şi prezenţa lor ameninţătoare sporea şi mai mult farmecul, niţel dureros, al ultimelor zile frumoase, căci păreri de rău se amestecau cu ceţurile amurgului. Pământul avea să-şi lepede îndată veşmântul verde al verii, ca să îmbrace şiacul toamnei. Pe-alocuri costişele munţilor se bălţau cu petele mohorâte ale despuierii. În vale câmpiile ruginite lăsau să se străvadă glia, prin otava miriştilor pe care ploile le prefăceau în îngrăşăminte. Decorul acesta de toamnă a fost cadrul unei ultime întâmplări. Să-i dăm pentru cea din urma oară cuvântul lui Cyprien Beausoleil:

„Era care va să zică în dimineaţa de duminică, pe la începutul liturghiei, cam către ceasurile zece, ca să vorbesc pe ţanc. Ca de obicei, în vreme ce femeile se aflau la biserică, bărbaţii se aflau la cafenea, iar toţi clochemerlinii mai cu greutate la Torbayon. Arthur se întorsese de la spital. Se simţea mai bine acasă, cu braţul în faşă, decât zăcând în pat, cu gândul la prăvălia încuiată, şi-l năpădeau zece rânduri de călduri tot închipuindu-şi muşteriii ducându-se să bea la „Ciocârlia” sau la tanti Bocca, o crâşmă infectă din josul târgului. S-a întors deci, încă nu pe deplin vindecat, lăsând-o acolo pe Adèle, care se înfiripa cu încetul, şi în duminica aceea hanul era, ca şi înainte, plin toşcă de lume, şi toată lumea încinsă-n vorbă, de una, de alta, dar cu osebire de recolta proastă a viilor şi de restriştele bătăliei. Lui Arthur faptul de-a fi rănit şi întornorat totodată i-a mai tăiat din unghişoară, l-a făcut mai prietenos, ceea ce l-a ridicat mult în ochii noştri. Cum e zicala: că omul până nu se loveşte cu capul de pragul de sus nu se învaţă minte.

Şi cum îţi spun, beam şi trăncăneam, acolo, fără răutate, aruncând şi câte-o privire pe fereastră la femeile

care treceau mereu spre biserică, că îndeobşte alea mai sclivisite şi mai fâşneţe ajurfg cu întârziere la liturghie. Afară de zăbavnicile astea, strada era goală ţipenie. După câte ne-a fost dat să vedem în anul ăla, socoteam că mai mari nenorociri nu se pot întâmpla, şi într-o anume privinţă nici mai zeflie, gândindu-ne la Tafardel, care nu-şi revenise încă din lovitura primită la cap, şi umbla prin târg turbat de mânie răzbunătoare, care-i dădea o sete de-l făcea să umble într-una pe două cărări. De cum întrecea măsura, devenea înspăimântător. Pe chestie de păreri, era în stare să-i tragă pe roată pe taică-su şi pe maică-sa. De când mama m-a făcut n-am văzut om care

18* 267 să treacă mai iute de la blândeţe la cruzime, 1 numai dintr-o singură stacană de *Beaujolais*. Cum grăieşte zicala: Ferească Dumnezeu de ideile cuibărite în tidve slabe, că mari nenorociri pot zămisli.

În sfârşit, stăteam liniştiţi, un pic amorţiţi de dulcea abureală pe care ţi-o dă vinul băut pe nemâncate, negândind la nimic, ca să zic aşa, şi aşteptând doar să se iasă de la biserică, pentru ca să mai vedem o dată femeile noastre din Clochemerle defilând şi să ne ţinem scai cu privirea după ele, marea noastră distracţie de duminică.

Şi deodată una din ele scoate un ţipăt. Toţi sărim în sus şi ţuşti grămadă la uşă şi la fereastră să vedem ce s-a întâmplat. Ce le-a fost dat ochilor să vadă era ceva de neînchipuit ca panaramă şi pe deasupra grozav de trist. Înfăţişează-ţi tabloul, dacă poţi: din Fundătura Călugărilor venea o pocitanie de momâie goală-goluţă şi încinsă doar cu un şirag de mătănii în jurul pântecului, cu o pălăriuţă cocoţată în vârful capului şi aplecată pe-o ureche. Ghiceşte cine era? Justine Putet, dragă domnule. Şi aşa despuiată pân’ la piele, cu o înfăţişare tehuie, mergea şi bodogănea, şi tot bodogănea, dând din mâini, la măscări, să pui pe goană un regiment de zuavi algerieni. Nebună sadea, ce

mai încolo-încoace. Un fel de nebunie spicială, cum mi-a explicat doctorul Mouraille, ceva cu *că* la sfârşit…

«Erotică, domnule Beausoleil?»

Asta-i. O nebună erotică, iată ce-a devenit în acea duminică de octombrie, pe la ceasul liturghiei, Justine Putet. Se pare că i s-a tras din vestita ei cuminţie, care i-a stricat mintea în cele din urmă. Că bine grăieşte zicala, că o cuminţie prost folosită poate vătăma. Iar doctorul Mouraille, care s-o fi pricepând mai dihai decât Ponosse, a zis mai târziu că o cuminţie atât de lungă nu-i bună pentru sănătate. În sfârşit, asta-i altă poveste.

Iată dar pe Putet păşind înainte, în ţinuta pe care v-o spusei, şi noi toţi zgâindu-ne la ea, mai mult din curiozitate decât din plăcere, pentru că, Doamne sfinte, numai frumos nu era ceea ce ne arăta. Ehe, o Judith, o Adèle şi alte douăzeci, dacă le vedeam într-o asemenea pohvală, aferim de bucuria căzută pe capul nostru, numaidecât le săream în ajutor, acoperindu-le cu mâna. Dar zgriptora asta nu-ţi făcea decât jale, milă şi scârbă. Văzând-o atât de hâdă şi de înfricoşătoare, înţelegeai mai bine câinoşia ei. Iască de uscată, ca o stafie de care să dârdâi de frică noaptea, cam aşa era libarca asta răufăcătoare. Numai oase şi-o piele veştedă, năpădită, măi frate, de peri ţepoşi, că ai javrelor bagabonde. Cât despre culoarea pielii, parcă era unsă cu scârnă. Coastele aduceau cu cercuri de butoi, sânii cu nişte ciorapi vechi, un pântec ţuguiat şi scorţos, care m-a fost bun decât să-i mistuie toată viaţa dumicaţii. Dar culmea sluţeniei erau iţurloaiele. Pe puţin de-un lat de palmă era distanţa dintre coapse. Nu cunosc ceva mai urât decât coapse de femeie care nu se alipesc. Mă face să mă gândesc la schelete. Şi mutra ei mai veninoasă ca oricând. Şi vocea ei ţipătoare ca scârţâitul unei uşi vechi, ruginite. În sfârşit, domnule, hidoşenia nu i-a iertat un locşor.

Până să ne revenim din uimire, zărghita, aşa goală-

puşcă cum era, a şi intrat drept în biserică, pe uşa mare, zbierându-şi cântările împănate cu sudălmi îngrozitoare. Noi după ea fuga-fuguţa, gândindu-ne la efectul pe care-l va face o asemenea ivire în plină slujbă.

Efectul a depăşit tot ce ne-am închipuit, bară să-şi contenească zbieretul, o vedem înaintând prin mijlocul lăcaşului şi numai ce purced toate enoriaşele să ţipe de spaimă, de parcă l-ar fi văzut pe diavol preschimbat în femeie, ceea ce-l făcea şi mai înfricoşător. Şi Ponosse, care tocmai se întorsese cu faţa la mulţime pentru un *Dominus vobiscum* şi care rămâne ţuţ şi nu găseşte să spună – decât «Dar bine, domnişoară dragă!… Dar bine, domnişoară dragă… nu şade frumos». Ceea ce face să se întoarcă spre el furia acestei catolice nemaipomenite, care unde nu mi se pune să-l împroaşte cu ce-i venea mai spurcat la gură şi să mi-l învinovăţească de cele mai mari porcării pe care le poate săvârşi vin bărbat, prin abuz, asupra persoanelor fără apărare. În acelaşi timp, zurlia, profitând de uluirea tuturor, se urcă în amvon şi îi dă drumul, nene, la o drăguţă de predică aiuristică, cum nu s-a mai auzit vreodată într-o sfântă biserică. În sfârşit, uite-mi-l pe Nicolas, care, revenindu-şi din uimire, îşi pune suliţa la perete şi se îndreaptă spre amvon, ca s-o dea jos pe Putet. Nici n-a ajuns bine la scăriţă, că s-a şi pomenit în obraz cu toate ceasloavele lui Ponosse, după care şi eu scăunaşul în cap, zvârlit cu o putere de nebună. Fără şleapca cu pene a uniformei cădea lat. Lovitura l-a ameţit totuşi, încât n-a mai fost bun de nimic, mai ales că încă mai avea picioarele plăpânde de la izbitura aia hoţească dată de Toumignon, care l-a nimerit în alt loc decât în gingii. Aşa încât Putet era stăpână pe situaţie, cocoţată goală cum a fătat-o talpa iadului pe amvon, cu pălăriuţa mai hacana ca oricând. A trebuit să ne băgăm cu toţii şi s-o asaltăm din toate părţile deodată cu scări, în timp ce Toumignon, care-i păstra un

dinte, o ataca pe la spate, trăgând-o de păr în jos. Mai putea fi vorba de liturghie în duminica aia? în cele din urmă, punându-se mai mulţi împotriva diavoliţei, au izbutit s-o care la ea acasă. A venit şi Mouraille, şi după-masă au dus-o cu duba la Villefranche, de astă dată îmbrăcată şi legată fedeleş, ca să nu se poată mişca, şi au închis-o la Bourg, la nebuni, fără nădejde de vindecare. Nimeni nu s-a mai interesat de ea. Ceea ce e sigur e că târgul s-a descotorosit de ea, pentru că, dacă n-ar fi fost ea, multe istorii nu s-ar fi întâmplat, şi Tatave ar mai fi trăit, şi poate că bietului Tatave mai bine i-ar fi plăcut să fie viu, aşa idiot cum era.

Toate astea vi le spun ca să ştiţi că Justine Putet era cea mai răufăcătoare jivină ce-a împuţit vreodată Clochemerle-ul. Şi de altă parte, o biată fată nenorocită. Rar se întâmplă ca oamenii răi să fie fericiţi. Nu credeţi? Se otrăvesc cu propria lor răutate. Singură şi-a croit viaţa pe care a dus-o. Şi nu din pricina ei, totuşi, pentru că nu ea a cerut să vină pe-acest pământ atât de pocită, ca niciun bărbat să nu se apropie de dânsa o viaţă întreagă. Dacă ar fi avut şi ea partea ei ca celelalte, nu le-ar fi pizmuit atâta pe vecinele ei. Dar pe de o parte era o biată nenorocită, victimă în felul ei a acestei lumi zbuciumate.

Acum, că v-am spus sfârşitul Justinei Putet, rămâne să adaug că, în acelaşi timp, au luat sfârşit şi istoriile alea nemaipomenite şi că de-atunci nu s-au mai văzut asemenea istorii cumplite în Clochemerle, cu morţi şi răniţi, care fericit lucru este. Că nu e o viaţă de invidiat să te tot cerţi, să te încaien şi să te omori. Mai cu seamă într-un ţinut cu vin bun ca al nostru. Ăsta pe care-l bei dumneata acum e un Clochemerle 1928. An de pomină. Treisprezece grade tărie. Ăsta-i vin pentru grijania papii, domnule!”

Noiembrie a fost rece şi omătos. La sfârşitul lunii, termometrul arăta optsprezece grade minus. Vânturi

piezişe măturau strada centrală, pătrunzând pe sub hainele imprudentelor ce se aventurau pe-afară. Totul era mohorât sub văzduhul plumburiu, pe care goneau, ca nişte aeronave cu cârma stricată, nori atât de joşi încât se poticneau în crestele munţilor Azergues. Clochemerlinii, nevoiţi să bea cu economie, se cuibăreau în casele lor, la foc zdravăn. Îşi petreceau vremea recapitulând din fir-a-păr evenimentele acestui an de năpaste. Încetul cu încetul, lucrurile reintrau pe făgaşul lor. Trupa şi-a luat catrafusele, rechemată de urgenţă după jalnica sa acţiune rămasă de pomină; rănile se cicatrizau; mădularele rupte se dregeau; pasiunile se potoleau; vecinele începeau din nou să se viziteze, uitând râcile. Alături de Arthur Torbayon, complet restabilit, Adèle Torbayon mergea văzând cu ochii spre vindecare. Îşi reluase locul în prăvălie şi toată lumea găsea că aşa trebuie, pricepând că o tovărăşie comercială, ale cărei roade fericite erau preţuite cum se cuvine, nu putea fi ruptă din pricina unei neînsemnate rătăciri conjugale, care pe deasupra a mai şi fost plătită cu sânge. Şi Tafardel se înfiripa. Se arăta însă mai exaltat ca altă dată, căci păstrase dragoste de băutură şi o practica fără experienţă, ceea ce deseori îi punea demnitatea în mare primejdie.

Fără să pară, cel mai vătămat era Nicolas, care nu-şi mai regăsea frumoasa lui vânjoşie, nici picioarele sale atât de elastice. Poate că starea asta trebuie atribuită urmărilor organice provenite din mişelnica lovitură ce i-a aplicat-o Toumignon, când cu scandalul din 16 august. Aşa cel puţin a dat a înţelege o confidenţă făcută de doamna Nicolas doamnei Fouache. Într-o zi, pe când cele două cumetre tăifăsuiau pe-ndelete, tutungioaica o iscodi pe nevasta guardului bisericesc:

— Sper că domnul Nicolas al dumitale e pe deplin sănătos acuma?

— Sănătos e un fel de-a vorbi, suspină doamna Nicolas. Şi-au recăpătat ele – ştii mata ce vreau să spun – culoarea lor naturală, dar nu şi mărimea de dinainte. Unul continuă să fie mai umflat.

— Ţi se pare, răspunse consolatoarea doamnă Fouache. Ţi s-a năzărit poate. Adrian al meu nu le-a avut niciodată de acelaşi calibru, unul, ăl stâng, totdeauna lăsat mai în jos decât ălălalt. Aşa că s-ar putea să te înşeli, draga mea…

Însă doamna Nicolas înlătură ipoteza, care într-adevăr nu putea rezista dovezii furnizată de dumneaei:

— N-au redevenit ca înainte, sunt sigură de ce afirm. Gândeşte-te şi dumneata, madam Fouache, că în optsprezece ani, de când m-am însoţit cu Nicolas, ehei, mi-am făcut mâna!

XX TIMPUL ŞI-A ÎNDEPLINIT OPERA

X uristul în trecere prin Clochemerle-ul de azi s-ar mira nespus aflând ca nişte scandaluri, al căror deznodământ a fost sângeros şi au avut consecinţe mondiale, au răscolit odinioară acest târguşor paşnic. De altfel, până şi la Clochemerle amintirea lor începe să se şteargă. Timpul s-a scurs, aducând lotul său zilnic de munci modeste, de bucurii mărunte, de suferinţi, de griji, şi acţiunea lui repetată a destrămat amintirile, memoriile nefiind cel mai adesea fragile, cu o capacitate mică şi calculată numai pentru un răstimp ridicol de limitat.

Moartea a răpit pe câţiva din figuranţii anului 1923. Alţii, măcinaţi de bătrâneţe, trăiesc departe de ceilalţi; ceea ce le mai poate oferi lor viaţa, scurtul răgaz ce le mai e îngăduit, nu le mai permite să participe la acţiunile omeneşti mai importante. Unii, cărora li s-a schimbat situaţia, au părăsit târgul; altora împrejurările favorabile le-au încununat ambiţiile; în sfârşit, alţii au suferit înfrângeri serioase. După o trecere de câţiva ani,

raporturile dintre oameni se schimbă. Vanităţi noi, interese noi încep să-i lege sau să-i dezbine; foştii duşmani se unesc, foştii aliaţi se despart. Tabăra învingătorilor, a pizmaşilor, a resemnaţilor şi a celor împăcaţi cu soarta lor şi-au văzut efectivele schimbându-se, câţiva din foştii lor partizani trecând la inamic.

Târgul, însă, a rămas acelaşi dintotdeauna, fără construcţii noi vrednice de-a fi semnalate: un şir lung de case galbene, solide, cu streşini înalte, cu scări masive, cu pivniţe adânci şi cerdace în formă de balcoane, cu bolţi de viţă deasupra porţilor, cu tencuiala îmbibată de piatră vânătă, îngrămădindu-se într-o adunătură pitorească ce răsfaţă privirea, dându-i să vadă din când în când câte-o faţadă veche de-un gust desăvârşit, care înnobilează graţioasa bonomie a orăşelului. Se poate vedea aceeaşi biserică, împerechere de piese disparate, adăugite rând pe rând de vechile generaţii, cu un bun simţ al economiei care le interzicea să clădească peste cât era necesar şi cu un instinct al frumosului care le făcea să intuiască ceea ce era admirabil şi le împiedica să distrugă ceea ce nu trebuia. Această cumpătare şi face, pretutindeni, farmecul satelor franceze.

În spatele bisericii, în plin soare, cimitirul îşi primeşte regulat contingentul său de clochemerlini, fără ca acesta să varieze prea mult de la un an la altul. Pe una din laturi se află parcela mormintelor proaspete, care încet-încet câştigă teren, iar pe cealaltă se înmulţesc locurile cu bălării, unde morţii mai vechi putrezesc părăsiţi şi uitaţi, primind numai vizitele gâzelor şi ale păsărelelor. Dar aceşti abandonaţi, ale căror epitafuri sunt roase de vegetaţia sălbatică, capătă primăvara cele mai frumoase buchete de flori, crescute acolo spontan. Nu acelaşi lucru se întâmplă cu mormintele îngrijite, condamnate să nu primească decât flori smulse şi bibiluri de sticlă de-un gust adesea

supărător. În Piaţa Mare frumoşii castani răspândesc ca totdeauna umbra lor deasă. Când stai sub bolta lor întunecoasă, imensa perspectivă bătută de soarele verii aproape că ţi-ar răni vederea, dacă strălucirea aceasta. n-ar fi potolită de vibraţia aerului de munte ce scaldă Clochemerle-ul. Teiul cel mare pare mai mult ca onicând de neclintit. Înfigându-şi rădăcinile în mai multe veacuri ale trecutului, este el însuşi una din rădăcinile cele mai adânci ale târguşorului.

Pentru un iniţiat există totuşi un indiciu că au intervenit câteva schimbări. În partea de sus a târgului, lângă primărie, se află un urinar; de vale, în târgul de jos, în apropierea spălătoriei comunale, încă unul. Asta înseamnă că, împreună cu cel din Fundătura Călugărilor, aceste edificii practice sunt acum în număr de trei. Prezenţa lor confirmă victoria deplină a lui Barthélemy Piechut, a senatorului Piechut, al cărui program respectat cu dârzenie s-a realizat punct cu punct, datorită morţii foarte oportune a bătrânului senator Prosper Loueche.

Onorabilul Prosper Loueche a murit la şaptezeci şi trei de ani într-o casă discretă, dedându-se la nişte exerciţii care nu mai erau de vârsta lui şi care îndeobşte obosesc primejdios inima. Ultimul său suspin a fost un suspin de voluptate, scos într-o astfel de postură încât persoana care colabora la desfătarea lui s-a dumirit abia după un minut. În fine, simţindu-l atât de puţin activ, şi-a sporit zelul profesional, încurajându-l: „Hai, grăbeşte-te, puişorule! a şoptit. Patroanei nu-i place când durează prea mult”. Pe urmă, şi-a dat seama îngrozită că-i degeaba osteneala sub un trup ai cărui ochi nu mai sunt înecaţi în voluptate, ci în extazul veşnic. A început să răcnească ca scoasă din minţi, întrerupând astfel activitatea în camerele învecinate şi făcând să se îmbulzească într-o ţinută de naiade surprinse o duzină de femei tinere, ale căror

trupuri diferite erau toate desăvârşite, fiecare în felul său, casa aceasta fiind una din cele mai bune din Paris şi mândrindu-se că e în aşa fel aprovizionată încât poate satisface până şi gusturile cele mai rafinate; o frecventau şi regii detronaţi.

Duducile, bine strunite de patroana lor, o femeie pricepută şi energică, se străduiră să redea răposatului Prosper Loueche un aspect decent, compatibil cu demnitatea senatorială. Înştiinţată telefonic, prefectura de poliţie luă toate măsurile necesare. Pe la orele două din noapte cadavrul fu transportat la domiciliul personal al senatorului. Decesul putea fi, în sfârşit, anunţat. Câteva ore mai târziu puteai citi în ziare:

Acest nobil truditor a murit la datorie, studiind până târziu în noapte un dosar cu probleme de ordin social. E îndeobşte cunoscut că aceste probleme l-au pasionat totdeauna pe Prosper Loueche şi că *În acest domeniu şi-a câştigat o competenţă pe care nimeni nu i-a tăgăduit-o. Ultimul lui gând a fost pentru acea vajnică populaţie a periferiilor noastre industriale, din care se trăgea. Odată cu el dispare o frumoasă, o măreaţă figură.*

Aceste articole necrologice s-au comentat, în aceeaşi zi, pe culoarele Senatului şi ale Camerei.

— Faimosul dosar era juna Riri, spuse un indiscret.

— Ce vorbeşti! Nu cumva e aia de la Yolande?

— Ba da. Chiar ea. Era favorita lui Loueche, care spunea că are „nişte degetuţe de zână, mititica asta!”

Ştirea se răspândi cu iuţeala fulgerului şi atrase importante contingente ale corpului legislativ în casa doamnei Yolande, care, timp de câteva luni, se bucură de-o frumoasă prosperitate. Acolo se şi realiză uniunea naţională a reprezentanţilor tuturor partidelor, ce se încheiau la vestă pe coridoare. Cât priveşte juna Riri, lansată de pe-o zii pe alta, fu curând confiscată în folosul

unuia singur, un babalâc putred de bogat, pentru care evocarea ultimelor clipe ale lui Prosper Loueche constituia singurul afrodiziac ce-şi mai făcea efect.

Domnul senator de Villepouille află nu fără o adâncă părere de rău tragicul sfârşit al vechiului său prieten. Ştiu însă să-şi înfrâneze durerea, rostind, într-o convorbire particulară, câteva cuvinte de elogiu la adresa (răposatului:

— E un frumos sfârşit pentru un bătrân soldat ca el. A murit în toiul luptei, pe sânii tinereţii… Regret numai că nu s-a împărtăşit. Dar Dumnezeu va fi milostiv cu el, căci tipul n-avea gust rău! Această Riri e o fată minunată!

— Se spune că abuza… insinuă unul din auditori.

Îşi atrase această ripostă severă:

— Ce înţelegi dumneata prin a abuza? Zi mai degrabă că Louèche era un om plin de viaţă, îi tăie vorba domnul de Villepouille, ou ochii plini de lacrimi.

Îşi stăpâni totuşi durerea şi presimţirile funeste. „La urma urmei, îşi spuse, Louèche era cu trei ani mai mare decât mine!” Perspectiva acestei scadenţe îndepărtate îl calmă. Se gândi că trebuie să reacţioneze bărbăteşte după o lovitură atât de nefastă liniştii sale. Îşi ticlui un program de plăceri tihnite, pe care le putea găsi, în aceeaşi seară, la doamna Rose, o altă casă specializată, al cărei personal foarte tânăr era un stimulent pentru un bărbat de vârsta lui.

Cu sprijinul lui Alexandre Bourdillat şi al lui Aristide Focart, pe care ştiuse să-i ducă cu zăhărelul, Barthélémy Piéchut obţinu locul lui Prosper Louèche. Ajuns senator, se împrieteni cu Gonfalonii de Bec din Blacé şi nu-i fu de loc greu să-şi mărite fiica, pe Francine, cu urmaşul acestei familii nobile, destul de strâmtorată şi trăind, de altminteri, din mezalianţe alese printre fetele cele mai bogate. Cu zestrea Francinei s-au plătit câteva datorii

urgente, s-a reparat acoperişul castelului şi s-a restaurat aripa lui stângă, în care tânăra pereche se instală, urmând ca Piéchut să-i găsească ginerelui său un rost. Se gândea să-l facă subprefect sau să-l strecoare, printre atâţia alţii, într-un minister. Această căsătorie era, de altfel, destul de oneroasă (Gaétan Gonfalon de Bec era princiar incapabil să facă faţă nevoilor sale), dar îl măgulea pe Piéchut, lărgind cercul relaţiilor şi alianţelor sale. Prin acest mariaj el câştigă un prestigiu care-i permitea să arbitreze toate conflictele mai mici intervenite între râul Saône şi munţii Azergues. În modul acesta îşi câştigă o reputaţie de om nepărtinitor şi cu mult bun-simţ. Târgul profită şi el de pe urma lui. Începură a se înmulţi comiţiile şi vizitele oamenilor politici, ceea ce făcea ca tot mai mulţi turişti să fie atraşi în orăşel, unde-şi cheltuiau gologanii. La toate banchetele din împrejurimi Piéchut cerea vin de Clochemerle, slujind astfel intereselor orăşelului. Atât negustorii cât şi podgorenii erau încântaţi şi mândri de Piéchut al lor, un om şi jumătate.

Gonfalonii de Bec se înrudeau într-o vagă măsură cu familia de Saint-Choul. Prin Saint-Choul ajungeai la baroneasă, iar prin aceasta, în mod oficios, puteai fi în bune raporturi cu arhiepiscopia, ceea ce nu era puţin lucru. Piechut era convins că, graţie sprijinului acestora, va deveni unul din oamenii cei mai de seamă ai Beaujolais-ului, stăpân peste cel puţin zece văi. Hazardul, abil pregătit şi de o parte şi de cealaltă, îl puse faţă-n faţă cu baroneasa de Courtebiche. Subiectul convorbirii era Oscar de Saint-Choul şi viitorul lui politic.

— Poţi să te ocupi de imbecilul de gineri-meu? întrebă răspicat baroneasa.

— Ştie să facă ceva? întrebă Piechut.

— Ştie să facă copii nevesti-sii. Şi încă i-a trebuit un timp până să se hotărască. Afară de asta, nu-i mare lucru

de capul lui. E suficient ca să facem din el un deputat?

— Sigur că da, răspunse Piechut. Asta nu e o problemă. Pot sprijini alegerea ginerelui dumneavoastră, dar în aşa fel încât toată lumea să iasă mulţumită. Nu de alta, dar n-aş vrea să mă trezesc mai târziu cu reproşuri. Cred că m-aţi înţeles.

— Am înţeles foarte bine, replică răspicat baroneasa. Ce-mi ceri în schimb?

— Nu cer nimic, negociez, răspunse rece Piechut, care de când frecventa parlamentul îşi îmbogăţise dialectica cu câteva nuanţe noi. E cu totul. altceva…

Baronesei nu-i plăceau aceste *distinguo*-uri. Mitocanul ăsta să-i dea o lecţie? îşi arătă contrarietatea:

— De la dumneata la mine, dragul meu, subtilităţile politice n-au niciun rost. Recunosc că sunteţi mai tari ca noi. Găsesc însă acest lucru cât se poate de neplăcut şi pentru nimic în lume n-am de gând să-mi schimb părerea. Nu uita însă că strămoşii mei au încheiat mai multe tratate şi mult mai importante decât strămoşii dumitale. Iubite domnule senator, te rog să nu pierzi din vedere că eu am strămoşi, şi nu dintre primii veniţi…

— Stimată doamnă baroană, replică mieros senatorul, de vreme ce sunt aici înseamnă că şi eu am strămoşi…

— Domnule senator, nu-i aşa că erau oameni cât se poate de simpli?

— Da, cât se poate de simpli. Majoritatea erau servitori, doamnă baroană. Ceea ce dovedeşte că strămoşii mei au lucrat mai bine decât ai dumneavoastră… Dar unde am rămas?

— Dumneata aveai cuvântul, domnule senator. Cu mâinile şi picioarele legate, aştept să-mi pui condiţii. Sper că n-o să abuzezi…

— Nu numai că nu voi abuza, dar vă voi elibera

îndată, răspunse galant Piechut. Spuneţi-i ginerelui dumneavoastră să treacă pe la mine. Va fi mult mai uşor. Bărbaţii se înţeleg repede între ei, mai cu seamă când sunt în joc anumite interese.

— Bine, îi răspunse baroneasa, îi voi spune că-l aştepţi.

Se ridică de pe scaun. Voia să plece. Mai înainte însă:

— Piechut, zise ea cu prietenie, ce bine ar fi ca în locul filfizonilor ăstora cu creier de pasăre, cum e Oscar, să se nască şi în lumea noastră oameni ca dumneata! Cred că la treizeci de ani trebuie să fi fost un bărbat frumos. Şi sunt convinsă că nici prin prostie n-ai păcătuit. Într-una din zilele viitoare vino la castel, să iei masa cu noi. Adu-o şi pe fiica dumitale, pe tânăra doamnă Gonfalon de Bec. Acum face parte din lumea noastră.

— Numai de puţină vreme, doamnă baroană. Mă tem că lasă de dory: în ce priveşte bunele maniere.

— Uăi tocmai de-aia, dragul meu, trebuie să ne ocupăm de ea. S-o şlefuim un pic. Am zărit-o deunăzi. E frumoasă.

— Nici proastă nu e, doamnă baroană.

— În schimb, bărbatu-său e prost ca pentru doi! în fine, ne vom strădui să facem din ea o imitaţie de cucoană, ca să putem ieşi cu ea în lume. Fie vorba între noi, îi vor lipsi totdeauna câteva secole de educaţie. Asta fără supărare!

Piechut zâmbi:

— Nu mă supăr eu chiar atât de uşor, doamnă baroană, trebuie să ştiţi lucrul acesta. Cred însă că Francine a mea se va deprinde foarte uşor cu strămoşelile dumneavoastră. De unsprezece luni de când s-a măritat a şi luat din ifosele femeilor castei dumneavoastră. S-o vedeţi numai cum vorbeşte cu tatăl ei!

— E un semn bun, domnule senator. Va să zică

suntem înţeleşi. Adu-o pe fiica dumitale, s-o învăţ puţină aroganţă de bonton. Dacă mă ascultă, în douăzeci de ani n-o să se mai fcunoască nimic la copiii ei.

Înainte de a-l părăsi, baroneasa nu se putu reţine să nu-şi. exprime unele păreri de rău:

— Ce păcat că oamenii din lumea noastră au nevoie de banii voştri ca să-şi menţină rangul!

La care Piechut se arătă mai ţărănoi decât îi era în fire:

— Gologanii noştri, nu zic ba, vă prind bine, dar ce bine v-ar prinde şi câteva picături din sângele nostru! Sânge de Piechut e tocmai ceea ce i-ar trebui neamului ăsta pipernicit al Gonfalonilor, ca să *se* mai ¡înzdrăvenească un pic!

— Din nefericire, trebuie să recunosc că aşa e! răspunse baroneasa. Aşadar pe curând, republican şmecher ce eşti!

— Pe curând, doamnă baroană. Sunt cât se poate de onorat…

Între primărie şi castel acordul se pecetlui conform uzanţelor politice. Oscar de Saint-Choul s-a ales deputat, drept care intimii săi prieteni i-au făcut unele imputări lui Piechut. Dar vorbind de ginerele baronesei, acesta le-a răspuns cât se poate de calm:

— Ca el sunt în Cameră proşti cu duiumul! Şi cu cât vor fi mai mulţi proşti cu-atât ne vor merge mai bine afacerile. Deştepţii sunt atât de invidioşi încât n-au altceva de făcut decât să ne înjure de dimineaţă până seara

şi să ne pună beţe-n roate.

Filosofia aceasta îi dezarma pe cârcotaşi, mai cu seamă că Piechut pusese deoparte, pentru cei care se arătaseră mai colţoşi, câteva favoruri. De altminteri, cu prilejul acestei izbânzi electorale baroneasa dădu o mare recepţie. Târgul întreg bău şi dansă în minunatul parc, ale

cărui iluminaţii puteau fi văzute din toate părţife. Recepţia aceasta îi măguli pe clochemerlini. Recunoscură că niciodată un Bourdillat sau un Focart (nu-i tratase cu-atâta largheţe.

În 1924 François Toumignon câştigă, după mari eforturi, titlul de „Prim-Biberon”. Dar peste trei ani muri de ciroză, care i-a curăţat, unul după altul, pe toţi campionii litruţei. Între timp, Judith născu un copil minunat, pe care-l botează Hippolyte Foncimagne. De altminteri, toată lumea zicea că deliciosul bebeluş avea leit-poleit trăsăturile frumosului grefier. După moartea soţului, Judith scurtă doliul, vându *Galeriile beaujoleze* şi plecă să se instaleze la Mâcon. Acolo se mărită cu amantul ei, achiziţionă o cafenea, pe care prezenţa ei atrăgătoare o umplu repede cu muşterii, mai aduse pe lume doi gemeni, la fel de splendizi, care semănau ca două picături de apă cu predecesorul lor. Pe urmă, fericită, se îngrăşă şi nu se mai despărţi de casieria prăvăliei, unde tulburătoarele pometuri ale sânului şi cefei sale făcură multă vreme minuni.

Interesul comun împăcându-i, Arthur şi Adèle Torbayon şi-au reluat traiul împreună. Dacă se întâmpla ca Adèle să-şi mai îngăduie vreo trăsnaie, la care o împingea neastâmpărul maturităţii, soţul ei închidea ochii. Ştia din experienţă că e mai bine să nu te uiţi prea atent la lucruri de soiul ăstora şi mai cu seamă să nu faci gălăgie. Câştigul din fiecare zi, din care creştea mereu cheagul averii, îl făcea să treacă cu vederea niscai abateri nu prea din cale-afară păgubitoare pentru onoarea lui de hangiu. Există unele mici delicte cărora li se dă atâta importanţă în tinereţe, dar vârsta le aşază pe nesimţite în categoria deşertăciunilor. „Numai cu atâta nu mi-o consumă, gândea Arthur, şi asta o face să se simtă mai voioasă, ceea ce într-o privinţă nu-i rău pentru negustorie!” De altminteri, –

asupra acestui punct nevestei sale nu-i plăceau observaţiile, şi el ştia foarte bine că alta la fel, care să pozeze mai fain într-un local de spirtoase, nu va găsi.

Din drăcoaica rumeioară care era, Babette Manapoux a devenit în câţiva ani o cumătră tărhoasă, şolduroasă şi ţâţoasă peste măsură, cu braţe crăpate de-atâtea rufe spălate, cu faţa învinoşată de-al ruginiu de Beaujolais, din care făcea mai mult ca oricând un consum bărbătos. „Când munceşti din greu, trebuie să şi bei pe potrivealã”. Deşi foarte bolocană, e încă pomenită ca cea mai cumplită clanţă din Clochemerle, crăiasa netăgăduită a spălătoriei, unde daraverile obştei sunt comentate cu mare limbuţie. În schimb, madam Fouache, smochinită de vârstă, damblagită de reumatisme, a devenit mai gemătoare, mai milostivă şi mai pispăită ca niciodată. Ea continuă să alimenteze cronica târgului cu o străduinţă crescândă, căci a cam început să vorbească de cai verzi pe pereţi. Mulţumită strădaniilor sale pioase, marea figură a răposatului Adrien Fouache domină hăt de sus o întreagă epocă în declin.

Eugène Fadet şi-a deschis un garaj. E reprezentantul unei firme importante, care fabrică vehicule în serie. Acest nou comerţ îl umple de trufie şi îi prilejuieşte deplasări sub pretextul probelor şi al vânzărilor în perspectivă. Însă Léontine Fadet controlează cu străşnicie debiturile de benzină, creditele, reparaţiile şi orele de muncă. A ştiut să inspire frică atât clienţilor, cât şi celor doi ucenici. Ea chezăşuieşte întreprinderii Fadet deveniri sănătoase.

Toată nenorocirea oamenilor se trage din frământările necontenite ale creierului lor. Or creierul Rosei Bivaque, devenită Rose Brodequin, trece drept cel mai leneş organ de gândire din câte există pe lume. De-aia e fericită, la adăpost de întrebări, de comparaţii şi de năzuinţe, care chinuie unele minţi. Rose are un singur îndreptar în viaţă: pe Claudius al ei, care pentru ea

rămâne de-a pururi frumosul militar ivit odinioară înaintea ochilor săi ca un crainic al primăverii. Ea îi face copii, supă şi îi spală primenelile – copii frumoşi, supă gustoasă şi primeneli bine spălate. Totdeauna proaspătă, totdeauna surâzătoare şi modestă, totdeauna supusă, nu se răzvrăteşte de nimic, nici zi, nici noapte. Împăcată cu bunul Dumnezeu, de asemenea şi cu sfânta Fecioară (care a trebuit să înţeleagă că zămislirile fără prihană nu erau de ea), de la măritişul ei, sorocit peste noapte, cum se spune, prin intervenţia hotărâtă a baronesei, această Rose Brodequin, una din femeile tinere ale târgului, poate fi dată, în definitiv, drept exemplu de bună purtare şi de respect al îndatoririlor conjugale.

— N-ai fost pripit, Giaudius, băiatul meu, repetă şi azi din când în când Adrienne Brodequin, uitându-se la noră-sa, care pe Claudius al ei îl soarbe din ochi, sfielnică şi îmbujorată ca în primele zile şi care ar putea să mai spună ca în primele zile: „Cu Claudius e altceva... simt că mă furnică peste tot!...”

Ceea ce înseamnă că întreg universul nu preţuieşte pentru ea cât un Claudius Brodequin, acest monstru de Claudius, prin care i-a venit, în 1923, toată dulceaţa lumii, sub rotirea stelară a unui cer dintr-o noapte de aprilie, care le-a fost baldachinul nupţial.

O familie din Clochemerle se prăbuşi răzleţită în ruşine: familia Girodot.

Să ne întoarcem în 1923. Tânăra Hortense notificând din Paris părinţilor ei odiseea răpirii şi pus în faţa faptului împlinit, Hyacinthe Girodot trebui să capituleze. Îi dădu fiicei sale o leafă lunară, ca să se poată mărita cu marţafoiul ei, rămânând ca şi ăla să consimtă s-o ia, ceea ce ar fi fost un succes după un asemenea scandal. Dar notarul, cu sula-n coastă, îi acordă o leafă de foamete, spunând că nu vrea să întreţină un derbedeu care avea să-i

fie ginere prin abuz de încredere, aşa că Denis Pommier se văzu nevoit să caute de lu', cru.

Băiatul acesta era poet. El îşi dădu seama, cu destulă amărăciune, că într-o lume dirijată de marea finanţă şi zguduită de maşinism poezia nu-ţi procură cu ce să poţi trece în fiece dimineaţă pe la brutărie. În consecinţă se hotărî să recurgă la proza banală, aranjându-se să strecoare niscai neologisme născocite de el şi metafore din belşug. La ziarul unde reuşise să intre a fost repartizat la „Fapte diverse", ca mulţi alţii care şi-au început cariera la această rubrică, dându-i-se speranţa unei avansări rapide, dacă va şti să se distingă în această ramură cam obscură. Într-adevăr, s-a distins, dar într-un fel cu totul neaşteptat – cel puţin pentru redactorul-şef – reuşind să facă indigerabilă, ba chiar vădit umoristică lectura ziarului la care lucra. Prea plin de lirism, Denis Pommier îl băga peste tot, în articolaşe privitoare la ciocniri de automobile, agresiuni, buzunăriri, sinucideri. Trebuie să admitem că lirismul se potrivea aici ca musca-n lapte. Redactă bunăoară în limbaj poetic reportajul unui asasinat săvârşit în provincie, telegrafiat într-o formă năstruşnică, asemănătoare unui mesaj cifrat, a cărui cheie, din păcate, nimeni de la ziar n-o poseda. Abia întors de pe teren, tânărul reporter fu încunoştinţat că stilul său, care ar face minuni în literatură, nu merge nici de doi bani în gazetărie. A fost sfătuit să-şi caute norocul aiurea. Denis Pommier a mai încercat două experienţe similare, pe care însă demonul poeziei le dădu repede de râpă.

Epoca aparţinea talentelor precoce. Apropierea de cea de-a treizecea lui aniversare îl neliniştea serios pe poet, care-şi zise că, la vârsta asta, Balzac începuse a lucra pentru posteritate. Numai că, pentru ritmul veacului nostru, Balzac ar fi fost un întârziat. Hotărî s-o ia cu trei ani înaintea autorului *Comediei umane*, punând bazele

unui roman ciclic cu titlul general: *Secolul XX*. Primul volum se va numi în *zorii secolului*. Se închise cu convingere în casă şi peste opt luni termină un manuscris de cinci sute douăsprezece pagini dactilografiate, fără margini libere, tras în şapte copii de însăşi gingaşa Hortense. Şapte editori parizieni primiră simultan această capodoperă masivă.

Unul dintre ei răspunse că manuscrisul prezintă interes, dar că tonul nu e destul de literar pentru editura sa. Altul, că manuscrisul prezintă interes, dar că tonul e prea literar pentru editura sa. Altul, că intriga e aproape inexistentă. Altul, că prea se dă importanţă intrigii. Altul întrebă: „Nu cumva autorul îşi bate joc de oameni?”, fără altă explicaţie. Altul îşi îngădui un sfat: „Autorul ar face bine să recurgă la un traducător, căci nu se obişnuieşte să se publice în Franţa direct în păsărească Pieilor – Roşii”. În sfârşit, al şaptelea n-a răspuns şi nici n-a trimis manuscrisul înapoi.

Dezamăgirile s-au prelins pe-o perioadă de şase luni, timp suficient pentru compunerea unui roman nou, de proporţii mai mici: *Bazarul viselor*, reprodus de asemenea în mai multe exemplare, care nici el nu avu o soartă mai bună.

Disperat, Denis Pommier se îndreptă spre romanul-foileton. Prima lui încercare fu încununată de-un anumit succes. Rămânea doar să persevereze, ceea ce şi făcu într-un chip metodic. În fiece dimineaţă, duhănind nenumărate pipe, scotea la capăt douăzeci de pagini, recurgând la dialoguri-fulger, când inspiraţia îl părăsea. („Talentul esenţial al unui foiletonist e să scrie începând mereu de la capătul rândului”, îl învăţase un veteran al genului.) Când isprăvea, nevastă-sa îi bătea la maşină ciornele.

Hortense era fericită. Avea orbirea îndărătnică a îndrăgostitelor sentimentale şi era convinsă că Denis al ei

e un om de mare valoare. Pe cât de mare pe-atât de vesel era acest om valoros. După ce îşi petrecea dimineţile încurcând straşnic iţele personajelor sale, combinând corupţii, escrocherii şi asasinate, îi plăcea să se amuze seara ca un copil. Toate instinctele sale rele intrau în eroii foiletoanelor, lăsându-i un prisos de ştrengării încântătoare, care-o fermecau pe Hortense. Aceasta, prin harul unei iubiri aprinse, ajunsese să-şi confunde ursita cu ursitele romantice ale eroinelor ideale, ce constituiau bazarul lui Denis Pommier. Acest regim de viaţă i-a îngăduit menajului, sporit cu doi copilaşi frumoşi, să trăiască destul de modest până în anul 1928, când Hyacinthe Girodot muri.

În sfârşit, se putea deschide lada de fier a notarului şi împărţi conţinutul, care depăşea de la simplu la dublu previziunile cele mai optimiste. Zgârciţii aşa se reabilitează, în moarte, pe când amintirea fiinţelor cu-adevărat generoase e de multe ori hulită. Moştenitorii erau de părere că notarul, care avusese buna inspiraţie să dea ortul popii fără prea multă tărăgăneală, dacă n-a lăsat inimi cernite, merita totuşi parastase deosebite. Şi-apoi, a face din propria-ţi moarte o dulce serbare familială nu e dovada unui altruism bine chibzuit? Sub această privinţă moartea lui Girodot a fost o capodoperă.

Nu există capodoperă care să nu-l fi costat pe autorul ei mari suferinţi. Aşa s-a întâmplat cu Girodot, decedat din durerea de a-şi vedea ducându-i-se pe apa sâmbetei banii lui dragi; această cumplită sfâşiere i-a grăbit sfârşitul. Dacă a avut o moarte pretimpurie, meritul sau grozăvia i-au revenit fiului său, Raoul Girodot, băiat mârşav, „înzestrat numai cu vicii”, cum zicea taică-său. La optsprezece ani junele nostru, hotărât potrivnic învăţăturii, se stabili la Lyon, în vederea stagiului ce trebuia să-l îndrume spre notariat. Se ştie că Raoul Girodot avea

despre modul de-a înţelege viaţa idei foarte precise. El nu se abătu de la programul pe care şi-l fixase de timpuriu, al cărui articol prim îi interzicea să puie piciorul într-un birou de notar. În aplicarea amintitului program, avu totdeauna sprijinul secret al mamei sale, care, dintr-o ciudată deviere a simţului feminin, combinat cu dragostea maternă, păstra pentru băiatul acesta o slăbiciune de necrezut, într-adevăr surprinzătoare la o femeie atât de ursuză. Te întrebi dacă în această înclinare nu-i de văzut o atracţie oarecum incestuoasă, de altfel neştiută notăresei, prin care natura sa se răzbuna târzielnic de anumite inaptitudini ce-l împinseseră pe Girodot în braţele paţachinelor. Orice ar fi, fapt e că Raoul Girodot îi scotea maică-sii toţi banii pe care aceasta îi pusese deoparte, în felurite ascunzători, căci în uzul femeilor din neamul Tapaque-Dondelle era să-şi constituie „un ciorap”, în neştiinţa soţilor, ca măsură de prevedere pentru zile negre, cucoanele astea socotindu-i pe bărbaţi în stare de orice, chiar să le lase pe drumuri, cu obiceiul lor scârbavnic de-a alerga după târâturi. De altminteri, patima economiei are şi alt aspect practic: încurajează soţiile în acţiunea de supraveghere a rosturilor casei, ceea ce face ca toată lumea să iasă mulţumită.

Dar veni un ipoment când nici economiile notăresei, nici ciuntirile făcute în bugetul gospodăriei de fitece zi n-au mai ajuns să satisfacă nevoile fiului ei, căruia destinul i-a scos în cale, spre nenorocirea alor săi, pe frumoasa şi îmbătătoarea blondă a visurilor sale. Întâlnire irezistibilă ca o fatalitate. Persoana, cu numele de alint Dady, în vârstă de douăzeci şi şase de ani când a cunoscut-o Raoul Girodot, era întreţinută de un mătăsar din Lyon, ipochimen bogat şi important în galeria industrială a oraşului. Pe Raoul Girodot eleganţa duduii l-a zăpăcit, şi ştiinţa ei în ale amorului l-a făcut praf. La rândul ei, Dady n-a rămas nesimţitoare la atâta adoraţiune, la atâta elan juvenil. De

altă parte, distracţiile, ca şi atenţiile, îi erau indispensabile, în afară de cele două-trei seri pe săptămână, ce i le oferea un domn de cincizeci şi şapte de ani, acel Achille Muchiecoin, mătăsar.

Perfecţionarea educaţiei unui adolescent ocupa foarte plăcut după-amiezile blondei Dady, şi câteodată şi nopţile sale, căci, bizuindu-se pe obiceiurile tipicare ale industriaşului, n-avea de ce să se sfiască.

Dar şi obiceiurile cele mai tipicare se schimbă uneori. Căci, venind într-o seară pe neaşteptate, domnul Muchiecoin (avea, fireşte, o cheie) găsi la frumoasa lui ţiitoare un tinerel, a cărui ţinută sumară făcea dificilă explicaţia că e un verişor „din provincie. Au fost câteva momente penibile. Domnul Muchiecoin se arătă foarte demn. Punându-şi la loc gambeta pe chelie, în semn de dispreţ, îi adresă lui Raoul Girodot, care roşise foc, următoarele cuvinte:

19*” 283

— Băiatule, ca să ai dreptul să-ţi oferi plăcerile oamenilor de vârsta mea” trebuie să-ţi asumi şi sarcinile. În consecinţă, îţi las grija de-a rezolva facturile doamnei, căreia îi prezint pentru ultima oară omagiile mele.

Zicând acestea, se şi făcu nevăzut, lăsându-i pe cei doi delincvenţi cu jocul întrerupt şi fără chef de a-l relua imediat.

— Rahat! glăsui tulburătoarea Dady, revenindu-şi din emoţie. Găsesc eu altul!

Făcea aluzie la succesorul financiar al domnului Muchiecoin, la care Raoul Girodot răspunse că el se consideră acesta. Luând-o în braţe pe adorabila lui amantă, îi explică înfrigurat că taică-său, notar cărpănos, dispune de fonduri imense, care pot servi ca garanţii solide pentru împrumuturi. Dady exclamă râzând:

— Ar fi prea nostim!

Î se părea adică nostim ca „munca” (pe care o practica) să fie sinonimă cu plăcerea. Sincronism ideal, încă neîntâlnit în toată cariera ei aventuroasă. Şi iată-l realizat acum de Raoul Girodot, devenit la nouăsprezece ani şi ceva susţinătorul acestei femei frumoase, care radia de strălucire în galeria demimondului lyonez.

Şase luni mai târziu, un cămătar foarte hapsân făcu o călătorie la Clochemerle pentru a-i cere lui Hyacinthe Girodot vreo cincizeci de mii de franci împrumutaţi lui Girodot-fiul, cum atestau poliţele iscălite de acesta din urmă. Primul gest al notarului fu să-l dea» pe tâlhar pe uşă afară. Acesta avu însă răgazul de-a insinua că „tânărul poate fi băgat la puşcărie”. Care cuvinte fiind auzite de notăreasă, aceasta se prăbuşi leşinată pe podea cât era de lungă. Notarul plăti, scoţând gemete de harpagon, iar a doua zi se repezi la Lyon pentru a-l surprinde pe făptaş în compania târfei sale.

Îi căută şi-i găsi fireşte împreună, de vreme ce nicio clipă nu se părăseau. Şezând pe aceeaşi banchetă într-o mare cafenea, tinerii alcătuiau una din acele perechi invidiate, preocupate numai de mutuala lor idolatrizare, în care jocul trupurilor îmbăiate, parfumate şi mereu împletite constituie distracţia de căpetenie. Îşi zâmbeau ca nişte complici fără temeri, se cicăleau, se certau, se îmbufnau, se împăcau, se îmbrăţişau ou o perfectă indiferenţă faţă de ceilalţi, considerând lumea ca o cantitate neglijabilă, fiindcă ferau fericiţi, vrăjiţi unul de celălalt. Nu se plictiseau niciodată, dispunând de nesecata rezervă a nimicurilor ce constituie fondul de ciripeli al amanţilor tineri, pentru care cuvinte şi viaţă publică nu sunt decât tot atâtea întreruperi ale plăcerii, căci numai plăcerea e un lucru important. Raoul Girodot afişa o libertate în purtări care l-ar fi putut umple de mândrie pe taică-său. Dar notarul, crunt lovit din pricina celor

cincizeci de mii de franci, purta fiului său ura neogoită ce-o resimte pentru agresorul său un om înjunghiat mişeleşte. Fără să se apropie, se uită la tipesă, la sirena care-i vrăjise fiuf. (E încântătoare, trebui să admită, şi ai zice că în alegerea făcută de fiu şi-a impus tatăl gustul.) „în timp ce eu postesc! reflectă Girodot. Dar asta n-o să mai meargă…" Privind-o, avu senzaţia că această femeie îi amintea ceva. Şi deodată o recunoscu, îşi rememoră totul… Păli. O dureroasă luptă se încinse într-însul, între justificată lui mânie şi făţărnioia sa, acest zid de apărare a unei respectabilităţi socotită ca cel mai de preţ dintre bunuri – sub raport moral, se înţelege.

Chiar pentru o fată frumoasă şi deşteaptă – ceea ce era cazul ei – o carieră ca aceea a domnişoarei Dady e totdeauna anevoioasă şi subordonată tuturor hazardurilor. Înainte de-a fi cooptată în aristocraţia curtezanelor, cum sunt denumite femeile întreţinute, Dady cunoscuse zile negre la începuturile carierei sale. O vedeai hoinărind noaptea prin centrul Lyonului, trotuaristă timidă şi flămândă, care nu totdeauna găsea cui să-şi vândă trupul, un trup totuşi frumos, fără niciun cusur. Însă faima unui trup, ca şi aceea a unui talent, are nevoie de mult timp ca să i se ducă vestea. A fost o vreme când pentru cincizeci de franci oricine putea profita de farmecele ei. La acest preţ sute de bărbaţi au profitat, ca de oricare alta, şi nimeni nu găsea că merită să se laude. Mai târziu, cineva i-a descoperit „calităţile", şi de atunci deveni mai greu accesibilă, amatorii solicitând-o la tariful cel mai ridicat. Dady avu deşteptăciunea să înţeleagă că nu trebuie să-şi mai acorde favorurile decât pe sprânceană, rezervă pe care-o defini chiar ea – de ce, nu se ştie – „şicul cocotelor din lumea bună". Şi. de atunci Dady fu obiectul unui puternic curent de snobism, marea industrie şi-o dispută, iar câteva întreprinderi comerciale îşi depuseră în cinstea

ei bilanţurile. Renumele de femeie primejdioasă o urcă definitiv pe cea mai înaltă culme a tarifului.

Unii se vor mira de atenţia acordată ¿e Dady lui Raoul Girodot, ale cărui resurse erau neînsemnate şi puţin sigure. În cazul de faţă intra în joc simpatia, şi Dady ţinea să-şi ofere un capriciu. Pe urmă, gândul căsătoriei, pururea atât de puternic la femeie, în orice condiţie s-ar afla, jucă un rol nou în socotelile ei. Cunoscând ataşamentul senzual al lui Raoul, gândul acesta nu-i apărea atât de nesăbuit. Exista însă o oprelişte, ce-l făcea pe Girodot-tatăl să pălească în colţul cafenelei unde stătea şi de unde-i observa, ascuns după un stâlp, pe cei doi îndrăgostiţi, care habar n-aveau de prezenţa lui acolo.

Pe la începuturile carierei sale, Dady fusese în câteva rânduri obiectul „daniilor secrete” ale notarului – iată înspăimântătoarea realitate ce ieşea la iveală! Se ştie că aceste danii secrete aveau ca dublură niscai, servicii foarte intime, pentru care notarul manifesta dorinţe atât de speciale încât socotea că e absolut inadmisibil ca fiul său să le afle vreodată. E de închipuit starea sufletească a acestui părinte, prins între indignarea provocată de conduita odraslei sale şi primejdia dării în vileag a propriilor sale isprăvi ruşinoase. Ascuns după un stâlp al cafenelei, reflecta la diferitele mijloace de a-şi scăpa băiatul din ghearele acestei femei, ale cărei mijloace active ştia cât de puternice sunt; puternice şi corozive. Ca unul ce le-a cunoscut odinioară efectele asupra simţurilor sale tocite, era în măsură să aprecieze unde pot duce aceste efecte, ţinând seama de simţurile atât de uşor de aprins ale unui tânăr. În astea toate se infiltra şi un fel de vagă gelozie, care, combinată cu pierderea celor cincizeci de mii de franci, îl tortura cumplit pe Girodot. În fine, simţea că însăşi demnitatea sa, târâtă în vârtejul penibilei afaceri, i se duce pe copcă.

Cei doi tineri se ridicară deodată, aruncând înainte de-a pleca o privire asupra persoanelor din local. Raoul îşi zări tatăl, iar Dady identifică în jivina pitită într-un colţ pe-un client al ei de odinioară. Arătându-l pe Girodot, Raoul îi zise fetei:

— Uite-l pe babacu'! Trebuie să-i vorbesc. Şterge-o!

Nu-i greu de ghicit ce a urmat: cum a trebuit notarul din Clochemerle să fie ostaticul nemărturisitelor secrete deţinute de tânăra femeie, cum teama divulgărilor l-a împiedicat pe Girodot să acţioneze, cum Dady, de îndată ce-a descoperit această teamă (n-a fost nevoie de mult timp), s-a simţit stăpână pe situaţie, împingându-l pe Raoul la cheltuieli nebuneşti, la împrumuturi peste măsură de mari şi la sfruntate răzvrătiri filiale.

Cumplit calvar pentru Girodot, obligat, în doi ani, să achite două sute cincizeci de mii de franci da torn contractate de Raoul, başca sumele pe care mizerabilul le scotea de la maică-sa. S-a întâmplat ca notarul să se întâlnească pe-o stradă a Lyonului cu Dady, care nu s-a sfiit să-i zâmbească în trecere. („îi mai şi zâmbeşte această târfă, care-ii roade sufletul fiindcă-i martora plătită a slăbiciunilor sale de odinioară!") Ruşinea şi mâhnirea îi surpau viaţa, care i se scurgea prin uşa întredeschisă a seifului, de unde scotea banii smulşi cu japca de mesalina din Lyon. Aveai impresia că sângele lui târa cocleală în ultimele luni, într-atât culoarea pielii sale căpătase aspectul bronzului vechi bătut de intemperii. Girodot muri la cincizeci şi şase de ani de prea multă amărăciune, care l-a făcut să murmure, chiar în pragul veşniciei, în clipa când îşi lua rămas bun de la lumea pământească: „M-a stors, paceaura!" Cuvinte lipsite de orice noimă, care au fost puse pe seama delirului. După care căzu încom

O dată moştenirea împărţită şi biroul de notariat vândut, familia Girodot părăsi Clochemerle-ul. Milionar

acuma, Denis Pommier îşi luă un apartament spaţios la Paris, începu să primească lume multă şi, scriind mult mai puţin, îşi făcu o frumoasă reputaţie în literatură.

După câţiva ani trăiţi în dezordinea dragostei, Dady, care atinsese vârsta de treizeci de ani, îşi zise că e vremea să se gândească la lucruri serioase: se mărită cu Raoul. Ajunsă nevastă cu cununie, Dady începu încet-încet să se schimbe, trecând, în cele din urmă, în tabăra femeilor respectabile, în fruntea cărora străluceşte prin atitudinea sa intransigentă, prin felul sever cum critică toaletele, vorbele şi moravurile. Foarte curând va fi aleasă preşedintă la vreun aşezământ de ocrotire şi până atunci îi drămuieşte soţului ei banii de buzunar. Raoul Girodot a trebuit să-şi caute distracţii în afara căminului conjugal. Şi-a luat o amantă, tot blondă, tânără, proaspătă şi durdulie, ca Dady când el avea nouăsprezece ani. Aceasta, îngrăşată şi bisericoasă, nu-i cruţă scenele violente. Când se ceartă îi spune uneori:

— Ai să devii un porc de câine ca taică-tău!

— De unde ştii, întreabă Raoul, că tata a fost un porc de câine?

— Avea mutra, şi tu ai să-i semeni.

Adevărat. Cu scurgerea anilor, Girodot-fiul începe să semene cu răposatul, şi ceea ce-i mai curios pentru acest fiu cândva nedemn, se şi vede la el pornirea accentuată pe zi ce trece de a-l apăra şi de a-i găsi calităţi pe care i le contesta cât taică-său trăia. E un semn că îmbătrâneşte, că nici el nu-i prea departe de convertire, prea departe de reintrarea în sânul călduţ al burgheziei, de care-i legat prin toate fibrele. Acest ataşament de clasă se va manifesta cu tărie atunci când băieţaşul lui va fi destul de mare ca să-i poată încrusta în minte principiile rigide ale unei morale venite în linie dreaptă de la Girodot notarul.

În ce-o priveşte pe văduva acestuia din urmă,

Philippine Girodot, menţionăm că a găsit un refugiu la Dijon, leagănul gintei Tapaque-Dondelle, unde vegetează un mare număr de domnişoare bătrâne şi toate bunicile acestei familii. În sooietatea lor, fosta notăreasă face comentarii asupra nenorocirilor vieţii sale, asupra suferinţelor sale trupeşti şi asupra neplăcerilor îndurate din partea slujnicelor, ceea ce constituie principala ocupaţie a acestor persoane pe jumătate retrase din lume. În afară de asta, ele îşi mai înveselesc ultimii ani sorbind din belşug lichior de coacăze, acel vestit lichior de Dijon, făcut din coacăze negre, excelent cu pesmeciori bine prăjiţi.

La vârsta înaintată la care ajunge plin de smerenie, părintele Ponosse se odihneşte zilnic, când e frumos afară, câteva ore la umbra grădinii sale, cu pipa sa, cu breviarul său, cu o cafeluţă şi un şip de rachiu. Dar pipa lui se stinge, căci bătrânul preot are acum răsuflarea scurtă, de rachiu nu se atinge şi nici breviarul nu-l mai deschide. Gustând din tihna friguroasă a bătrânilor, părintele Ponosse se gândeşte la viaţa lui, care e pe sfârşite. Din gândurile acestea, izvorâte din trecut, se inspiră pentru predicile sale improvizate, mult mai potrivite cazului său personal decât sunt formulele liturghiei. Încărcat de-o grea experienţă apostolică, ce l-a făcut să descopere, treptat-treptat, străfundul sufletelor, el compătimeşte biata condiţie umană. Omul nu-i rău din fire – crede el – ba deseori are o sete sinceră de dreptate şi aspiră la o fericire calmă. Căutându-le, însă, rătăceşte ca orbii, ale căror toiaguri nu mai întâlnesc zidurile sau asperităţile drumului, ca să-i călăuzească. E adevărat, pe drumul lor şovăielnic spre fericire, oamenii înaintează ca orbii, ca nişte orbi sălbatici; tot ce se poate ca prea desele lor prăbuşiri şi înfrângeri să-i facă sălbatici.

Singur, vorbind în şoaptă, pă Hntele din Clochemerle

pledează cauza păstoriţilor săi în faţa lui Dumnezeu. „Să ştii, Doamne, că nu-s de loc răi clochemerlinii noştri. Nici eu nu sunt rău, Doamne, o ştii tot atât de bine. Totuşi…” Se gândeşte la pedepsele care-i aşteaptă pe păcătoşii care nu se pocăiesc sau pe cei pe care i-a surprins moartea. Şi atunci întreabă cerul blajin al Clochemerle-ului, albastru ca rochia sfintei Fecioare: „Iadul nu-i oare pe pământ, Dumnezeule drept şi milostiv?” Ponosse oftează şi se reculege, gândindu-se la el, trecând în revistă propriile sale păcate: „Vai, odinioară comis-am păcatul cărnii, cu destulă măsură, desigur, şi nu cu prea multă plăcere (cum să te delectezi cu Honorine?), dar şi asta era prea mult şi mă căiesc, Doamne. Cu milostenia ta fără de margini, vei face desigur parte dreaptă păcatelor mele. M-ai dăruit cu un sânge fierbinte – ştii şi acest lucru – şi mai ştii că n-am păcătuit decât atunci când nu se putea altfel. Mă căiesc din toată inima, Doamne, pentru aceste greşeli din tinereţe şi-ţi mulţumesc că mi-ai răpit de mult primejdioasa şi scârbavnica însuşire bărbătească, care mă făcea să poftesc la enoriaşele mele în cursul întrevederilor pe care le aveam pentru salvarea sufletelor lor… Fie-ţi milă, Tatăl nostru cel din ceruri, de Honorine, când o fi să ajungă în faţa ta, ceea ce nu va întârzia să se întâmple. Să atribui mai degrabă devotamentului ei purtarea faţă de mine, pornită numai din bunătate, când te gândeşti că am tratat-o cu o grabă din care biata de ea numai plăcere nu găsea şi fără să-i ofer niciuna din acele dezmierdări preliminarii, atât de preţuite de oameni, dar care ar însemna pentru un preot ultima treaptă a decăderii. Purtarea Honorinei a împiedicat ca faptele mele urâte să căşuneze bisericii, şi acest lucru fi-va-i iertat cu siguranţă preacredincioasei tale slujnice. Îţi mulţumesc, de asemenea, că ai adus-o în târguşorul nostru pe doamna baroană, care e atât de bună cu mine şi care trimite în fiece săptămână şoferul să mă ia

la castel, la masă. Cu toate că bucatele sale sunt atât de rafinate, nu lăcomia mă face să mă bucur ducându-mă acolo. De mâncat nu mai mănânc nimic şi nici de băut nu mai beau; nu-mi permite stomacul. Dar mă mai distrez şi eu un pic în societatea aia aleasă şi-mi spun cu satisfacţie că în persoana mea umilă e onorată biserica… Revarsă-ţi, Doamne, harul asupra bătrânului tău servitor, care e departe de-a fi desăvârşit! Hărăzeşte-mi o moarte uşoară! La ora pe care mi-ai sorocit-o, voi fi gata. Îţi spun însă cât se poate de simplu: îmi pare nespus de rău să-i părăsesc pe clochemerlinii mei, şi oamenii ăştia atât de cumsecade mult se vor întrista văzându-l pe bătrânul lor Pqnosse ducându-se pentru totdeauna, el care-i cunoaşte pe toţi. Îţi dai seama? De când tot suntem împreună… Aşa că, Atotfăcătorule, nu te grăbi să mă chemi la tine, mai lasă-mă cât vei binevoi tu în această Vale a plângerii… Mă simt în stare să mai slujesc încă. Uite, chiar azi-dimineaţă am împărtăşit-o pe bătrâna Meme Boffet, pe Meme Boffet de la Răscrucea Drumurilor, la o distanţă de trei kilometri. Pe jos am mers, şi la dus şi la întors. Aşa că vezi şi tu…”

Astfel gândeşte şi vorbeşte bătrânul Ponosse, slăbit, albit de ani, cu capul tremurând, mişcându-şi încetişor fălcile, care nu mai au niciun dinte. Şi privirea lui slăbită rătăceşte hăt-departe peste valea Saonei, pe podişul Dombes, în direcţia Ars-ului, satul multoreafericitului Vianney. Îi adresează acestui om cucernic, preot model de ţară, o ultimă invocaţie: „Sfinte Ioane, să fii cu mine ca un frate, ajută-mă să mă săvârşesc din viaţă fără chinuri prea mari, ca un preot bun! Nu ca un sfânt ca tine, fără doar şi poate, prea ar fi frumos, ci pur şi simplu ca un om de treabă, ca un bun creştin. Şi rogu-te, aşteaptă-mă la poarta raiului, colo sus, când îmi va fi scris să plec de-aici. Fiindcă, aşa cum mă cunosc, niciodată nu voi îndrăzni să-i calc singur pragul. Şi nimeni n-o să se deranjeze să iasă în

întâmpinarea bietului şi bătrânului Ponosse din Clochemerle şi niciodată n-o să fiu în stare să găsesc, în forfota de-acolo colţişorul acela unde sunt adunaţi clochemerlinii pe care i-am petrecut până la groapă, după ce le-am dat grijania. Şi spune-mi, rogu-te, ce-aş putea face eu în cer fără clochemerlinii mei, preafericitule Vianney? Nu cunosc pe nimeni în lume în afară de podgorenii mei şi de straşnicile lor neveste…”

Gândind aşa, preotul Ponosse lăsă să-i cadă capul pe piept şi se cufundă într-o dulce toropeală, care-i dă avangustul unei fericiri fără de sfârşit.

În luna octombrie 1932, zece ani de la începutul povestirii noastre, doi oameni se plimbau într-o seară agale, unul lângă altul, prin piaţa centrală a Clochemerle-ului, şi aceşti doi oameni erau tot cei care, cu zece” ani în urmă şi la aceeaşi oră, se plimbau prin acelaşi loc: Barthélemy Piechut şi Taf ardei.

Dar în aceşti doi oameni se produsese o schimbare, datorită mai puţin vârstei, fără îndoială, cât evoluţiei diferite a carierei lor. Distanţa socială care îi despărţea şi care se şi vădea în autoritatea ţinutei, în gesturi, intonaţii, detalii vestimentare, se făcea şi mai mult simţită ca odinioară. Primarul, senator acum, impunea respect printr-o mie de amănunte greu de definit. Asta nu ţinea în mod particular nici de haină, nici de vreo afectare a manierelor sau a limbajului, ci de ansamblul persoanei sale întruchipând imaginea forţei, a liniştii, a vigoarei. Un nimb de siguranţă şi de sănătate îl învăluia pe Piechut. Văzându-l, rămâneai cu impresia atât de rară şi de plăcută că te găseşti în faţa unui om atotbiruitor, care, ştiind că nimic nu i se împotriveşte, se poate bucura de triumful său fără să ridice tonul, fără să forţeze nota, într-o destindere amabilă şi odihnitoare.

Alături de simplitatea lui Piechut, demnitatea

grandilocventă a Lui Tafardel, care ţi se părea ridicolă în primul moment, o puteai găsi înduioşătoare ceva mai târziu. E de amintit că acea demnitate excesivă înlocuia insuccesele materiale ale insului, ale cărui merite nu se concretizau în mândre bunuri sub soare, în slujbe gras plătite, în alianţe strălucite. La trei ani de pensionare, Tafardel sămânea acelaşi intelectual curat şi singuratic, acelaşi republican cinstit, beneficiind de un salariu anual ce nu depăşea suma de nouăsprezece mii de franci, venit care, de altfel, era mai mult decât suficient la Clochemerle, ţinând seama şi de gusturile modeste ale învăţătorului. Tafardel însă nu se pricepea să-şi folosească venitul. Eleganţa, cu osebire, era o ştiinţă ferecată pentru el, neconcepând că îmbrăcămintea decentă a unui perfect pedagog să nu fie exclusiv compusă dintr-un guler de celuloid, un surtuc de alpaga, un pantalon de dril şi o pălărie gen panama. Aceste accesorii cumpărate la magazinele de confecţii se ajustau pe trupul său slăbănog într-un mod cu totul relativ. Lustrul hainei şi scurtimea pantalonului prea des spălat atestau o îndelungă folosinţă. Nu că era zgârie-brânză, ferit-a sfântu dar în tinereţe Tafardel se formase la şcoala aspră a mizeriei şi mai târziu la aceea a slujbaşilor prost plătiţi. Contractase pentru toată viaţa deprinderi de ecdnomie prevăzătoare şi de dispreţ pentru faţadă. În sfârşit, înclinarea ce-o avea pentru vinul de Beaujolais, consecinţă a revoltei stârnite în sufletul său de evenimentele din 1923, se adăuga la dezordinea toaletei sale. E-adevărat că această înclinare îi întreţinea flacăra oratorică şi forţa convingerilor bătăioase, care îl salvau de la inerţia mentală în care se prăbuşesc multe creiere în preajma vârstei sexagenare.

În seara aceea Piechut, nimbat de satisfacţii şi onoruri, contempla de la marginea terasei frumoasa panoramă beaujoleză, unde numele lui era rostit cu

respect acuma. Măsura în gând drumul străbătut de câţiva ani încoace, numai cu singurele mijloace ale spiritului său ingenios. Tafardel, înnămolit în bicisnica lui slujbuliţă, îi servea ca termen de comparaţie pentru situaţia înaltă la care el, Piechut, se ridicase, şi de aceea continua să preţuiască societatea învăţătorului, confident naiv, cu care nu era nevoie să te jenezi. Acesta din urmă, mândru de încrederea senatorului, mândru de-a se fi devotat unei cauze ce contribuise cu multe izbânzi la succesul celuilalt, îi păstra un ataşament neclintit. Tafardel rupse tăcerea contemplaţiei:

— Am impresia, domnule Piechut, că populaţia noastră a cam prins mucegai. Ar trebui făcut ceva ca s-o mai însufleţim.

— Şi ce anume, dragul meu Tafardel?

— Încă nu ştiu bine, dar mi-au încolţit în minte două-trei reforme.

Piechut îl întrerupse cu o bunăvoinţă prietenoasă, dar destul de fermă.

— S-a isprăvit cu reformele, dragul meu Tafardel. S-a isprăvit în ceea ce ne priveşte. Am luptat la vremea noastră. Alţii or să lupte după noi. Trebuie să le lăsăm oamenilor timpul să mistuie progresul. În regimul de astăzi, care-i departe de-a fi desăvârşit, s-au înfăptuit totuşi unele lucruri bune. Înainte de-a provoca răscoliri sociale e bine să chibzuieşti…

Cu un gest circular, senatorul arăta spre dealurile din jur, cărora soarele le adresa calde saluturi de despărţire.

— Uite, spuse el cu gravitate, exemplul pe care ni-l oferă natura! Cât de tihnite sunt amurgurile, după fierbinţeala zilei. Iată-ne în amurgul vieţii noastre, dragă amice. Să stăm cuminţi şi să nu tulburăm asfinţitul unei vieţi bine împlinite.

— Totuşi, domnule Piechut… voi să mai obiecteze

Tafardel.

Piechut nu-l lăsă să isprăvească:

— O reformă, ei da, o am înaintea ochilor!…

Îl apucă pe confident de reverul hainei, de cheutoarea unde panglica decoraţiei academice făcea o largă şi frumoasă pată violetă.

— Panglica aceasta, spuse el mehenghi, o vom preschimba în rozetă. Ce zici de reforma mea?

— Oh, domnule Piechut!… murmură aproape tremurând Tafardel.

Apoi privirea învăţătorului poposi maşinal pe panglica roşie ce împodobea butoniera senatorului. Acesta îi surprinse privirea.

— Ehei, mai ştii? exclamă Piechut.

CUPRINSUL

Cuvânt înainte

Care va spune tot atât de mult cât o prefaţă, cu mai puţină osteneală pentru cititori

I. UN PLAN MĂREŢ

II. CLOCHEMERLE-EN-BEAUJOLAIS

III. CÂŢIVA CLOCHEMERLINI DE SEAMA

IV. CÂŢIVA CLOCHEMERLINI DE SEAMA (URMARE)

V. O INAUGURARE TRIUMFALA

VI. HALUCINAŢIILE JUSTINEI PUTET

VII. CLOCHEMERLE IA ATITUDINE

VIII. SOSEŞTE CLAUDIUS BRODEQUIN

IX. SFÂNTUL ROCH

X. IZBUCNEŞTE SCANDALUL

XI. PRIMELE CONSECINŢE XII. INTERVINE BARONEASA

XIII. INTERMEZZO

XIV. UN VÂNT DE NEBUNIE

XV. UN VÂNT DE NEBUNIE (URMARE)

XVI. SE IAU MĂSURI

XVII. PUTERE CENTRALA ŞI IERARHII. XVIII. DRAMA

XIX. CAUZE MICI. EFECTE MARI

XX. TIMPUL ŞI-A ÎNDEPLINIT OPERA

Cea mai irosită dintre toate zilele este aceea în care n-ai râs.

1 Adversară a iacobinilor, Charlotte Corday a pătruns în camera de baie a lui Marat, unul din mem